

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANA BİLİM DALI

TEZİN ADI
REUNO GUENON'UN METAFİZİĞİ VE MODERNİTE
ELEŞTİRİSİ

Hakan ERDEMİR

DOKTORA TEZİ
Danışman

Unvanı Adı SOYADI

Prof. Dr. İlhan YILDIZ

Çankırı – 2025

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

TEZİN ADI
REUNO GUENON’UN METAFİZİĞİ VE MODERNİTE
ELEŞTİRİSİ

Hakan ERDEMİR

ORCID: 0000-0002-2168-3520

DOKTORA TEZİ

Danışman

Unvanı Adı SOYADI

Prof. Dr. İlhan YILDIZ

ankırı – 2025

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	v
TEZ KABUL VE ONAY	vi
ÖNSÖZ	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	10
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	14

1. REUNO GUENON'UN HAYATI, METAFİZİĞİ BAĞLAMINDA GELENEKSELÇİLİK AKIMI VE MODERN DÜNYA ELEŞTİRİSİ..... 14

1.1. Reuno Guenon'un Hayatı.....	14
1.1.1. Guenon'un Erken Yaşamı ve Eğitimi.....	14
1.1.2. Guenon'un Düşüncesi ve Eserleri Üzerindeki Başlıca Etkiler	17
1.2. Entelektüel Etkiler ve Felsefi Gelişim	21
1.2.1. Metafizik Görüşlerini Şekillendiren Kişisel Deneyimleri	21
1.3.Etkilediği Kişiler	22
1.3.1. Ananda Kentish Coomaraswamy	22
1.3.2. Frithjof Schuon	23
1.3.3. Seyyid Hüseyin Nasr.....	24
1.3.4. Martin Lings.....	25

2. METAFİZİK ANLAYIŞI..... 27

2.1. Metafizik Kavramı	27
2.1.1. Doğu metafiziği.....	32
2.1.1.1. Geleneksel Tarih Görüşü.....	33
2.1.1.2. Eksenel Çağ'da Doğu metafiziği	35
2.1.2. Aristoteles ve Reuno Guenon'da Metafizik	39
2.1.3. Reuno Guenon'un Evrenselciliği'nin Metafizik ve Ontolojik Temelleri	40
2.1.4. Metafiziksel Gerçekleşme	41
2.1.4.1. Sanātana Dharma	45
2.1.4.2. Kozmik döngüler Doktrini Üzerine Bazı Açıklamalar	48

2.1.4.3. Çoklu Durumlar Teorisinin Temeli.....	53
2.1.4.4. Varlığın Bilgi Yoluyla Gerçekleşmesi	55
2.1.5. Guenon'un Metafizik ve Ontolojik Kavramlarına Genel Bakış	58
2.1.6. Guenon'un Epistemolojik Çerçevesinin İncelenmesi.....	59
2.1.7. Doğu Metafiziği ve Guenon.....	60
2.1.7.1 Guenon'un Hinduizm ve Vedanta ile İlişkisi	60
2.1.7.2. Sufizm, İslam ve Birlik arayışı.....	62
2.1.8. Guenon'un Batı Düşüncesi Eleştirisi.....	64
2.1.8.1. Batı Metafiziğinin Çöküşü	64
2.1.8.2. Rasyonalizmin Yükselişi ve Sınırları.....	66
2.1.8.3. Sözde Metafizik ve Eksik Bilginin Tehlikeleri	69
3.GELENKSELÇİLİK AKIMI.....	72
3.1. Gelenekselcilik.....	72
3.1.1. Gelenekselciliğin Tarihsel Temelleri	74
3.1.1.2. Antik Çağ ve Geleneğin Rolü	75
3.1.1.3. Antik Çağdan Modern Düşünceye Geçiş.....	76
3.1.1.4. Temel Tarihsel Figürler ve Akımlar	78
3.1.2. Gelenekselciliğin Temel İlkeleri	80
3.1.2.1. Aşkın Olanın Önceliği.....	80
3.1.2.2. Kutsal Geleneklerin Rolü.....	81
3.1.2.3. Hiyerarşik Gerçeklik Anlayışı.....	82
3.1.2.4. Materyalizm ve Sekülerizmin Reddi.....	83
3.1.2.5. Gelenekselcilik Bağlamında Metafizik	85
3.1.3. Karşılaştırmalı Dinlerde Gelenekselcilik	86
3.1.3.1. Hinduizm: Sanatana Dharma Kavramı	86
3.1.3.2. Hristiyanlık: Ortodoks ve Gnostik Gelenekler.....	87
3.1.3.3. İslamiyet: Sufizm ve Gelenekçi Yorumlar.....	88
3.1.3.4. Yerli ve Pagan Gelenekleri: Kadim Bilgelik	90
3.1.4. Guenon'un Düşüncesinde Gelenek.....	91
3.1.5. İlkel gelenek ve İnisiyasyon Kavramı.....	94
3.1.5.1. İlkel Gelenekte İnisiyasyonun Rolü.....	95
3.1.6. Guenon'un Gelenekselciliğinin Temel Kavramları.....	97
3.1.6.1.Metafizik ve Aşkın Düzen	97

3.1.6.2.Guenon Metafiziği'nin Temel İlkeleri	101
3.1.6.3.Mutlak ve Tezahür Etmemiş İlke Kavramı	102
3.1.6.4.Tezahür, Çokluk ve Sembolizmin Rolü	104
3.1.6.5.Gerçeklikteki Hiyerarşiler: Varlık Zincirleri	106
3.1.7. Gelenekselci Filozoflar ve Katkıları	107
3.1.7.1. Gelenekselcilik ve Daimî Felsefe ile İlişki	107
3.1.7.2. Reuno Guenon ve İntegral Gelenekçilik	108
3.1.7.3. Ananda Coomaraswamy'nin Kùltürlerarası Yaklaşımı	109
3.1.7.4. Julius Evola ve Batı Ezoterik Geleneği	113
3.1.7.5. Frithjof Schuon ve Çok Yıllık Felsefe	111
3.1.8. Gelenekselciliğin Çağdaş Etkileri ve Uygulamaları	114
3.1.8.1. Dijital Çağda Geleneksellik	114
3.1.8.2. Geleneksellik ve Çevresel Sùrdürülebilirlik	116
3.1.8.3. Gelenekselcilik ve Sosyal Adalet	116
3.1.8.4. Gelenekçilik ve Eğitim	117
3.1.8.5. Modern Ruhani Hareketlerde Geleneksellik	118
3.1.8.6. Çevrecilik ve Doğaya Dönüş	120
3.1.8.7. Sanat, Estetik ve Gelenekçi İlkeler	121
3.1.8.8. Gelenekselcilik ve Modernite'nin Krizi	123
3.1.9. Gelenekselcilik Üzerine Eleştiriler ve Tartışmalar	124
3.1.9.1. Gelenekselci felsefeye yöneltilen eleştiriler	124
3.1.9.2.Gelenekselciliğin Geçerliliği ve Uygulanabilirliği Üzerine	125
3.1.9.3. Gelenekselciliğe alternatif perspektifler ve yanıtlar	126
4. MODERNİTE ELEŞTİRİSİ	128
4.1.Gelenekselciliğe Karşı Modernizm	128
4.1.1.Modern Uygarlığın Eleştirisi	128
4.1.2.Modern Dünya	129
4.1.3.Modern İnsan	130
4.1.4.Modernizm: Tanım ve Temel Kavramlar	131
4.1.5.Modernizmin Sonuçları	133
4.1.6.Modernizmin Değerlemesi	134
4.1.7.Reuno Guenon'un Modernite Eleştirisi	135
4.1.8.Moderniteye Bir Yanıt Olarak Gelenekselcilik	137

4.1.9. Gelenekselcilik ve Modern Dünyanın Zorlukları	139
4.1.10. Guenon'un Modern Dünya Eleştirisi	140
4.2. Moderniteye Karşı Bir Panzehir Olarak Gelenekselcilik	141
4.2.1. Sıradan Olanın İçindeki Kutsalı Geri Getirmek	141
4.2.2. Doğu Batıya Karşı: Kayıp Bilgeliği Beri Kazanmak	144
4.2.3. Gelenekselcilik ile Modern Dünya'nın Bağlantı Zorlukları	147
4. SONUÇ	150
5. KAYNAKÇA	152

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Doktora tezi olarak hazırladığım *Reuno Guenon 'un Metafiziği ve Modernite Eleştirisi* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmam da doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

/ / 2025

İmza

Hakan ERDEMİR

TEZ KABUL VE ONAY
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hakan ERDEMİR tarafından hazırlanan *Reuno Guenon'un Metafiziğı ve Modernite Eleştirisi* başlıklı bu çalışma, 24/12/2025 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oy birliğıyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Felsefe* Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Prof. Dr. İlhan YILDIZ İmza:

Üye : Prof. Dr. İbrahim MARAŞ İmza:

Üye : Prof. Dr. Müfit Selim SARUHAN İmza:

Üye : Doç. Dr. Ayşe KÖKÇÜ İmza:

Üye : Doç. Dr. Mustafa YILDIRIM İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 05/12/ 2025 tarih ve 52/01 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ali YİĞİT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışma, modern dünyanın düşünsel, kültürel ve ruhani yapısında ortaya çıkan çözülmeyi anlamak ve bu çözülmeye karşı derinlemesine bir eleştiri geliştirmek maksadıyla, Reuno Guenon'un simgeleştirdiği gelenekselci akımı merkezine yerleştirmektedir. Guenon, modernizmi sadece tarihsel bir devir olarak değil, toplu bir zihniyet olarak görür; ona göre modern çağ, gerçeğin metafizik köklerinden ayrılışın, ölçüsüz sayısallaşmanın, sekülerleşmenin ve gerçeğin yerine göreliliğin yerleştirildiğin bir zihinsel çağın ismidir.

Gelenekselci görüş, modern insanın yaşadığı bunalımı sadece toplumsal, ekonomik veya teknolojik dönüşümlerle açıklamaz; bilakis, kaosun çekirdeğini metafizik bir çözüme, varlığın ilkelerinden ayrışma ve ilahî olanla kurulan ilişkinin zayıflaması olarak anlatır. Guenon'un klasik metni ya da tabir-i caizse Opus Magnum'u *Modern Dünyanın Bunalımı* (La Crise du Monde Moderne), yaşadığımız dönemin entelektüel halini metafiziksel bir saptamayla ele alarak modern uygarlığın esas yanlışının yatay bir varlık anlayışına sıkışıp kalması olduğunu belirtir. Guenon'a göre bu durum, insanın hem kendi özünü hem de kainattaki yerini anlamasını engelleyen en sert sapmadır.

Bu anlam da gelenekselcilik, modern dünyanın anlattığı parçalı bilgi anlayışına, kutsal olanın yok sayılmasına ve kadim sembollerin unutulmasına karşı, kadim bilgeliği yeniden ele alan toplu bir yaklaşım sunar. Gerçeğin tekilliğini, metafizik ilkelerin evrenselliğini ve dinlerin esasında ki aşkın birlik düşüncesini temele alan bu anlayış, modern insanın kaosunu aşmak için sadece eleştirel anlam da değil, yönlendirici bir fırsatta sunar. Guenon'un vurguladığı üzere, gerçeğe yönelik bu dönüş çağrısı, sadece felsefi bir teşebbüs değil, aynı zaman da varlığın özüne yeniden dönmeyi imkan kılan esaslı bir ruhani yöneliştir.

Bu maksatla tez; Guenon'un gelenekselciliğini modernite eleştirisi bağlamında ele alarak, modernizmin düşünsel yıkılışını hangi metafizik temeller üzerinden ele alındığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Burada yapılacak analiz, Guenon'un eserlerini merkeze alırken, aynı gelenekselci çizgiyi sürdüren Schuon, Coomaraswamy ve Evola gibi düşünürlerle de karşılaştırmalı bir görüş geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu vesile ile modernizmin ürettiği varlık, bilgi ve değer bunalımları; geleneksel düşüncenin sunduğu metafizik ilkeler kapsamında tekrar ele alınacaktır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana rehberlik eden başta tez danışmanın ve her safhada desteğini esirgemeyen Prof. Dr. İlhan YILDIZ hocama, her zaman entelektüel yardımlarıyla fikri üretkenliğimi artıran kıymetli Prof. Dr. İbrahim MARAŞ ve Doç. Dr. Ayşe KÖKÇÜ hocalarıma, aileme ve geleneksel fikriyatın tüm kapılarını açan kaynaklara teşekkür ederim.

20/12/ 2025

Hakan ERDEMİR

ÖZET

Tezin Başlığı : REUNO GUENON'UN METAFİZİĞİ VE MODERNİTE
ELEŞTİRİSİ
Tezin Yazarı : Hakan ERDEMİR
Danışman : Prof. Dr. İlhan YILDIZ
Anabilim Dalı : Felsefe
Tezin Türü : Doktora
Kabul Tarihi : 24 / 12 /2025

Bu çalışma, René Guenon'un metafizik anlayışı bağlamında gelenekselcilik ve modern dünya eleştirisini derinlemesine ele almaktadır. Guenon'un düşünceleri, modernitenin neden olduğu manevi, toplumsal ve kültürel krizlerin analizine dayanarak, geleneksel kozmik düzenin ve aşkın hakikatlerin modern yaşamın anlam krizlerine bir çözüm sunduğunu ileri sürmektedir. Modern dünya, Guenon'a göre, insanın varoluşunun derin manevi boyutlarını ihmal ederek, materyalizm ve sekülerizm ekseninde tek boyutlu bir gerçeklik anlayışını hâkim kılmıştır. Bu durum, bireylerin aşkın olanla bağlarını koparmış, hakikate yönelik sezgisel idraktan uzaklaştırmış ve insanın kozmik düzene uyumunu bozmuştur. Guenon, bu kopuşun, bireysel yalnızlık, toplumsal çatışma ve doğal çevrenin tahribi gibi modern dünyanın temel sorunlarının kökeninde yattığını savunmaktadır. Çalışmada, gelenekselcilik anlayışı, insan varoluşunun aşkın düzenle olan bağlantısını yeniden tesis etme çabası olarak ele alınmıştır. Guenon'un metafizik düşüncesi, hakikatin yalnızca maddi dünya sınırlarının ötesinde bulunduğunu, dolayısıyla bireyin ve toplumun kozmik düzenle uyumlu bir yaşam pratiği geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kadim geleneklerin, bireysel ve kolektif olarak anlam arayışında rehberlik ettiği ileri sürülmüş; özellikle Doğu metafizik sistemlerinin, Batı modernitesinin eksiklerini tamamlayan bir bilgi kaynağı olduğu belirtilmiştir. Guenon'un eleştirisi, modernitenin sadece bir uygarlık krizi değil, aynı zamanda manevi bir kopuş olduğuna işaret etmektedir. Gelenekselci perspektif ise insanın aşkın olanla yeniden bağlantı kurarak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde dengeyi ve anlamı yeniden kazanabileceğini öngörmektedir. Bu bağlamda çalışma, Guenon'un metafizik ve gelenekselci yaklaşımının modern dünyadaki krizlere yönelik dönüştürücü gücünü tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: René Guenon, Metafizik, Gelenekselcilik, Modernite Eleştirisi, Doğu Metafiziği.

ABSTRACT

Thesis Title : REUNO GUENON'S METAPHYSICS CRITIQUE OF MODERNITY
Author : Hakan ERDEMİR
Supervisor : Prof. Dr. İlhan YILDIZ
Department : Philosophy
Thesis Type : Ph.D. Dissertation
Date : 24 /12 /2025

This study delves into the critique of modernity and traditionalism within the framework of René Guenon's metaphysical understanding. Guenon's ideas, based on an analysis of the spiritual, social, and cultural crises caused by modernity, argue that the traditional cosmic order and transcendent truths offer solutions to the crises of meaning in modern life. According to Guenon, the modern world has established a one-dimensional understanding of reality, rooted in materialism and secularism, neglecting the profound spiritual aspects of human existence. This shift has severed individuals' connections to the transcendent, distanced them from intuitive comprehension of truth, and disrupted humanity's harmony with the cosmic order. Guenon contends that this disconnection underpins the fundamental issues of the modern world, such as individual isolation, social conflict, and environmental degradation. The study examines the concept of traditionalism as an effort to restore the connection between human existence and the transcendent order. Guenon's metaphysical thought emphasizes that truth exists beyond the boundaries of the material world, necessitating that individuals and societies cultivate a way of life in harmony with the cosmic order. It is argued that ancient traditions serve as guiding principles for both individual and collective quests for meaning, with particular emphasis on Eastern metaphysical systems as sources of knowledge that address the deficiencies of Western modernity. Guenon's critique identifies modernity as not merely a crisis of civilization but also a spiritual rupture. The traditionalist perspective, on the other hand, proposes that reconnecting with the transcendent can enable individuals and societies to reclaim balance and meaning. In this context, the study discusses the transformative power of Guenon's metaphysical and traditionalist approach in addressing the crises of the modern world.

Keywords: René Guenon, Metaphysics, Traditionalism, Criticism of Modernity, Eastern Metaphysics.

GİRİŞ

20.nci yüzyılın başlarından itibaren Batı düşüncesinde modernitenin ortaya çıkardığı kriz, yalnızca toplumsal ve kültürel dönüşümlerle sınırlı olmayıp, metafizik ve geleneksel bilgi biçimleri karşısında derin bir sorgulamayı beraberinde getirmiştir. Modern bilim ve pozitivistizmin belirleyici hale gelmesiyle insan, aşkınlıkla bağı zayıflamış, hakikatle kurduğu ilişki indirgemeci ve dünyevi bir çerçeveye hapsedilmiştir. Bu sürecin sonucunda modern dünya, metafiziğin alanının daraldığı, geleneksel bilgi ve varlık tasavvurunun parçalandığı bir tarihsel zemin ortaya çıkarmıştır.

Reuno Guénon, moderniteyi basit bir tarihsel veya kültürel dönüşüm olarak değil, ontolojik düzlemde bir çözülme ve ruhani bir kriz olarak ele almaktadır. Ona göre rasyonalizm, sekülerizm ve materyalizm biçiminde kristalleşen modern zihniyet, metafizik ilke düşüncesini görünmez kılarak, insanın hakikate yönelik yönelimini zedelemiştir (Sedgwick, 2004). Guénon'un düşüncesi bu kapsam da, sadece felsefi bir eleştiri üretmekle kalmayıp, geleneksel metafizik açısını tekrar hatırlatan bütüncül bir düşünsel çerçeve sunmaktadır.

Modern düşünce dünyasında hakikat, varlık ve bilgiye ilişkin dönüşümler çoğu tartışma da epistemolojik bir kırılma olarak ele alınsa da, bu tez modernite krizinin niteliğini ontolojik kopuş kavramı üzerinden sorunsallaştırmaktadır. Bu kapsam da çalışma, Guénon'un metafizik ilke anlayışını merkeze alarak moderniteyi, metafizik temeli erozyona uğramış bir varlık tasavvurunun sonucu olarak tekrar konumlandırmayı amaçlamaktadır. Böylece modernite eleştirisi kültürel veya medeniyet odaklı bir söylem olmaktan çıkarılarak, İlke ile varlık arasındaki bağlantının zayıflaması temelinde tekrar kavramsallaştırılmaktadır.

Guénon'un entelektüel formasyonu, Hinduizm, Vedanta, Taoizm ve özellikle tasavvuf başta olmak üzere farklı geleneklerle kurduğu yoğun etkileşim üzerinden şekillenmiştir. Bu etkileşimler onun metafizik düşüncesini, hakikatin farklı geleneklerde çeşitli biçimlerde tezahür etmekle birlikte özde birliğini koruduğu anlayışı doğrultusunda temellendirmiş ve bu yaklaşım "Sophia Perennial" kapsamın da yorumlanmıştır (Nasr, 1989). Guénon, Batı fikriyatını tamamen dışlamak yerine, onun metafizikten ayrılışını ve indirgemeci karakterini problematize ederek eleştirisini varlık zemininde kurmuştur.

1. Araştırmanın Amacı ve Problematik Çerçeve

Bu çalışmanın temel amacı, Reuno Guénon'un metafizik fikri kapsamında modernite krizini ontolojik bir kopuş olarak tekrar tartışmak ve krizin niteliğini İlke-varlık ilişkisi kapsamın da sistematik biçim de analiz etmektir. Bu maksatla tez, Guénon'un metafizik çerçevesinin modern düşünceye yönelik eleştirel bir fırsat üretip üretmediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışma şu sorular etrafında yapılandırılmıştır:

- Modernite krizi Guénon'a göre hangi anlamda ontolojik bir kopuş olarak ortaya çıkmaktadır?
- Metafizik ilkenin kayboluşu, modern düşüncenin temel sınıflandırılmalarını nasıl belirlemektedir?
- Guénon'un metafiziği modern dünya tasavvuruna yönelik eleştirel bir görüş sunmakta mıdır?

2. Yöntem, Yaklaşım ve Kapsam Sınırlılığı

Araştırma, deneysel veya betimleyici veri analizine dayanmamakta; kavramsal, doktriner ve ontolojik çözümleme yöntemi ile yürütülmektedir. Guénon'un metinleri birincil kaynak olarak değerlendirilmiş; onun fikriyatını açıklayıcı ve eleştirel nitelikteki literatür ise ikincil kaynak olarak kullanılmıştır. Metinler, metafizik bütünlük ilkesi kapsamında sistematik bir çerçeve de analiz edilmiştir.

Kant, Heidegger ve modern felsefenin diğer kurucu figürleriyle ayrıntılı karşılaştırmaya gidilmemesi, metodolojik bir eksiklik olarak değil; aksine tezin metafizik eksenini korumaya yönelik bilinçli bir kapsam sınırlaması olarak tercih edilmiştir. Karşılaştırmalı değerlendirmeler sadece kavramsal sınırları görünür kılacak ölçüde ve kısıtlı biçimde kullanılmıştır.

Bu sorular, çalışmanın açıklayıcı bir okuma değil, yeniden konumlandırıcı ve eleştirel bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir.

3. Literatür Taraması ve Çalışmanın Konumu

Guénon üzerine literatürün önemli bir kısmı, düşüncesini gelenekçi okul bağlamında veya modernizm eleştirisinin kültürel ve medeniyet boyutu kapsamında ele almaktadır. Ancak bu

Çalışmaların oğunda Gu  non'un modernizm eleştirisi, ontolojik bir sorun olarak değil, daha çok kültürel ve entelektüel zemin de okunmaktadır.

Bu tez literatürden Şu noktalarda ayrıŐmaktadır:

- Gu  non'un fikriyatını metafizik ilke–varlık zemininde tekrar yapılandırmakta,
- Modernite sorunsalını ontolojik kopuş kavramı doğrultusunda kavramsallaŐtırmakta,
- Gu  non'un eleştirisini tarihsel bir söylem olmaktan çıkararak metafizik bir değerlendirme alanına taşımaktadır.

Bu yönüyle çalışma, hem Gu  non literatürünü hem de modernite tartışmaları dahilinde alternatif bir yorum zeminini önermektedir.

4. Tezin Yapısı

Bu tez dört ana bölüm halinde oluŐturulmuŐtur:

Birinci bölümde, Reuno Gu  non'un entellektüel biyografisi ve düşünsel Şekli ele alınmaktadır. Bu bağlamda Gu  non'un farklı gelenek ve kültürler ile kurduğu ilişkiler, bilhassa Hinduizm, Vedanta, Taoizm ve Tasavvuf geleneği kapsamında incelenmekte; söz konusu etkileşimlerin onun metafizik düşüncesinin oluŐumuna nasıl katkıda bulunduğu analiz edilmektedir. Bu bölümde ayrıca “Gelenek”, “İnisiyasyon”, “oklu Varlık H lleri” ve “Metafiziksel Gerçekleşme” gibi Gu  non düşüncesinin temel kavramları sistematik biçimde aımlanmakta ve onun metafizik yaklaşımının hangi ilkesel zemine dayandığı ortaya konulmaktadır. Böylece Gu  non'un modernizm eleştirisini imkanı hale getiren metafizik temanın arka planı oluŐturulmaktadır.

İkinci bölümde, metafizik terimi tarihsel ve kavramsal katmanlarıyla ele alınmakta; klasik metafizik geleneği ile Gu  non'un aşkın ve ilkesel metafizik fikri arasındaki süreklilik ve ayrışma noktaları tartışılmaktadır. Bu kapsamda Aristoteles'in “Varlık Olarak Varlık” fikri üzerinden biçimlenen klasik metafizik geleneği ile Gu  non'un İlke temelli metafizik anlayışı karşılaştırmalı bir çerçevede değerlendirilmektedir. Bu bölümde amaç, Gu  non'un metafizik anlayışını modern felsefi tartışmaların içine çekmek değil; onun metafizik düşüncesinin hangi anlamda ontolojik bir referans düzlemi sunduğunu anlaşılır hale getirmektir. Böylece tezin modernizm eleştirisine geçiŐi için gerekli kavramsal zemin temellendirilmektedir.

Üçüncü bölümde ise Guénon'un modernizme yönelttiği eleştiri, ontolojik kopuş tanımı çerçevesinde incelenmektedir. Modern dünyanın rasyonalizm, sekülerizm ve materyalizm doğrultusunda şekillenen zihinsel yapısının, metafizik ilke düşüncesinin zayıflamasıyla nasıl ilişkili olduğu tartışılmakta; modernizm krizinin Guénon açısından neden öncelikle metafizik bir kriz olarak değerlendirildiği ortaya konulmaktadır.

Dördüncü bölüm de modern dünyanın hakikat, insan ve varlık tasavvurunu Guénon'un eleştirel açısıyla okunmakta ve onun metafiziğinin modern düşünceye yönelik eleştirel bir imkân alanı sunup sunmadığı tartışılmaktadır.

Bu yapısal bütünlük içerisinde tez, Guénon'un düşüncesini tarihsel veya kültürel bir yorum çerçevesine indirgmeden; modernizm tartışmalarını metafizik–ontolojik bir zemin de yeniden düşünmeye olanak tanıyan bir görüş olarak ele almaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. REUNO GUENON'UN HAYATI, METAFİZİĞİ BAĞLAMINDA GELENEKSELÇİLİK VE MODERN DÜNYA ELEŞTİRİSİ

1.1. Reuno Guenon'un Hayatı

1.1.1. Guenon'un Erken Yaşamı ve Eğitimi

15 Kasım 1886'da Fransa'nın Blois kentinde doğan Reuno Guenon'un (Tahralı, 2019, s. 39), babası mimar Jean-Baptiste Guenon, annesi ise Anna-Leontine Joliy'dir. Guenon'un ailesi soy bakımından Fransız, dinî bağlılık açısından ise Katolik'tir. Guenon, koyu Katolik bir aile çevresi içinde yetişmiş; erken eğitim yıllarında disiplinli bir formasyon ve düzenli bir kültürel iklim içinde bulunmuştur (Waterfield, 2002, ss.23-28) Düşün hayatını belirleyen dönüşümü, modern Batı'nın entelektüel ortamıyla karşılaşma şekli ve bu karşılaşmanın onu “geleneğin metafizik sürekliliği” düşüncesine yönlendirmesi üzerinden okunabilecek bir figürdür (Waterfield, 2002, ss.16-17.) Bu biyografik tema, Guenon'un fikrinin “sadece bireysel bir çaba”dan ziyade, modern Batı'nın bilgi sistemi ve maneviyat düşüncesiyle yaşanan anlaşmazlığa verdiği kurucu bir cevap olarak şekillendiğini gösterir. Bu nedenle Guenon'un sonraki metinlerinde somutlaşacak “gelenek” vurgusu, sadece geçmişe yönelik bir geri çağırma değil; modernliğin parçalı ve indirgemeci epistemolojisine karşı metafizik süreklilik iddiası çevresinde kurulan sistematik bir konumlanmadır.

Çocukluğu ve ilk öğretim yılları, metinler de ayrıntılı şekil de aktarılan tarihsel bölümler bir tarafa bırakıldığında, Guénon'un iki temel yönelimi bakımından önem arz eder: İlki, klasik eğitim ve özellikle mantıksal/disiplin vurgusuyla biçimlenen zihinsel tutum; ikincisi ise, “hakikat”i sadece mevcut düşünsel akımlarla anlatmaya yetmeyen daha deruni bir bilgi arayışının ilk emareleridir. Nihayet erken dönem eğitimin de dikkat çeken başarı arzusu ve çalışma disiplini, sonraları onun “metafizik”i romantik-mistik bir iddia değil, analitik ve sistematik bir ilke bilgisi olarak inşa etme arzusunu beslemiştir (Chacornac, 2005). Bu açıdan Guénon'un erken eğitimi, onun gelenek fikrini sadece tarihsel-kültürel bir “miras” olarak değil, bilgi hiyerarşisini tekrar kurmayı amaçlayan bir epistemolojik-metakritik çerçeve olarak kurmasının temelini oluşturur.

Guénon'un düşünsel gelişimin de belirleyici aşama, akademik kariyer isteğiyle 1904'te Paris'e gitmesi ve burada Rollin Koleji'nde matematik eğitimi almasıyla açılır (Tahralı, 2019, s.40). Ancak Paris'teki temel eğitim çizgisi, sağlık problemler sebebiyle kesintiye uğrarken, aynı dönemler de onun esas eğilimi “modern dünyanın bilgi rejimi”nin çerçevesini araştırmaya

odaklamıştır. Bu merakı, bir uğraşı değişiminden çok, bilginin membaı, meşruiyeti ve yöntemi üzerine daha kapsamlı bir sorgulamanın başlangıcıdır. Paris de geçirdiği yıllar da Guénon’un, modern dönem de “Neo-Spiritualist” yönelimler diye isimlendirilen ortamlarla iletişime geçmesi, okültist grupların iddialarını yakından araştırma ve bu iddiaların bilgiye dair kurucu bir otorite üretip üretmediğini denemesi açısından önemli bir laboratuvar görevi görür.

Bu çevrelerle kurulan ilişkiler, Guénon’u spesifik kurumlara (örneğin *L’école supérieure libre des sciences hermétiques*) yakınlaştırmış; 1909’da “*La Gnose*” gibi yayın girişimleri üstünden bu tartışmaları toplumsal bir zemine aktarmıştır (Tahralı, 2019, s.40). Fakat bu etkileşimlerin sonucu, okültizmin “gizli bilgi” vaadine teslimiyet değil; tam aksine, söz konusu vaadin metafiziksel tutarlılık ve geleneksel otorite açısından zayıf kaldığı kanaatinin perçinlenmesidir. (Dickson, 2021, s. 589-611). Bu açıdan Guénon’un okültizmle hesaplaşması, onu sadece belirli çevrelerden uzaklaştıran bir kopuş değil, aynı zamanda “gerçek inisiyatik düzen” ile modern dönemin senkretik-ezoterik teşebbüsleri arasındaki farkı ayırmıştıran kurucu bir aşama olarak okunmalıdır.

Bu bağlam da Guénon’un fikri çizgisinde “metafizik” tanımı, modern çağın parçalanmış ruhçu iddialarından soyutlanarak tekrar açılanır. Tez genelinde de görüldüğü üzere, Guénon’un eleştirisi, inancı veya sezgisel bilgiyi tamamiyle soyutlamaktan çok, metafiziği psikolojik deneyime, kişisel “mistik” odaklanmaya ya da okült sorulara indirgeme yönelmeye eğilir. Bu tarzı, onun sonra ki düşüsel üretimlerin de berraklaşacak olan “sözde-din” ve “sözde-metafizik” eleştirisinin metodolojik zeminini oluşturur; bilgi iddiasının, geleneksel öğreti ve inisiyatik devamlılıkla bağdaştırılmadan meşrulaştırılamayacağı düşüncesini güçlendirir.

Guénon’un Doğu doktrinlerine eğilimi de bu arayışın “alternatif ilgi” zeminini aşarak, yöntemsel ve ilkesel bir düzeye oturur. Albert de Pouvourville (Matgioi) örneği üstünden anlatılan etkileşimler, Taoizm bağlamın da Doğu’nun metafizik süreklilik fikrine açılan bir kapı fonksiyonu görmüş; Guenon’un, geleneği sadece tarihsel-kültürel bir miras değil, aynı zaman da “mutlak hakikat” olarak meşrulaştırılması ortam hazırlamıştır (Toprak, 2009, s.31). Aynı zaman da ilerleyen bölümler de “metafizik ancak metafizik olarak öğrenilebilir” vurgusu, Guenon’un metafiziği sadece kendi ilkesel dilin de ve kendi tutarlı metodolojisinde kurulabilir bir bilgi temeli olarak gördüğünü göstermektedir.

Masonlukla kurduğu temas ve bu çerçeveye yönelik değerlendirmeler, Guenon’un modern kurumların “geleneği temsil” kapasitesine yönelik eleştirel bilincini netleştirmiştir. Waterfield’in değerlendirmeleri bağlamından da aktarıldığı üzere, dönemin masonluğunun akılcılığı ön plana çıkarması, anti-ruhçuluk ve zamanla politik bir kişilik kazanması, Guenon’u

“gelenek” ile modern yapısal formlar arasında ki ayrımı daha net bir şekil de anlatmaya yöneltmiştir (Waterfield, 2005, ss.23-41). Bu tanımlama, daha sonraları “otorite”, “inisiyasyon” ve “gelenek” tanımlamalarını modernlik eleştirisinin odağına konumlandırarak olan fikirsel doğrultunun bir kısmıdır.

Guénon’un Abdulhâdi (John Gustaf Agueli)¹ vasıtasıyla İslam’ı kabul etmesi, onun fikirsel arayışını daha açık bir inisiyatik/ezoterik temaya bağlayan bir dönüm noktasıdır (Tahralı, 2019, s.75). Bu süreç te Guénon’un çevresiyle ilişkileri, ziyaretler ve tanışıklıklar (özellikle Bayan Berthe ile tanışma ve evlilik süreci dâhil) onun gündelik yaşamını devam ettirirken entelektüel üretimini sürekli hale getiren bir bağlam meydana getirmiştir. Aynı zaman da farklı gelenek

¹ Guénon’un Müslüman olmasına vesile olan ve Şazeli tarikatına girmesine aracılık eden, John Gustaf Aguéli; 24 Mayıs 1869’da İsveç’in Sala adlı küçük bir şehrinde doğdu. Resimler’i büyük beğeni toplayan Agueli 1890’da Paris’e gidip Emile Bernard’ın atölyesinde çalışmaya başladı. Bu zamanlar da Teosofi Cemiyetine giren ressam; “Anarşizm” mensuplarıyla yakın ilişki içinde oldu.1892 yılında Marie Huot isimli; teozof, şair ve sosyalist olan bir kadınla dost oldu. Polis tarafından aranma kararı olan Huot’u , evinde barındırdığı için tutuklandı ve hapisane de yattı.Hapishane de yattığı süre zarfında Agueli; Arapça, İbranice ve Malezya dilini öğrendi.Hapisten çıkmaya müteakip Mısır’a giden Agueli, Peyzaj resimleri,insan başı krokileri yaptı.Paris’e 1895 yılında geri dönen Agueli,Şark dillerini ve medeniyetlerini incelemeye başladı.*Ecoles des Langues Orientales’de* (Şark Dilleri Okulu) klasik Arapça,halk Arapçası ve Hintçe öğrendi.Arapça hocasının,derslerinde sufi şair İbnü’l Farız’ın (ö. 1235) tasavvufi kasidelerinden etkilenen Agueli,İslam’ı ve tasavvufu tanımaya başladı.1897 yılında müslüman olan Aguel’i,1898 yılında ise Budizm’e ilgi duymaya başladı.Hindistan’a giderek 9 ay kadar kalan Agueli,1902’de Pariste Revue Blanche adlı dergi de yazılar yazmaya başladı.*L’initiation* adlı dergi de ise “İslam Hakkında Notlar” başlıklı bir yazı dizisine başlasa da bitiremedi. 1901 yılında Enrico İnsabato isimli genç bir İtalyan doktorla tanışan Abdulhâdi; fikir yönünden uyumları sebebiyle, 1902 de Mısır’a gitmeye karar verildi. II Commercio Italiano ve *II Convito* adlı Arapça-İtalyanca gazete çıkaran ikiliden Abdülhadi, İslam tasavvufundan İtalyanca tercümeler yayınladı.1927 yılına gelindiğinde Mısır’da El-Ezher ulemasından Maliki fakihî ve Şazeli Tarikatı şeyhi Andurrahman İliş El-Kebir ile tanıştı ve ona bağlandı. Resim’le tekrar uğraşmaya başlan Abdülhadi, 1 Ekim 1917 yılında Barselona civarında geçirdiği tren kazası sonucu vefat etti. (Tahralı,2019, s.75).

temsilcileriyle doğrudan ilişki ve sözlü bilgi alışverişi, onun metinlerinin “Doktrin” seviyesindeki iddialarını perçinleyen bir tecrübe ortamı sağlamıştır.

Bu biyografik hattın olgunluk safhası, Guénon’un yazınsal uğraşlarının kurumsallaşması ve asıl eserlerinin yayımlanmasıyla daha belirgin hale gelir: *‘La Voile d’Isis’/‘Etudes Traditionnelles’* çevresi, *‘La Crise du Monde Moderne (Modern Dünyanın Krizi)’*, *‘Orient et Occident’*, *‘Autorite spirituelle et pouvoir temporel’*, *‘Le Symbolisme de la Croix’*, *‘Le Roi du Monde’* gibi metinler, onun modernliğe doğrulttuğu eleştiriyi “Metafizik İlke” çevresinde sistematikleştirdiği bir üretim çizgisini temsil eder (Toprak, 2009, s.50). Ayrıca 1928’de eşi Berthe’nin vefatıyla birlikte Guénon’un kişisel hayatında ağırlaşan yalnızlık vurgulanmakta; buna rağmen entelektüel çizgisinin, geleneğin ilkesel savunusu ve modern zihniyetin eleştirisi ekseninde sürdüğü anlaşılmaktadır. Yaşamının son safhası, bu doğrultunun korunarak sürdüğü bir dönem olarak sonlanmış; Guénon 7 Ocak 1951 tarihinde Kahire’de vefat etmiştir (Toprak, 2019, s.45). Guénon’un yazıların da yenilenen temel sorunsalın, modernliğin epistemik ve ontolojik limitleri karşısında “metafizik ilke”nin tekrar oluşturulması, hangi tarihsel tecrübeler ve kırılma noktaları üstünden oluşturulduğunu daha anlaşılır kılar.

1.1.2. Guenon'un Düşüncesi ve Eserleri Üzerindeki Başlıca Etkiler

Reuno Guénon'un düşünce dünyasını şekillendiren temel faktörlerin derinlemesine incelenmesi, onun Batı medeniyeti içerisinde Sophia Perennis, yani Ezeli Hikmet kavramının yeniden keşfedilmesi ve ifade edilmesine öncülük ettiği gerçeğiyle sıkı sıkıya ilişkilidir. Bu bağlamda, Guénon, evrensel metafizik ve kozmolojik ilkeleri açık, net ve kesin bir dille ifade eden öncü bir figür olarak kendini göstermektedir. Frithjof Schuon'un, Guénon için "Modern Batı'ya, en azından doktriner düzeyde, Tanrı tarafından gönderilmiş bir mütercim" (Çiçek, 2007, s.6) olarak tanımlaması, Guénon'un bu alandaki benzersiz konumunu ve önemini ortaya koymaktadır. Gerçekten de Guénon'un eserlerinin kapsamı ve derinliği dikkate alındığında, onun düşüncelerinin tamamını kapsayabilecek bir betimleme yapmanın zorluğu ortadadır.

Guénon'un yazıları, 1909 yılındaki ilk çalışmalarından itibaren, zamansız prensiplere yeni ifadeler ve uygulamalar kazandırma çabası içinde olduğunu göstermektedir. Onun eserleri, İslam, Hindu ve Çin geleneklerinden Hristiyanlık öncesi Avrupa'nın eski bilgeliklerine, Kelt ve Antik Yunan'dan Hristiyanlığa, Tasavvuf ve Kabala'dan simya ve geometriye kadar çok çeşitli kaynaklardan beslenmektedir (Guénon, 2016, ss.7-10).Örneğin; onun tasavvufi fikriyatını temellendirmeye Afifi’den örnek verecek olursak; Afifi’ye göre tasavvuf, İslam düşünce tarihinin en özgün boyutlarından birini teşkil eder ve hem bireysel maneviyatı hem de

toplumun ahlaki dokusunu dönüştürme potansiyeli taşır (Afifi, 1996, s. 45). Yazar; Guenon'un da üstünde en çok durduğu kavramlara benzer şekilde, özellikle aşk ve marifet kavramları üzerinde yoğunlaşarak, tasavvufun yalnızca duygusal bir yöneliş değil aynı zamanda derin bir epistemolojik sorgulama biçimi olduğunu belirtmektedir (Afifi, 1996, s. 112). Afifi, sufilerin manevî hayatını açıklarken “fena” ve “beka” kavramlarını merkeze alır ve tıpkı Guenon gibi, bunların İslam'ın metafizik yorumlarıyla ilişkisini ortaya koyar (Afifi, 1996, s. 178). Bu vurgu, Guénon'un tasavvufu sadece tarihsel bir olgu olarak değil, aynı zaman da metafizik ilkelerin bir yansıması olarak okuma eğilimiyle de çakışmaktadır.

Guénon, yazılarında bu çeşitliliğin altında yatan ortak ve evrensel prensipleri sürekli olarak vurgulamakta ve bunların tümünün tek ve Ezeli bir Geleneğin farklı biçimsel tezahürleri olduğunu gözler önüne sermektedir. Onun çalışmalarının büyük bir kısmı, moderniteye yönelik eleştiriler içermekte ve bu eleştiriler, onun çalışmalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Guénon, eserlerinde sıkça Doğu'nun temsil ettiği Ezeli Hikmet geleneklerini tanıtırken, modern dünyanın derinlemesine bir eleştirisini de gerçekleştirmektedir. Bu eleştirel yaklaşım, onun düşüncelerine, modern dünya hakkında derin bir anlayış ve kavrayış sunma özelliği kazandırmaktadır. Böylelikle, Guénon'un çalışmaları, sadece geçmişin bilgeliğiyle değil, aynı zamanda güncel sorunlarla da ilgilenen bir araştırma olarak kendini göstermektedir. Bu perspektifte, Guénon'un modernite üzerine eleştirileri, onun eserlerinin geniş kapsamlı anlamını ve günümüze kadar uzanan etkisini daha da önemli kılmaktadır.

Bununla birlikte René Guénon'un çalışmaları, modern dünyanın mevcut krizlerine metafizik bir çözümleme getirmekte ve doğuda hâlâ varlığını sürdüren orijinal ve ezoterik öğretilerin ardındaki düşünceleri aydınlatma amacı taşımaktadır (Çiçek, 2007, s.10). Bu çerçevede, Guénon'un eserlerinde öne çıkan bazı temel temalar ve kavramlar, onun eleştirisini daha da derinleştiren araçlar olarak işlev görmektedir. Okuyucular, Guénon'un yazılarında sıklıkla metafiziğin diğer tüm doktrinel yapılar üzerindeki aşkınılığı, metafiziğin tanımı, irfanın formülasyonu, egzoterik ile ezoterik öğretiler arasındaki fark, entelektüel bilginin hiyerarşik üstünlüğü ve hatasızlığı, modern Batı ile geleneksel Doğu arasındaki derin ayrım, modern Avrupa medeniyetinin manevi çöküşü, ve özellikle Hindu kozmik döngüler doktrininden esinlenen döngüsel zaman kavramı gibi fikirlerle tekrar tekrar karşılaşmaktadırlar (Guénon, 1997). Bu eleştiriler, modernitenin yabancı olduğu bağlamlarda ilerlemekte ve modern insanın genellikle aşına olmadığı kavramları kullanmayı zorunlu kılmaktadır.

Gelenekselci ekol genelinde ve özel olarak René Guénon'un yazılarında, birçok kavram modern kullanımının sınırlarından özgürleştirilerek yeniden tanımlanmıştır. Bu yeniden tanımlama süreci, Guénon'un eleştirel yaklaşımının temel bir unsuru olarak, modernitenin ötesine geçen bir anlayışın kapılarını aralamaktadır. Bu bağlamda, Guénon'un eleştirileri, sadece modernitenin eksikliklerini değil, aynı zamanda bu eksikliklerin üstesinden gelmek için gerekli olan metafiziksel ve ezoterik bilgileri de sunmaktadır. Bu şekilde, Guénon'un çalışmaları, modern dünyanın manevi ve felsefi krizlerine ışık tutmakta ve çözüm yolları önermektedir (Guénon, 2009, ss. 79-94). Kavramsal tekrar-tanımlama hamlesini Guénon'un modernlik eleştirisinin yöntem bilimsel özü olarak konumlandırmak, betimleyici okuma imkânı verir; ancak "çözüm sunma" iddiasının ikna gücü, bu metafizik/ezoterik bilginin hangi epistemik sınıf ve sınırlar içinde temellendirildiğinin açıkça anlatılmasına bağlıdır.

Reuno Guénon'un eserlerinin üzerindeki başlıca etkiler, onun çalışmalarının entelektüel derinliği, evrensellik ve gelenekselcilik gibi nitelikleriyle yakından ilişkilidir. Guénon, bilgiyi sadece rasyonel olmayan, yani rasyoneliten öte bir akıl anlayışıyla "*Intellectus*" ile uyumlu olarak kavramakta ve böylece farklı vahiyleri, onları tek bir "hakikat" çerçevesinde ele alarak ve gerektiğinde belli bir geleneğin diline uyarlayarak evrensel bir perspektif sunmaktadır (Toprak, 2009, s.66). Bu yaklaşımıyla Guénon, eserlerinde büyük geleneklerin temel gerçeklerini naklederken, bu geleneklerden herhangi biriyle kesin bir uyum göstermekte, bu da onun eserlerinin "geleneksel" olarak nitelendirilmesinin temel sebeplerinden biri olmaktadır. Ayrıca, Guénon'un çalışmaları, doğrudan manevi tecrübeyi tasavvur etmeyip, pratik bir öğretiyi dahi Ramakrishna'nın öğretileri gibi özel bir kontekste ele almaktan kaçınarak "teorik" bir karaktere sahiptir. Bu çerçevede, Guénon'un eserleri öncelikle metafizik doktrin, geleneksel prensipler, sembolizm ve modern dünya eleştirisi olmak üzere dört ana konuya odaklanmaktadır (Schuon, 1985, s. 2). Guénon'un metafizik doktrine yaklaşımı, bu doktrinleri mevcut felsefelerden ayırarak ve onların doğasını açıklama yoluyla, şerh ya da yorumdan ziyade bir izahat sunmaktadır.

Bu ayrım, Guénon'un entelektüel sezgi ile zihinsel aktivite arasında, evrensel olan akıl ile bireysel muhakeme arasında bir ayrım yapmasıyla daha da derinleşmektedir. Böylece, aşkın olmayan her türlü anlayışı eleştirmekte ve reddetmektedir. Guénon'un eserlerinde ele alınan ikinci önemli konu gelenektir. Guénon, geleneksel ile geleneksel olmayan arasında net bir ayrım yapmakta ve geleneğin egzoterik ve ezoterik olmak üzere iki temel yönünü açıklamaktadır. Burada ezoterizm, özellikle metafizik doktrinle ilişkilendirilirken, Guénon'un bu ayrımları yaparken geleneksel prensiplere olan sıkı bağlılığını ve bu prensiplerin birleştirici

gücünü vurgulamaktadır (Toprak, 2009, s.63). Schuon'a göre Guenon'un külliyyatı; metafizik, gelenek, sembolizm ve modern dünya eleştirisi odaklı temel eksenler çevresinde toplanan bir sorunsal bütünlük gösterir (Schuon, 1985, s.2). Bu bağlam da Rene Guenon'un eserlerinde ele alınan üçüncü önemli tema, sembolizmdir.

Metafiziğin evrensel dilinin temelini oluşturan semboller, doğanın kendisinde mevcut olan bir ifade şekli olarak tabii bir karaktere sahiptir. Bu semboller, varlıkların özünde yer alan gerçeklikleri yansıtmakta ve "gerçek" in sonsuz çeşitlilikteki uygulamalarına olanak tanımaktadır. Bu ise onların evrenselliğini kanıtlamaktadır. Guénon'a göre, sembolizm sadece dışsal bir gösterim değil, aynı zamanda içsel bir hakikate ulaşmanın aracıdır. Bu bağlamda sembolizm, hem metafiziksel gerçeklikleri ifade etme gücüne sahip olması hem de bu gerçekliklere erişimde kullanılan bir yöntem olması açısından çift boyutludur.

Dördüncü ve belki de en çarpıcı konu ise modern dünya eleştirisidir. Guénon, modern dünyanın eleştirisini, bir yandan geleneksel aklın karakterini ve diğer yandan modern dünyanın, gelenekten mahrumiyetini ve sılığını temsil eden, akılcılık ve yüzeysel eylemlerin ağırlıkta olduğu bir küre olarak incelediği iki temel başlık altında sunmaktadır. Böylece Guénon mevcut medeniyetin özgül eğilimlerini ve bu medeniyetin daha detaylı ifadelerini sorgulamaktadır. Guénon'un eserleri, eşsiz bir niteliğe sahipse, bu, onun nevi şahsına münhasır bir "nebevi" doğadan kaynaklanmış olması değildir ki Guénon bunu kesinlikle reddeder. Ancak zamansal olarak "yaşadığımız dünyanın bir ucunda ve mekânsal olarak çevrimsel yönün bir işlevi olarak farklı medeniyetlerle buluşmaya zorlanan olağandışı bir çevrimsel koşulun ürünüdür.

Aynı zaman da Guénon; Hristiyan ayinlerinin inisiyatik karakterini kabul etmemekte, Hindu inisiyasyonuna kast sistemi nedeniyle erişimi engellenmişti ve Budizm'i heterodoks bir öğreti olarak görmekteydi (Toprak, 2009, s.100). Guénon'un aradığı, katıldığı bir inisiyasyon olup, bu ihtiyacı tam anlamıyla karşılayabilen İslam'dır. Vedanta'nın saf metafiziğin bir ifadesi olarak Guénon tarafından benimsenmesi ise, tek tanrılı Semavi dinlerde mevcut olan fiili (de facto) ve hukuki (de jure) ezoterizmin bir yansımasıdır (Toprak, 2009, s.35). Guénon'un inisiyatik yeterlilik kararlılığıyla İslam'ı ayırcalaması, betimleyici karşılaştırmadan farklı normatif bir hiyerarşi kurar; "de facto/de jure ezoterizm" farkı ise tarihsel çeşitlilikle ölçülmeden öncül sınıfsallığı kazandığında genelleyici kalır.

1.2. Entelektüel Etkiler ve Felsefi Gelişim

1.2.1. Metafizik Görüşlerini Şekillendiren Kişisel Deneyimleri

Rene Guenon'un metafizik üzerine olan görüşlerinin şekillenmesinde, kişisel deneyimlerinin ve içgörülerinin önemli bir yeri vardır. Guenon, 1925 yılında Sorbonne Üniversitesi'nde gerçekleştirdiği bir konferansta, metafiziğin ne anlama geldiğini açıklamaya çalışmış ve sözcüğün etimolojik anlamına dönülmesinin önemini vurgulamıştır. Guénon'a göre, "metafizik" kelimesi, antik çağlarda her zaman kullanıldığı gibi "doğanın bilgisi" anlamına gelen "fizik" kelimesinin ötesinde bir anlam taşır; yani doğa üstünü ifade eder. (Guénon, 2022 ss. 31-61). Guénon, metafiziğin tanımlanamayacağını, çünkü tanımlamanın her zaman bir sınırlama getirdiğini ve ele alınan konunun, kendi doğası gereği, gerçekten ve tamamen sınırsız olduğunu ve dolayısıyla herhangi bir formül veya sisteme sığdırılamayacağını belirtir (Guénon, 2022 ss. 31-61) Bu bağlamda, metafizik bilgi, diğer insan bilgi modlarından radikal bir şekilde farklılık gösterir.

Guenon'un vurguladığı gibi, metafizik, yalnızca metafiziksel olarak çalışılabilir (Guénon, 2022, ss.31-61). Metafiziksel kavramların tamamen ifade edilemeyeceği veya bile hayal edilemeyeceği, çünkü özlerinin yalnızca saf ve "formsuz" zekâ ile ulaşılabilir olduğu düşünülmektedir. Bu kavramlar, özellikle dilin onları sığdırmaya çalıştığı formüllerin çok ötesindedir; bu formüller her zaman yetersizdir ve kapsamlarını sınırlama eğilimindedir, dolayısıyla onları bozar. Bu formüller, tıpkı tüm semboller gibi, başlangıç noktası olarak, anlaşılmasız olanı anlamaya yardımcı olan bir "destek" olarak hizmet eder; her insanın kendi entelektüel güçlerinin kapsamına göre bunu kavramaya çalışması gerekir, formel ve sınırlı ifadenin kaçınılmaz eksikliklerini başarısına göre telafi eder (Guenon, 2022, ss.31-61). Bu derinlemesine yaklaşım, Guenon'un metafiziksel kavramları ele alış biçimindeki titizliği ve dikkati göstermektedir.

Guenon, metafiziğin sadece evrensel ilkelerin veya evrensel düzene ait ilkelerin bilgisi olduğunu belirtir ve bu ilkelerin yalnızca gerçek anlamda "ilkeler" adını hak edebileceğini ifade eder. Bu bağlamda, metafizik bilgi, insan bilgisinin diğer türlerinden temelde farklıdır ve bu farklılık, Guenon'un metafizik anlayışının özgünlüğünü ve derinliğini göstermektedir. Guenon'un metafizik üzerine düşünceleri, onun felsefi ve ruhsal arayışlarının merkezinde yer almakta ve modern dünyanın materyalist görüşlerine bir meydan okuma niteliğinde olmaktadır.

1.3.Etkilediği Kişiler

1.3.1.Ananda Kentish Coomaraswamy

Ananda Kentish Coomaraswamy (1877–1947), Sri Lanka kökenli olup İngiltere’de eğitim görmüş, jeoloji ve botanik alanında başladığı akademik yolculuğunu daha sonra sanat tarihi ve geleneksel estetik üzerine yoğunlaştırmıştır. Özellikle Boston Museum of Fine Arts’ta 1917’den itibaren yürüttüğü görevler kapsamında Hint ve İslam sanatlarının kataloglanması ve yorumlanmasında öncü rol üstlenmiş, böylece Batı dünyasında Asya sanatının tanıtılmasına önemli katkılar sağlamıştır (Encyclopaedia Britannica, 2025). Eserlerinde sanatın yalnızca estetik bir faaliyet değil, kozmolojik ve metafizik ilkelerin yansıması olduğunu savunmuş; bu görüş, sanatın modern anlamda özerk ve bireysel yaratıcılıkla sınırlı bir alan olmadığı tezini temellendirmiştir (Coomaraswamy, 1934 ss.3-6; Lipsey, 1977). Bu kapsam da Coomaraswamy, gelenekselci fikriyatın estetik alanında ki en etkili teorik temellerinden birini oluşturarak, “Sanat–Metafizik” ilişkisini modern estetik çıkarımlara karşı tekrar oluşturan bir tanımsal temel oluşturur.

Coomaraswamy’nin en önemli eserleri arasında *The Dance of Siva* (1918), *History of Indian and Indonesian Art* (1927), *The Transformation of Nature in Art* (1934) ve *Figures of Speech or Figures of Thought* (1946) yer almaktadır. Bu çalışmalarda sanatın sembolik dilini ve geleneksel toplumlarda işlevini açıklamış, modern dönemin bilimi ve tarih anlayışının kutsal boyutları yitirmesini eleştirmiştir (Coomaraswamy, 1918; 1927; 1934 ss.3-6). Bu yönüyle onun yaklaşımı, René Guénon’un metafizik eleştirileriyle önemli ölçüde örtüşmektedir. Guénon’un daha soyut ve metafizik düzlemde ortaya koyduğu fikirler, Coomaraswamy’nin tarihsel, metinsel ve sanatsal örneklerle somutlaştırılmıştır. Bu tamamlayıcılık, ikisini gelenekselcilik düşüncesinin “İki Sütunu” olarak değerlendiren yorumcular tarafından sıklıkla dile getirilmiştir (Lipsey, 1977; Nasr, 1989). Burada somutlaşan benzerlik, gelenekselciliğin sadece metafizik zemin de değil, sanatın sembolik mantığı ve tarihsel örneklem üstünden de tutarlı bir eleştiri görebildiğini açıklar.

Coomaraswamy ile Guénon arasında 1930’lardan itibaren mektuplaşmaların bulunduğu ve bu yazışmaların özellikle Guénon’un Budizm hakkındaki görüşlerini revize etmesine yol açtığı bilinmektedir. Başlangıçta Budizm’i Hindu geleneğine göre ikincil gören Guénon, Coomaraswamy’nin ve yakın çevresindeki düşünürlerin etkisiyle bu yaklaşımını gözden geçirmiştir (Pallis, 1978, ss.176-188; Coomaraswamy, 1988). Coomaraswamy’nin metodolojik titizliği, filolojik çalışmaları ve sanat üzerinden yaptığı yorumlar, Guénon’un daha teorik yaklaşımlarına somut bir dayanak sunmuş; böylece her iki düşünür de modernitenin

eleştirisinde birbirini besleyen perspektifler geliştirmiştir. Bu nedenle Coomaraswamy, yalnızca sanat tarihçisi ya da müze uzmanı olarak değil, aynı zamanda Guénon'un entelektüel çevresinde metafizik gelenekçiliği güçlendiren bir figür olarak değerlendirilmektedir (Lipseý, 1977; Nasr, 1989). Gelenekselcilik fikrinin “Kapalı Bir Doktrin” olmaktan hariç, farklı gelenek zeminleri arasında yürütölen eleştirel bir anlaşmayla olgunlaşan bir bilgisel ağ içinde oluştuğunu da ima eder.

1.3.2.Frithjof Schoun

Frithjof Schoun (1907–1998), René Guénon'un entelektüel mirasından etkilenen ve aynı zamanda gelenekselcilik ekolünün önemli bir figürü olarak kabul edilen düşünürlerden biridir. İsviçre'nin Basel kentinde doğmuş, genç yaşta hem Batı felsefesi hem de Doğu dinleriyle ilgilenmeye başlamıştır. Özellikle Upanişadlar, Taoizm, İslam tasavvufu ve Hristiyan mistisizmine dair erken dönem okumaları, onun metafizik ve mistik yönelimlerini şekillendirmiştir. 1930'lu yıllarda René Guénon'un eserleriyle tanışması, düşünsel yöneliminde belirleyici bir dönüm noktası olmuş, Guénon'un “Gelenekselci” yaklaşımını benimsemiş ve kendi çalışmalarında geliştirmiştir (Sedgwick, 2004; Borella, 1997). Schoun, Guénon'un özellikle modernite eleştirisi ve metafizik ilkeler vurgusunu benimsemiş, fakat Guénon'un daha teorik düzlemde bıraktığı kavramları pratik ve manevi boyutlarda genişletmiştir. Onun öğretisinde “perennial philosophy” (ezeli hikmet) kavramı merkezî bir yer tutar. Guénon'un sistematik metafiziğini “dinlerin içsel birliği” teziyle tamamlamış, farklı geleneklerin özünde aynı hakikati barındırdığını savunmuştur. Bu yaklaşımıyla hem Hristiyanlık hem de İslam mistisizmine özel önem vermiştir (Nasr, 1989; Schoun, 1993). Schoun, Guénon'un oluşturduğu ilkesel metafizik yapıyı dinî tecrübenin iç boyutuna açarak gelenekselciliğin doktriner tabanını ile irfanî pratiğı arasında bir köprü oluşturan kendine özgü bir yorum yolu geliştirmiştir.

Schoun'un Sufizmle ilişkisi, Guénon'dan devraldığı çizgiyi daha somutlaştırmıştır. Kuzey Afrika'ya yaptığı seyahatlerde Şeyh Ahmet el-'Alevî'nin tarikatiyle tanışmış ve tasavvuf pratiğini bizzat deneyimlemiştir. 1930'ların sonlarından itibaren Maryamiyya tarikatının kurucusu ve lideri olarak, Batı'daki birçok takipçi için hem teorik hem de pratik bir yol gösterici olmuştur (Lings, 2006, s.179). Bu durum, Guénon'un Mısır'da tasavvufî bir yaşam biçimini benimsemesiyle de paralellik taşımaktadır; ancak Schoun'un etkisi daha çok Batı'daki müridleri üzerinden yayılmıştır. Schoun'un eserleri arasında *The Transcendent Unity of Religions* (1948), *Understanding Islam* (1963) ve *The Essential Writings of Frithjof Schoun* (1993) özellikle önemlidir. Bu metinlerde dinlerin sembolik dilini çözümleyerek ortak metafizik ilkeleri göstermeye çalışmıştır. Onun, Guénon'dan farklı olarak, güzellik ve sanat

üzerine geliştirdiği dūřünceler de dikkat çekicidir; Schuon estetiği, metafiziğin ayrılmaz bir parçası olarak görmüş ve sanatın “görünür hakikat” olduğunu savunmuştur (Schuon, 1993; Nasr, 1989). Guénon’un dūřüncesinden beslenen Schuon, aynı zamanda Titus Burckhardt ve Ananda K. Coomaraswamy gibi gelenekçilerle de entelektüel temas hâlinde bulunmuştur. Guénon’un daha çok “eleştirel metafizikçi” tavrını, Schuon “mistik sentez” ile tamamlamış; böylece gelenekselcilik ekolünün Batı’da geniş bir kitleye ulaşmasında kritik rol oynamıştır. Onun öğretileri, yalnızca akademik çevrelerde değil, aynı zamanda manevi arayış içinde olan bireyler arasında da güçlü bir etki yaratmıştır (Sedgwick, 2004, s.67). Gelenekselciliđin Guénon’da daha çok ilkesel-eleştirel bir söylem olarak oluşturulan tarafının, Schuon’da kurumsal/irfanî bir pratik ve estetik dil vasıtasıyla kamusalılaştırıldığını anlatması açasından belirleyicidir.

1.3.3. Seyyid Hüseyin Nasr

Seyyid Hüseyin Nasr (1933–), René Guénon’dan doğrudan etkilenmiş çağdaş gelenekselci dūřünürler arasında en önemlilerinden biridir. İran’da doğan Nasr, ilk eğitimini Tahran’da aldıktan sonra Amerika Birleřik Devletleri’nde Massachusetts Institute of Technology’de fizik eğitimi görmüş, ardından Harvard Üniversitesi’nde tarih ve bilim felsefesi üzerine doktora yapmıştır. Modern bilimle geleneksel bilgi sistemlerini karşılaştırmaya yönelmiş, bu bağlamda Guénon’un modernite eleştirisini ve “geleneksel bilginin kutsallığı”na yaptığı vurguyu erken yaşlarda keşfetmiştir (Sedgwick, 2004, s.147). Guénon’un eserleri, Nasr’ın hem İşlam dūřüncesi hem de bilim tarihi okumalarında yönlendirici olmuş, onu “perennial philosophy” (ezeli hikmet) fikrine yaklaştırmıştır. Nasr’ın akademik kariyeri boyunca en dikkat çekici katkılarının biri, İşlam dünyasında geleneksel hikmetin, özellikle tasavvuf ve İşlam felsefesinin, modern bilim ve seküler dünya karşısında yeniden konumlandırılması olmuştur. Bu bağlamda Guénon’un “kutsalın kayboluşu”na dair eleştirilerini kendi kültürel ve tarihsel bağlamında ele alarak geliştirmiştir. Nasr, “geleneksel bilginin bütünsel yapısı”nı, Guénon’un çizgisini takip ederek, modern pozitivizmin ve materyalizmin parçacı yaklaşımlarına karşı koyan bir epistemoloji olarak yorumlamıştır (Nasr, 1989, s.227). Bu doğrultuda Nasr, Guénoncu eleştiriye sadece teorik bir modernlik reddiyesi olmaktan çıkartıp, İşlam fikriyatı ve bilim felsefesi hattında kurumsal-akademik bir söyleme çeviren ana aktörlerden biri olarak yorumlanmalıdır.

Nasr, Guénon’dan farklı olarak, yalnızca teorik düzeyde değil, aynı zamanda İşlam dünyasında kültürel ve akademik kurumlarda etkili bir figür olarak da öne çıkmıştır. İran’da řah döneminde Tahran Üniversitesi rektörlüğü ve Aryamehr Teknik Üniversitesi’nde öğretim üyeliği yapmış,

1979 devriminden sonra ABD'ye yerleşmiştir. Burada George Washington Üniversitesi'nde İslami Araştırmalar programını kurarak Batı akademisinde gelenekselci perspektifi temsil eden en önemli figürlerden biri haline gelmiştir (Chittick, 2007, s.255). Bu yönüyle Guénon'un Mısır'daki daha münzevi entelektüel duruşunun aksine, Nasr entelektüel mirasını kurumsallaştırma ve akademik ağlar içinde yaygınlaştırma yolunu seçmiştir. Eserleri arasında *Knowledge and the Sacred* (1989), *Science and Civilization in Islam* (1968) ve *Man and Nature: The Spiritual Crisis of Modern Man* (1968) öne çıkmaktadır. *Knowledge and the Sacred*, Guénon'un metafizik anlayışını ve kutsalın epistemolojisini İslami hikmet perspektifinden yeniden yorumlayarak, gelenekselci felsefenin modern dünyaya yönelik en kapsamlı açıklamalarından birini sunar. Nasr'ın çevre krizine dair çalışmaları da Guénon'un modernite eleştirisini ekolojik bir düzlemde sürdürmüş, modern insanın doğa ile ilişkisini kutsaldan kopuş üzerinden analiz etmiştir (Nasr, 1968; Nasr, 1989). Nasr'ı Guénon'dan ayıran ana ayrım, gelenekselci metafiziği münzevi bir entelektüel pozisyondan çıkartıp üniversite, program ve ağlar üzerinden kurumsal bir dolaşıma sokmasıdır; bu kurumsallaşma aynı anda hem söylemin etkisini büyüten bir aktarıcı sistem üretir hem de "gelenek" argümanının modern akademik alanın normlarıyla nasıl anlaşıldığı sorusunu mecburi hale getirir.

Guénon'un düşüncelerinden derinden etkilenen Nasr, aynı zamanda Frithjof Schuon'un yakın takipçisi ve öğrencisi olarak da tanınır. Onun Schuon'un Maryamiyya çevresiyle kurduğu ilişki, Guénon'dan gelen metafizik çizginin daha pratik ve kurumsal bir devamını temsil etmiştir (Sedgwick, 2004, s.154). Böylece Nasr, hem Guénon'un soyut metafizik eleştirilerini somut tarihsel ve toplumsal bağlamlarda ele almış hem de bu düşünceleri Batı akademisine taşıyarak gelenekselciliğin çağdaş entelektüel dünyadaki en görünür temsilcilerinden biri haline gelmiştir.

1.3.4. Martin Lings

Martin Lings (1909–2005), İngiliz bir İslam âlimi, gelenekselciliğin önemli figürlerinden biridir (World Wisdom, "Martin Lings: Life and Work"). 24 Ocak 1909'da Burnage, Manchester'da doğmuş ve 12 Mayıs 2005'te Kent'te ölmüştür (The Guardian, "Obituary: Martin Lings"). Oxford Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı okumuş, C. S. Lewis ile arkadaşlık kurmuştur (Eaton, 2005, May 27). Mezuniyetinden sonra Litvanya'da Kaunas Üniversitesi'nde Anglo-Sakson ve Orta İngilizce dili üzerine dersler vermiştir (Eaton, 2005, May 27). Lings'in yolu, gelenekselciliğin Batı akademik habitusu ile İslami otorite arasında kurulan hatlar üstünden aktarıldığını belirtir.

1939 yılında Mısır'a gitmiş, burada Arapça öğrenmiş ve Kahire Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı öğretmeni olarak görev almıştır (Eaton, 2005, May 27). 1952'de Mısır'daki siyasi karışıklık nedeniyle İngiltere'ye dönmüş ve Londra'daki School of Oriental and African Studies'te (SOAS) Arapçaya yönelik çalışmalar yapmıştır (Encyclopedia.com entry: "Lings, Martin 1909–2005"). Lings, British Museum ve British Library bünyesinde doğu el yazmaları ve baskılı Doğu metinleriyle ilgilenmiş; 1970–1973 yılları arasında "Keeper of Oriental Printed Books and Manuscripts" görevini üstlenmiştir (Eaton, 2005, May 27); ayrıca Encyclopedia.com da benzer biçimde Lings'in müze ve metin işleriyle ilgilendiğini belirtir (Encyclopedia.com). Edebi ve ilmi üretimi açısından Lings'in en bilinen eseri, *Muhammad: His Life Based on the Earliest Sources* (1983) adlı biyografik çalışmasıdır; bu eser, erken dönem Arap kaynaklarına dayanarak Hz. Muhammed'in hayatını anlatır.

Lings ayrıca edebi çalışmalar (örneğin Shakespeare ve sembolizm üzerine) yapmış, İslam mistisizmi ile gelenekselci düşünce arasındaki bağı eserlerinde işlemeye çalışmıştır (World Wisdom). Lings'in Guénon'un modernite eleştirisine ve geleneksel kozmoloji fikirlerine büyük sempati duyduğu, onun görüşlerinden etkilendiği Guardian nekrolojisi ve gelenekselci çevre yorumlarında ifade edilir (Eaton, 2005, May 27). Ayrıca Merton'ın mektuplar koleksiyonunda Martin Lings'in adı geçmektedir; bu da onun düşünürler arası entelektüel ilişkilerini belgeleyen birincil kaynaklardan biridir (Merton Correspondence). Lings'in edebî-sembolik okuma eksenini tasavvufla eklemlemesi, gelenekselciliğin modernite eleştirisini estetik hermenötik üstünden dolaşıma sokan bir "aktarımı" işaret etmektedir

2. METAFİZİK ANLAYIŞI

2.1. Metafizik Kavramı

Yunanca "*meta*" (sonra veya ötesinde) ve "*physika*" (fiziksel veya doğa) kelimelerinden oluşan metafizik (Metaphysics), gerçekliğin temel doğasını, yapısını ve kökenini inceleyen felsefe dalıdır. Bu alan ampirik olanın ötesine geçmekte ve hem somut hem de soyut olanı kapsayacak şekilde nesnelerin; etkileşimlerinin özünü ve varlığını incelemektedir. Tarihsel olarak, Aristoteles'in "Metafizik" başlıklı eserleri bu konudaki söylemin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır (O'Gorman, 2005, ss. 16-40). Bununla birlikte, kavramın kendisi Aristoteles'ten önceye uzanmakta olup, kökleri varlığın ve gerçekliğin doğasını sorgulayan eski felsefi geleneklere dayanmaktadır. Bu sorgulamalar, varlığın altında yatan ilkeleri, tikelliklerin evrenselliğini ve potansiyellik ile gerçekliğin parametrelerini araştırmıştır (Loux, 2006, ss. 207-250). Birçok temel metafizik soru, varlıkların doğasını ve birbirleriyle nasıl ilişkili olduklarını anlamaya çalışmaktan kaynaklanmaktadır

Quine (Quine, 1948, ss. 21-38), analitik-sentetik ayırımına getirdiği eleştiride, metafizik iddialara ilişkin anlayışımızın dilsel yapılarımıza sıkı sıkıya bağlı olduğunu öne sürerek metafizik anlayışına meydan okumuştur. Dolayısıyla, metafizikteki sorgulamalar yalnızca dünyanın doğasına değil, aynı zamanda dilimizin doğasına ve dünyayla olan ilişkisine de yöneliktir. Zaman içinde metafiziğin odak noktası çeşitlenmiş ve sınırları giderek belirsizleşmiştir. Bu eksen, varlık ve var olanlar hakkındaki anlayışımızın insani deneyimlerimizden etkilendiğini kabul ederek metafiziği fenomenolojiyle iç içe geçirmektedir (Husserl, 1997, ss.293-300). Modern felsefe metafiziğin dil ve tecrübe ekseninde tekrar tanımlanmasının, Guénon'un "metafizik"i entelektüel sezgi ve ilke bilgisi zemininde oluşturan yaklaşımıyla neden gerilimli bir ilişki içinde olduğunu anlatması açısından fonksiyoneldir.

Bununla birlikte, Mantıksal Pozitivist hareketten olanlar gibi metafiziği eleştirenler, metafizik önermelerin ampirik olarak doğrulanamadıkları için anlamsız olduklarını savunmaktadır (Jaran, 2010, ss. 205-227). Bu tür eleştiriler, tartışmalı olmakla birlikte, metafiziğin çekişmeli doğasının altını çizmekte ve filozofları metodolojik yaklaşımlarını geliştirmeye ve savunmaya itmektedir. Bu durum da metafizik ve felsefe ilişkisini sorgulatmaktadır. Metafizik ve felsefe arasındaki ilişki, tarih boyunca filozoflar tarafından ortaya atılan temel sorularda görülmektedir. Sokrates öncesi düşünürlerden çağdaş bilim insanlarına kadar, varlığın doğasını, nedenselliği ve gerçekliğin doğasını anlama arayışı merkezi bir tema olmuştur (Copleston, 1946 ss. 42-56). Varlığın doğası ve şeylerin özüne ilişkin bu derin sorular metafizik araştırmanın

kalbini oluşturur. Platon'un formlar teorisi, algıladığımız maddi dünyadan daha gerçek olan maddi olmayan soyut formlar veya idealar alemini önererek metafizik düşüncenin erken bir örneğini sunmaktadır (Sedley, 2016 ss. 3-22). Bu tür tefekkürlerde, felsefenin somut ve ampirik olanın ötesine geçme, soyut ve temel olana ulaşma çabasını gözlemlemek mümkündür. Pythagoras'a göre bilgelik, yıldızlar dünyasının ve üzerimizde bulunan her şeyin a priori bilgisidir; sophia tanrıların, philosophia ise insanların bilgeliğidir. Herakleitos için filozof, kendisini şeylerin derin doğasının bilgisine adayan kişidir; Platon için felsefe değişmez olanın ve ideaların bilgisidir; Aristoteles için ise ilk nedenlerin ve ilkelerin ve bunlardan türeyen bilimlerin bilgisidir. Buna ek olarak, felsefe tüm Eskiler için bilgeliğe ahlaki uygunluk anlamına gelir, çünkü yalnızca bilgece yaşayan kişi sophostur. Bu özel ve kesin anlamda, Süleyman'ın bilgeliği felsefedir; şeylerin doğasına göre, dindarlık temelinde ("Tanrı korkusu"), özsel ve özgürleştirici olana bakışla yaşamaktır. Tüm bunlar, en hafif deyişle, "filozof" kelimesinin kendi içinde kısıtlayıcı hiçbir yanı olmadığını ve bu kelimeye, ortaya çıkarabileceği can sıkıcı fikir çağrışımlarından herhangi birinin meşru olarak yüklenemeyeceğini göstermektedir (Kennedy, 2010 ss. 1-32). Bu tarihsel gerilim eksenini, Guénon'un metafiziği "doğrulanabilir önermeler" sisteminden çıkarıp ilke bilgisi ve entelektüel sezgi zeminine konumlandıran tarzını kavramsal olarak yapılandırmak için gerekli arka planı sağlamaktadır.

Felsefi düşünce tarihi boyunca, ampirik gözlem ve metafizik spekülasyon arasındaki diyalog sürekli bir oyun içinde olmuştur. Örneğin, Descartes'ın düalist bakış açısı hem zihnin hem de maddenin ayrı varlıklar olarak var olduğunu öne sürmekte ve gerçeği ayırt etme araçları olarak aklın ve iç gözlemin rolünü vurgulamaktadır (Hoffman, 2009, ss.531-534). Bu yaklaşım, metafizik kaygılarla epistemolojik sorgulamaların sentezini yansıtmakta ve çeşitli felsefi alanların birbiriyle bağlantılı olduğunu örneklemektedir. Kant'ın "Saf Aklın Eleştirisi" bu ilişki üzerine başka bir bakış açısı sağlamaktadır. Kant, ampirik anlayışı savunurken, deneyimlerimizi şekillendiren zorunlu a priori zihin yapıları olduğunu öne sürmektedir (Buroker, 2006, ss.20-21). Bu tür iddialarda, metafizik iddialar ile epistemolojik düşünceler arasındaki çizgiler bulanıklaşır ve metafizik ile daha geniş felsefi çabalar arasındaki yakın bağlantıyı güçlendirir. Bununla birlikte, modern çağda metafiziğin karşılaştığı zorluklara dikkat etmek önemlidir. Ayer (Ayer, 1936, ss. 199-203) gibi mantıksal pozitivistler, ampirik olarak doğrulanamayan ifadelerin anlamdan yoksun olduğunu öne sürerek metafizik iddiaları eleştirmiştir. Bu eleştiri, önemli ölçüde tartışmalı olsa da metafiziksel sorgulamanın sınırlarını zorlar ve felsefe camiasında titiz bir iç gözlem gerektirir. Bu iç gözlem metafizik ile ezoterizm ve egzoterizm kavramları arasındaki ilişkiyi incelemeyi gerektirir.

Bu bağlam da, Metafizik ve Ezoterizm arasındaki etkileşim, felsefi düşüncenin gizemli ve derin yönlerini araştırarak iç içe geçmiş fikir ve geleneklerin zengin bir dokusunu ortaya çıkarmaktadır. Metafizik, gerçekliğin ve varoluşun doğasıyla uğraşırken ezoterizm, ruhani ve felsefi geleneklerin içsel ve genellikle gizli boyutlarını vurgulama eğilimindedir (Goodrick-Clarke, 2008). Bunların kesişimi, insan anlayışının sınırlarını ve varoluşun görünmeyen alemlerini keşfetmek için zengin bir temel sunmaktadır. Tarihsel olarak, çeşitli ezoterik gelenekler metafiziksel sorgulamalara mistik içgörüler katmıştır. Örneğin Yeni Platonculuk, Platonik metafiziği mistik yorumlarla bütünleştirerek ilahi, tarif edilemez Bir'in tüm varoluşun kaynağı olduğunu öne sürmüştür (Bussanich, 2005, ss. 1-20). Bu tür bakış açıları, metafizik spekülasyonlara ezoterik bir boyut katarak, aklın dolaysız kapsamının ötesindeki gizli hakikatlere ve gerçekliklere işaret etmektedir. Bir diğer etkili ezoterik gelenek olan Hermetizm, kozmoloji, antropogenez ve Tanrı'nın doğası ile ilgili metafizik fikirleri ilahi bir Pleroma veya doluluk çerçevesinde bir araya getirmektedir (Faivre, 1994, ss.10-11). Bu Hermetik görüşler, metafizik hakikatlerin bilgisine içsel vahiy ve ruhani uygulamalar yoluyla ulaşılabilceği fikrini vurgulamakta ve metafizik araştırma ile ezoterik arayışlar arasındaki birleşmenin altını çizmektedir.

Yahudilik içindeki Kabalistik gelenek de metafizik ve ezoterizmin iç içe geçmesini örneklemektedir. Sefirot veya emanasyonlardan oluşan karmaşık sistemi, ilahi enerjilerin tezahür eden dünyaya inişini haritalandıran metafizik bir çerçeve sunmaktadır (Scholem, 1974 s-394). Bu tür sistemler yalnızca gerçekliğin yapısını keşfetmekle kalmaz, aynı zamanda ruhun ilahi kaynağa geri yükselişi için ezoterik yollar da sunar. Blavatsky tarafından 19. yüzyılın sonlarında ortaya atılan Teosofi gibi modern ezoterik hareketler, tüm dinlerin ve felsefi sistemlerin altında yatan daimî bir bilgelik olduğunu iddia ederek hem Doğu hem de Batı geleneklerinden gelen metafizik fikirlerin bir sentezini sergilemektedir (Asprem, 2020, s.1). Bu tür senkretik perspektifler metafizik ve ezoterizm arasındaki sınırları daha da bulanıklaştırarak farklı ezoterik geleneklerin altında yatan evrensel bir metafizik çerçeve olduğunu öne sürmektedir.

Egzoterizm ise; tarihsel olarak, derin metafizik köklere sahip birçok felsefi gelenek de aynı öğretilerini sürdürmüştür. Bu ikili yaklaşım, derin içgörülerin hem inisiyeller hem de genel halk kitleleri için erişilebilir kalmasını sağlamıştır. Örneğin, Aristoteles düşüncesinde, hareket etmeyen hareket ettirici veya maddenin doğası gibi derin metafizik kavramlar titizlikle analiz edilirken, daha geniş bir kitleye hitap eden etik, politika ve doğal fenomenler üzerine daha kolay anlaşılabilir incelemeler vardır (McKeon, 2009, ss.599-603). Dini gelenekler genellikle bu

dinamiği yansıtır; metafizik doktrinler ezoterik öğretilerin özünü oluştururken, egzoterik uygulamalar ve doktrinler daha geniş bir topluluğa hizmet eder. Örneğin İslam'da Sufizm Allah ve varoluşa dair metafizik tefekkürleri derinlemesine incelerken, daha egzoterik öğretiler tüm Müslümanlar için erişilebilir ve zorunlu olan temel uygulamalar olan beş şarta odaklanır (Nasr, 1985, s.38). Budizm de Śūnyatā (boşluk) ve bağımlı köken kavramları gibi metafizik ilkeleri ile Beş Emir, meditatif uygulamalar ve Dört Yüce Gerçek gibi sıradan insanlara yönelik öğretiler olan egzoterik uygulamaları arasında ayrım yapar (Faivre, 1994, ss.6-15). Ayrıca, metafizik geleneklerin egzoterik yönleri genellikle geçit görevi görerek inisiye olmayanların daha derin metafizik hakikatlerle yavaş yavaş tanışmasına olanak tanır. Bu derin kavramların entelektüel veya ruhani elitlerle sınırlı kalmamasını, daha geniş kültürel ve sosyal ortamın dokusuna işlenmesini sağlar (Corbin, 2005). Bununla birlikte, bazı eleştirmenler egzoterik uygulama ve öğretilerin zaman zaman derin metafizik hakikatleri gölgeleyebileceğini veya sulandırabileceğini, bunun da yanlış yorumlamalara veya aşırı basit anlayışlara yol açabileceğini savunmaktadır (Schuon, 1985, s-2). Bu tür endişeler, metafizik kavrayışları erişilebilir kılmak ve derinliklerinden ödün vermemek arasındaki hassas dengeyi korumanın önemini vurgulamaktadır.

Metafizik, varlık, gerçeklik, zaman, mekân, nedensellik gibi fizikötesi sorunları inceleyen felsefe dalıdır. Ontoloji ve kozmoloji gibi alt dallar aracılığıyla, fiziksel dünyanın ötesinde olanı kavramsal olarak anlamaya çalışır (Copleston, 1993, ss.29-31). Ezoterizm ise bilgiyi sınırlı bir inisiyatik çevreye aktaran ve genellikle sembolik, mistik veya gizemli anlamlarla yüklü olan bir bilgi sistemidir (Faivre, 1994, ss.10-15). Bu bağlamda metafizik ile ezoterizm arasında önemli bir epistemolojik bağ bulunur: her ikisi de duyuusal deneyimin ötesindeki gerçekliğe yönelir. Ancak bu ortak yönlerine rağmen, metafizik daha çok rasyonel ve sistematik açıklamalar üzerine kuruluyken, ezoterizm sezgiye, içsel tecrübeye ve çoğu zaman mitsel anlatılara dayanır (Hanegraaff, 2013, ss.15-18). Örneğin, Guenon ve Aristoteles'in metafiziğinde detaylı bir şekilde karşılatıracağımız; ilk neden (causa prima) kavramsal bir çıkarımken; bir ezoterik gelenekte "ilk ilke" sembolik bir varlık, örneğin bir "Tanrısal Işık" olarak yorumlanabilir. Ezoterizm bu açıdan "yaşanan bilgi"dir; metafizik ise "düşünülen bilgi"dir. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde, Batı ezoterizmi çoğu zaman metafiziksel sistemlerle örtüşen kozmolojiler sunar. Plotinos'un *Ennead*larında gördüğümüz gibi, neoplatonik düşünce hem metafiziksel bir yapı hem de ezoterik bir yorumlama biçimi içerir (Plotinus, çev. Armstrong, 1984). Yani bazı düşünce sistemleri hem metafizik hem ezoterik yönler taşıyabilir. Bu nedenle metafizik ile ezoterizm arasında kesin sınırlar çizmek her zaman

mümkün değildir; daha doğrusu, ezoterik düşünce çoğu zaman metafizik düşüncenin mistik, içsel bir yorumu olarak da okunabilir.

Egzoterizm ise; bilgiyi açık ve erişilebilir bir biçimde sunmayı amaçlayan dışsal bilgi aktarımıdır. Geleneksel olarak dini veya felsefi bilgilerin geniş kitlelere hitap eden ve sembollerle değil açık söylemlerle ifade edilen versiyonudur (Assmann, 2008). Metafizik ise, bu tür açıklamaların ötesine geçerek varlığın temel ilkelerini kavramsallaştırmaya çalışır. Dolayısıyla metafizik, ezoterik anlatıların arka planındaki temel yapısal ilkeleri çözümlemeye yönelir. Bu ilişkide önemli bir fark, epistemik yöntemlerde ortaya çıkar. Egzoterik bilgi iletilirken otoriteye dayalı bir aktarım söz konusudur; genellikle dinî veya kültürel kurumlar tarafından biçimlendirilmiş bilgi kalıpları topluma yayılır. Örneğin, İslam düşüncesinde kelim ilmi çoğu zaman ezoterik düzlemde değerlendirilirken, İbn Sînâ'nın metafiziksel yaklaşımları daha felsefî ve soyut bir düzlemde kalır (Nasr, 2006, ss.78-79). Burada egzoterizm toplumun tüm bireylerine hitap ederken, metafizik düşünce daha çok entelektüel bir sorgulama alanı olarak kalır. Egzoterik söylemler çoğu zaman metafiziğin kavramlarını basitleştirir ve sembolik hale getirir. Örneğin "Tanrı" kavramı bir metafizik problem olarak ilk neden, mutlak varlık, zorunlu varlık gibi soyut düzeylerde ele alınırken; ezoterik anlatılarda bu kavram doğrudan inanç nesnesi olarak yer alır. Bu yönüyle egzoterizm, metafiziğin halka yönelik basitleştirilmiş bir formu olarak da görülebilir.

Ezoterizm ve egzoterizm, bilginin nasıl üretildiği ve kimlere sunulduğu konusunda zıt kutuplarda yer alırlar. Ezoterik bilgi gizlidir, inisiyasyon yoluyla aktarılır, sembolik ve çoğu zaman sezgisel anlam katmanları içerir. Egzoterik bilgi ise açık, rasyonel ve geniş halk kitlelerine yöneliktir (Faivre, 1994, ss.6-8). Ancak her ikisi de bilgi iletim biçimleridir ve genellikle aynı metafizik sistemin farklı düzeylerdeki ifadeleri olarak varlık gösterirler. Bu nedenle ezoterizm, metafizik düşüncenin içsel ve mistik yorumunu temsil ederken; egzoterizm bu düşüncenin dışsal ve didaktik anlatımı olabilir. Örneğin Budizm'de Mahayana okulları ezoterik yorumlarla doluyken, Theravada yaklaşımı daha egzoterik bir yapıya sahiptir. Batı felsefesinde de bu çift katmanlılık mevcuttur: Platon'un *devlet* diyaloglarında hem halk için düzenlenen mitolojik anlatılar hem de seçkinler için geliştirilen idealar öğretisi bulunur (Plato, *Republic*, çev. Bloom, 1991). Guénon'un "geleneğin iç/dış yüzleri" ayrımını hangi kavramsal tema da kurduğunu keskinleştiren bu dualite, inisiyasyon ve otorite söylemlerinin neden metafizik argümanlarla doğrudan bağlantılı olduğunu da somutlaştırır.

2.1.1. Doğu Metafiziği

Doğu metafiziği, binlerce yıl boyunca gelişen ve gerçekliğin, bilincin ve kozmosun doğasına dair karmaşık keşifleriyle karakterize edilen zengin bir düşünce dokusunu temsil etmektedir. Genellikle özne ve nesne ya da maddi ve maddi olmayan arasındaki ikiliği vurgulayan Batı metafizik geleneklerinden farklı olarak, Doğu metafiziği sıklıkla varoluşa dair bütüncül ya da ikili olmayan bir bakış açısı sunmaktadır (Radhakrishnan ve Moore, 1957, s. 683). Birçok Doğu felsefi sisteminde temel bir ilke, her şeyin birbirine bağlı olduğudur. Örneğin Taoizm'de Tao kavramı, her şeyin kaynağı ve sonu olan nihai bir ilkeyi veya yolu sembolize eder. Bu gizemli, tanımlanamaz güç varoluşun temelini oluşturur ve genellikle 'on bin şey' olarak ifade edilen dünyadaki tezahürleriyle karşılaştırılır (Chatterjee ve Datta, 2016). Guenon'un "Doğu metafiziği"ni neden ilke-odaklı ve bütüncül bir bilgi sistemi olarak yerleştirildiğini anlamak için uygun bir taban sunan bu tema; Doğu-Batı ayrımının sadece içerik değil, yöntem ve bilgi düşüncesi farklılığı üstünden de anlaşılabilirliğini açıklamaktadır.

Budist metafiziği, özellikle Mahayana geleneklerinde, *Śūnyatā* (boşluk) ve bağımlı köken (Pratītyasamutpāda) gibi kavramlar aracılığıyla gerçekliğin doğasını araştırır. Burada varlık, bağımsız olarak var olan varlıklar olarak değil, içsel doğadan yoksun, birbirine bağlı olarak ortaya çıkan fenomenler olarak algılanır (Garfield, 1995, ss.99-100). Bu bakış açısı, özsel kimlik ve varoluş kavramlarına meydan okuyarak bunun yerine akışkan ve olumsal bir gerçeklik görüşü önerir. Upanişadlarda ve daha sonra Vedantik geleneklerde detaylandırıldığı şekliyle Hindu metafiziği, benliğin (*Atman*) ve nihai gerçekliğin (*Brahman*) doğasını açıklar. Özellikle, Şankaraçarya² tarafından ifade edildiği şekliyle Advaita Vedanta, bireysel benliğin ve nihai gerçekliğin iki ayrı varlık değil, bir olduğu ikili olmayan bir gerçekliği vurgulamaktadır (Anderson, 2012, s 275-287). Bu monistik perspektif, sırasıyla düalist veya nitelikli düal olmayan pozisyonları savunan Dvaita ve Vishishtadvaita gibi diğer yorumlarla tezat oluşturmaktadır.

Doğu metafiziğinin göze çarpan bir diğer özelliği de deneyimsel idrake yaptığı vurgudur. Metafizik kavrayışlar entelektüel veya teorik alanlarla sınırlı kalmak yerine, genellikle doğrudan deneyimsel anlayışı amaçlayan ruhani uygulamalarla iç içe geçer. Örneğin; Zen Budizmi, kişinin doğasına dair doğrudan içgörüyü (*kensho*) doktrinel çalışmadan daha fazla

² **Śaṅkarācārya (Śankaracharya):** Vedānta geleneğinde "ācārya/öğretmen" unvanını taşıyan ve özellikle Ādi Śaṅkara ile özdeşleşen tarihsel-felsefi otorite figürüdür. WisdomLib özetine göre Ādi Śaṅkara, Advaita Vedānta'nın yaygınlaşmasıyla ilişkilendirilir; manastır yaşamının önemini vurgulamış, Daśanāmī keşiş düzeninin örgütlenmesiyle ve dört manastırın (maṭha) kuruluşuyla anılmıştır. (Kaynak: WisdomLib, 2025f.)

öncelik vererek metafizik hakikatlerin somutlaştırılmış bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Bununla birlikte, Doğu metafizik sistemlerinin genişliği ve çeşitliliği, monolitik olmadıkları anlamına gelir. Her biri varoluşun doğasına dair incelikli yorumlar ve bakış açıları sunan çeşitli okulları, gelenekleri ve kültürel bağlamları kapsar (Koller, 2016, ss.3-11).’’Metafizik’’in Doğu açısından sadece teorik bir sistem olmaktan ziyade, bilgi ile varoluşu aynı düzlemde oluşturarak pratik-doktriner bir bütün olarak işlediğini gösteren bu vurgu, Guénon’un metafiziği entelektüel sezgi ve inisiyatif aktarım bağlamında temellendirme yönelimini daha anlaşılır kılar.

2.1.1.1. Geleneksel Doğu Tarih Görüşü

Geleneksel Doğu tarih görüşü, Batı anlayışında sıklıkla vurgulanan doğrusal ilerlemeden önemli ölçüde ayrılır. Kökleri Asya’nın kadim felsefelerine, dinlerine ve kültürel anlatılarına dayanan Doğu tarih perspektifi, geçmişi, bugünü ve geleceği anlamaya yönelik döngüsel, bütüncül ve genellikle ruhani bir yaklaşımı kapsar. Doğu tarihinin döngüsel doğası, kökleri kadim Yin ve Yang felsefesine dayanan Çin zaman anlayışında belirgin bir şekilde görülebilir. Bu kavram, karşıt güçler arasında uyumlu bir denge olduğunu ve her bir gücün kaçınılmaz olarak bitmeyen bir döngüde diğerine yol açtığını ve onu doğurduğunu öne sürer (Zang, 2011, ss.15-20). Bu felsefi bakış açısı, Çin’deki hanedan döngülerinin tarihsel anlatılarında görülebilir; refah dönemlerini genellikle çürüme takip eder, ancak yeni bir hanedan ortaya çıkar ve düzeni yeniden kurar. Sima Qian’ın "Büyük Tarihçinin Kayıtları "nda kaydedildiği üzere, hanedanların yükselişi ve çöküşü bir istisna olmaktan ziyade, geleneksel Çin tarih görüşünde normatif bir model haline gelmiştir (Hardy, 1999, s.185). Böylece Yin–Yang temelli zaman tasavvuru, tarihsel değişimi doğrusal ilerleme yerine düzen–bozulma–yeniden kuruluş döngüsü içinde kavramsallaştırır. Hanedan söylemleri, yükselişi ve çöküşü istisna olarak değil, geleneksel Çin tarih fikrinin kurucu normu olarak tasnif eder.

Hindistan’da Hindu zaman kavramı, Yugar kavramıyla benzer bir döngüsel model izlemektedir. Bunlar dört çağdır (Satatya, Treta, Dvapara ve Kali) ve her biri azalan doğruluk seviyeleriyle belirginleşir. En karanlık dönemden (Kali Yuga) sonra döngünün yeniden başladığına ve Satya Yuga’ya ya da hakikat çağına geri dönüldüğüne inanılmaktadır (Basham, 1954). Hint destanı Mahabharata, bu döngüsel bozulma ve yenilenmeyi yakalayarak hem tarihsel bir anlatı hem de dünyadaki ahlaki düzenin gelgitlerine dair zamansız bir ders olarak hizmet etmektedir (Buck, 2019, ss.14-17). Yuga öğretisi, kozmik zaman ile toplumsal sistem arasındaki ilişkiyi güçlendirerek tarihsel anlatıyı kuralcı bir ahlak düzeni içinde konumlandırır.

Buna ek olarak, geleneksel Doğu tarih görüşü doğası gereği bütüncüdür. Sadece siyasi veya askeri dönüm noktalarına öncelik vermez, bunları kültürel, ruhani ve sosyal olaylarla iç içe geçirir. Bu bütüncül yaklaşım, tarihsel anlatıların mitler, efsaneler ve Şintoizm'in ruhani inançlarıyla sorunsuz bir şekilde birleştiği en eski kroniklerden biri olan Japon Nihon Shoki'de açıkça görülmektedir (Borgen ve Ury, 1990 s 61-97). Bütüncül yaklaşım, aynı zamanda Doğu tarih anlatılarında gömülü olan ruhani ve ahlaki derslerle de iç içedir. Budist geleneklerde tarih yalnızca bir olaylar kataloğu değil, şimdiki ve gelecek nesiller için bir dizi ahlaki ders ve öğretilerdir. Örneğin Cataka³ masalları Buda⁴'nın önceki yaşamlarını anlatır ve sadece olayların kroniğinden ziyade ahlaki rehberlik sunmaktadır (Davids, 1999, s.1). Geleneksel Doğu tarih görüşü, medeniyetlerinin ruhani ve felsefi temellerinden derinden etkilenmiş olsa da bu geniş kategori içindeki farklılıkları ve nüansları kabul etmek önemlidir. Farklı Asya kültürleri ve dinleri, belirli değerler, dersler ve kalıplar üzerinde örtüşen ancak farklı vurgularla tarihi yorumlama ve anlama konusunda farklı yollara sahiptir.

Coğrafya, Doğu'nun tarihe bakışını şekillendirmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Orta ve İç Asya gibi Doğu bölgelerinin geniş ve çeşitli manzaraları, yüzyıllar boyunca Avrasya boyunca göç eden göçebe gruplara ev sahipliği yapmıştır. Bu göçler Doğu bölgelerinin kültürel ve tarihi gelişimini etkilemiştir. Ayrıca, Balkanlar ve Orta Avrupa da dahil olmak üzere Doğu Avrupa'nın tarihi ve coğrafi bağlamı, Doğu'nun tarihe bakışını şekillendirmiştir. Doğu Avrupa, Rus İmparatorluğu'ndan etkilenmiştir ve farklı bir tarihe ve kültürel kimliğe sahiptir. Tarihi kayıtlar ve arkeolojik kanıtlar da Doğu'nun tarih görüşüne katkıda bulunmaktadır. Bu kaynaklar, Doğu bölgelerindeki eski uygarlıkların hareketleri ve etkileşimleri hakkında fikir vermektedir (Keyser vd., 2009, s 395-410). Tarihi kayıtlar ve arkeoloji, geçmiş uygarlıkların anlatılarının yeniden inşa edilmesine yardımcı olur ve Doğu'nun tarihe bakışını anlamak için bir temel sağlar. Ayrıca, Doğu'nun tarihe bakışı çeşitlilik kavramından ve farklı bakış açılarının tanınmasından etkilenir. Türk düşüncesindeki Sufizm gibi Doğu gelenekleri, farklı bakış

³ **Cātaka / Caṭaka (Cātaka kuşu; Cataka):** Sanskritçe kullanımda Cātaka/Caṭaka çoğu bağlamda bir kuş adıdır; sözlük ve metin bağlamlarında “serçe” karşılığıyla da geçer. Hindu edebî ve dinî sembolizminde Cātaka kuşu “bulut/yağmur” ile ilişkilendirilir ve “yalnızca yağmur damlalarıyla beslendiği” kabul edilen kuş imgesi üzerinden özlem ve bağlılık (devotion) mecazı kurulur. WisdomLib’de ayrıca Cataka, Purāṇa bağlamında Tanrı’ya/öğretiye sarsılmaz odak ve bağlılığın sembolü olarak açıklanır. (Kaynak: WisdomLib, 2024; WisdomLib, 2025a; WisdomLib, 2025b.)

⁴ **Buddha (Buda):** Buddha (बुद्ध) “uyanmış/aydınlanmış” anlam ufkıyla Budizm’in kurucu figürü olarak tanımlanır. WisdomLib’deki Purāṇa/Itihāsa aktarımında ayrıca Buddha’nın bazı Hindu anlatılarında Viṣṇu’nun bir avatāra’sı olarak yorumlandığı ve Gautama Buddha (Siddhārtha) adıyla Śuddhodana’nın oğlu olarak anıldığı belirtilir. (Kaynak: WisdomLib, 2026a.)

açıların anlamının ve takdir etmenin önemini vurgular (Mammadova, 2022, s.20). Çeşitliliğin tanınması, farklı yorumların ve anlatıların geçmişin kapsamlı bir şekilde anlaşılması için değerli görüldüğü tarih çalışmalarına kadar uzanmaktadır (Pio ve Syed, 2018, s 1072-1095). Doğulu tarih görüşü, çoklu tarihsel perspektiflerin varlığını kabul eder ve bunları daha geniş bir anlayışa dahil etmeye çalışmaktadır.

Özetle, kökleri kadim felsefi ve ruhani geleneklere dayanan Doğu'nun tarihe bakış açısı, zamanı ve olayları anlamaya yönelik döngüsel ve bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Bu bakış açısı yalnızca Batı'nın genellikle doğrusal ve bölümlere ayrılmış görüşüne bir alternatif sunmakla kalmaz, aynı zamanda Doğu'nun kolektif bilincini bilgilendiren, yönlendiren ve şekillendiren birbirine bağlı anlatılardan oluşan zengin bir goblen sunar.

2.1.1.2. Eksenel Çağ'da Doğu Metafiziği

Alman filozof Karl Jaspers tarafından ortaya atılan bir terim olan Eksenel Çağ, kabaca M.Ö. 800 ila 200 yılları arasındaki dönemi ifade eder. Bu süre zarfında, felsefi ve dini düşüncenin şaşırtıcı derecede eşzamanlı bir şekilde ortaya çıkışı Yunanistan'dan Çin'e kadar birçok bölgeye yayılmıştır. Jaspers bu dönemde, insanlığın dini ve felsefi gelişimini şekillendirmeye devam eden manevi temellerin atıldığını ileri sürmüştür (Jasper, 1953, ss. 25-42). Doğu'da Eksenel Çağ, metafizik fikirlerin doğuşunda ve evriminde son derece etkili olmuştur. Çin'de Konfüçyüsçülük ve Taoizm, Hindistan'da Jainizm ve Upanişadik düşünce ve İran'da Zerdüştlük bu dönemde gelişen yeni ruhani yönelimlerin başlıca örnekleridir (Mayer, Lin ve Korogodsky, 2011 ss. 65-76). Bu ruhani gelenekler, öğretilerinde farklı olmakla birlikte, metafizik perspektiflerinde temel benzerlikler taşımaktadır. (Baumard vd., 2015). Antik Çin'de Konfüçyüs'ün (M.Ö. 551-479) öğretileri Ren (insan yüreği) ve Li (ritüel uygunluk) kavramları etrafında şekillenmiştir.

Bunlar yalnızca etik kurallar değil, kozmik bir düzeni yansıtan metafizik yapılardır. Konfüçyüs'e göre doğadaki her şey belli bir düzeni takip etmekteydi ve insanoğlunun görevi bu düzeni algılamak ve ona uyum sağlamaktı (Omelchuk, 2013 s-357). Öte yandan, Dao De Jing (geleneksel olarak Laozi'ye atfedilir) gibi metinlerde ifade edilen Taoizm, tüm varoluşu

1.⁵ **Jainizm (Jainism):** Jainizm, Hint kökenli bir “dharma” geleneğidir; öğretisinin merkezinde tüm canlılara karşı zarar vermeme (ahimsā) ilkesi yer alır. WisdomLib özetinde, Jainizmin iki ana kolu olarak Digambara ve Śvetāmbara zikredilir; öz-denetim (śramaṇa) ve ruhsal gelişim yoluyla nihai hedefe ilerleme vurgulanır. (Kaynak: WisdomLib, 2025c.)

kapsayan ve her şeyin içinden akan isimlendirilemez güç olan Dao kavramını ortaya atmıştır. Tao sadece metafizik bir gerçeklik olarak değil, aynı zamanda doğal dünya içinde uyumlu bir şekilde yaşamak için bir rehber olarak görülmüştür (Ivanhoe, 2000, ss.14-16). Eş zamanlı olarak, antik Hindistan'da Upanişadlar (Vedalara bağlı felsefi incelemeler) nihai gerçeklik ya da dünya ruhu olan Brahman ve bireysel ruh olan Atman'ı açıklamaya başlamıştır. Upanişadik düşüncenin temel ilkelerinden biri Atman'ın Brahman olduğunun farkına varılmasıdır; bireysel ruh özünde evrensel ruhtur (Radhakrishnan ve Moore, 1957 s 683). Şiddet karşıtlığına (ahimsa) ve bakış açılarının çokluğuna (anekantavada) yaptığı derin vurguyla Cainizm de dönemin zengin metafizik manzarasına katkıda bulunmuştur. Cain'in mutlakiyetsizlik kavramı, gerçekliğin çok yönlü olduğunu ve tek bir bakış açısının onun bütünü yakalayamayacağını öne sürmüştür (Long, 2023 ss. 179-201). Antik İran'da ortaya çıkan Zerdüştlük, yüce tanrı Ahura Mazda'nın kötü ruh Angra Mainyu ile sürekli çatışma halinde olduğu düalist bir metafizik ortaya koymuştur.

Bu dini paradigma, ahlaki seçimi vurgularken, "aynı zamanda iyi ve kötü güçlerin sürekli oyun halinde olduğu varoluşun doğasına da" değiniyordu (Kushokov, 2021 ss. 69-72). Özünde, Eksenel Çağ'ın doğu gelenekleri, ruhani düşünceleri bin yıl boyunca derinden etkileyecek önemli metafizik temeller atmıştır. Bu dönem sadece yeni dini inançların ortaya çıktığı bir çağ değil, aynı zamanda Doğu'daki insanlığın gerçekliğin doğasını, varoluşu ve insanın kozmik düzen içindeki yerini derinlemesine yeniden düşünmeye başladığı dönüştürücü bir dönemdir (Eisenstadt, 1982 ss. 294-314). Doğu metafiziğinin Eksenel Çağı etkileyen bir yönü, modern fizik ile Doğu mistisizmi arasındaki paralelliklerin keşfedilmesiydi.

Fritjof Capra'nın "*The Tao of Physics*" (Fiziğin Taosu) adlı kitabı, Doğu felsefi kavramları ile modern fiziğin ilkeleri arasındaki benzerlikleri vurgulayarak bu bağlantıları araştırmaktadır (Capra, 2013). Bu paralelliklerin araştırılması, Doğu metafiziğinin Eksenel Çağ boyunca gerçekliğin doğasının anlaşılması üzerinde derin bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, Aksiyal Çağ boyunca özellikle Hindistan ve Çin'de rasyonel medeniyetlerin gelişimi Doğu metafizik düşüncesinden etkilenmiştir. Chung tarafından tanımlandığı şekliyle, Doğu rasyonel medeniyetinin bağlayıcı dünya görüşü, Eksen Çağı sırasında Hindistan ve Çin'deki mega imparatorluklardan kaynaklanmıştır (Chung, 2020, s-46). Kökleri Doğu metafiziğine dayanan bu bağlayıcı dünya görüşü, medeniyetlerin birbirine bağlı olarak bir arada var olduğunu vurgulamış ve bu toplumların siyasi ve sosyal yapılarını şekillendirmiştir. Doğu ruhani geleneklerinde uzun bir geçmişe sahip olan meditasyon yoluyla farkındalığın geliştirilmesi de Eksenel Çağ'da rol oynamıştır. Öncelikle Budizm ile ilişkilendirilen

farkındalık uygulamaları, öz farkındalık ve varoluşun doğasına dair daha derin bir anlayış geliştirmek için kullanılmıştır (Koller, 2016, s.154). Bu kesişimler, Doğu metafiziğinin etkisini sadece kozmolojiye indirgemeyip epistemik temala, siyasal düzen ve öznel tecrübe pratikleriyle birlikte değerlendirmeyi mecburi kılar.

2.1.2. Aristoteles ve Reuno Guenon'da Metafizik

Aristoteles'in metafizik düşüncesi, hem Antik Yunan felsefesinin zirve noktalarından biridir hem de Batı felsefesinde metafiziğin kurucu yapıtaşlarından biri olarak kabul edilir. Aristoteles'in *Metafizik* adlı eseri (Yunanca özgün adıyla *Ta meta ta physika*), doğrudan bu kavramı tanımlamakla kalmaz; aynı zamanda varlık, neden, öz, form ve madde gibi temel ontolojik kavramları sistematik biçimde ele alır. Aristoteles'in metafiziği, "ilk felsefe" olarak adlandırdığı bir alanı ifade eder ve bu alan, "varlık olarak varlık"ı incelemekle ilgilidir (Aristoteles, *Metafizik*, IV.1, 1003a21). Aristotelesin en önemli katkılarından biri, metafiziğin konusunu yalnızca fiziksel dünyanın ötesinde değil, tüm var olanların varlık olarak ele alınışı şeklinde tanımlamasıdır. Aristoteles şöyle der:

"Varlığın ne olduğu ve ona eşlik eden kategorilerin ne olduğu araştırılmalıdır, çünkü bu bilim varlık olarak varlığı ve onun kendi başına olan özelliklerini konu edinir" (*Metaphysics*, IV.1, 1003a21–25). Bu bağlamda Aristoteles'e göre metafizik, tekil bilim dallarının ötesinde bir "ilk felsefedir". Fizik, canlılık, etik gibi alanlar kendi belirli varlık türlerini incelerken, metafizik tüm var olanların evrensel ilkelerini araştırır. Bu onu evrensel ve birincil bir disiplin haline getirir (Cohen, 2016). Aristotelesçi "ilk felsefe" düşüncesi, varlığı en genel sınıflandırmalarıyla konumlandırma argümanı üstünden metafiziği tüm tikel sistemlerin üstünde temellendiren sistematik bir alan kurar. Dolayısıyla bu düşünce tarzı, daha önce değinilen kozmolojik-ahlaki konumlandırmalarla beraber değerlendirildiğinde, ayrı geleneklerde "nihai gerçeklik" çabasının ortak metodolojik ufkunu somutlaştırır.

Aristoteles'in metafiziğinin merkezinde, her varlığın anlaşılabilmesi için dört tür nedeni göz önünde bulundurmanız gerektiğini belirttiği *neden öğretisi* yer alır:

- *Maddi neden (causa materialis)*: Bir şeyin neye yapıldığını belirtir. Örn: Heykelin mermerden oluşması.
- *Formel neden (causa formalis)*: Bir şeyin ne olduğunu, yani özünü tanımlar.

- *Etkileyici neden (causa efficiens)*: Bir şeyin meydana gelmesini sağlayan etkin güç ya da faildir.
- *Erek nedeni (causa finalis)*: Varlığın amacı ya da nihai nedenidir.

Aristoteles'e göre gerçek bilgiye ulaşmak, ancak bu dört nedenin birlikte anlaşılmasıyla mümkündür (Aristoteles, *Metafizik*, I.3, 983a25–30). Özellikle *erek neden* (telos), Aristoteles'in teleolojik (amaç yönelimli) evren anlayışının temelini oluşturur. Bu yönüyle onun metafiziği, mekanik bir neden-sonuç zincirinden çok, ereksel ve işlevsel ilişkiler üzerinden kurulur (Lear, 1988, ss.74-77). Aristotelesin ontolojisinde, her fiziksel varlık form (eidos) ve madde (hyle) bileşimidir. Bu kuram, hylemorfizm olarak adlandırılır. Aristoteles, Platon'un idealar kuramını eleştirerek, formların ayrı bir alemde değil, nesnelerin kendisinde bulunduğunu öne sürer. Yani bir nesne, hem bir maddeye (örneğin bronz) hem de bir forma (örneğin heykel olmak) sahiptir (Aristoteles, *Metafizik*, VII.3, 1029 a–b). Form, bir varlığı "o şey" yapan ilke iken, madde o formun taşıyıcısıdır. Bu birliktelik sayesinde Aristoteles, değişimi açıklamada hem Platon'un idealarını hem de Empedokles ve Anaksagoras'ın maddi unsurlarını sentezlemiş olur (Shields, 2007, ss.53-59). Aristotelesin metafiziğinde Tanrı anlayışı, onun meşhur "ilk hareket ettirici" kavramında yoğunlaşır. Ona göre hareket eden her şey, başka bir şey tarafından harekete geçirilir. Ancak bu zincirin sonsuza dek gitmemesi için, kendisi hareket etmeyen ama her şeyi harekete geçiren bir ilk neden olmalıdır (Aristoteles, *Metafizik*, XII.7, 1072a). Bu ilk neden, saf formdur; maddeden yoksundur ve değişmez. Aynı zamanda "düşüncenin düşüncesidir", yani sadece kendisini düşünen bir akıldır. Bu Tanrı tasarımı, teistik değil daha çok kozmolojik ve ontolojik bir ilkeyi temsil eder. Tanrı, evrendeki hareketin nihai açıklamasıdır, ancak yaratıcı değil, "çekici neden"dir (Ross, 1924; Taylor, 1999). Aristoteles'in metafizik anlayışı sadece varlık teorisiyle sınırlı değildir; bilgi kuramı açısından da merkezi bir rol oynar. Aristoteles'e göre, hakiki bilgi (episteme) değişmeyen, zorunlu olanın bilgisi olmalıdır.

Bu nedenle fiziksel dünyanın ötesine yönelen metafizik, en yüksek bilgi biçimini temsil eder (Aristoteles, *Metafizik*, I.1, 981b25–982a5). Hylemorfik beraberlik değişimi içkin bir tema üstünden anlatırken, "ilk hareket ettirici" söylemi de hareketin son gerekçesini maddeden özgür saf form da konumlandırarak ontolojiyi kozmolojik bir sistemle ilişkilendirir. Bu kurgu, metafiziği episteme'nin en üst derecesi olarak yerleştirir; çünkü sabit ve zorunlu olanın bilgisini amaçlayan ilk felsefe, fiziksel zeminin ilerisinde en evrensel açıklama zeminini oluşturur. "Varlık olarak varlık"ı inceleyen Aristo; tüm bilimlerin temelini oluşturan evrensel ilkeleri

ortaya koymaya çalışır. Form-madde birlikteliği, dört neden öğretisi, ilk hareket ettirici kavramı ve teleolojik evren görüşü onun sistemini oluşturan başlıca unsurlardır. Platon’un idealar dünyasına karşı bir içkinlik vurgusu taşıyan bu düşünce sistemi hem klasik felsefenin doruk noktasıdır hem de Orta Çağ ve Modern felsefenin metafizik geleneklerini derinden etkilemiştir.

Aristoteles’in metafizik anlayışı, onun *Metafizik* adlı eserinde açıkça görülür. Aristoteles’e göre metafizik, "varlık olarak varlık"ı ve onun zorunlu ilkelerini inceleyen bir disiplindir (*Metaphysics*, IV.1, 1003a21–24). Yani sadece belirli türden varlıkları değil, tüm var olanların varlık olarak temel yapılarını ve nedenlerini araştırır. Bu bağlamda Aristoteles’in metafiziği ontolojik bir yapı arz eder; varlıklar arasındaki neden–sonuç ilişkilerini dört neden öğretisi (madde, form, fail ve erek neden) aracılığıyla açıklar (Aristoteles, *Metaphysics*, I.3, 983a25–30). Metafiziğin amacı Aristoteles için evrenin ilk ilkelerini kavramaktır. Bu ilkeler deneyimle değil, saf akılla kavranabilir; dolayısıyla metafizik, doğa bilimlerinden ayrı olarak daha yüksek ve daha evrensel bir bilgelik biçimi olarak düşünülür (Cohen, 2016, ss.2-3). Metafiziği “varlık olarak varlık” çerçevesine konumlandıran bu tarz, tikel bilimlerin nesne boyutlarını aşarak evrensel prensiplerin rasyonel konumlandırılmasını amaçlar. Dört neden anlatısı ise ontolojik tanımı madde–form birleşimi ile fail ve ereksel eğilim arasında ilişkilendirerek Aristotelesçi düzenin kavramsal omurgasını bütünlendirir.

Reuno Guénon’a göre ise metafizik, Aristoteles’in tanımından çok daha geniş ve derin bir kavrayış içerir. Guénon’un metafiziği sadece “varlık” ile değil, varlığın ötesi (*l’être et le non-être*) ile de ilgilidir. Ona göre metafizik, “mutlak, evrensel ve zamansız hakikatlerin bilgisi”dir ve bu bilgi yalnızca akıl yoluyla değil, sezgi, inisiyasyon ve sembolik öğretim yoluyla edinilir (Guénon, 2022, s. 40). Guénon’un temel eleştirisi, modern felsefenin —ve özellikle skolastik gelenekle birlikte şekillenen Aristoteles sonrası metafizik anlayışının— metafiziği daralttığı yönündedir. Guénon’a göre Aristoteles’in “varlık olarak varlık”ı esas alması, metafiziği salt ontolojiye indirgemıştır; oysa gerçek metafizik, varlıkla sınırlı olmayan, onun ötesindeki “mutlak ilke”yi (*le Principe*) de kapsamalıdır (Guénon, 2022, s. 38). Guénon’un metafiziği, Aristotelesçi “Varlık Olarak Varlık” hattını aşkın olana doğru genişleterek bilgiyi ontolojik değerlendirmeden hariç mutlak ilkeye ilişkin zamansız gerçeğin anlayışı olarak tekrar açıklar. Bu sebeple modern ve skolastik metafiziğe doğrulttuğu eleştiri, metafiziğin ontolojiye indirgenmesiyle sezgi, inisiyasyon ve sembolik anlatımın soyutlanmasını aynı epistemik daralmanın belirtileri olarak değerlendirir.

Aristoteles metafiziği varlık düzleminde kalırken, Guénon metafiziği varlık–ötesi düzleme çıkarır. Guénon’a göre metafizik, “varlığın ilk nedenini” değil, “tüm varoluşun aşkın kökenini”

araştırır (Oldmeadow, 2004, s. 45). Bu fark, Gu  non'un metafizik anlayışını mistik geleneklere (Vedanta, Taoizm, İslam tasavvufu) daha yakın kılar. Aristoteles için metafizik bilgiye *nous* (akıl, entelektüel sezgi) yoluyla ulaşılr; ancak bu sezgi rasyonel temellidir. Gu  non'da ise bilgi, sembolik dil ve inisiyatik aktarımlar aracılığıyla sezgisel olarak edinilir. Gu  non'un "entelektüel sezgi" kavramı, modern anlamda akıldan değil, *intellectus* anlamında "ilahi akıldan" beslenir (Nasr, 1987, s. 31). Aristoteles'e göre metafiziğin amacı bilgidir — varlıkların nedenlerini ve ilkelerini bilmektir. Gu  non ise metafiziğin amacını manevi dönüşüm ve evrensel hakikate ulaşım olarak belirler. Yani onun için metafizik bir yaşam pratiği ve yola giriş biğimidir. Bu noktada Gu  non'un yaklaşımı, metafiziği sadece bir bilgi kuramı değil, aynı zamanda bir geleneksel doktrin olarak görmesiyle ayrırır (Gu  non, 2022, s.53). Karşılaştırma, Aristoteles'te metafiziğin varlık zeminin de ilk nedenler ve kategoriler üstünden rasyonel konumlandığını; Gu  non'da ise araştırmanın merkezinin varlık-ötesi aşkın ilkeye yönlenerek sembolik–inisiyatik anlayışla bağdaştırıldığını gösterebilir.

Buna rağmen Aristoteles ile Gu  non arasında tamamen kopuk bir ilişki yoktur. Her iki düşünür de ilksel bir hakikat ya da neden arayışı içindedir. Aristoteles bu ilkeyi "ilk hareket ettirici" (unmoved mover) olarak tanımlar (Metaphysics, XII.7), Gu  non ise bunu "Mutlak", "Bir", ya da "İlke" (*le Principe*) olarak adlandırır. Bu yönüyle Gu  non, Aristoteles'in sistemini sınırlı bulsada, onun metafiziksel yönelimini geleneksel metafiziğe giden yolda bir adım olarak kabul edebiliriz. Nitekim Gu  non, Aristoteles'in düşüncesinin skolastik yorumlarla daraltıldığını, orijinal metinlerinde ise metafizik derinliklerin yer yer mevcut olduğunu belirtir (Gu  non, 2022, s. 32). Aristoteles'in metafiziği sistematik, akılcı ve ontoloji merkezli bir yapı sunarken, Gu  non'un metafiziği aşkın, sezgisel ve evrensel ilkeler üzerine kurulu geleneksel bir öğretidir. Aristoteles'in yaklaşımı bilgiye ulaşmak için akılı esas alırken; Gu  non, hakikatin sadece akıl değil sezgi ve inisiyasyon yoluyla kavranabileceğini savunur. Her iki yaklaşım da varlık ve ilk ilke üzerine düşünmeye yöneliktir; ancak biri "felsefi metafizik", diğeri "geleneksel metafizik" başlığı altında sınıflanabilir.

2.1.3. Reuno Guenon'un evrenselciliğinin metafizik ve ontolojik temelleri

Reuno Guenon'un evrenselliği, onun bütüncül gelenek  liliğini şekillendiren metafiziksel ve ontolojik temellere derinlemesine kök salmıştır. Gu  non'un metodolojisi, metafiziksel, ontolojik ve epistemolojik ilkelerden oluşan karmaşık bir sistem içermekte ve bu sistem, Avrupa evrenselliğine karşı, pre modern bir aksiyomatik bakış açısından metodolojik bir eleştiri sunmaktadır. (Zobkov, 2019 s 218-224). Gu  non'un metafizik metodu, tarihsel kısıtlamaların

ötesine geçen benzersiz bir perspektif sunar ve materyalist sınırlılıkların ötesinde din üzerine yeni çalışma yolları sağlar (Taj, 2023 s 3-26). Guénon'un evrenselliği, geleneksel Batı paradigmalarını sorgulayan zengin bir metafiziksel ve ontolojik çerçeveye dayanmaktadır. Ontolojik metodunu kullanarak toplum ve bireyin bütünsel anlamlarını derinlemesine inceleyerek, Guénon, evrenselci felsefesinin temelini oluşturan derin bir sosyal organikçiliği ortaya koymaktadır. Bu çerçeve, Guénon'un eserlerinin, modern Batı düşüncesine alternatif bir bakış açısı sunma gücünü ve geleneksel bilgelik ile modern dünyanın sorunları arasında köprü kurma yeteneğini göstermektedir.

Guénon'un çeşitli eserlerinde tartışılan Doğu metafiziği ile derinlemesine meşguliyeti ise Batı'nın yanlış anlamalarına olan retleri, onun oryantalizme karşı eleştirel argümanlarını göstermektedir (Kanaeva et al., 2023 ss. 44-60). Ayrıca, Guénon'un kültürel metinlerin gelenekçi bir bakış açısıyla yorumlanması, Dante Alighieri ve Victor Hugo gibi yazarların analizlerinde görülen, evrensel kültür kavramlarına ezoterik bir yaklaşım sergilemektedir (Vyshynskyi, 2022 ss. 137-146). İslami beşerî bilimler alanında, Guénon'un metafizik doktrini saygı görmekte ve onu yirminci yüzyılda Sophia perennis geleneğini temsil eden önemli bir figür olarak konumlandırmaktadır (Pietsch, 2013 ss. 1-15). Bu değerlendirmeler, Guénon'un Doğu metafiziği ve kültürel metin yorumlarına ilişkin yaklaşımlarının belirli araştırmacılar tarafından "Oryantalizm Eleştirisi" ve "*Sophia Perennis*" alanında anlamlandırıldığını belirtmektedir; ancak bu konumlandırmaların literatürde tek parça bir kabul zemini olmadığı da anlatılmalıdır. Nitekim Guenon'un Doğu-Batı ayrımını kurma şekli ve kullandığı kavramsal tema, tarihsel bağlamı, metodolojik olasılıkları ve özcülük/indirgemecilik eleştirileri bakımından tartışmaya açıktır; bu sebeple burada anlatılan nitelemeler, bir "övgü"den hariç, farklı okumalarla anlatılması gereken analitik argümanlar olarak anlatılmalıdır.

2.1.4. Metafiziksel gerçekleşme

Metafiziksel gerçekleşme süreci, metafiziğin temel özelliklerini açıklarken belirtildiği üzere, rasyonel düzene ait olan dolaylı ve diskursif bilginin aksine, sezgisel ya da başka bir deyişle, doğrudan bir bilgiyi ifade etmektedir. Entelektüel sezgi, duyusal sezgiden dahi daha doğrudandır; zira bu, konu ile nesne arasındaki ayrımın ötesindedir ve sonuncusu bu ayrımın var olmasına izin verirken, entelektüel sezgi hem bilginin aracı hem de bilginin kendisidir ve bu durumda konu ile nesne özdeşleştirilir (Pietsch, 2013 ss. 1-15). Gerçekten de bilgi, ancak bu tür bir özdeşleştirme gerçekleştirebildiği ölçüde gerçekten adına yaraşır bir bilgidir, ancak entelektüel sezgi dışındaki tüm durumlarda bu özdeşleştirme her zaman eksik ve kusurlu kalır;

diğer bir deyişle, yalnızca doğası itibariyle saf entelektüel bilgiye daha az ya da daha çok katılan bilgi gerçek bilgidir ve bu, en yüce bilgidir (Vyshynskyi, 2022 ss. 137-146). Diğer tüm bilgiler, daha çok veya daha az dolaylı oldukları için, en iyi ihtimalle yalnızca sembolik veya temsili bir değere sahiptir; tek gerçekten etkili bilgi, bizi şeylerin doğasına nüfuz etmeye izin veren bilgidir ve eğer bu nüfuz, bilginin alt derecelerinde belirli bir noktaya kadar gerçekleştirilebilirse de yalnızca metafiziksel bilgide tam ve tamamen gerçekleştirilebilir. Bunun bir sonucu olarak, bilme ve var olma temelde aynı şeydir; adeta, tek bir gerçekliğin ayrılmaz iki yönüdürler, artık “ikilik olmadığı” alanda gerçekten ayırt edilemezler. Bu durum, modern Batı felsefesinde önemli bir yer tutan ve bazen, örneğin Kant’ın durumunda olduğu gibi, her şeyi yutacak veya en azından domine edecek kadar ileri giden, metafizik iddiaları olan çeşitli "bilgi teorilerinin" ne kadar amaçsız olduğunu göstermeye yeterlidir (Pietsch, 2013 ss. 1-15). Guénon’un Doğu metafiziğiyle sıkı etkileşimi, Batı’nın indirgemeci okumalarına doğrulttuğu eleştiriyi oryantalizme karşı epistemik bir itiraz eksenine dönüştürerek gelenek anlayışını metodolojik bir ölçüt olarak oluşturur.

Bu tür teorilerin varlık sebebi, neredeyse tüm modern filozofların paylaştığı ve Kartezyen ikilikten kaynaklanan bir zihin tutumundan kaynaklanır; bu düşünme biçimi, bilme ve var olmayı yapay bir şekilde karşı karşıya getirir, bu da tüm gerçek metafiziğin inkarıdır. Modern felsefe böylece, bilgi teorisini bilginin kendisiyle değiştirmek isteyerek, kendi çaresizliğinin açık bir itirafında bulunup; metafizik bilme ve var olmanın temelde özdeş olduğunu teyit eder. Bu özdeşlik; yalnızca en temel metafizik ilkelerinden habersiz olanlar tarafından sorgulanabilir. Entelektüel sezginin doğasında esasen ima edildiği için, yalnızca onu teyit etmekle kalmaz, aynı zamanda onu gerçekleştirir de. En azından bütüncül metafizik açısından bu doğrudur; ancak Batı’da var olmuş gibi görünen metafiziğin, bu konuda her zaman eksik kaldığı eklenmelidir. Yine de Aristoteles bilgiyle özdeşleşme ilkesini açıkça ortaya koymuştur, özellikle “ruh, bildiği her şeydir” şeklinde beyan etmiştir (Guénon, 2022, ss.31-61) Ancak ne Aristo ne de ardılları, bu teyitin tam anlamını vermek veya içinde barındırdığı tüm sonuçları çıkarmak gibi görünmektedir; böylece onlar için bu, yalnızca teorik bir şey olarak kalmıştır.

Elbette bu, hiçbir şeyden iyidir; ancak yine de çok yetersizdir ve bu nedenle Batı metafiziği iki yönden eksik görünmektedir: teorik olarak, daha önce açıklandığı gibi, Varlık’ın ötesine geçmediği için eksiktir; diğer taraftan, şeyleri yalnızca teorik bir ışık altında, ele alıyorsa, yalnızca bu ölçüde ele alır. Teori, bir şekilde kendi başına yeterliymiş ve bir amaçmış gibi kabul edilir; oysa normalde yalnızca bir hazırlık, bu kapasitede kaçınılmaz olduğunu kabul ettiğimiz bir hazırlık olarak görülmelidir, buna karşılık gelen bir gerçekleşmeye yol açar (Vyshynskyi,

2022 ss. 137-146). Buradaki argüman, Aristotelesçi onayın Batı geleneğinde “gerçekleştirme” safhasına taşınmayıp teorik zemin de donmasıyla metafiziğin hem ontolojik görüşün hem de pratik-gerçekleşme hedefinin dışında kalmasıdır. Bu noktada "teori" kelimesini nasıl kullandığımız hakkında bir şeyler söylemek gerekir: Etimolojik olarak, onun birincil anlamı "kontemplasyon"dur ve böyle alındığında, içinde barındırdığı gerçekleşmeyi de içeren metafiziğin tamamı, en geniş anlamıyla teori olarak söylenebilir; ancak kullanım, kelimeye oldukça farklı ve her şeyden önce çok daha dar bir anlam kazandırmıştır.

Öncelikle, teori ve pratiği birbirine karşı koymak alışlagelmiştir ve orijinal anlamında, kontemplasyon ile eylem arasındaki bu antitez, metafiziğin bireysel tesadüflerin alanı olan eylem alanının ötesinde olduğu için, burada hala haklı çıkarılabilir; ancak eyleme neredeyse tamamen yönelmiş Batı zihniyeti, eylem alanı dışında herhangi bir gerçekleşmeyi kavrayamayacak şekilde, teori ve gerçekleşmeyi genel anlamda birbirine karşı koymaya gelmiştir (Guénon, 2022, ss.31-61). Bu nedenle, ortak kullanımdan ayrılmamak ve bu terimleri, doğru ya da yanlış, genellikle onlara atfedilen anlamdan ayırma zorluğu nedeniyle ortaya çıkabilecek herhangi bir karışıklığı önlemek amacıyla bu son karşıtlığı aslında kabul edeceğiz; ancak, metafiziksel gerçekleşmeyi "pratik" olarak nitelendirmeyecek kadar ileri gitmeyeceğiz, çünkü güncel konuşmada bu kelime, orijinal olarak ifade ettiği ve burada hiçbir şekilde uygulanabilir olmayan eylem fikrinden ayrılmaz hale gelmiştir (Guénon, 2022, ss.31-61). Bu söylem “teori”nin etimolojik kavramını deruni olarak tekrar çağırarak metafiziksel gerçekleşmenin teorinin dışında değil, bilakis teorinin en geniş görüşünde içkin olduğuna yerleştirir. Buna karşılık modern Batı anlatımında teori–pratik dualitesinin teori–gerçekleşme karşıtlığına evrilmesi, eylem-odaklı düşüncenin eylem-dışı gerçeklemeşesini anlayamamasının belirtisi olarak değerlendirilir.

Reuno Guénon tarafından açıklandığı şekliyle metafizik idrak, evrensel kavramların ve siyasi ve sosyal yapıların ontolojik özünün derinlemesine araştırılmasını gerektirmektedir (Guénon, 2022, ss.31-61). Guénon'un "Vedanta'ya Göre İnsan ve Gerçekleşmesi" ve "Doğu Metafiziği" gibi eserleri, maddi dünyayı aşan metafizik ilkelerin önemini göstermektedir (Kanaeva vd., 2023 ss. 44-60). Guénon, değişmeyen metafizik ilkelere geri dönüşü savunmakta ve bilgiyi zamansız hakikatlere bağlamanın önemini altını çizmektedir (Taj, 2023 ss. 3-26). Onun bütüncül gelenekçiliği, Avrupa evrenselciliğini premodern bir felsefi perspektiften eleştiren kapsamlı bir metafizik, ontolojik ve epistemolojik sistem oluşturmaktadır (Zobkov, 2019 ss. 218-224). Guénon'da metafizik anlayış, tanımları ve kurumları olgusal zemin de değil, zamansız prensiplerle ilişkili ontolojik özleri üstünden anlatarak bilgiyi aşkın gerçeğe tekrar

nüfuz eder. Bu sebeple Vedanta ve Doğu metafiziği söylemleriyle oluşturduğu entegre gelenekçilik, Avrupa evrenselciliğini modern öncesi bir ölçütle deneyen tutarlı bir metafizik–epistemoloji eleştirisi olarak konumlanır.

Guénon'un düşüncelerinde metafiziksel gerçekleşme ise; sadece bireysel bir arayışın ötesinde, tüm insanlığın karşı karşıya olduğu bir içsel dönüşümü ifade eder. Ona göre, modern dünya, metafiziksel ilkelerden uzaklaşarak yalnızca maddi ve somut olanı gerçek olarak kabul etmiştir. Bu durum, bireyin ve toplumun ruhsal köklerinden kopmasına ve anlam kaybına uğramasına neden olmuştur (Guénon, 2022, ss.31-61). Guénon, bu kopuşun üstesinden gelmenin yolu olarak, geleneksel metafizik öğretilere dönüşü ve bu öğretilerin rehberliğinde içsel bir dönüşümü önerir. Onun, metafiziksel gerçekleşme süreci; bireyin egosunu aşarak, evrensel ve zamansız hakikatlere ulaşmasını sağlar. Bu süreç, farklı geleneklerde farklı yollarla ifade edilse de temelde aynı amaca hizmet eder: Mutlak olanla birleşme (Guénon, 2022, ss.31-61). Guénon, bu birleşmeyi, sadece fikri bir kavrayış olarak değil, aynı zamanda bireyin varoluşunun temel bir dönüşümü olarak ele alır.

Bu bağlamda, Guénon'un eserleri, metafiziksel gerçekleşmenin nasıl mümkün olabileceğini ve bu sürecin birey ile toplum üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde incelemektedir. Guénon, özellikle "*Doğu ve Batı*" (1924), "*Vedantaya Göre İnsan ve Oluşumu*" (1925) ve "*Modern Dünyanın Krizi*" (1927) gibi eserlerinde, metafiziksel gerçekleşmenin önemi üzerinde durmuştur. Guénon'un felsefesi, metafizik hakikatleri ortaya çıkarmanın olumsal olmayan ve eşzamanlı doğasını vurgulayarak gerçekleşme kavramını derinleştirmektedir. Guénon'un söyleminde "Manu" arketipi ve politik olanın metafizik-ontolojik bir çerçevede tanımlanması, onun toplumsal yapılara ilişkin benzersiz bakış açısını örneklemektedir (Bourdieu, 2004 ss. 415-443). Ayrıca, Guénon'un gelenekselciliği tarih felsefesi ve sosyal antropoloji alanlarında incelenerek metafizik, sembolizm ve inisiyasyon öğretilerinin geleneksel bilginin bütüncül bir şekilde anlaşılmasına nasıl katkıda bulunduğu gösterilmektedir (Karımov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Guénon'un yazıları, metafiziksel tahakkuku olumsal şartlara indirgemeyen eş zamanlı bir anlayış olarak konumlandırırken, kişisel dönüşüm ile toplumsal düzenleme arasındaki bağlantıyı metafizik-ontolojik bir zemin de tekrar oluşturur. Manu arketipi ve politik olanın bu açıdan açıklanmasıyla beraber gelenekselcilik, sembolizm ve inisiyasyon hattın da tarih felsefesi ile sosyal antropolojiye yerleşerek geleneksel bilginin bütüncül anlayışını açıklayan disiplinler arası bir eksen üretir.

2.1.4.1. Sanātana Dharma

Reuno Guenon'un derinlemesine ele aldığı Sanātana Dharma, Hindu öğretilerinin bir yansıması olmanın ötesinde, evrensel ve zamansız ilkeler üzerine kurulu bir var oluş biçimi olarak önem taşır. Guénon'a göre, bu kadim öğreti, sadece bir inanç sistemi veya dini doktrin değil, aynı zamanda tüm varoluşun ve insan hayatının temel dinamiklerini kapsayan bir yaşam tarzıdır. Sanātana Dharma, evrensel gerçeklerin ve sürekli değişen dünyamızda dahi sabit kalan ilkelere dayanır. Guénon bu öğretiyi, Vedik metinlerdeki dilin aşkın kaynaklarını ve felsefi sistemlerle olan derin ilişkilerini vurgulayarak inceler. Bu, dilin sadece iletişim kurmanın bir aracı olmadığını, aynı zamanda evrensel ilkelerle bağlantılı, güçlü bir simgesel araç olduğunu gösterir (Guénon, 2001 ss. 76-85). Guénon'un Sanātana Dharma yorumu; Batı'da tam karşılığı olmayan zengin ve çok katmanlı bir kavramı ele alır. Batı'da "*Philosophia Perennis*" veya "*Ezeli Felsefe*" ile yakın bir ilişkisi olduğu düşünülse de Guénon bu iki terim arasında önemli ayrımların olduğunu belirtir. Özellikle, "sanatana" kelimesinin "sürekli var oluş" veya "devamlılık" anlamına gelmesi, Batı'daki "sonsuzluk" anlayışından farklı bir zaman kavrayışına işaret eder. Bu, Sanātana Dharma'nın sadece geçmişe veya geleceğe değil, aynı zamanda her zaman mevcut olan sürekli bir şimdiye işaret ettiğini vurgulamaktadır (Guénon, 2001 ss. 76-85). Guenon' un Sanātana Dharma anlatısı, onu lokal bir dinî öğretilerden ziyade zamansız prensiplerle oluşan ontolojik bir "Varoluş Kipi" kurarak dil ve sembolizmi bu prensiplerle ilişkilendiren aşkın bir aracı seviyesine yükseltir. "Sanātana"nın devamlılık vurgusu ise *Philosophia Perennis* ile yakınlığına rağmen ayrı bir zaman ontolojisine işaret ederek tanımı Batı'daki "sonsuzluk" düşüncesinden ayırtıran sürekli-şimdi odaklı bir metafizik görüş oluşturur.

Guénon, Sanātana Dharma'nın derinliğine indiğinde, bu öğretinin teorik bir doktrinden çok daha fazlası olduğunu, bir yaşam biçimi olarak, gerçekleştirilmesi gereken etkin bir bilgi olduğunu vurgular. Bu bakış açısı, Sanātana Dharma'yı, insanlığın ve varoluşun temel prensiplerine dair evrensel bir öğreti olarak konumlandırır. Guénon, bu öğretiyi, sadece Hinduizm'e özgü olmaktan çıkarıp, tüm insanlık için geçerli evrensel hakikatleri ve ilkeleri içeren bir çerçeveye taşır. Sanātana Dharma'nın bu geniş kapsamlı ve evrensel boyutu, onun yalnızca belirli bir dinin ya da felsefenin sınırları içinde kalmadığını, bunun yerine tüm varoluşun temelinde yatan evrensel ve değişmez hakikatlere ulaşmaya çalıştığını gösterir. Guénon, Sanātana Dharma'yı, evrensel bir varoluş yasası olarak, tüm varlıklar ve tüm zamanlar için geçerli olan, değişim ve çeşitliliğin ötesinde sabit kalan ilkeleri ifade eden bir öğreti olarak görür (Guénon, 2001 ss. 76-85). Guénon'a göre Sanātana Dharma, salt teorik bir doktrin değil,

“Gerçekleştirme” ile bütünleşen etkin bir bilgi ve yaşam tarzıdır; bu sebeple Hinduizm’in tarihsel limitlerini aşarak varoluşun zeminin de yer alan evrensel, değişmez ve zamansız prensiplerin ifadesi olarak kalır.

Bu bağlamda, Sanātana Dharma, evrenin ve insanın doğasını anlama çabasında, bireyin kendi içsel gerçekliğiyle uyum içinde bir yaşam sürmesine olanak tanıyan bir rehber olarak işlev görür. Guénon'un çalışmaları, bu öğretinin derinliklerine dalmak ve onun sunduğu evrensel bilgelikten yararlanmak isteyen herkes için değerli bir kaynak sunar. Bu şekilde, Sanātana Dharma, sadece geçmişin bir mirası olmakla kalmaz, aynı zamanda bugünün ve geleceğin zorluklarıyla başa çıkmak için bize yol gösteren zamansız bir öğreti haline gelir (Guénon, 2001 ss 76-85). René Guénon, Sanātana Dharma'nın yalnızca Hindu geleneğiyle sınırlı olmadığını, ancak bu geleneğin, ilkel gelenekten en doğrudan ve bütünsel bir şekilde türeyen form olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlayışa göre, Sanātana Dharma'yı Hinduizm'le özdeşleştirmek, bu kadim öğretiyi anlamak isteyenler için bir yanılgıya yol açabilir. Guénon, Sanātana Dharma'nın tüm geleneksel formları kapsadığı ve aşan bir evrensel öğreti olduğunu belirtir. Bu, özellikle günümüzde, geleneksel bilgelikleri yeniden yorumlamaya çalışan modernist ve "reformcu" akımların yüzeysel yaklaşımlarına karşı bir uyarıdır (Guénon, 2001 ss. 76-85). Sanātana Dharma'nın evrensel prensip olarak tanımlanması, Guénon'un “gelenek” anlayışında etken olan şeyin net bir tarihsel-dinsel kimlik değil, prensiplerin devamlılığı ve aşkınlığı olduğunu belirtir. Bu açıdan Hindu formasyonu, evrensel anlatıyı en doğrudan miras kalan bir “aktarıcı” olarak değerlendirilmeli; modernist-reformcu yorumların indirgemeci eşitlemelerine yönelik metodolojik bir nirengi noktası olarak anlaşılmalıdır.

Guénon'a göre, Sanātana Dharma'nın Hindu geleneğiyle özellikle güçlü bir ilişki içinde olmasının nedeni, bu geleneğin ilkel öğretilerden en doğrudan şekilde türemiş olması ve böylece bir döngüsel süreklilik içinde evrensel ilkeleri en eksiksiz biçimde yansıtmasıdır (Guénon, 2001 ss. 76-85). Bu, Hindu geleneğinin, zamanın ilk ve sonunda Manvantara'nın süresi boyunca tüm çeşitli formları entegre etme ve "kökenlere dönüşü" sağlama yeteneğine işaret eder (Sotillos, 2015 ss. 93-104). Guénon, Sanātana Dharma'nın, tüm geleneksel formlar aracılığıyla ifade edilen ve döngüsel inişin getirdiği ruhsal ve entelektüel karartmanın bu kadim öğretiyi daha da erişilmez hale getirdiği her şeyi kapsadığını vurgular. Modernist yaklaşımların sevdiği basitlik, geleneksel bir doktrinin derinliğinin ve antikliğinin bir işareti olamaz (Guénon, 2001 ss. 76-85). Bu bağlamda, Sanātana Dharma'nın, zaman ve mekân ötesi bir hakikati yansıttığı ve bu yüzden de modern zamanın ortalama bireyinin kavrayışının ötesinde bir bilgelik içerdiği anlaşılmalıdır.

Gu  non, modernist "reform"   abalarının, San  tana Dharma'nın derinliklerine erişmek için gelenek üzerinde yapılan keyfi basitleştirmeler olduğunu eleştirir. Bu yaklaşımlar, metinlerdeki "interpolasyonları" reddeden eleştirmenlerin yaklaşımına benzer şekilde, gerçekten neyin önemli olduğunu anlamaktan uzaktır. "Kökenlere dönüş", bireysel inisiyatiflere dayanmamalıdır; bu, daha derin bir anlayış ve geleneksel doktrinin basitlikle ilişkilendirilmesinin bir yanılı  ı olduğunu kabul etmeyi gerektirir (Gu    non, 2001 ss. 76-85). Onun düşüncesinden San  tana Dharma'yı ele alırken, özellikle çağımızın ok  ltizm olarak adlandırılan çeşitli akımlarının yarattığı yanlış anlayışlara dikkat çekmek gereklidir. Gu    non, bu akımların çoğunun, çeşitli geleneklerden elementleri rastgele ve y  zeyssel bir şekilde bir araya getirme eğiliminde olduğunu eleştirir (Gu    non, 2001 ss. 76-85). Bu senkretik yaklaşım, geleneklerin özünü ve birbiriyle olan derin ilişkilerini göz ardı ederken, sonuç olarak ortaya çıkan karışım, çoğu zaman aslında hiçbir geleneksel temele dayanmayan fantastik bir "antik bilgelik" tasvirine dayanır. Gu    non bu tür   alışmaları, San  tana Dharma veya ilkel gelenekle bir ilişkisi olmadığı halde, bu terimlerle özdeşleştirilen girişimler olarak değerlendirir. Bu yaklaşımların herhangi bir değeri olmadığını ve sadece profan bir bakış açısına hizmet ettiğini vurgular (Sotillos, 2015, ss.93-104). Gu    non'a göre, manevi alanda ilerlemek isteyen her bireyin, belirli bir gelenekle etkin bir bağlılık kurması gerekliliğı bu yanılı  ıların temelinde yatan bir başarısızlık olarak öne çıkar. Bu bağlılık, yalnızca geleneklerin dışsal ritüellerini uygulamakla kalmaz, aynı zamanda geleneklerin özüne derinlemesine nüfuz etmeyi de içerir. Gu    non, Batılıların Hindu veya Budist olduklarını sadece idealize bir bağlılık hissiyle değil, bu geleneklere gerçek ve düzenli bir bağlılık kurarak iddia etmeleri gerektiğini savunur. Bu bağlılık, spe    latif düşüncelerden ziyade, manevi gerçekleşmeye yönelik somut adımlar atılmasını gerektirir (Gu    non, 2001 ss. 76-85). Gu    non'un modernist "reform" ve okült-senkretik teşebbüslere doğrulttuğu eleştiri, geleneğin rastgele basitleştirmelerle "kökenlere dönüş" söylemine d  ş  r  lemeyece  ini; asıl amacın, öğretinin i   tutarlılığını muhafaza eden istikrarlı ve faal bir bağlanma üstünden anlaşabileceği tezine dayanır. Bu sebeple San  tana Dharma'ya atfedilen rastgele eklektizm, "antik bilgelik" söylemi üretse de geleneksel tabandan kopuk dünyevi bir yapı olarak okunabilir.

Bu   er  evede, San  tana Dharma'yı anlama yolculuğu, sadece dışsal ritüeller ve öğretilerle değil, aynı zamanda bu öğretilerin ve ritüellerin sembolik ve metafizik boyutları arasındaki derin ilişkilerin kavranmasıyla mümkündür. Gu    non, San  tana Dharma'nın, semboller ve me    n aracılığıyla ifade edilen ve zamanın ötesinde geçerliliğini koruyan ebedi bir düzene uyum sağlama yolunu sunduğunu belirtir. Bu, modern dünyanın karmaşıklıkları arasında bir

rehber olarak Sanātana Dharma'nın nasıl bir ahlaki pusula sunabileceğine dair bir anlayış geliştirir (Guénon, 2001 ss. 76-85). Sonuç olarak, Guénon'un Sanātana Dharma üzerine düşünceleri, bu öğretiyi, sadece bir gelenekten daha fazlası olarak, evrensel ve zamansız bir hakikati ifade eden, insan varoluşunun ve kozmik düzenin derin anlayışına dayanan bir yol olarak görür. Bu anlayış, Sanātana Dharma'nın yalnızca belirli bir gelenekle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda tüm geleneklerin temelinde yatan evrensel bir ilkeyi temsil ettiğini ortaya koyar (Sotillos, 2015, ss.93-104). Bu bağlamda, gerçek manevi arayışın, yüzeysel ve senkretik yaklaşımların ötesine geçerek, bu evrensel ilkelerin derinliklerine nüfuz etmeyi gerektirdiğini vurgular.

2.1.4.2. Kozmik Döngüler Doktrini Üzerine Bazı Açıklamalar

Reuno Guenon, kozmik döngülerin doktrini üzerine açıklamalarda bulunurken, bu konunun karmaşıklığına ve Batı zihniyetinin bu tür düşüncelere yabancı olmasının zorluklarına işaret eder. Bu alandaki çalışmalarının, Hindu doktrini ve diğer geleneksel sistemlerde yer alan kozmik döngüler hakkında genel bir bakış sunma amacı taşıdığını belirtir. Guénon, konunun genişliği ve karmaşıklığı karşısında, tam bir açıklamanın zorluklarına dikkat çekmekle birlikte, kozmik döngüler hakkında temel noktaları aydınlatmayı hedefler. Ona göre; bir döngü, varoluşun belirli bir tezahür durumunun gelişim sürecini temsil eder. Bu, evrensel varoluş içindeki her şeyi birbirine bağlayan karşılıklılık yasası gereği, farklı döngüler arasında veya ana döngüler ve onların alt bölümleri arasında temel bir benzerlik olduğu anlamına gelir. Bu benzerlik, sembolizmin temelinde yatan gerçek benzerliklere ve karşılıklara dayanır (Guenon, 2015). Guénon'un döngü öğretisini anlatım şekli, Batı'nın düz-zaman olasılıklarını askıya alarak tezahür sistemlerini "kaos" yasası içinde yapısal bir benzeşim mantığıyla okumayı gerektirir. Ana döngüler ile alt kısımlar arasındaki analogi, sembolizmi rastgele bir temsil sistematiği olmaktan çıkartıp ontolojik kaosun esas dili olarak yerleştirir.

Özellikle, kozmik döngülerin "kronolojik" formu üzerine yoğunlaşırken, *Kalpa* kavramını ele alır. Bir *Kalpa*, evrensel varoluşun bir durumunun veya derecesinin toplam gelişimini temsil eder ve süresi, ancak belirli bir durumda, örneğin bizim dünyamızda, zamanın belirleyici bir koşul olduğu yerde kelimenin tam anlamıyla konuşulabilir. Diğer durumlarda, süre ve ardışıklık sembolik bir değere sahiptir ve zamansal ardışıklık, "Zaman-Dışı" nedenler ve sonuçlar serisinin bir imgesidir (Guenon, 2015, s.16). Guénon, geniş döngülerle, örneğin Kalpalarla ilgilenmek yerine, Kalpamız içinde gelişen döngülerle, yani Manvantaralar ve onların alt bölümleriyle sınırlı kaldığını belirtir. Bu seviyede döngüler hem kozmik hem de tarihsel

karaktere sahiptir ve özellikle insanlık tarihi ile yakından bağlantılıdır. Bu, insan tarihinin kozmik düzenle sürekli bir korelasyon içinde olduğunu ve modern anlayışın aksine, insan tarihini kozmik olaylardan ayrı olarak görmek fikrinin, tüm geleneklere aykırı olduğunu vurgular.

Kozmik döngüler ve döngüsel zaman fikri, Guénon'da tarih felsefesinin “İlerlemeci Çizgisini” inkar bir nostalji değil; kozmosun düzenini ilkesel bir ahenk çerçevesinde okuyan metafizik bir kozmolojidir. Döngüsellik, olayların tekrarı değil; tezahürün niteliksel safhaları ve ontolojik yoğunluk ayrışımıdır. Bu okuma, modern çağın doğrusal ilerleme mitiyle bağlantı kurduğu nicelikçi tarih görüşünün temel çıkarımlarını sorgular; ‘ilerleme’ iddiasının arkasındaki metafizik boşluğu somulaştırır.

Bu bakış açısıyla Guénon, kozmik ve insan düzenleri arasında gerekli ve sürekli bir korelasyonun var olduğunu kabul eden geleneksel anlayışların önemini vurgular. Kozmik döngüler doktrini, bu nedenle, sadece evrenin nasıl işlediğine dair derin bir anlayış sunmakla kalmaz, aynı zamanda insanın kozmos içindeki yerini ve tarihsel süreçlerin bu büyük döngülerle nasıl ilişkilendirilebileceğini de ortaya koyar. Guénon'un bu alandaki çalışmaları, evrensel varoluşun derinliklerine dair kapsamlı bir bilgi sunmayı amaçlar ve bu hem sembolik hem de ontolojik boyutları içerir.

Bununla birlikte René Guénon, kozmik döngülerin doktrini üzerindeki düşüncelerinde, Manvantaraların ve onların döngüsel doğasının, evrensel varoluşun çeşitli yönlerini nasıl yansıttığını derinlemesine ele alır. Guénon'a göre, Hindu doktrininde ve diğer geleneksel bilgeliklerde bulunan bu döngüler, varoluşun hem makro hem de mikro ölçekteki ritimlerini ve döngülerini kapsar (González-Reimann, 2014 ss. 357-370). Manvantaralar, iki yedili seri olarak düzenlenmiş olup, bu seriler geçmiş, şu anki ve gelecek döngüleri temsil eder. Bu yapı, evrensel tezahürün çeşitli yönlerini yansıtır ve varoluşun farklı derecelerine göre yüksek ve düşük durumları simgeler (Guenon, 2015, s.17). Guénon'un manvantara tablosu, kozmik çevrimleri sadece kronolojik devamlılık olarak değil, aynı zaman da tezahürün büyük-küçük ritimlerini aynı yapısal mantıkta birleştiren hiyerarşik bir sistem olarak konumlandırır. İki yedili seri hâlindeki sınıflama ise geçmiş-şimdi-gelecek devamlılığını, varoluş safhalarına karşılık gelen yüksek/düşük durumların sembolik farklılığı üstünden kavramsallaştırır.

Guénon, Manvantaraların sıralamasının ve onların içerdiği sembolizmin, kozmik döngülerin doğasını anlamamızda kilit bir rol oynadığını vurgular. Bu sıralama, evrensel varoluşun

döngüsel doğasının bir yansıması olarak, diğer dünyaların ve varoluşun farklı durumlarının bizim dünyamızdaki tezahürlerine işaret eder. Bu bağlamda, *Manvantaralar* ve *Dvīpalar* (bölgeler) arasındaki ilişki, evrenin ve insanlık tarihinin daha geniş bir anlayışına yol açar (González-Reimann, 2014 s 357-370). *Dvīpalar*, sadece coğrafi kıtalar veya adalar olarak değil, aynı zamanda dünyanın farklı "durumları" olarak görülmelidir. Her biri belirli bir dönemde tezahür eder ve bu tezahürlerin sırası, döngülerin ikinci yarısında tersine döner. Guénon bu bağlamda, *Cambu⁶-Dvīpa*'nın şu anki dünya durumumuzu temsil ettiğini ve *Meru Dağı⁷*'nin, sembolik olarak Kuzey Kutbu ile özdeşleştirilerek, tüm dünyanın gerçekte ona göre güneyde konumlandığı bir merkez olarak kabul edildiğini belirtir (Guenon, 2015, s.19). Bu detaylar, kozmik döngülerin doktrini ve evrenin döngüsel doğasını anlamamızda önemli birer ipucu sunar. Guénon, bu konuların karmaşıklığı ve genişliği nedeniyle, kozmik döngülerin doktrini üzerine tam ve kapsamlı bir açıklama sunmanın zorluklarına dikkat çekmiştir. Ancak, sunduğu genel bakış ve özetlemeler, geleneksel sembolizmin derinliklerine dair bir anlayış geliştirmemize ve evrensel varoluşun ritimleri ve döngüleri hakkında daha fazla bilgi edinmemize olanak tanır. Bu, kozmik döngüler doktrininin yalnızca zamanın ve mekânın fiziksel boyutlarıyla değil, aynı zamanda varoluşun metafizik ve sembolik yönleriyle de ilgili olduğunu gösterir (Guenon, 2015, s.17). *Manvantara–Dvīpa* ilişkisi, “coğrafya”yı fiziksel mekânın betimlemesi olmaktan çıkartıp varoluş durumlarının oluş sırasını belirten bir sembolik topolojiye çevirir ve çevrimin ikinci yarısındaki aksine dönüş prensibi bu dokunun öz mantığını bütünler. *Cambu-Dvīpa* ile *Meru*’nun odak konumu (Kutup sembolizmi) bu topolojide yön tayin eden dayanak noktaları olarak, kozmik çevrim anlatısının zaman–mekânı metafizik karşılıklılıklar üstünden okuyan kişiliğini belirtir.

Hindu geleneğinin yanı sıra, İslami ezoterizm ve İbrani Kabala gibi diğer geleneklerde de "Yedi Toprak" kavramının varlığını belirten Guénon; bu geleneklerdeki yedi toprak, yüzeyde farklı coğrafyalara veya tarihsel döngülere işaret etse de daha derin bir seviyede evrensel varoluşun çeşitli durumlarını temsil eder (González-Reimann, 2014 ss. 357-370). Bu, özellikle İslami ezoterizmde yedi toprağın yeryüzü varoluşunun çeşitli "kategorileri" olarak algılanması ve

⁶ **Jambū (Jambu):** Kozmolojik anlatılarda Jambū, Mahāmeru’nun güneyinde yer aldığı söylenen ve yıl boyunca meyve verdiği belirtilen “Jambū ağacı”dır. Ayrıca (Kaynak: WisdomLib, 2025d.)

⁷ **Meru Dağı (Mount Meru / Meru):** Meru (ya da Mount Meru), Hindu, Budist ve Jain kozmolojilerinde evren tasvirinin merkezinde konumlanan “mitik-kozmik dağ”dır. WisdomLib’de Meru, kimi anlatılarda fiziksel, metafizik ve ruhsal âlemlerin merkezî eksen (axis mundi) olarak betimlenir; Budist bağlamda ise “evrenin merkezindeki kutsal dağ” olarak kozmolojinin temel unsurlarından biri şeklinde sunulur. (Kaynak: WisdomLib, 2025e; WisdomLib, 2026b.)

bunların eş zamanlı olarak var olup birbirine nüfuz etmesiyle daha da belirginleşir. Guénon, bu çeşitli döngülerin ve durumların, Hindu doktrindeki *Manvantaralar* ve *Dvīpalar* ile paralellikler kurduğuna dikkat çeker. Bu paralellikler, zaman ve mekânın sembolik anlayışı arasındaki içsel ilişkileri açığa çıkarır. "Yedi Toprak" kavramı, yalnızca duyusal algıya erişilebilir olan mevcut durumla sınırlı kalmaz, aynı zamanda normal koşullar altında latent durumda olan ve sırayla dışsal olarak tezahür eden diğer durumları da içerir. Bu, kozmik döngülerin sadece fiziksel evrenle sınırlı olmadığını, aynı zamanda metafizik boyutları da kapsadığını gösterir (Guenon, 2015, ss.18-19). “Yedi Toprak” motifi, gelenekler arası düzeyde coğrafi/historik referansların ötesine geçerek varoluşun eşzamanlı ve birbirine nüfuz eden durumlarını betimleyen ortak bir sembolik ontoloji olarak okunur. Bu nedenle Guénon’un Manvantara–Dvīpa paralellikleri, zaman ve mekânı fiziksel koordinatlardan ziyade tezahür derecelerinin düzeni üzerinden kavrayan metafizik bir karşılıklılık ilkesini görünür kılar.

"Yedi toprak"ın her birinin, Hindu geleneğindeki Svarga'lara karşılık geldiğini ve farklı dönemlerdeki Manvantaraları yöneten bir "Kutup" tarafından yönetildiği belirten Guenon; bu yedi *Aqtāb*'ın, Hindu doktrindeki *Adi-Manu*'ya bağlı olan farklı Manular gibi, en yüksek "Kutup"a bağlı olduğunu vurgular. Bu bağlamda, "Kutup"un sembolizmi, Hindu ve İslami gelenekler arasındaki mükemmel uyumu gösterir ve evrensel varoluşun derin yapılarını yansıtan bir ayna olarak işlev görür. René Guénon, kozmik döngülerin yapısını ele alırken, özellikle bir *Manvantara* içinde yer alan dört *Yuga*'yı (çağı) incelemeye odaklanır. Bu dörtlü bölünme, evrenin çeşitli döngülerinde ve insani ölçekte, yılın mevsimleri, ayın haftaları ve insan ömrünün dönemleri gibi, tekrar eden bir düzen olarak karşımıza çıkar. Guénon, bu dönemlerin her birinin, öncekinden bir yozlaşma ile karakterize edildiğini, bu durumun da modern dünyanın "İlerleme" fikrine karşı bir kontrast oluşturduğunu belirtir. Her yeni çağ, ilkesinden bir uzaklaşmayı ve dolayısıyla bir "iniş"i temsil eder; bu, tüm tezahür süreçlerinin kaçınılmaz bir özelliğidir (Guenon, 2015, s.20). “Kutup” ve ona bağlı hiyerarşi, gelenekler arası sembolizmin yüzeysel analogi değil, tezahür sistemlerini yöneten esas prensibe ilişkin ortak bir ontolojik çerçeveyi paylaştığını belirtir. Dört Yuga’nın her çevrim de yinelenen “iniş” mantığı ise bu tabloyu zamansal ölçekte bütünleyerek modern “ilerleme” söylemine karşı, prensibe uzaklaşma üstünden işleyen mecburi bir yozlaşma ritmini teorik tabana oturtur.

Dört Yuga'nın sürelerinin ve onların sembolik anlamlarının da önemine dikkat çeken Guenon; *Krita-Yuga* veya *Satya-Yuga* (Altın Çağ), Dharma'nın bütünlüğünü temsil ederken, sonraki çağlar *Treta-Yuga* (Gümüş Çağ), *Dvapara-Yuga* (Bronz Çağ) ve *Kali-Yuga* (Demir Çağ) sırasıyla bu bütünlüğün azalması ve yozlaşmayı simgelediğini belirtir. Bu dönemlerin süreleri

ve karşılıklı oranları, evrensel bir harmoni ve döngüsel zamanın yapısını yansıtır. Guénon'un analizi, bu dönemlerin sürelerinin sembolik anlamını ve kozmik döngülerin yapısını daha derin bir şekilde anlamamızı sağlar. *Manvantara*'nın toplam süresi eğer 10 birim olarak kabul edilirse, bu döngüsel sürecin bölünmesi 4 (*Satya-Yuga*), 3 (*Treta-Yuga*), 2 (*Dvapara-Yuga*) ve 1 (*Kali-Yuga*) şeklinde gerçekleşir. Bu bölünme, evrensel bir düzeni ve döngüsel zamanın ilerleyişini sembolize eder. Bu sayılar, aynı zamanda, Dharma'nın boğasının ayak sayılarına karşılık gelir, bu da her bir Yuga'nın dharma'nın durumunu ve bütünlüğünü temsil ettiğini gösterir (Guenon, 2015, s.21). 4–3–2–1 oranı, Yuga söyleminde niceliksel süreleri sadece kronoloji olmaktan çıkarıp Dharma'nın dereceli inişini ölçen bir sembolik düzenleme olarak kurar ve bu vasıta ile çevrimsel zamanın “harmonik” düşüncesini yapısal bir bağlantıya çevirir.

Guénon, bu döngüsel sürecin ayrıca Pisagor'un Tetraktisi ile olan ilişkisini de vurgular (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). “Karenin dolaşımı” ve “Dairenin Kareye Dönüştürülmesi” gibi kavramlar, evrensel bir entegrasyonu ve başlangıcın sona olan ilişkisini ifade eder. Bu hem aritmetik hem de geometrik sembolizm içeren, derin bir kozmik ve metafizik anlayışa işaret eder. Guénon kozmik döngüler ve onların zaman üzerindeki döngüsel ilerleyişleri hakkında derin bir anlayış sunar. Bu döngüler, evrenin yapı taşlarını ve tezahürün doğasını temsil ederken, aynı zamanda insani tecrübenin temel ritimleri ve döngüleri ile de ilişkilidir (Guenon, 2015, s.21). O kozmik döngülerin ve özellikle Manvantara süresinin doğru anlaşılmasının önemini de vurgulamıştır. Guénon'a göre, bu sürelerin farklı geleneksel metinlerde çeşitli şekillerde ifade edilmesi, bu rakamların sembolik değerlere sahip olduğunu ve kelimenin tam anlamıyla bir “kronoloji” olarak değerlendirilmemeleri gerektiğini gösterir (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Bu çerçevede, özellikle Persler ve Yunanların “Büyük Yılı” olarak bilinen dönemin, ekinoksların presepsiyonunun yarısı kadar olan ve genellikle 12,000 veya 13,000 yıl olarak kabul edilen, aslında 12,960 yıl süren bir dönem olduğunu belirtir. Bu süre, Manvantara'nın ve içindeki dört *Yuga*'nın anlaşılmasında kritik bir rol oynar (Guenon, 2015, s.23). Guénon'un Pisagorcu Tetraktis ve “karenin dolaşımı/daireyi kareye dönüştürme” imgelemleriyle kurduğu ilişki, döngü doktrinini aritmetik ve geometrik sembolizmin entegratif dili üzerinden metafizik bir entegre düşüncesine ilişkilendirir. Zamanların çeşitli yazılar da değişken şekil de anlatılması ise bu sayıların tek taraflı kronoloji değil, “Büyük Yıl” gibi düzenleyici sembolik oranlar olarak anlaşılması gerektiğini anlatır.

Hindu geleneği dışında, özellikle Kaldeyalılar arasında, şu anki çağın Manu'su olan Vaivasvata ile özdeşleştirilen Xisuthros'un hüküm süresinin beş “Büyük Yıl” veya 64,800 yıl olarak belirlendiğine dikkat çeken Guénon; bu, duyuşal dünyanın elementleri olan beş *bhūta*'nın özel

önemine işaret eder ve belki de beş "büyük yıl" ile beş bhūta arasında bir korelasyon olduğunu düşündürür. Bu hesaplamaların, dört Yuga'nın sürelerinin dağıtılmasına nasıl uygulandığına dair Guénon'un analizi, kozmik döngülerin anlaşılmasında temel bir rol oynar. Eğer Manvantara'nın süresi 4,320 olarak kabul edilirse ve bu, "Büyük yılın" üçte birine eşitse, bu sürelerin 15 ile çarpılması gerektiğini belirtir. Böylece, *Krita-Yuga*, *Treta-Yuga*, *Dvapara-Yuga* ve *Kali-Yuga*'nın süreleri sırasıyla 25,920, 19,440, 12,960 ve 6,480 yıl olur ve toplamda 64,800 yıl eder. Bu, evrensel bir döngüsel sürecin ve zamanın sembolik anlamının derinlemesine bir anlayışını sunar. Guénon, tüm bu hesaplamaların, geleneksel bilgilerin ve doktrinlerin sembolik ve metafizik boyutlarını vurguladığını belirtir (Guenon, 2015, s.24). Kaldeyalı Xisuthros–Vaivasvata özdeşliği bağlamında beş “Büyük Yıl” (64.800) teması, duyuşal dünyanın beş bhūta’sıyla kurulabilecek bir ilişiklik üstünden sayıların kozmik-ontolojik sembolizmini somutlaştırır. Manvantara’yı 4.320 kabul edip bunu “Büyük Yıl”ın üçte biri sayarak 15 katsayısıyla 25.920–19.440–12.960–6.480 bölümüne ulaşması, döngüsel sistemi kodlayan metafizik oranlar olarak anlaşılması gerektiğini metodik şekil de pekiştirir.

2.1.4.3. Çoklu Durumlar Teorisinin Temeli

Guénon’un “çoklu hâller” düşüncesi, insanı tekil-psikolojik bir özneye indirgemeyen ontolojik bir şekile dayanır. Bu bağlam da varlık, sadece fiziksel-psişik zemin de açıklanamaz; varoluş, çeşitli durumlar ve düzeyler boyunca hiyerarşik biçimde meydana gelen bir imkânlar alanı olarak anlaşılır. Bu kapsam da burada anlatılan mesele, bir “mistik iddia” değil; metafiziğin, varlığı parçalamayan bütüncül görüşüdür. Çoklu hâller fikri, modern birey anlayışının tek-boyutlu ontolojisini sistematik biçim de kırar; modernizmin insanı sadece niceliksel olana kapatmasının ontolojik sonucunu somutlaştırır.

Guénon'a göre, herhangi bir varlık bütünlüğü hem tezahür eden hem de tezahür etmeyen durumları içerir; bu, varlığın gerçek anlamda tam ve bütün olduğunu gösterir. Bu çerçevede, tezahür etmeyen durumlar, kalıcılık ve değişmezliğin gerçek kaynağı olarak öne çıkar; zira tezahür etmiş olan geçicidir ve gerçekliğini tezahür etmemiş olanın varlığından alır. Guénon'un vurguladığı gibi, tezahür etmeyen durumlar, Varolmamanın alanına ait olup, bu, "Hiçlik" ile kesin bir zıtlık teşkil eder. "Hiçlik," herhangi bir pozitiflikten yoksun olup, varoluşun özünü oluşturamaz. Varoluşun geçici ve çoklu doğası içinde, kalıcılık ve kimlik illüzyon olabilir, ancak tezahür etmemiş durumlar sayesinde bu özellikler sağlanır (Guenon, 2021, ss.45-50). Bu, bireyin bölünmüş birliği ve varlığın farklı durumları arasındaki ilişkileri anlamamızı

sağlar; bireyin birliği, varlığın tezahür etmemiş prensibine atıfta bulunmadan izole edilmiş bir duruma dayandığı için parçalı ve görecelidir.

Guénon, varlığın tezahür etmiş yönünü ele alırken, bu durumun içerdiği sonsuz çeşitliliklere dikkat çeker. Gerçek kimlik ve birlik, yalnızca varlığın transcendent prensibi tarafından, yani tezahür etmemiş durumlar tarafından sürdürülebilir. Bu bakış açısı, "ben"in veya kişiliğin, sadece tezahür etmiş duruma odaklanıldığında, gerçekliğin daha az bir derecesine sahip olduğunu gösterir. Bu teoride, tezahür durumlarının, evrensel tezahürün farklı modlarına ve Varoluş'un çeşitli derecelerine karşılık geldiği açıklanır. Bu, varlığın bütünlüğü açısından Varoluş alanına ait olan tezahür durumlarının, evrensel varoluşun sonsuz çeşitliliğindeki farklı modları temsil ettiğini gösterir. Guénon'a göre, Varlık ve Varoluş arasında net bir ayrım yapabilmek esastır. Bu ayrımda, Varlık, tezahürün prensibi olarak kabul edilirken, Varoluş, Varlık tarafından içerilen tüm olasılıkların entegre bir tezahürü olarak görülür. Varlık, Varoluş'u kapsar ve metafizik anlamda ondan daha kapsamlıdır; çünkü Varoluş, Varlık'ın sunduğu olasılıkların gerçekleşmiş halidir ve bu olasılıkların etkili gelişimi koşullandırılmış bir modda meydana gelir (Guenon, 2021, ss.45-50). Tezahür ortamında ki sonsuz farklılık karşısında Guénon, birliği sadece aşkın olarak irca ederek "ben"i temellendirmiş bir mod olarak daha aşağı bir seviyeye çeker. Varlık-Varoluş farkı bu nokta da belirleyicidir: Varlık oluşun prensibi olarak daha geniş bir alanı temsil ederken, Varoluş onun içerdiği imkanların bütünlük fakat şartlandırılmış gerçekleşimi olarak açıklanır.

Varoluş'un benzersizliği, Varlık'ın birliğinden kaynaklanır. Evrensel tezahürün çeşitli modları, Varoluş'un içinde sonsuz bir çeşitlilik yaratır; bu modlar eşit derecede mümkün olduğu için Varoluş, bu çeşitliliği eşit olarak içerir. Her bir olasılığın, kendine özgü koşullara göre gerçekleştirilmesi gerektiğini belirten Guénon, Varoluş'un biriciliğini vurgular. Bu biricilik, Varoluş'un, evrensel tezahürün tüm modlarını içinde barındıran sonsuzluk derecesini ifade eder. Guénon, Varoluş alanında ele alınan herhangi bir varlığın, bu sonsuz çoğulluk derecelerini içerdiğini ve bu derecelerin, tezahürün farklı mümkün durumlarının aynı sonsuz çoğulluğunu ima ettiğini açıklar. Bu, bir varlığın durumunun, belirli bir olasılığın gelişimi olarak anlaşılması gerektiği anlamına gelir; bu olasılık, tezahür alanında kendini gerçekleştirmek üzere olan koşullara tabidir (Guenon, 2021, ss.45-50). Böylece ontolojik tanımlama, tekili netleştirmek yerine, tekili mümkün olanın fiilîleşme sistemi içinde yerleştirerek, birliğin çoğullukta nasıl korunduğunu anlatır.

Her varlık, çeşitli tezahür durumlarını ve modalitelerini içerir; bu durumlar ve modaliteler, evrensel Varoluş'un farklı derecelerine karşılık gelir ve birbirleriyle karmaşık ilişkiler içindedir. Bu ilişkiler, varlığın bireysel ve evrensel boyutları arasında köprü kurar. Guénon'a göre, her tezahür durumu, Varoluş'un belirli bir derecesine tekabül eder ve çeşitli koşulların kombinasyonlarına göre farklı modaliteler içerir. Bu modaliteler, sadece belirli bir koşul tarafından değil, bir koşullar topluluğu tarafından tanımlanır ve böylece algılanabilir dünyayı oluşturur. Örneğin, insan bireyselliğinin bedensel kısmı, bu modalitelerden yalnızca biridir ve bu modalite, varlığın gelişimine duyarlıdır. Bu gelişim, varoluşun tüm anlarını ve gerçekleştirilecek tüm eylemleri içerir (Guenon, 2021, ss.45-50). Bireysel "Ben" in varlık bütünlüğünde ne kadar sınırlı bir yer kapladığını vurgulayan Guenon; bu "Ben", tamamen genişletildiğinde bile, yani bütünlüğü içinde ve sadece bedensel gibi belirli bir modalitede değil, diğer durumlar arasında sadece biri olarak kalır. Bu, varoluşun tezahür etmiş durumları ile sınırlı olduğunda bile böyledir ve tezahür etmeyen durumlar açısından, onlar esasen ekstra-bireyseldir ve her varlığın evrensel olanını oluşturur (Guenon, 2021, ss.45-50). Tezahür etmeyen durumlar, tezahür etmiş varoluşun herhangi bir moduna tabi değildir ve varlığın gerçekten evrensel yönünü temsil etmektedir. Bu durumlar, her varlığın metafizik ve aşkın prensibiyle bağlantılı olduğunu göstermekte ve bu bağ olmadan varlık, sadece tesadüfi ve illüzyon bir varoluşa sahip olacağı açıkça görülmektedir (Guenon, 2021, ss.45-50). Bu açıdan kişisel “Ben”, genişletilmiş entegre için de dahi, oluş zemininde ki durumlar arasında sadece bir vaziyet olmaktan öteye geçmez; zira aşkın durumlar, herhangi bir var oluş moduna bağlı olmayıp özünde ekstra-kişisel bir zemin de, her varlığın evrensel tarafını oluşturur. Bu aşkın ilişki kesildiğinde ise varlığın “varlığı”, mecburi olarak prensip anlayıştan yoksun, yüzeysel ve şekilsel bir devamlılık seviyesi düşer.

2.1.4.4. Varlığın Bilgi Yoluyla Gerçekleşmesi

Reuno Guénon'un düşüncelerinde, varlık ve bilgi arasındaki ilişki, bilginin doğası ve gerçekleşimi üzerine yoğun bir vurgu bulunmaktadır. Guénon'a göre, varlık, kendisine dair farkındalık kazandığı ölçüde, varoluşunun özünü özümser. Bu, ancak şeylerin iç yüzüne nüfuz edebilen, onların mahiyetini kavrayabilen bir bilgi ile mümkündür. Bu tür bir bilgi, öznenin nesneyle özdeşleşmesi veya nesnenin özne tarafından tamamen özümsemesi anlamına gelir; bu özdeşleşme veya özümseme, bilginin derecelerini belirler ve Guénon, gerçek ve etkili bilginin doğrudan olduğunu savunur (Santos ve Giordano, 2017 s 63). Doğrudan bilgi, sembolik ve temsili değerlere sahip olan dolaylı bilgiden ayrılır. Bu, çoklu durumlar teorisinin, doğrudan bilginin gerçek olasılığını açıklığa kavuşturduğu bir noktadır. Doğrudan bilginin olasılığı,

varlığın kendisini tam anlamıyla gerçekleştirmesine olanak tanır ve bu bilgi türü olmadan metafizik imkânsız hale gelir (Guenon, 2021, s.108). Çoklu durumlar teorisi, doğrudan bilginin olasılığını varlığın tam gerçekleşimiyle ilişkilendirir ve dolaylı/sembolik bilginin limitlerini aşmadan metafiziğin oluşamayacağını iddia eder.

Bu çerçevede, Guénon'un varlığın bilgi yoluyla gerçekleşmesi üzerine düşünceleri, metafizik bir varlığın gerçekleşiminde bilginin merkezi rolünü vurgular. Varlık, gerçek bilgi yoluyla, yani öznenin nesneyle özdeşleşmesi veya nesnenin özne tarafından özümsemesi yoluyla kendi tamamlanmış haline ulaşır. Bu süreç, bilginin sadece dışsal bir kavrayışı değil, aynı zamanda varoluşun derinliklerine nüfuz eden, varoluşun mahiyetini içselleştiren bir kavrayışı gerektirmektedir (Guenon, 2021, s.109). Ayrıca bireyin gerçek bilgiye ulaşmasının, yalnızca nesnel gerçekliklerin yüzeyine dokunan yüzeysel bir anlayışla değil, aynı zamanda nesnelerin ve varlığın derin mahiyetini içselleştiren, bu sayede varoluşun özüne ulaşan bir anlayışla mümkün olduğunu göstermektedir (Santos ve Giordano, 2017 s. 63). Bilme; yüzeysel nesnellikte kalan bir anlama değil, varoluşun özelliğini içselleştirerek özle temas kuran çevirici bir gerçekleşme süreci olarak anlatılır.

Reuno Guénon görüşlerinde, özdeşleşme ve özümseme kavramları, varlık ile bilgi arasındaki derin bağlantıyı ifade etmek için kullanılır. Guénon, bilginin, öznenin nesneye doğru ilerleyen bir tanımlama eylemi olduğunu ve bu sürecin, öznenin kendisini bir nevi dışavurum olarak nesneye yayma eylemi olarak görülebileceğini belirtir. Özellikle, bu yayılımın bireysellik kavramıyla nasıl ilişkilendirildiğine dikkat çeker; bireysellik, genişletilmiş bir bütünlük içinde ayrılmaz bir parça olarak kabul edilir (Guenon, 2021, s.108). Onun fikrine göre, varlık kendini genişletme yeteneğine sahiptir ve bu, bilginin doğrudan bir formu olarak varlığın özünün bir ifadesidir. Bu genişleme, varlığın dışı vurumuna veya kendini dışarıya çıkarmasına ihtiyaç duymadığı anlamına gelir; çünkü bir varlık, her koşulda yalnızca kendisidir. Bu, modern Batılı filozofların doğrudan bilginin olasılığına yönelik itirazlarına doğrudan bir yanıttır. Guénon, bu itirazların, saf ve basit bir metafizik anlayışsızlığından kaynaklandığını savunur ve varlığın, hatta bireysel varlığın, sonsuz genişleme olasılıklarını anlamadıklarını belirtir (Guenon, 2021, s.109). Guénon, varlığın kendini genişletme yeteneğini bilginin doğrudanlığına içkin bir prensip olarak konumlandırır; varlığın kendi özünü muhafaza ederek çeşitli imkân safhalarını fiilileştirmesidir. Modern Batı felsefesinin “doğrudan bilgi”ye yönelik eleştirilerini ise, varlığın sonsuz genişleme fırsatlarını ve bu fırsatların bilgiyle kurduğu yapısal ilişkiyi anlayamayan bir metafizik körlük olarak söyler.

Bu bakış açısına göre Guenon; bilginin ve varlığın özdeşleşmesi veya özümşenmesi yoluyla gerçekleştiği metafizik bir süreci ortaya koymaktadır. Bu süreç, varlığın kendi potansiyellerini gerçekleştirme ve genişletme yeteneğini vurgular ve varlığın bilgi yoluyla kendisini tam anlamıyla ifade edebileceğini göstermektedir (Guenon, 2021, s.110). Ona göre yüksek durumların bilgisi, varlığın aktif sahiplenilmesini ve aynı zamanda varlığın bu bilgi aracılığıyla yüksek durumları sahiplenmesini gerektirir. Guénon, bu iki eylemin aslında birbiriyle ayrılamaz ve temelde tek bir eylem olduğunu vurgulamaktadır. Bu, yalnızca doğrudan bilgi için geçerlidir, çünkü bu bilgi, durumların tümüne uzandığında, onların gerçekleşmesini içerir ve böylece "tam ve nihai Kurtuluşu elde etmenin tek yolu" olur (Guenon, 2021, s.133). Guénon'da doğrudan bilgi, bilmek ile gerçekleştirmeyi aynı ontolojik anlayışta buluşturarak yüksek durumların düşüncesini ve son kurtuluş görüşünü olası kılar. Bu sebeple bilgi, varlığın fırsatlarını fiilileştiren faal bir özdeşleşme kipidir.

Aynı zaman da teorik bilginin, doğrudan ele geçirilmeyen bir bilgi olarak, yalnızca sembolik bir değere sahip olabileceğini de belirten Guenon; ancak bu, etkin bilginin edinilmesi için vazgeçilmez bir hazırlık oluşturur. Modern Batı kavramlarının, teorik bilginin ötesine geçemediğini ve bilgi ile varlık arasında yapay bir karşıtlık oluşturduğunu eleştirir. Guénon, gerçek bir metafiziğin, yalnızca bilgi aracılığıyla varlığın kendisini gerçekleştirmesini anlayanlar için mümkün olduğunu savunur (Santos ve Giordano, 2017 s.63). O modern felsefenin "Bilgi Teorileri"nin, etkin bir gerçekleşme olasılığından habersiz olduğunu ve bu çabaların bir çaresizlik itirafı olarak görülebileceğini ifade eder. Gerçek bilginin doğrudan olduğunu ve "göreceli" olamayacağını vurgular; göreceli bilgi, yalnızca sembolik bilgi veya kontenjanın bilgisidir. Bilginin geçerliliği, doğrudan ve dolaylı bilgi arasında, yani etkin ve sembolik bilgi arasında yapılan ayrıma dayanır (Guenon, 2021). Guénon'un düşünceleri, bilginin varlığın gerçekleşmesiyle iç içe geçtiğini ve daha yüksek durumların sahiplenilmesiyle varlığın tam ve nihai kurtuluşa ulaşabileceğini ortaya koyar. Bu süreç, yalnızca doğrudan bilgiyle mümkündür ve gerçek metafizik anlayışın temelini oluşturur (Santos ve Giordano, 2017 s. 63). Guénon'un epistemolojik sınıflandırması, teorik bilgiyi sadece sembolik ve hazırlayıcı bir seviyeye konumlandırırken, modern Batı "bilgi teorileri"nin bilgi ile varlık arasındaki sentetik farkı netleştirerek faal gerçekleşme fırsatını sistematik biçim de dışladığını belirtir. Buna karşılık gerçek metafizik, doğrudan bilginin izafi bir temsil olmaktan çıkıp varlığın yüksek durumları fiilileştiren özdeşleşme anlayışına dönüşmesiyle, son kurtuluş görüşünü açan tek geçerli bilme sistemi olarak değerlendirilir.

2.1.5. Guenon'un Metafizik ve Ontolojik Kavramlarına Genel Bakış

Reuno Guenon'un metafiziği ve ontolojisi, 20. yüzyılın başlarında Batı düşüncesi üzerinde derin bir etki bırakmış, ancak aynı zamanda çeşitli eleştirilere de maruz kalmış karmaşık ve katmanlı bir yapı sergilemektedir. Guénon, modern dünyanın maddiyatçılığını ve ruhsuzluğunu eleştirmekte, buna karşın geleneksel bilgeliğin yeniden canlandırılmasının kritik önemini vurgulamaktadır. Guénon'un ontolojik yaklaşımı, Varlık'ın çok katmanlı yapısını ve bu yapı içerisinde insanın konumunu detaylı bir şekilde irdelemektedir. Ona göre, gerçek Varlık, gözlemlenebilir evrenin ötesinde çok daha geniş ve karmaşık bir gerçekliği içermekte; bu görüş, antik Hindu metinlerinde açıklanan ve Varlık'ın çok katmanlı yapısının etkilerini yansıtmaktadır (Evola, 1994, ss. 44-46). Guénon, varoluşun çeşitli seviyelerini tanıyarak, her bir seviyenin özgün gerçekliklerini ve varlık durumlarını ifade ettiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, insanın varoluşsal amacı, maddi dünyanın sınırlarını aşarak, bu daha yüksek varlık durumlarına ulaşmak olarak tanımlanmaktadır (Schuon, 1976, s.115). Bu vasıtaıyla Guénon'un modernlik eleştirisi, varlığın kademeli ontolojisini ve insanın bu hiyerarşideki telosunu konumlandıran metafizik bir temelleniş olarak anlaşılmalıdır. Bu okumada insan, maddi düzlemin şartlarını aşarak daha yüksek varlık mertebelerine ulaşan “gerçekleştirme” eksenini üstünden anlatılır.

Guénon'un metafizik önermesi, gerçekliğin ve varlıkların temel doğasını inceleyen uygulamalı bir ontoloji şeklinde değerlendirilebilir. Guenon'un metafiziği, evrenin temel yapısını kavramamıza yardımcı olan ilkeler üzerine kurulmuştur. Bu ilkeler, görünür ve görünmez dünyaların anlaşılmasını kolaylaştırır ve evrenin işleyişi hakkında derinlemesine bir anlayış sunar. Guénon, sembolizmin, metafizik gerçekliklerin insan aklı tarafından kavranabilmesi için elzem olduğunu öne sürer. Geleneksel sembollerin ve mitlerin, evrensel gerçeklikler hakkında derin bilgiler taşıdığını ve bu bilgilerin doğru bir şekilde yorumlanması gerektiğini belirtir (Coomaraswamy, 1934, ss.3-6). Onun metafiziğinde öne çıkan bir başka önemli kavram ise "Kalp"tir. Kalp, yalnızca duygusal veya fiziksel bir organ olarak değil, aynı zamanda bireyin evrensel bilgilere erişim noktası olarak kavramsallaştırılmaktadır. Guénon, kalbin, bireyin daha yüksek varlık durumlarına erişimini sağlayan ve bu sayede gerçek bilgelige ulaşmasına imkân tanıyan bir merkez olduğunu ifade etmektedir (Lings, 1981, s. 205). Guénon'un metafiziği, soyut bir tartışma olmaktan hariç, varlığın prensiplerini “gerçekleştirme” hattında işletmeye yönelik uygulamalı bir ontoloji olarak anlaşılmalıdır. Sembolizm ve “kalp” söylemi ise, metafizik gerçeklerin anlaşılmasını temsile indirgmeden olanak sağlayan iki bütünleyici araç

olarak, insanın daha üst varlık seviyelerine ulaşımını epistemik olduğu kadar ontolojik bir süreç şeklinde konumlandırır.

2.1.6. Guenon'un Epistemolojik Çerçevesinin İncelenmesi

Reuno Guenon'un epistemolojik çerçevesi, metafiziksel, ontolojik ve epistemolojik boyutları kapsayan bütüncül gelenekçiliğinde derin köklere sahiptir. Guénon'un epistemolojiye yaklaşımı, premodern bir felsefi bakış açısından Avrupa evrenselciliğine yönelttiği eleştiriyi karmaşık bir şekilde bağlantılıdır (Zobkov, 2019 s. 218-224). Onun metodolojik sistemi, tarihsel ve materyalist sınırlamaları aşan zamansız hakikatlere ve aksiyomatik ilkelere dönüşü savunarak geleneksel Batı epistemolojik varsayımlarına meydan okumaktadır. (Taj, 2023 ss. 3-26). Metodolojik hareket, Batı'nın yerleşik epistemik olasılıklarını sadece eleştirmekle kalmaz; onları aşmayı amaçlayan ilke-odaklı bir bilme sistemi sunar.

Guénon'un epistemolojik çerçevesi içinde, metafizik ilkeler ile bilme süreçleri arasındaki bağlantılılığa güçlü bir vurgu bulunmaktadır. Guénon'un metafizik yöntemi, tarihsel kısıtlamaların ötesine geçen, gerçekliği ve bilgiyi anlamak için materyalist paradigmalara sınırlı olmayan yeni yollar sağlayan benzersiz bir bakış açısı sunmaktadır (Taj, 2023 ss. 3-26). Ayrıca, Guénon'un epistemolojik duruşu, gelenekçilik ve metafizik üzerine daha geniş felsefi söylemine karmaşık bir şekilde bağlıdır. Avrupa evrenselciliğini eleştiren ve ezeli hakikatlere dönüşü savunan Guénon'un epistemolojik çerçevesi, çağdaş bilgi ve gerçeklik kavramlarına meydan okuyarak epistemolojiye bütüncül ve zamansız bir bakış açısı sunmaktadır (Zobkov, 2019 ss. 218-224). Bu yaklaşım, bilginin ve hakikatin doğasına dair daha derin bir kavrayış arayışında metafizik, ontolojik ve epistemolojik düşünceleri bütünleştirmenin önemi göstermektedir. Özetle, René Guénon'un epistemolojik çerçevesi, metafizik ilkelerle derin bir ilişki, materyalist ve tarihsel sınırlamaların bir eleştirisi ve zamansız hakikatlere dönüş çağrısı ile karakterize edilir. Metafizik, ontoloji ve epistemolojiyi iç içe geçiren Guénon, geleneksel Batı epistemolojik paradigmalara meydan okuyan ve akademisyenleri bilgi ve gerçekliği daha geniş ve bütüncül bir bakış açısıyla keşfetmeye davet eden benzersiz bir bakış açısı sunmaktadır.

2.1.7. Doğu Metafiziği ve Guénon

2.1.7.1 Guénon'un Hinduizm ve Vedanta ile İlişkisi

Guénon'un felsefi sorgulamaları, gerçekliğin doğası, metafizik hakikatler ve dini geleneklerin özüne derinlemesine nüfuz etmektedir; zira o, bu geleneklerin kültürel ve tarihsel sınırları aşan ilkel bir bilgelikte kök saldığına inanmaktadır. Bu bakış açısı, özellikle Upanişadlar ve Bhagavad Gita'da ifade edilen Hindu felsefesinin temel ilkeleriyle yakından uyum göstermektedir. Söz konusu metinler, benliğin doğası (Atman), nihai gerçeklik (Brahman) ve karma ile reenkarnasyon aracılığıyla varoluşun döngüsel doğası gibi kavramları derinlemesine incelemektedir (Chandra ve Ranjan, 2022; Widigdo, 2020 s. 229). Guénon'un Hinduizm ile ilişkisi, bu geleneğin metafizik derinliğine ve evrensel hakikatleri iletme kapasitesine duyduğu hayranlıkla belirginleşmektedir. O, Hindu geleneğinin özellikle ezoterik boyutları aracılığıyla, varoluşun doğasına dair genellikle daha dışsal dini pratiklerde gizli kalan içgörüler sunduğunu ileri sürmektedir. Bu durum, inisiyasyonun ve kutsal bilginin aktarımının önemini vurgulayan gelenekçi görüşle örtüşmektedir; zira Guénon, bu unsurların gerçekliğin metafizik temellerini anlamak için elzem olduğunu düşünmektedir (Karimov ve Bekbaev, 2022 s. 194-202; Taj, 2023 ss. 3-26). Onun yazıları, sıklıkla çeşitli felsefi geleneklerin bir sentezini yansıtarak, Hindu metafiziği ile Çin ve Yunan felsefeleri gibi diğer antik felsefeler arasında paralellikler kurmakta ve böylece Hinduizm'i daha geniş bir geleneksel bilgelik bağlamına yerleştirmektedir (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Guénon'un Hindu metafiziğine atfettiği özel konum, Atman–Brahman odaklı anlatıları tarihsel-dinsel bir özgüllükten hariç “ilkel bilgelik”in en etkili ifadesi olarak okumasına konumlanır ve bu okuma, inisiyatik paylaşımın epistemik resmiyetini merkezileştirir. Aynı zemin, onun Hindu düşüncesini Çin ve Grek mirasıyla karşılaştırmalı şekil de eklemleyerek, ayrı gelenekler arasında ortak prensipleri somutlaştıran kültürler arası bir metafizik devamlılık argümanını metodolojik bir tabloya çevirir.

Upanişadlar, Hindu felsefesinin merkezi metinleri olarak, Guénon'un metafizik tezleriyle uyumlu bir gerçeklik vizyonu sunmaktadır. Bu metinler, bireysel benlik ile evrensel benlik arasındaki ilişkiyi araştırarak, varoluşun ikilikten uzak doğasını vurgulamaktadır. Bu perspektif, Guénon'un nihai gerçeğin ikili ayrımlardan öte olduğunu savunan görüşünde yansımaktadır; bu tema, özellikle Vedanta'nın ikilik olmayan (*Advaita*) yorumlarında belirgindir (Chandra ve Ranjan, 2022; Widigdo, 2020 s. 229). Bhagavad Gita ise bu söylemi tamamlayarak, yaşamın ahlaki ve etik boyutlarını ele almakta ve dünyevi varoluşun karmaşıklıkları içinde görev (dharma) anlayışını ve manevi gerçekleştirmeyi kavramak için bir

çerçeve sunmaktadır (Widigdo, 2020 s. 229). Upaniṣadlar, Atman–Brahman üstünden Guénon'un Advaita görüşünü besler. Bhagavad Gita, bunu dharma ve gerçekleştirme hattın da eylem etiğine ilişirir.

Guénon'un modernite ve materyalizme yönelik eleştirisi, dünya işlerinin geçici doğasını sıklıkla sorgulayan Hindu felsefi düşüncesiyle paralellik göstermektedir. O, modern uygarlığı manevi yoldan bir sapma olarak görmekte ve maddi endişeler yerine manevi değerlere öncelik veren geleneksel değerlere dönüşü savunmaktadır. Bu yaklaşım, Hinduizm'in dharma ve insan davranışlarını yöneten etik sorumluluklara verdiği önemle uyumludur ve toplumun ahlaki dokusuna dair paylaşılan bir endişeyi yansıtmaktadır (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Ayrıca, Guénon'un kast sistemi ve onun manevi pratikler üzerindeki etkilerine dair incelemeleri, Hindu sosyal yapılarının nüanslı bir anlayışını yansıtmaktadır; o, bu yapıların bir topluluk içinde manevi bütünlüğü korumak için bir araç olabileceğini düşünmektedir (Akhlaq, 2023 ss. 101-103). İnisiyasyon, Guénon'un gelenekçi felsefesinin merkezinde yer almakta ve Hinduizm'deki pratiklerle derin bir uyum sergilemektedir. İnisiyasyon, bireylerin daha derin manevi hakikatlere erişmesini sağlayan dönüştürücü bir süreç olarak görülmektedir; bu, Upaniṣadlar'da bulunan ve bilgi aktarımının bir guru-öğrenci ilişkisi aracılığıyla gerçekleştiği öğretilere benzemektedir (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Hem Guénon'un felsefesinde hem de Hindu manevi pratiklerinde doğrudan deneyim ve kişisel dönüşümün vurgulanması, aydınlanma arayışında deneyimsel bilginin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, Guénon'un ezeli hikmet (perennial philosophy) fikriyle olan ilgisi, tüm büyük dinlerin ortak bir metafizik gerçeği paylaştığını öne sürmektedir. Bhagavad Gita'nın öğretileri, kültürel sınırları aşan ve evrensel insan deneyimlerine hitap eden bir metin olarak, Perennialistler tarafından da bu şekilde yorumlanmıştır (Widigdo, 2020 s. 229). Guénon'un modernite eleştirisi, dharma-merkezli Hindu etik görüşüyle çakışır. İnisiyasyon ve *Sophia Perennis*, bu kesişimi çevirme ve aktarım odağında perçinler.

Yukarıda bahsedilen felsefi katkılarının yanı sıra Guénon'un yazıları; Doğu metafiziği bağlamında çeşitli akademisyenleri ve hareketleri etkilemiştir. Onun fikirleri, gelenekçilik ve modernitenin eleştirisi etrafında şekillenen söylemlerin oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Ananda Coomaraswamy ve Frithjof Schuon gibi akademisyenler, bu temaları daha da derinleştirerek, çağdaş düşüncenin parçalanmışlığına karşı geleneksel bilgeliklere dönüşüm önemini vurgulamışlardır (Akhlaq, 2023 ss. 101-103). Bu süreklilik arz eden diyalog, Guénon'un çalışmalarının çağdaş maneviyat ve metafizik tartışmalarındaki önemini, özellikle Hindu felsefesi çerçevesinde, gözler önüne sermektedir.

2.1.7.2. Sufizm, İslam ve Birlik Arayışı

Reuno Guenon'un Sufizm ve İslam arasındaki ilişkiye dair araştırmaları hem İslam geleneğini hem de kendi felsefi çerçevesini derinlemesine inceleyen metafizik bir birlik arayışını yansıtmaktadır. Guénon, geleneksel düşüncenin önemli bir figürü olarak, özellikle Tevhid kavramı üzerinden İslam felsefesinde birliğin merkezi bir ilke olduğunu vurgulamaktadır. Bu ilke, sadece İslami teolojinin temelini oluşturmakla kalmamakta, aynı zamanda Sufi mistisizminde de temel bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır; burada birlik arayışı, salt teolojik tartışmaların ötesine geçerek deneyimsel bilgi alanına girmektedir (Firdaus et al., 2020 ss. 184-193; Ali, 2024 ss. 324-353). İslam'da birlik kavramı, özellikle Sufizm perspektifinden ele alındığında, çok yönlü bir yapıya sahiptir. Sadece Tanrı'nın birliğini değil, aynı zamanda yaratılışın ve insanlığın birliğini de kapsamaktadır. Guénon'un tüm varlıkların birbirine bağlılığına yaptığı vurgu, İlâhi olanla kendi birliğinin farkına varmanın, tüm varoluşun birliğinin tanınmasına yol açtığı İslami anlayışı yansıtmaktadır (Ali, 2024 ss. 324-353; Amanullah ve İslam, 2012 ss. 421-433). Bu bakış açısı, egonun çözülmesi ve İlâhi olanla birliğin gerçekleştirilmesinin manevi yolun nihai hedefi olduğunu dile getiren çeşitli Sufi üstatların yazılarında da yankı bulmaktadır.

Guénon'un yazılarında ise Sufi yoluna derin bir takdir görülmektedir; o, Sufizmi daha derin metafizik hakikatlere erişmenin bir aracı olarak görmektedir (Firdaus et al., 2020 ss. 184-193; Maulana, 2021 s. 25). Sufizm, içsel arınmaya ve İlâhi olanın doğrudan deneyimine vurgu yaparak, gerçek bilginin sadece entelektüel değil, aynı zamanda manevi bir gerçekleştirim olduğunu savunan Guénon'un düşünceleriyle yakından örtüşmektedir. Bu deneyimsel yön, varoluşun birliğinin ancak akıl ve sezginin senteziyle anlaşılabilirliğini öne süren İslami felsefi gelenekle de rezonans göstermektedir (Firdaus et al., 2020 ss. 184-193; Maulana, 2021 s. 25). Sufi yolculuğu, maddi dünyanın çokluğundan İlâhi olanın birliğine doğru ilerleyen bir süreç olarak, Guénon'un metafizik hiyerarşisiyle paralellik göstermektedir (Mas ve Karmila, 2023 ss. 76-85; Hamid, 2014). Bu bağlamda Guénon'un Sufizme yönelttiği özellikli konum, bilginin sadece kavramsal temsilden hariç olmayıp arınma ve tecrübe üstünden ontolojik bir "gerçekleştirme"ye evrilmesi gerektiği tezini somutlar. Sûfî seyr ü sülûkun kesretten vahdete yönelen yapısı ise, onun metafizik hiyerarşisinde çokluktan Bir'e yolculuk eden sisteminin yaşantısal karşılığı olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca, Guénon'un modernite eleştirisi ve manevi hakikatlerin parçalanmasına dair görüşleri, sıklıkla çağdaş toplumun materyalizmi ve rasyonalizmini eleştiren Sufi düşüncesiyle paralellik

arz etmektedir (Hamid, 2014; Amanullah ve Islam, 2012 ss. 421-433). Sufizm, inancın iç boyutlarına dönüşü savunmakta, manevi pratiğin ve sevgi, merhamet, tevazu gibi erdemlerin geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, Guénon'un maddi kaygıların ötesine geçen geleneksel değerlerin canlandırılmasına yönelik çağrısıyla uyum içindedir. Sufizmin kalbi, manevi bilginin merkezi olarak görmesi, gerçek anlayışın İlahi olanla derin ve sezgisel bir etkileşimden doğduğunu savunan Guénon'un düşünceleriyle örtüşmektedir. Guénon'un İslami geleneklerdeki sembolizme olan ilgisi, onun felsefî incelemelerinin bir diğer önemli boyutunu oluşturmaktadır (Mas ve Karmila, 2023 s 76-85; Hamid, 2014). Sembollerin metafizik hakikatleri aktarmada araç olduğunu öne süren Guénon, bu kavramı özellikle Sufi pratikleri bağlamında ele almaktadır. Sufi şiiri, müziği ve sanatta kullanılan semboller, İlahi olanın ifade edilemez deneyimlerini aktarmakta, tüm varoluşun altında yatan birliğin daha derin bir anlayışını kolaylaştırmaktadır. Guénon'un sembolizm analizi, maddi ve manevi alemler arasındaki boşluğu doldurmakta, bireylerin daha yüksek bilinç hallerine erişmelerine olanak tanımaktadır.

Bunun yanı sıra, Guénon'un Sufizm ile İslami ortodoksluk arasındaki ilişkiye dair araştırmaları, İslami geleneğin iç dinamiklerine dair nüanslı bir anlayışı ortaya koymaktadır (Ali, 2024 ss. 324-353; Amanullah ve Islam, 2012 ss. 421-433). Sufi pratiklerin değerini kabul ederken, İslam'ın egzoterik ve ezoterik yorumları arasındaki gerilimleri de fark etmektedir. Bu gerilim, Sufi tarikatların İslami topluluk içinde daha Ortodoks fraksiyonların incelemesine maruz kaldığı tarihsel bağlamda belirginleşmektedir. Guénon'un bu dinamiklere dair analizi, dini pratiğin dış formları ile manevi deneyimin iç boyutları arasında bir dengenin korunmasının önemini vurgulamaktadır. Guénon'un daha derin manevi hakikatlere erişmek için inisiyasyonun önemine yaptığı vurgu, Sufizm bağlamında özellikle dikkate değerdir (Hamid, 2014; Amanullah ve Islam, 2012 ss. 421-433). İnisiyasyon, yani bir manevi üstat tarafından rehberlik edilme süreci, Sufi pratiğinin merkezi bir ilkesi olup, arayıcının çeşitli manevi gelişim aşamalarından geçirilmesini sağlamaktadır. Bu süreç, Guénon'un geleneksel bilgeliklere erişimde inisiyasyonun gerekliliğine dair anlayışıyla paralellik göstermekte ve modern varoluşun karmaşıklıklarını aşmak için esas olduğunu düşündüğü bir yöntemdir. Sufizm'de üstat ve mürit arasındaki ilişki, bilginin aktarımı için bir model olarak hizmet etmekte ve manevi yolculukta doğrudan deneyim ve kişisel dönüşümün önemini vurgulamaktadır.

2.1.8. Guenon'un Batı Düşüncesi Eleştirisi

2.1.8.1. Batı metafiziğinin çöküşü

Reuno Guénon, çağdaş Batı medeniyetini tarihte benzersiz bir anomali olarak ele alır. Ona göre, tanıdığımız diğer medeniyetlerin aksine, modern Batı medeniyeti neredeyse tamamen maddi çizgiler boyunca gelişmiştir. Rönesans olarak adlandırılan dönemle başlayan bu durum; zorunlu olarak karşılık gelen bir entelektüel gerilemeyle birlikte gelmiştir. Guénon, bu iki şey arasında karşılaştırılabilir bir ölçüt olmadığını belirtir; çünkü maddi gelişimle zihinsel gerileme aynı boyutta değerlendirilemez. Batı'nın bugünkü halkları saf zekanın ne olduğunu artık bilmemekte, hatta böyle bir şeyin var olabileceğinden bile şüphe duymamaktadır. Bu, onların sadece Doğu medeniyetini değil, aynı zamanda ruhunu neredeyse tamamen kaçırdıkları Avrupa Orta Çağlarını da küçümsemelerine yol açmaktadır (Guénon, 2022, s.27). Guenon “spekülatif bilginin ilgisini, zekayı yalnızca madde üzerinde etki etmek ve onu pratik amaçlar için dönüştürmekten ibaret gören ve bilimi, sınırlı anlayışlarıyla, öncelikle endüstriyel amaçlar için uygulanabilir olduğu sürece önemli olduğunu düşünen insanlara nasıl aktarabiliriz?” demiştir. Guénon, bu düşünce tarzının çoğunlukta olduğunu ve çevreye bakıldığında bu durumun açıkça görülebileceğini belirtir. Descartes ve Francis Bacon'dan başlayarak felsefeye yapılan bir bakış, bu izlenimi daha da pekiştirir.

Descartes, zekayı akılla sınırlamış, metafiziğe yalnızca fizik için bir temel olma işlevi vermiş ve bu fizik, onun gözünde uygulamalı bilimlere yol açacak şekilde kaderinde var olan bir şeydi (Guénon, 2022, s.28). Batı'nın bu şekildeki gelişiminin, yalnızca pozitivizm ve agnostisizme, yani zekanın ve onun nesnesinin en dar sınırlamalarına razı olmaya ve ayrıca akıl tarafından verilemeyen şeyleri duygusal ve ‘iradeci’ teorilerde alt-akılda fevri bir şekilde arayan akımlara yol açtığını öne süren Guénon, modern Batı düşüncesinin en otantik temsilcileri olan pragmatistlerin, gerçeği sadece faydayla özdeşleştirerek, onu basitçe ortadan kaldırarak gerçek kavramını tamamen silmelerinin, modern dünyanın tamamen maddi ve duygusal, entelektüel olmayan isteklerine tam anlamıyla uyan bir dünya yarattığını vurgulamaktadır (Guénon, 2022, s.29). Guénon’a göre, anormal olarak nitelendirilebilecek bu medeniyeti, medeniyetin ta kendisi olarak, hatta adı medeniyet olan tek şey olarak gören iddia, bu illüzyon kadar olağanüstüdür. “İlerleme” inancı da bu maddi gelişmeyle doğal olarak özdeşleştirilir ve bu, modern Batı'nın tüm etkinliğini emen bir gelişme olarak düşünülür.

Guénon, düşüncelerin nasıl başarıyla yayıldığını ve yalnızca Batı'da son bir buçuk yüzyıldır var olan ve hatta bugün bile dünya nüfusunun en az üçte ikisi tarafından ya bilinmeyen ya da

önemsiz olarak görülen bu yeni fikirleri, belirli bir ortam ve dönemin genel eğilimlerine uygun oldukları sürece nasıl kabul gördüğünü ele alır. "Uygarlık" ve "İlerleme" kavramlarının mutlaklaştırılmasına dikkat çeken Guenon; bu kavramlar, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmış ve özellikle 19. yüzyılın başındaki sosyalist hayalperestler tarafından yaygınlaştırıldığını belirtmiştir. Jacques Bainville'in de belirttiği gibi, "uygarlık" kelimesi sadece bir buçuk asırlık bir geçmişe sahiptir ve bu kavram, Avrupa'nın kendi kendine verdiği bir patenttir. "Uygarlık" ve "İlerleme" kavramlarının aslında nispeten yeni ve Batı'ya özgü olduğunu vurgulayan Guénon; Bu kavramlar, maddi gelişmeyi ve modern Batı'nın eğilimlerini yansıtmaktadır. Oysa dünyanın büyük bir kısmı bu kavramlardan habersizdir veya onları önemsiz görür. Tarihin ve fikirlerin gerçek değerini ortaya koyabilecek gerçek bir tarih anlayışı yerine, taraflı yorumlarla veya detaylara boğularak sunulan bir tarih anlayışı hâkimdir. Bu da kamuoyunun oluşumunda etkili olmakta ve insanların belirli şeyleri net bir şekilde görmelerini engellemektedir (Guénon, 2022, ss.30-32). Eleştirisini sadece geçmişe yönelik bir ağıt değil, aynı zamanda Batı kültürünün yenilenmesi için gerekli olduğuna inandığı daha derin bir metafizik anlayışa dönüş çağrısı niteliğinde yapan Guénon'a göre; Batı uygarlığı metafizik temellerinden saparak, ruhsal ve kültürel bir bunalıma sürüklenmiştir.

Bu durum, insanlığın anlam ve amaç duygusunu yitirmesine neden olmaktadır. Ona göre bu krizin üstesinden gelmek için, Batı'nın metafizik ilkelerine yeniden bağlanması gerektiğini vurgular. Guénon, Oswald Spengler'in fikirlerinden etkilenerek, Batı medeniyetinin ölüm döşğinde olduğunu ve kurtuluşunun Doğu'nun metafizik ilkelerini benimsemekte yattığını belirtmektedir. O, Batı'nın kurtuluşu için Doğu'nun derin metafizik anlayışlarını özümsemesi gerektiğini ileri sürmektedir (Giudice, 2022 ss. 111-141). Batı'nın metafizik temellerden uzaklaşmasının tarihsel ve felsefi nedenlerini de ele alan Guenon; Rönesans ve Aydınlanma dönemlerinde ortaya çıkan düşünsel değişimlerin, Batı düşüncesinde radikal bir dönüşüme yol açtığını ve metafizik düşüncenin yerini pozitivizm ve materyalizmin aldığını ifade etmektedir.

Bu değişim, Batı'nın anlam ve kimlik krizine sürüklenmesine neden olmaktadır. O, bu krizin sadece felsefi bir tartışma olmadığını, aynı zamanda Batı kültürünün dokusunu etkileyen daha geniş bir varoluşsal kriz olduğunu savunmaktadır. Guénon'un eleştirisi, modern düşüncenin egemen epistemolojik çerçevelerine de uzanmaktadır. Ampirizm ve mantıksal pozitivizmin yükselişiyle birlikte, metafizik sorgulama marjinalleştirilmiş ve gerçekliğin parçalı bir anlayışı ortaya çıkmıştır (Kakkar, 2019 ss. 412-424). Guénon, bu durumun insan deneyiminin karmaşıklıklarını hesaba katmayan bir dünya görüşüne yol açtığını iddia etmektedir. Maddi bir dünya görüşüne doğru olan bu kayma, Guénon'un ruhsal varoluş boyutlarını çağdaş söyleme

yeniden entegre etmeye yönelik metafizik bir yeniden doğuş çağrısının aciliyetini vurgulamaktadır (Timoshchuk, 2022 ss. 44-55). Gu  non Batı'nın metafiziğinin gerilemesinin, ruhsal otoriteden kopuşa yol    arak, yönetişim ve etik standartlarda bir krize neden olduğunu savunmaktadır.

Ayrıca Gu  non, metafizik sorgulamanın yeniden canlandırılmasının, daha tutarlı ve etik temelli bir toplumun inşasına katkıda bulunabileceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte, Gu  non'un modernite eleştirisi,   ağdaş düşüncenin tamamen reddi değil, tarih boyunca insan anlayışını şekillendiren metafizik geleneklerle yeniden etkileşime girme çağrısıdır. Özellikle "kutsal bilim" ilkelerine dönüşü savunarak hem bilimsel sorgulama hem de ruhsal anlayış için sağlam bir temel sağlayabileceğini belirtmektedir (Timoshchuk, 2022 s 44-55). “Kutsal bilim”e dönüş fikri, epistemik koşulları ve modern bilimle anlaşıma zemini a  ıklanmadık  a normatif bir dikte etme gibi okunabilir. Bu sebeple, metafiziğın etik-kamusal vaadini taşıyan tanımsal ara basamakları somutlaştırmak belirleyicidir.

Sonuc olarak Gu  non'un geleneksel metafizik ilkelerin önemine yaptığı vurgu, metafizik ve kültür arasındaki ilişkiyi araştıran diğer düşünürlerin çalışmalarında da yankı bulmaktadır. "Sophia Perennis" (Ebedi Bilgelik) kavramı, Gu  non'un kültürel ve tarihsel sınırları aşan zamansız ve evrensel metafizik gerçeklere olan inancını yansıtmaktadır. Bu evrensel ilkelerin insanlığın ortak mirası olduğunu ve bu ilkelere dönüşün modern dünyanın karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmede kritik bir rol oynayacağını belirtmektedir (Pietsch, 2013 ss. 1-15). Gu  non'un “ilkelere dönüş” fikri metafizik–kültür geriliminde devamlılık taşıyan bir hatta konumlayarak iddiayı güçlendiriyor; fakat “evrensel/zamansız referans” argümanının ikna kabiliyeti, bu evrenselliğın hangi tarihsel-yorumsal şartlar da olduğunu ve “dönüş”  n hangi aracılarla belirdiğini anlatmaya bağlıdır.

2.1.8.2. Rasyonalizmin Yükselişi ve Sınırları

Guenon, modernitenin eleştirisinde   ne çıkan bir figür olarak, rasyonalizmin yükselişinin geleneksel bilgi ve manevi anlayışlardan önemli bir kopuşu işaret ettiğini ve bu durumun   ağdaş toplumda derin bir manevi krizle sonuçlandığını savunmuştur. Bu kriz, metafizikten kopuş ve araçsal rasyonelliğe bağımlılıkla karakterize edilmektedir ki Gu  non, bunun insan yaşamının daha derin varoluşsal sorularını ele almak için temel olarak yetersiz olduğunu ileri sürmektedir. Gu  non'un düşüncesi bağlamında tanımlanan rasyonalizm, genellikle Aydınlanma döneminin bilgiyi elde etmede akklı birincil kaynak olarak vurgulamasıyla ilişkilendirilmektedir. Bu

perspektif, Max Weber'in rasyonelleşme kavramıyla uyumlu olup, geleneksel düşünce biçimlerinin hesaplamacı ve verimli dünya anlayışlarıyla yer değiştirme sürecini tanımlamaktadır (Mökander, 2024; Öztürk ve Çavuşgil, 2019 ss. 294-304). Guénon'un rasyonalite eleştirisi düşünce sistemini kuran yapısal unsurların tanımlamasıdır. Descartesçi rasyonalizm, bilgiyi ilkesel özden ayırıp birey-odaklı kesinlik arayışına atfederek metafiziğin zeminin daraltır. Pozitivizm ve bilimsel indirgemecilik; Pozitivizm ve onunla birleşen bilimcilik (scientism), bilginin resmiyetini gözlemlenebilir doğrulukla sınırlayarak “kutsal” olanı bilgi alanının dışına atar. Modern bilimin “dünyevi” bir karakter elde ettiğini; prensiplerden sapınca da kendi spesifik zeminin de kuvvetlenirken bütünsel gerçek argümanını kaybettiğini iddia eder. Metodolojik başarı, metafizik yetkinlik manasına gelmez; tam tersine prensipsizleşme, bilginin hiyerarşisini aksi yöne çevirerek alt taban verileri üst tavan gerçeğin yeriyle değiştirir. Bilimsel indirgemecilik ise; kaotik varlık safhalarını tek bir açıklama şekline indirerek “nitelik” boyutunu arkaya atar; bu, Guénon'un özellikle işaret ettiği ontolojik düzleşmenin epistemik anlamıdır. Bu indirgeme, niceliksel düşünceyle birleştiğinde nicelik olanı hakikatin ölçüsü konumuna sokar; istatistik, standart ve tablolar, mananın yerini alır. Guénon'un “Niceliğin Egemenliği” argümanı, tam da bu safha da, modern dünyanın nitelikleri yok ederek varlığı nicelikse olana çevirmesine yönlendirir. Gerçeği nicelik olana dönüştürerek niteliksel bilgiyi dışarıda bırakır. Humanizm ve bireycilik ise; Hümanizm ve sekülerleşme, insanı dayanak noktası yapan ve aşkın ölçütleri kamusal-entelektüel görüşten geri çeken bir yeniden-konumlandırma safhasını anlatır. Bu aşama da din, kozmik bir sistemin bilgisi olmaktan hariç bireysel vicdan tabanına indirgenir; kutsal, toplumsal ve bilgisel otorite olmaktan soyutlanır. Guénon'a göre problem, dinî kurumların tarihsel zayıflıkları değil; modern dünyanın prensibi özünde var olan zemine hapsederek ‘gerçeği’ i zafî insanî ölçülere iliştime yönelimidir. İnsanı aşkın ilke yerine kendi merkezine yerleştirerek ontolojik zeminini sarsar; sekülerleşme ise kutsalı kamusal ve bilişsel düzenin dışına iter. Sanayileşme ve niceliksel zihniyet bu epistemik dönüşümün toplumsal-teknik karşılığıdır. Değer, anlam ve hakikat ‘nitelik’ten ‘niceliğe’ dönüşür. Bu maddeler birlikte ele alındığında modernite, tezin ana sorunsalı açısından İlke-Varlık bağlantısının sistematik olarak erozyona uğraması şeklinde somutlaşır. Sanayileşme; makineleşme ve kitleleşme, modern düşüncenin “tek tipleştirme” isteğini maddi zemin de somulaştırır. Üretim ve tüketim hareketleri hızlanır, mekân ve zaman tecrübesi parçalanır, kültür ‘verimlilik’ kriterleriyle tekrar örgütlenir. Bu şartlar da bilgi de pratik faydaya göre tasnif olur; teknik ustalık, hikmetin yerine ikame edilir. Guénon'un yapısal eleştirisi, modernliğin bu aktörlerini birbirinden bağımsız sapmalar değil, aynı kaynağa prensipsel otoritenin zayıflaması ve niceliğin egemenliği bağlanan bütünlüklü bir dönüşüm

olarak anlar; bu da çözümün, modern araçları yüceltmekten hariç prensipler hiyerarşisini tekrar tesis etmekte aranması gerektiğini anlatır.

Bu somutlaşmanın sonuçları derindir; sadece bilgi alanını değiştirmekle kalmayıp, insan varoluşunun etik ve manevi boyutlarını da etkilemektedir. Guénon, bu rasyonelleşmenin, aşkın değerlerin yokluğu nedeniyle parçalanmış ve büyüsünü yitirmiş bir dünyaya yol açan bir nihilizme neden olduğunu iddia etmektedir (Borisova ve Beskaravanyı, 2023 ss. 21-26). Ayrıca, Guénon'un eleştirisi rasyonalizmin sosyo-politik sonuçlarını kapsamaktadır. Rasyonelleşmiş düşünceden doğan bürokratik yapılar, genellikle insan değerleri üzerine verimliliği önceliklendirmekte ve bu da bu sistemler içinde bireyler için insanlıktan uzaklaştırıcı bir deneyime yol açmaktadır (Mökander, 2024). Bu rasyonelleşme sürecindeki gerilimler, Guénon'un geleneğin kaybı ve manevi değerlerin salt araçsal bir yaşam yaklaşım lehine erozyona uğraması konusundaki endişelerini yansıtmaktadır. Rasyonalizmin sınırlarını incelerken, Guénon'un kültürel ve tarihi sınırları aşan ezeli bir bilgelik kaynağı olarak tanımladığı Gelenek kavramını dikkate almak önem arz etmektedir (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Bu kavram, genellikle geleneksel bilgiyi güncel olmayan veya alakasız olarak reddeden rasyonalist paradigma ile keskin bir tezat oluşturmaktadır. Guénon, rasyonalizm lehine Geleneğin reddedilmesinin, bireylerin kozmostaki yerlerini anlamaları için tutarlı bir çerçeveden yoksun kaldığı bir manevi boşluğa yol açtığını savunmaktadır (Borisova, 2023 ss. 21-26; Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Bu boşluğun etkileri, anlam arayışının sıklıkla şüphecilik ve görecelilikle karşılandığı modern toplumlarda özellikle belirgin olup, modernitenin krizini daha da şiddetlendirmektedir (Fabbri, 2016 ss. 11-13). Rasyonalizmin eleştirisi, yalnızca Guénon'un çalışmalarıyla sınırlı kalmayıp, aklın üstünlüğüne meydan okuyan çeşitli felsefi geleneklerle de örtüşmektedir.

Bu kapsam da örneğin; Henri Bergson'un felsefesi, sezginin önemini ve zamanın akışkanlığını vurgulayarak, rasyonel düşüncenin sıklıkla gerçekliğin statik bir anlayışına yol açabileceğini savunmaktadır (Tada, 2020 ss. 446-469). Bu perspektif, Guénon'un rasyonalizmin doğası gereği insan deneyimini kısıtladığı ve varoluşun doğasına dair daha derin içgörüler edinme potansiyelini sınırladığı iddiasında da görülmektedir (Borisova, 2023 ss. 21-26; Tada, 2020 ss. 446-469). Postmodernizmin çoğulculuk ve görecelik vurgusu, rasyonalizmin sınırlamalarına bir tepki olarak görülebilmekle birlikte, Guénon'un uyardığı nihilizm tuzağına düşme riskini de taşımaktadır (Fabbri, 2016 ss. 11-13). Buradaki zorluk, rasyonel düşüncenin içgörülerini kucaklarken, aynı zamanda Geleneğin ve insan varoluşunun metafizik boyutlarının değerini tanıyan bir denge bulmaktır.

2.1.8.3. Söзде Metafizik ve Eksik Bilginin Tehlikeleri

Gu  non, modern Batı d    ncesinin metafizik anlayışındaki eksiklikleri ve yanlış anlamaları ele alarak, gerçek metafiziğin doğasını ve önemini vurgulamıştır. Ona göre saf metafizik, Doğu veya Batı'ya özgü bir disiplin değil, evrensel ve tüm biçimlerin ötesinde olan bir bilgidir. Metafizik, ifade edilebilir olanı açıklamak için çeşitli dışsal biçimlere bürünebilir; ancak bu biçimlerin altında her zaman aynı öz, yani evrensel hakikat bulunur. Bu hakikat, Ren   Gu  non'a göre, tek ve değişmezdir. Batı dünyasında metafizik, genellikle unutulmuş veya yanlış anlaşılmış bir kavramdır. Modern Batı düşüncesi, metafiziği doğal veya insani bilgiyle karıştırarak onu indirgemiş ve gerçek amacından uzaklaştırmıştır. Gu  non, metafiziğin doğanın ve insan aklının ötesinde olanın bilgisi olduğunu ve onu sınırlı insani kavramlarla açıklamaya çalışmanın bir çelişki olduğunu belirtir. Bu nedenle, gerçek metafiziği anlamak isteyenlerin Doğu'ya yönelmeleri ve Doğu   ğretilerini, Doğuluların kendi yöntemleriyle incelemeleri gerektiğini savunur (Gu  non, 2009, ss. 79-94). Gu  non'un "Saf Metafizik" düşüncesi, modern Batı'daki indirgemeci fikirlere karşı güçlü bir tanımsal ayırım üretir; ancak "Doğu'ya yönelme"   nerisi özcü Doğu–Batı dualitesini tekrar üretebileceğinden, yöntemin epistemik gerekçe ve sınırları net bir şekil de konumlandırılmalıdır.

Reuno Gu  non, sözde metafiziğin tehlikelerine dikkat çeker. Sözde metafizik, gerçek metafiziğin derinliğinden ve bütünlüğünden yoksun olan, y  zeyssel ve yanlış yorumlamaları ifade eder. Modern filozofların, metafiziği sadece insan aklının ve rasyonelitenin sınırları içinde ele alarak onu daralttıklarını ve bu yaklaşımın metafiziğin özünü   arpıtığını vurgular. Metafizik, Gu  non'a göre, doğrudan ve sezgisel bir bilgidir; rasyonel, diskursif veya dolaylı bir bilgi değildir. Bu bilgi, bireyin kendi sınırlamalarını aşarak, evrensel ve değişmez ilkelere ulaşmasını sağlar. Eksik bilgi, metafiziğin sadece teorik veya y  zeyssel bir anlayışına sahip olmaktır. Gu  non, teorik bilginin önemli bir başlangıç olduğunu kabul etmekle birlikte, bunun yeterli olmadığını vurgular. Gerçek metafizik, doğrudan deneyim ve içsel dönüşüm gerektirir. Teorik bilgiye sahip olup bunu pratikte uygulamayanlar, hakikate ulaşma yolunda ilerleyemezler. Bu durum, bireylerin yanı sıra toplumların da manevi ve entelektüel gelişimini engeller. Gu  non, modern Batı medeniyetinin, geleneksel temellerden yoksun olduğu için anormal ve sapkın bir yol izlediğini belirtir. Bu sapma, insanların derin bir anlam ve amaç eksikliği yaşamasına ve manevi boşluğa düşmesine yol açar (Gu  non, 2009, ss.111). Metafiziğin yanlış anlaşılmasının sonuçları, hakikatin çarpıtılmasına ve yanlış yorumlanmasına neden olur. Bu da bireylerin yanı sıra toplumların manevi temellerinin zayıflamasına yol açar.

Gu  non, modern dünyanın sürekli değişen ve dağılan yapısının, bireylerin derin bir odaklanma ve konsantrasyon yeteneğini zayıflattığını belirtir. Oysa ki konsantrasyon ve içsel odaklanma, bireyin kendi içindeki farklı unsurları uyumlu hale getirerek daha yüksek varlık düzeyleriyle etkin bir iletişim kurmasını sağlar. Diğer tüm yöntemler, bu temel amaca hizmet eden araçlardır. Gerçek metafiziğe ulaşmak için bireylerin kendi sınırlamalarını a  maları ve rasyonel d    ncenin ötesine geçmeleri gerekir. Gu  non, metafiziğin insanüstü bir bilgi olduğunu ve bireyin sadece insani yetenekleriyle buna ulaşamayacağını savunur (Gu  non, 2022, s.114). Birey, kendi içsel varlığının daha yüksek düzeylerine erişerek hakikate ulaşabilir. Bu süreçte, semboller, ritüeller ve diğer geleneksel uygulamalar, bireyin metafizik gerçekliğe yaklaşmasına yardımcı olan araçlardır. Ancak bu araçlar, sadece birer destek olup, asıl amaç bireyin kendi içsel d  n    m  n   gerçekleştirmesidir (Gu  non, 2009, s.102). Modernite eleştirisi bağlamında ise büyük önem taşıyan Gu  non'un eksik bilgi ve gerçek ruhsal anlayıştan uzaklaşma eleştirisi, aynı zaman da modern toplumlar bağlamında da büyük önem taşımaktadır. Özellikle bilginin parçalanması ve rölativizmin yükselişi nedeniyle hem ruhsal hem de bilimsel alanlarda anlam ve tutarlılık krizine yol açmaktadır.

Bu sebeple modern toplumlarda bilgi, çeşitli disiplinler arasında bölünmüş ve uzmanlaşmış h  le gelmiştir; bu da bütüncül bir anlayışın kaybolmasına neden olmaktadır. Gu  non'un felsefesi, modern bilimin titiz ve ampirik olmasına rağmen, gerçekliğin bütüncül bir anlayışı için gerekli olan metafizik temelden yoksun olduğunu iddia etmektedir (Shadrina ve Roslyakova, 2021, ss. 60-71). Gu  non'un eleştirisi, modern d    n  cede yaygın olan anti-özcü duruşun radikal  e  mesi olarak tanımlanan ve mutlak gerçekleri rölativizm lehine reddetme eğilimine de uzanmaktadır (Fabbri, 2016 ss. 11-13). Bu eğilim, hakikatin subjektif ve kültürel olarak inşa edilmiş bir kavram olduğu d    ncesini desteklemektedir. Gerçeğin bu şekilde reddi, sadece gerçek bilgi arayışını zayıflatmakla kalmamakta, aynı zamanda Gu  non'un teşhis ettiği ruhsal krizi de derinleştirmektedir. Çünkü mutlak ve evrensel değerlerin yok sayılması, bireylerin varoluşsal anlam arayışında belirsizlik ve tatminsizliğe yol açmaktadır. Bu krizin etkileri derindir; çünkü insan varoluşuna tarihsel olarak anlam ve tutarlılık sağlayan metafizik gerçekliklerden kopuşa yol açmaktadır Modern bilim, evrenin maddi ve gözlemlenebilir yönlerine odaklanırken, manevi ve metafizik gerçeklikleri dışlamaktadır. Gu  non'un tüm bilgi biçimleri için metafizik bir temelin gerekliliği konusundaki ısrarı,   ağda   bilimsel sorgulamanın parçalanmış ve sıklıkla y  zeyssel doğasına bir karşıtlık olu  urmaktadır. Çünkü bilgi, ancak metafizik ilkelerle desteklendiğinde tam ve derinlikli bir anlayış sunabilmektedir. Ruhsal içgörüleri içeren bütüncül bir anlayışı savunarak, Gu  non'un felsefesi modern epistemolojik çerçevelerin

dayattığı sınırlamaları aşmak için bir yol sunmaktadır (Yeryomin, 2019 ss. 19-26). Disipliner dağılmayı “metafizik temelsizlik”le bağdaştıran bütüncüllük eleştirisi analitik bir tutarlılık gösterse de, görecelik çizgisini tekil bir “Hakikat İnkârına”ne indirgemesi ve buradan doğrudan “ruhsal kriz” sonucuna atlaması, çağdaş epistemolojik çoğulluğu ve ara belirlenim seviyelerini gölgeleyerek genelleyici bir nedensellik etkisi oluşturur.

3.GELENEKSELÇİLİK AKIMI

3.1. Gelenekselcilik

Gelenekselcilik en geniş anlamıyla; yerleşik gelenekleri, inançları ve toplumsal normları korumaya ve bunlara saygı göstermeye yönelik bir eğilimi ifade eder. Özünde gelenekselcilik, en azından kültürel, sosyal ve çoğu zaman da siyasi alanlarda, değişime karşı bir direnç ortaya koyar. Gelenekselciliğin doğuşu tarihsel, sosyo-kültürel ve felsefi gelişmelerin çeşitli boyutları aracılığıyla izlenebilir. Gelenekselciliğin düşünsel hatları; görünüşte tarihsel sürekliliğe ve kültürel korumaya duyulan saygıya dayanan, nesiller boyunca aktarılan uygulama ve inançların sürdürülmesine derinden bağlıdır (Hobsbawm ve Ranger, 2012). Gelenekselci fikirlerin filizlenmesi, Aydınlanma, sanayileşme ve küreselleşme gibi her biri yerleşik normlara ve uygulamalara zorlu meydan okumalar getiren olguların yol açtığı hızlı değişimlere ve belirsizliklere verilen toplumsal tepkilerle ilişkilendirilebilir (Foran, Lane ve Zivkovic, 2007). Gelenekselcilik genellikle, zaman içinde test edilmiş olarak görülen ve dolayısıyla içsel bilgelik ve istikrar araçları olarak kabul edilen yerleşik normların ve geleneklerin erdemine ve üstünlüğüne dair içsel bir inancı gerektirmektedir. Özellikle, gelenekselcilik monolitik veya homojen bir ideoloji olmayıp, farklı kültürel ve sosyo-politik bağlamlarda çeşitli ifade ve uygulamaları kapsamaktadır.

Örneğin, siyaset ve sosyoloji alanlarında gelenekselcilik, reform ya da devrim dalgalarına karşı yerleşik toplumsal hiyerarşilerin, sistemlerin ve normların korunmasını savunmak şeklinde tezahür edebilmektedir (Zavos, 2001, ss. 109-123). Dini bağlamlarda, gelenekselcilik genellikle doktrinel ortodoksiye ve ritüel uygulamalara sıkı sıkıya bağlılığı gerektirir ve liberal veya modernist yorumlara karşı dini inanç ve ritüellere yönelik korumacı bir duruşu teşvik etmektedir (Asad, 2012 s 36-57). Sanat ve edebiyat bağlamında gelenekselcilik, genellikle avangart veya deneysel hareketleri reddeden yerleşik biçimlere, tarzlara ve temalara bağlılıkla aynı hizada olabilir (Zang, 2011, ss.16-17). Daha da önemlisi, gelenekselcilik özünde gerici veya durağan değildir; daha ziyade, dönüştürücü değişimler karşısında kültür ve toplumun algılanan değerli unsurlarını korumaya yönelik bilinçli bir tercihi temsil edebilir. Gelenekselciliğin incelenmesinde dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli bir husus, kimlik ve aidiyet kavramlarıyla olan karmaşık etkileşimidir. Gelenekselci hareketler ya da ideolojiler genellikle kolektif hafıza ve ortak miras yapılarından yararlanarak, kültürel çözülme ya da asimilasyon tehditleri karşısında toplumsal dayanışma ve süreklilik duygusu oluşturmaktadır (Smith, 1991, ss. 87-106). Gelenekselciliği siyaset–din–estetik hattında muhafaza etme

pratikleriyle bağdaştıran bu zemin, kavramın sadece gericilikle ilişkilendirilemeyeceğini ve aidiyet oluşumunda ki fonksiyonunu somulaştırması açısından analitik olarak güçlüdür; fakat “Bilinçli Tercih” iması, iktidar ilişkileri ve öteleyici sınır hatları hesaba katılmadığında açıklamayı normatif bir resmiyete yakınlaştırabilir.

Din de gelenekselcilikte önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, dini gelenekçiliğin kamusal söylemde giderek daha önemli hale geldiğini ortaya koymuştur (Halliez ve Thornton, 2021 ss. 259-268). Dini inanç ve değerler, özellikle toplumsal cinsiyet rolleri ve aile yapılarıyla ilgili olarak, genellikle gelenekçi ideolojilerle uyumludur (Perry ve Whitehead, 2016 ss. 391-403). Örneğin, muhafazakâr Protestan kadınların toplumsal cinsiyet gelenekçiliğine verdikleri destek, İncil'in tahrif edilemezliğine olan bağlılıklarıyla ilişkilendirilmektedir (Bartkowski ve Hempel, 2009 ss. 805-816). Güney Kore'de toplumsal cinsiyet gelenekçiliği Konfüçyüsçü ataerkil ideolojiden, kadın ve erkek için ayrı alanlar fikrinden etkilenmektedir. Bu örnekler, tutum ve inançların şekillendirilmesinde din ve gelenekçiliğin kesişimini göstermektedir. Özünde, gelenekselciliği anlamak, toplumların değişim, süreklilik ve kimliğin incelikleri arasında gezindiği çok yönlü boyutları araştırmayı gerektirir. Kökenlerinin ve temel kavramlarının derinlemesine araştırılması, gelenekselci fikirlerin çeşitli kültürel ve sosyo-politik manzaralardaki farklı tezahürlerini ve etkilerini anlamak için hayati önem taşımaktadır.

Özetle, gelenekselcilik geleneksel değerlerin, kurumların ve sosyal normların korunmasını vurgulayan siyasi bir ideolojidir. İstikrar, süreklilik, yerleşik gelenek ve uygulamalara bağlılık tercihi ile karakterize edilir. Gelenekçiler genellikle sosyal değişime direnir ve geleneksel hiyerarşilerin ve güç yapılarının korunmasını savunurlar. İtaat ve gönüllü kulluk, gelenekselcilikte anahtar kavramlar olup, uyma ve otoriteye boyun eğmenin rolünü vurgular. Gelenekçilik, özellikle toplumsal cinsiyet rolleri ve aile yapılarıyla ilgili olarak muhafazakâr değerler ve dini inançlarla yakından ilişkilidir. Özellikle toplumsal cinsiyet gelenekçiliği, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarının korunmasına odaklanır, kültürel ve dini faktörlerden etkilenir. (Bartkowski ve Hempel, 2009). İtaat gibi güçlü tanımlar ve toplumsal cinsiyet–aile hattına yoğun vurgu, farklı gelenekselcilik tiplerini tek bir normatif öze indirgeme riski taşır. Bu sebeple tanımın analitik gücü, tarihsel bağlam ve olasılıklar arasındaki farkları somutlaştırdığı koşul da artacaktır.

3.1.1. Gelenekselciliğin Tarihsel Temelleri

Gelenekselciliğin tarihsel köklerinin araştırılması, zaman içinde durmaksızın iç içe geçmiş kültürel, sosyal ve siyasi tezahürlerin zengin bir dokusunu ortaya çıkarmaktadır. Yerleşik inanç ve uygulamalara saygı duyulması ve bunların korunmasıyla ayırt edilen gelenekselcilik, büyük ölçüde toplumsal değişimin gelgitlerinde gezinen tarihsel bir çerçeveden beslenmektedir (Hobsbawm ve Ranger, 2012). Antik dünyada, gelenekçiliğe benzer idealler genellikle sosyal düzenlerin ve ahlaki değerlerin korunmasıyla ilişkilendirilmiştir. Özellikle Greko-Romen dünyası, atalardan kalma geleneklere (*mos maiorum*) yerleşik sosyal ve siyasi hiyerarşilere duyulan saygının toplumsal örgütlenme ve yönetimin çeşitli yönlerinin altını çizdiği örnekler sergilemiştir (Chancey, 2005). Orta Çağ dönemine geçildiğinde, gelenek ve yenilik arasındaki daimi mücadele, skolastiğin karmaşıklığı ve inanç ile aklın yan yana gelmesi yoluyla fark edilebilir. Gelenekçilik, dini otoritelerin heterodoks bakış açıları ve uygulamalara karşı teolojik, ahlaki ve çoğu zaman sosyo-politik ortodoksluğu koruduğu kurumsallaşmış dinde bir sığınak bulmuştur (Coleman, 1981). Kurulan tarihsel eksen, gelenekselciliği toplumsal değişim karşısında farklı çağlar da farklı kurumsal şekiller alan bir muhafaza olarak görülebilir kıldığı için sistematik olarak yerindedir; Antik dünyadaki *mos maiorum* atfı ve Orta Çağ'daki ortodoksi/heterodoksi ayrımı, kavramın siyasal ve teolojik düzenle birlikte işlediğini belirgin hale getirirerek iddiayı net bir şekil de güçlendirir.

Gelenekselciliğin tarihsel temelleri toplum arayışı ile düzen ve özgürlük etiğine dayanmaktadır. Araştırmacılar, geleneksel değerlerin ve sosyal yapıların korunmasının sosyal düzenin sürdürülmesindeki önemini araştırmışlardır (March ve Olsen, 2004, s.271). Bu bakış açısı, gelenekçi ideolojinin istikrar ve sürekliliğe yaptığı vurguyla örtüşmektedir. Batı'da ideolojinin gerilemesi de gelenekselciliğin şekillenmesinde rol oynamıştır. Aron, Bell, Lipset ve Shils ideolojik coşkunun azaldığını ve yönetişimde daha pragmatik yaklaşımlara doğru bir kayma olduğunu ileri sürmüşlerdir (Jost, 2006, s.651). Bu değişim, bir istikrar duygusu ve yerleşik normlara geri dönüş sundukları için gelenekçi ideolojilerin önem kazanması için alan oluşturmuştur.

Bu kapsam da Gelenekselcilik; genellikle statükoya destek ve geçmişe duyulan nostalji ile ilişkilendirilmektedir. Geleneksel değerlere bağlılığı ve değişime direnci teşvik eden sosyal yapısal konumlara ve grup bağlılıklarına dayanmaktadır (Ranger, 1993, ss. 62-111). Bu bakış açısı, gelenekçiliğin toplumsal tutum ve inançları şekillendirmedeki tarihsel etkisini vurgulamaktadır. Daha güçlü sömürgeci güçlerle olan tarihsel temas da bazı bölgelerde

gelenekçiliğin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Kapitalist sömürgeci güçlerle etkileşim, az gelişmişlik veya geri kalmışlık algısına yol açmış, bu da geleneksel değerleri koruma ve dış etkilere direnme arzusunu körüklemiştir (Edel, 1970, ss.8-40). Din, gelenekçi ideolojilerin şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Örneğin Hristiyan milliyetçiliği, toplumsal cinsiyet gelenekçiliği ve ataerkil toplumsal cinsiyet rollerinin tercih edilmesiyle ilişkilendirilmiştir (Whitehead ve Perry, 2019, ss. 151-177). Din ve gelenekçilik arasındaki bu bağlantı, dini inanç ve değerlerin toplumsal tutum ve normlar üzerindeki tarihsel etkisini vurgulamaktadır.

3.1.1.2. Antik Çağ ve Geleneğin Rolü

Antik çağın ruhu, yalnızca sosyo-politik alanlara değil, aynı zamanda antik toplumların bireyselliğine ve kolektif kimliklerine de kusursuz bir şekilde nüfuz eden gelenekler tarafından önemli ölçüde şekillendirilmiştir. Antik dönemde geleneğin rolü, birbiriyle ilişkili uygulamalar ve inançlardan oluşan karmaşık bir mozaik yaratarak siyaset, din, felsefe ve sosyal düzeni kapsayan hayatın çeşitli yönleri üzerindeki etkileri aracılığıyla kavranabilir. Antik Yunan'da gelenekler, yönetimlerin, ideolojilerin ve toplumsal yaşamın şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin Sokratik diyaloglar, felsefi tartışmalarda geleneksel bakış açılarının her yerde var olduğunu kanıtlarcasına, sıklıkla kalıtsal inançlar ve yerleşik normların meşruiyeti ile ilgili tartışmalara karışmıştır (Bianchini, 1993, ss.1-20). Özellikle, Atina demokrasisinin kendisi yenilikçi olmakla birlikte, aynı zamanda yönetimin devamlılığının ayrılmaz bir parçası olarak algılanan dini uygulamalar, vatandaşlık görevleri ve sosyal normları kapsayan sayısız yerleşik geleneğe dayanmaktaydı (Ober ve Hedrick, 1996). Roma toplumu, ‘*Mos Maiorum*’a (ataların yolu) olan ateşli hürmetiyle, geleneğin yönetim, sosyal yapılar ve günlük yaşamla iç içe geçtiği karmaşık bir dokuyu resmetmektedir. *Pietas* (tanrılara ve aileye karşı görev), *Fides* (güven) ve *Dignitas* (statü) gibi değerleri içeren *Mos Maiorum*, Roma sosyo-politik düzeninin temelini oluşturmuş, aile ilişkilerinden devlet yönetimine kadar her şeye rehberlik etmiştir (Iacoboni, 2019 ss. 135-154). Dahası, fethedilen halkların dini ve kültürel uygulamalarının Roma geleneklerine dahil edilmesi ve uyarlanması, geleneğin aynı anda esneklik ve süreklilik sergilediği benzersiz bir yönün altını çizmiştir (Beard, North ve Price, 1998). Antik dünyada geleneğin siyaset, din ve gündelik hayatı örgütleyen kurucu bir matris olarak işlediğini göstermesi açısından tema açıklayıcıdır; fakat “kusursuz nüfuz” türü toptanlaştırmacı nitelermeler ve spesifik örneklerden geniş genellemelere geçiş, iç kaosları, yerel ayrımları ve geleneğin müzakere boyutunu perdeleme olasılığını taşımaktadır.

İndus Vadisi ve sonraki Hint medeniyetlerinde ise; kutsal metinler olan Vedalar yalnızca dini doktrinleri değil, aynı zamanda günlük yaşamın ve manevi arayışların çeşitli katmanlarına nüfuz eden sosyal yasalar, etik normlar ve geleneksel uygulamaların bir özetini de barındırmıştır (Doniger, 2010, s.194). Örneğin kast sistemi geleneksel, dini ve sosyal normlara derinden bağlıydı ve meslek, sosyal statü ve ruhani saflığı katı da olsa kapsamlı bir toplumsal yapı içinde iç içe geçirmiştir. Antik Çin'e geldiğimizde; Konfüçyüsçü paradigma ahlaki, sosyal ve siyasi boyutları iç içe geçirerek gelenekçiliğin ailevi dindarlık, ahlaki etik ve devlet yönetimi aracılığıyla ifade bulduğu bir duvar halısı dokumuştur. Ataların bilgeliğine saygı ve yerleşik normlara bağlılık, çeşitli hanedan dönemlerinin siyasi felsefelerini ve sosyal dinamiklerini şekillendiren erdemlere yükseltilmiştir (Cho, 2018, s.11). Benzer şekilde, Akdeniz dünyasında geleneğin siyasi ve toplumsal sistemi kurucu rolü nasıl izlenebiliyorsa, Güney ve Doğu Asya örneklerinde de kutsal yazılar ve normatif anlatılar gündelik pratik ile kozmik-ahlaki düşünceyi aynı eksene eklemeler. Vedik düzenlemeler ile Konfüçyüsçü erdem siyasetinin kurumsallaştırıcı etkisi, gelenekçiliğin sadece korunması değil, aynı zaman da etik resmiyet ve kamusal hiyerarşi üreten bir düzenleme mantığı olarak da anlatılabileceğini belirtir.

Bu bakış açıları sayesinde, antik çağda geleneğin sadece adetlerin pasif bir aktarımı değil, farklı medeniyetlerin sosyo-politik, dini ve kültürel matrislerini şekillendiren ve bunlar tarafından şekillendirilen dinamik bir güç olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla gelenek, antik çağlarda çeşitli medeniyetlerde ve yaşamın farklı alanlarında önemli bir rol oynamıştır. Roma İmparatorluğu'ndaki sosyal yapı ve değerlerin korunmasından eski Çin tıbbındaki geleneksel uygulamalara ve dinin gelenek ve ritüelleri şekillendirmedeki rolüne kadar, gelenek eski toplumlarda derinlemesine kök salmıştır. Geleneğin etkisi tarım, sanat ve kültürel uygulamalarda da gözlemlenebilir ve insan uygarlığı üzerindeki kalıcı etkisinin altını çizmektedir.

3.1.1.3. Antik Çağdan Modern Düşünceye Geçiş

Antik çağdan modern düşünceye geçiş, entelektüel, felsefi ve sosyopolitik paradigmaların tedrici ancak derin metamorfozunu ortaya çıkaran ilgi çekici bir anlatı ortaya koymaktadır. Bu dönüşüm hiçbir şekilde doğrusal ya da yekpare değildir, aksine süreklilik ve değişim arasındaki girift diyalektiklerle karakterize edilmekte, kadim uygarlıkların bilgeliği ve dünya görüşleri incelikle süzölmekte ve eş zamanlı olarak, kapsamlı bir şekilde 'modern düşünce' olarak ele alınan şeye metamorfoz geçirmektedir. Bu tarihsel yolculuğun en önemli çıkış noktalarından biri, Roma İmparatorluğu'nun bütünlüklü toplumsal ve kültürel matrislerinin yavaş yavaş

özölmesi ve iç içe geçmiş, çok yönlü sosyo-politik ve entelektüel aygıtların yavaş yavaş Orta ağ veya Orta ağ olarak tanımlanan bir döneme teslim olmasıdır (Brown, 1971,ss.714-715). Ancak antik dünyanın ölümü, klasik düşüncenin aniden ya da tamamen silinmesi anlamına gelmemiştir. Aksine, Kilise ve ardından gelen İşlam Halifelikleri gibi kurumlar aracılığıyla antik çağın felsefi, bilimsel ve kültürel bilgeliğı korunmuş, uyarlanmış ve yayılmıştır (Lindberg, 2007, ss.149-171). Thomas Aquinas gibi figürlerle özetlenen Orta ağ skolastisizmi, Aristoteles felsefesinin Hristiyan doktrini ile sentezinin, antik bilgeliğın hâkim teolojik paradigmalara incelikli bir uzlaşmasını sunduğı önemli bir kavşakğı göstermektedir (Gilson, 1966, ss.330-354). Bunun yanı sıra, İbn Sina ve İbn Rüşd gibi İşlam filozofları antik çağın felsefi geleneklerinin korunmasında ve geliştirilmesinde önemli roller oynamış, (Gutas, 1998, ss.171-183) daha sonra da bunların Avrupa entelektüel ortamına aktarılmasını kolaylaştırmışlardır (Gutas, 1998, s.19).Bu geçiş çizgisi, antik mirasın “kesinti”yle değıl kurumsal ve entelektüel araçlar (Kilise, Halifelikler, skolastik sentez ve İşlam felsefesi) vasıtasıyla tekrar düzenlenip aktarılması sayesinde, modern fikrin ayrılıştan hariç dönüşümlü bir devamlılık mantığı için de kurulduğunu gösterir.

Bunu takip eden Rönesans döneminde klasik bilgiye duyulan sayğı, hümanizme, bilime ve keşfe duyulan ilginin artmasıyla birleşince, antik bilgeliğın sadece taklit edilmediğı, aynı zamanda eleştirel bir şekilde incelendiğı ve genişletildiğı canlı bir dönem ortaya çıkmıştır (Hale, 1994, ss.282-354). İnanç ve akıl arasındaki diyalektik ilişki titizlikle sorgulanmaya başlanmış, ampirizm, bireycilik ve otoriteye karşı şüpheciliğın tohumları atılmış ve böylece moderniteye doğıru entelektüel ve toplumsal değışimlerin habercisi olmuştur. Immanuel Kant, Voltaire ve Jean-Jacques Rousseau gibi düşünürlerin aklı savunduğı, hakim sosyo-politik yapıları eleştirdiğı ve bireyin potansiyelleri ve hakları üzerine kafa yorduğı aydınlanma bu dinamikleri daha da güçlendirmiştir (Israel, 2001 s 1650-1750). Aydınlanmanın entelektüel canlılığı sadece felsefi söylemlerle sınırlı kalmamış, toplumsal, siyasi ve kültürel alanlara da nüfuz ederek Batı medeniyetinin dokusunda modernitenin iplerini ilmek ilmek dokumuştur.

Avrupa modern ağı geçerken, Aydınlanma, bir yanda akıl, ilerleme ve bireyciliğın savunucuları ile diğeryanda gelenek, otorite ve topluluğın savunucuları arasında ideolojik bir çatışmaya yol aarak gelenekselciliğın yapısına zorlu bir meydan okuma sunmuştur (Kramnick, 1995, ss. 4-14). Sanayileşme, kentleşme ve demokratik hareketlerin yol atığı sismik değışimler, geleneksel toplumsal yapıları ve inanç sistemlerini daha da zorlamış ve modernitenin yaklaşan dalgalarıyla uzlaşmaya ya da bunlara direnmeye çalışan çeşitli tepkilere yol açmıştır Sanayileşme, kentleşme ve demokratik hareketlerin yol atığı sismik değışimler,

geleneksel toplumsal yapıları ve inanç sistemlerini daha da zorlamış ve modernitenin yaklaşan dalgalarıyla uzlaşmaya ya da bunlara direnmeye çalışan çeşitli tepkilere yol açmıştır (Himmelfarb, 2004, ss.138-157). Aydınlanma'yı “akıl/ilerleme” ile “gelenek/otorite” arasında ikili bir gerilime indirgemesi, dönemin çoğul siyasal-teolojik eksenlerini ve Aydınlanma içi ayrımları gölgeleyerek açıklamayı tablolastırır; ayrıca sanayileşme–kentleşme–demokratikleşme ekseninin “uzlaşma/direnış” söylemlerine bağlanması, aracı kurumsal ve sınıfsal mekanizmalar soyutlaştığında genelleyici bir tarih söylemi oluşturur.

Amerika bağlamında ise; 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başları, endüstriyel kapitalizm ve ilerici ideolojilerin neden olduğu sosyo-kültürel değişimlere karşı bir tepki olarak gelenekçiliğin ortaya çıkışına tanıklık etmiştir. Bu dönemin gelenekçi muhafazakâr düşünürleri genellikle sanayi öncesi toplumsal normlara yönelik nostaljik bir özlemi dile getirmiş ve modern sanayi toplumlarının algılanan atomizasyon ve ahlaki çürümesine karşı tarımcılığın, komünal değerlerin ve hiyerarşik toplumsal düzenlerin erdemlerini yüceltmışlerdir (Hobson, 2020, ss.36-37). Amerikan bağlamını endüstriyel kapitalizme tepkisel bir gelenekçilik eksenini üstünden okuması açıklayıcı olsa da, “nostalji”, “atomizasyon” ve “ahlaki yozlaşma” gibi yüklü bölümler tek bir muhafazakâr duygu sistemi varsayılarak düşünsel farklılığı (dinî, bölgesel, sosyo-kültürel) uzaklaştırır ve gelenekçiliği tek tip bir reaksiyon şekline indirgeme olasılığı belirir. fDolayısıyla, antik çağdan modern düşünceye geçiş, bir çağdan diğerine kategorik bir sıçrama olarak değil, her çağın diğerleriyle konuştuğu, tartıştığı ve kaynaştığı, eskilerin bilgeliği ile modernlerin sorgulamalarını ve özlemlerini ustalıkla iç içe geçiren zengin bir goblentin ortaya çıktığı karmaşık, çok boyutlu bir evrim olarak anlaşılabilir.

3.1.1.4. Temel Tarihsel Figürler ve Akımlar

Yerleşik uygulamaların sürdürülmesi ve dönüştürücü değişimlerden kaçınılmasını ifade eden gelenekselciliğin tarihsel anlatısı; sosyo-politik değişimlerin ortasında mevcut inançları, yapıları korumaya ve onları yeniden canlandırmaya çalışan önemli figürler ve hareketlerle doludur. Gelenekselciliğin kökenleri ve evrimi, çeşitli dönemlerin mercekleri aracılığıyla ölçülebilir ve kendilerini yerleşik normların ve inançların korunmasına bağlayan önemli bireylerin ve kolektiflerin etkilerinin izi sürülebilir.

Gelenekselci düşüncenin ilk ifadeleri, Fransız Devrimi üzerine düşünceleri, yerleşik kurumların korunması ve tarihsel sürekliliğe saygı gösterilmesi lehine, dizginlenmemiş akılcılığın ve devrimci coşkunun eleştirel bir incelemesini ön plana çıkaran Edmund Burke gibi figürler

tarafından atılan felsefî temellerde görülebilir (Burke ve Pocock, 1987 s 68). Burke'ün yerleşik geleneklere gömülü kolektif bilgiğe yaptığı vurgu ve soyut ideallere dayanan radikal ayaklanmalara karşı temkinli yaklaşımı, sonraki gelenekçi felsefeler için bir emsal teşkil etmiştir. Amerikan bağlamında, Russell Kirk gibi isimler, ahlaki ve sosyal düzenin tarihsel bilgiğin ve yerleşik sosyal yapıların korunmasına bağlı olduğunu ileri sürerek gelenekçi düşünceye önemli ölçüde ışık tutmuştur (Kirk, 1953 ss. 365-380). Kirk, muhafazakarlığın ahlaki ve sosyal dokuyu korumaya yatkın olduğunu, önceki nesillerin miras bıraktığı zaman içinde test edilmiş değerler ve kurumsal yapılarla örüldüğünü öne sürmüştür. Gelenekselcilik; 19. yüzyılda Papa Pius IX gibi figürlerin modernist ideolojilere, sekülerizme, dini ve siyasi alanlardaki liberal reformlara karşı kararlı bir direniş sergilediği, böylece teolojik ve seküler alanlarda gelenekçi bir damarın ortaya çıktığı dini alanlarda da kendini göstermiştir. Sanat ve kültür alanlarında gelenekçilik, avangard ve yeni moda olanı reddetmeye çalışan, bunun yerine klasik formlara ve temalara sadık kalınmasını savunan hareketleri teşvik etmiştir. Örneğin, 19. yüzyıl İngiltere'sindeki Pre-Raphaelite Kardeşliği, bazı açılardan yenilikçi olsa da sanayi öncesi estetiğe duyulan nostaljik bir özlemi dile getirmiş ve Orta Çağ sanat formlarının doğasında bulunan incelik ve romantizmi canlandırmaya çalışmıştır (Barringer, Rosenfeld ve Prettejohn, 2012). Ayrıca, geleneksellik çeşitli milliyetçi ve sömürge karşıtı hareketlerde canlı bir ifade bulmuş, burada gelenekler yalnızca kültürel erozyona karşı bir tampon olarak değil, aynı zamanda emperyalist ve sömürgeci boyunduruklara karşı bir silah olarak da kullanılmıştır.

Örneğin Hindistan'da Bal Gangadhar Tilak gibi liderler, Ganesh Chaturthi kutlamaları gibi yerel gelenek ve sembolleri, farklı Hint halkları arasında kolektif bir kimlik ve sömürge karşıtı dayanışma oluşturmak için harekete geçirmeye çalışmıştır (Jaffrelot, 2000 ss. 86-108). Bu vinyetler sentezlendiğinde, gelenekselciliğin bir felsefe ve hareket olarak toplumun çeşitli katmanlarına nüfuz ettiği ve tarihin miras bıraktığı kültürel, ahlaki ve sosyal ilkeleri korumaya yönelik bir adanmışlığı benimsediği ortaya çıkmaktadır. Burke'ün felsefî incelemelerinden sömürgeleştirilmiş ülkelerdeki gelenekçi hareketlerin sömürge karşıtı tonlarına kadar gelenekçiliğin sayısız ifadesi, çeşitli tarihsel ve sosyo-politik bağlamlarda gelenekçi düşüncenin çok yönlü uygulamalarını ve tezahürlerini göstermektedir.

3.1.2. Gelenekselciliğin Temel İlkeleri

3.1.2.1. Aşkın Olanın Önceliği

Çok yönlü bir felsefi ve kültürel paradigma olarak gelenekselcilik, modern ilerlemeciliğin geçici doğasına karşı sürekliliği ve direnci vurgulayarak nesiller boyunca aktarılan saygı göstermenin temel ilkesini merkeze alır. Temel ilkeleri arasında, zaman üstü gerçekliklerin ve ebedi hakikatlerin insan varoluşunun ve toplumsal yapıların özünü oluşturduğunu öne sürerek aşkın olanın önceliğinin onaylanması en önemli unsurdur. Gelenekselci düşüncede tasarlandığı şekliyle aşkın olan, anlık, ampirik alanı aşan, zamansız ve değişmez olanda yaşayan şeyi sembolize etmektedir. Bu kavram, toplumların kendilerini dayandırabilecekleri bir dayanak noktasıdır ve zamanın iniş çıkışları ile modern modaların geçiciliği arasında istikrar sağlamaktadır. Gelenekselci perspektifler, aşkın olanı tanıyıp onurlandırarak toplumların ahlaki, manevi ve kültürel değerlerin parçalanmasına karşı bir siper görevi görebilecek tutarlı bir dünya görüşüne kavuştuklarını ileri sürmektedir. Bu tanıma, aşkın olanın genellikle dini inançlar, metafizik ilkeler ve ruhani uygulamalar aracılığıyla ifade bulunduğu çeşitli medeniyetlerin kalesi olmuştur. Eliade'nin (1959) ileri sürdüğü gibi, arkaik toplumlar gerçekliği kutsal-profan ikilemi üzerinden kavramış, kutsal olan aşkın olanı sembolize ederek hayatın profan olaylarına anlam ve amaç kazandırmıştır. Bu bağlamda, aşkın olanın önceliği çeşitli geleneksel uygulamalarda ve kurumlarda görülebilir. Örneğin, çeşitli kültürlerde tapınakların, katedrallerin ve kutsal alanların inşası sadece mimari bir başarı değil (Smith, 1976, ss.23-24), daha yüksek bir alemi tanımaya yönelik derin bir yönelimi ifade etmekte ve böylece zamansal olanla ebedi olan arasında doğrudan bir bağ kurmaktadır (Smith, 1976, s.91). Gelenekselciler, aşkın olana yapılan vurgunun erozyona uğramasının kültürel ve ahlaki bir görecelilik yarattığını, mutlak değerlerin ve ebedi hakikatlerin yokluğunun varoluşsal bir sürüklenmeye ve toplumsal atomizasyona yol açtığını savunmaktadır.

İşte bu ortamda Julius Evola gibi figürler aşkın ilkelerin tanınmasına geri dönülmesini savunmuş, toplumların ancak böyle bir tanıma yoluyla kaybettikleri dengeyi yeniden kazanabileceklerini ve modernitenin yarattığı hayal kırıklığının yarattığı zorluklara karşı koyabileceklerini öne sürmüşlerdir. Rasyonalite, bireycilik ve ilerlemeye vurgu yapan modernitenin; geleneksel değer ve kurumların erozyona uğramasına yol açtığını ileri süren

Gelenekselciler modern dünyayı aşkın düzenden bir sapma olarak görmekte ve geleneksel yaşam biçimlerine dönüşü savunmaktadırlar (Magee, 1998 ss. 115-117). Gelenekselcilik aynı zamanda gelenek ve mirasın önemini de varsaymaktadır. Gelenekçiler, geleneklerin geçmiş nesillerin bilgeliğini ve birikmiş bilgisini somutlaştırdığına ve toplum için istikrarlı bir temel sağladığına inanmaktadır. Geleneklerin korunması ve sürdürülmesi gerektiğini, zira bunların toplumsal düzen ve uyumun sürdürülmesi için elzem olduğunu ifade ederler. Bununla birlikte, gelenekselcilik doğrusal ve kaçınılmaz bir süreç olarak ilerleme fikrini reddetmektedir. Özetle Gelenekselciler; ilerlemenin daha iyi bir geleceğe doğru sürekli bir ilerleme olarak değil, geleneksel değerlerin ve kurumların korunmasını ve yenilenmesini içeren döngüsel bir süreç olarak farklı bir şekilde anlaşılması gerektiğini savunmaktadır (Jedliński, 2021 ss. 65-77). Burada kurulan çerçeve, modernite tartışmasını “ilerleme”nin tahmin edilen teleolojisini sorgulayarak kavramsal olarak netleştiriyor ve gelenek–miras düşüncesinin toplumsal yasallaşma üretimindeki rolünü somutlaştırıyor; fakat “aşkın sistemden sapma” dili, eleştiriye kolayca normatif bir hükme çevirebildiğinden, iddianın ikna gücü bu aşkın dayanağın hangi tarihsel ve kurumsal şartlar da somutlaştığını gösterebildiği oran da artar.

3.1.2.2. Kutsal Geleneklerin Rolü

Kutsal gelenekler, gelenekselci düşüncenin geniş yelpazesinde önemli bir yer tutmakta, zamansal olanı ebedi olana, maddi olanı aşkın olana bağlayan bir mihenk taşı görevi görmekte, böylece kutsal duygusunun nüfuz ettiği bir dünya görüşü ve zamansız hakikatlere yönelik bir yönelim inşa etmektedir. Gelenekselci bağlamda kutsal gelenekler, ilahi bilgeliğin kaynakları olarak ortaya çıkmakta ve insanlığa zamansal dünyada yol alırken bir yandan da zaman-üstü gerçeklikle bağlantıyı sürdürmeleri için bir yol haritası sunmaktadır. Bu bağlam da gelenekselcilik içerisinde yalnızca şekilsiz ya da metaforik varlıklar olarak görülmemekte, ilahi olanın zamansal alemde tezahür ettiği elle tutulur kanallar olarak değerlendirilmektedir. Bunlar arasında ayin uygulamaları, kutsal metinler ve kutsalın profan olanla etkileşime girdiği mekanizmalar olarak görülen ve ilahi olana doğru hem ontolojik bir yapı hem de varoluşsal bir yönelim sunan ritüelistik gözlemler yer alabilmektedir (Eliade, 1959 s. 154). Bu kutsal unsurlara bağlılık yalnızca ritüelistik veya sembolik eylemlere bağlılık olarak değil, zamansallığı aşan bir gerçekliğe katılım olarak algılanır ve böylece dünyevi olan ile ilahi olan arasında bir süreklilik sağlar (Coomaraswamy, 1943, ss. 56-63). Bununla birlikte, gelenekselci bir çerçevede kutsal gelenekler modern sekülerizme karşı bir anlatı sunmakta, toplumları görecelilik ve materyalizmin yıpratıcı dalgalarına karşı koruyan çapalar olarak hareket etmektedir. Kutsal gelenekler statik değil, dinamik varlıklardır; toplumları ve bireyleri

yücelttikleri ebedi hakikatlere doğru yeniden yönlendirerek onları sürekli olarak gençleştirme kapasitesine sahiptir (Schuon, 1992, s.41). Gelenekselci bakış açısına göre, bu geleneklerle geçmiş bir çağın kalıntıları olarak değil, aşkın bir gerçekliğin sürekli olarak geçerli ve sürekli olarak yol gösterici canlı cisimleri olarak irtibat kurmak çok önemlidir.

Gelenekselcilik ve kutsal gelenekler arasındaki ilişki daha ayrıntılı olarak incelendiğinde ise, ikincisinin birincisinin yalnızca bir bileşeni olmadığı, onun özünün ve tezahürünün ayrılmaz bir parçası olduğu ortaya çıkmaktadır. Gelenekselcilere göre kutsal geleneklerin bozulması, manevi bir rahatsızlığa ve aşkın olandan kopuşa yol açarak toplumları materyalizmin ve varoluşsal nihilizmin cilvelerine teslim etmektedir (Evola, 1994). Dolayısıyla, kutsal gelenekler, dıştan bakıldığında yalnızca ritüeller veya sembolik uygulamalar olarak görünse de gelenekçilik içinde ilahi olana giden yollar olarak algılanmakta, fani olanın ebedi olan tarafından sürekli olarak canlandırılmasını, yönlendirilmesini ve toplumların; değişimin dalgalı manzaraları arasında bile, değişmez ve mutlak olana sadık kalmasını sağlamaktadır.

3.1.2.3. Hiyerarşik Gerçeklik Anlayışı

Gelenekselcilik, metafiziksel olanın somut olanla iç içe geçtiği bir örgü oluşturarak, hiyerarşik gerçeklik kavramının her şeyden önemli olduğu bir dünya görüşü ortaya koymaktadır. Metafizik, sosyal ve kozmolojik boyutlarla katmanlanan bu kavram, en yüksek aşkın gerçekliklerden en yakın ampirik varlıklara kadar uzanan bir varlık zincirini simgeleyen içsel bir düzenin altını çizmektedir. Gerçekliğin hiyerarşik kavramsallaştırılması, örneğin René Guénon'un metafizik ilkelerin cismani alemi yöneten ve aşan önemini öne sürdüğü gibi (Guenon, 2022, s.52), çok sayıda gelenekçi filozofun düşüncesinde derinlemesine yerleşiktir. Daha yüksek, aşkın ilkelerin kaçınılmaz bir şekilde tezahür eden dünyayı şekillendirdiği, yönlendirdiği ve anlam kazandırdığı iddiasına dayanmaktadır. Burada, gerçekliğin daha yüksek seviyeleri yalnızca soyut kavramlar olmayıp, daha düşük seviyeleri dinamik olarak bilgilendirir ve onlara nüfuz ederek onlara özlerini ve işlevlerini kazandırır (Schuon, 1976, s.115). Geleneksel toplumlarda bu hiyerarşik dünya görüşü, her unsurun daha büyük, kutsal bir düzenin parçası olarak algılandığı yapılandırılmış sosyal, siyasi ve ruhani çerçevelerde fark edilebilir olmuştur (Eliade, 1959, s. 169). Bu metafizik hiyerarşi sosyal yapılarda, kozmolojilerde ve bireyin içsel yaşamında yansıtılmış, böylece farklı gerçeklik düzenleri arasında metafizik bir eş biçimlilik teyit edilmiştir (Corbin, 1998, ss.257-262). Ayrıca, hiyerarşik bakış açısı, gerçekliğin etrafında düzenlendiği eksen olan "Merkez" ilkesiyle içsel olarak bağlantılıdır.

"Merkez" en yüce ilkeyi, en gerçek olanı ve aynı zamanda tüm alt gerçekliklerin varlıklarını ve anlamlarını türettikleri kaynağı sembolize etmektedir (Guenon, 2001- ss.60-70). Geleneksel toplumlarda genellikle sembolik olarak Dünya Ağacı, Dağ veya *Axis Mundi* olarak temsil edilen bu metafizik merkez, sadece kozmik bir merkezi değil, aynı zamanda en kutsal ve gerçek olanı örnekleyen niteliksel bir zirveyi de ifade etmektedir (Eliade, 1959, s. 147). Bu açıdan sembolizm Guenon'da; rastgele bir işaret sistemi değil, kozmik düzenin çeşitli safhaları arasında "analojik" olarak anlaşılmasını sağlayan bir dil sistemidir. Bu açıdan hiyerarşi, modern düşüncede görüldüğü gibi sadece toplumsal bir baskı modeli değildir; varlığın safhalarına ilişkin ontolojik bir sınıflandırmadır. Kast sistemi argümanı da burada sadece sosyolojik bir tasnif olarak değil, aynı zaman da işlevsel-ilkesel farkların (niteliksel ayrımların) toplumsal zeminde ki yansıması olarak ele alınır. Bu düşünce tarzı, modern eşitleyici bireycilikle zıtlık içinde, "eşitlik" söyleminin ontolojik temelsizliğini değil; hiyerarşi düşüncesinin metafizik tanımını aydınlatır.

Bununla birlikte, gelenekselci çerçevede tanımlandığı şekliyle gerçekliğin hiyerarşik örgütlenmesi, gerçekliğin farklı düzeyleri arasındaki niteliksel bir ayrımla desteklenmektedir. Bu hiyerarşinin güç ya da hakimiyete değil, tezahür edenin tezahür etmeyenden, mümkün olanın Mutlak olandan anlam ve varlık türetmesi ilkesine dayandığını anlamak hayati önem taşımaktadır (Lings, 2020, s. 163). Çağdaş söylemde, hiyerarşik kavrama karşı çıkılmış ve modernitede ortaya çıkan eşitlikçi ve göreceli dünya görüşleriyle sıklıkla yan yana getirilmiştir (Taylor, 2007, ss.208-209). Bu perspektifler arasındaki dinamizm, yalnızca felsefi ya da metafizik bir söylem olarak kalmayıp, dallarını sosyo-politik, ekolojik ve manevi alanlara da uzatarak canlı bir keşif ve eleştirel sorgulama alanı oluşturmaktadır.

3.1.2.4. Materyalizm ve Sekülerizmin Reddi

Gelenekselciliğin karakteristik ve önemli bir unsuru hem materyalizmi hem de sekülerizmi kesin bir dille reddetmesi, aşkın ve manevi olanın fiziksel aleme nüfuz ettiği ve onu aştığı bir dünya görüşünün altını çizmesi ve somut olanın her zaman fizik-üstü gerçekliklerle iç içe geçtiğini ve onlara tabi olduğunu ileri sürmesidir. Gelenekselci söylem metafizik, ebedi ve kutsal olanı savunmakta, materyalizmi (ampirik olanın ötesindeki herhangi bir gerçekliğin içsel inkârı ile) varoluşun kutsal alt katmanını çözen aşındırıcı bir unsur olarak algılamaktadır (Guenon, 2022, ss.82-90). Materyalizmin reddi, gerçekliğin yalnızca elle tutulur, ölçülebilir boyutlarına indirgenmesine karşı bir direnişle iç içe geçmiştir. Gelenekselcilerin gözünde materyalizm, varoluşun derinliğini ve çokluğunu budayarak kozmosu daha derin bir anlamdan

veya kutsal bir kökenden yoksun salt mekanik bir varlığa indirger (Evola, 1994, ss.420-425). Dolayısıyla gelenekselcilik, tamamen materyalist bir bakış açısının insan anlayışını çarpıttığını ve sınırladığını, bu bakış açısına göre uyumlu bir varoluş ve manevi tatmin için çok önemli olan aşkın alemler ve yüksek hakikatlerle bağlantıyı etkili bir şekilde kopardığını öne sürer (Schuon, 1992, s.38). Maddecilik ve sekülerizme doğrultulan bu eleştiri, indirgemeci açıklama sistemlerinin tecrübe, mana ve değer safhalarını nasıl soyutlaştırdığına işaret ederek güçlü bir anti-reduksiyonist eksen oluşturuyor; buna karşılık “somut olanın her zaman fizik-üstüne bağlı olduğu” öncülü, tartışmayı hızla doktriner bir netliğe aktarabildiğinden, okurun ikna seviyesi bu metafizik hiyerarşinin hangi tanımsal koşullarla ve hangi sınırlar için de savunulduğunu keskin bir biçim de görmesine bağlı kalır.

Sekülerizm ise; kutsalı periferiye indirgemesi, zamansal ve dünyevi olanı merkezileştirmesi bakımından benzer şekilde gelenekselci paradigmlar içerisinde eleştirilmektedir. Gelenekselciler; sekülerizmin çeşitli tezahürleriyle toplumun metafizik dayanaklarını istikrarsızlaştırdığını, böylece bireyleri ve toplulukları kutsal geleneklerin içine gömülü olan daimî bilgelikten uzaklaştırdığını ileri sürmektedir (Huxley, 1945, ss.227-278). Seküler toplumlarda ortaya çıkan manevi fakirleşme ve varoluşsal nihilizm, gelenekçiler tarafından aşkın ve kutsal olandan kopuşun bir belirtisi olarak algılanmakta ve modern çağdaki derin metafizik krizin altını çizmektedir (Guenon, 2022, ss.153-168). Gelenekselcilik böylece materyalizm ve sekülerizmden duyulan bu hayal kırıklığının hem dile getirildiği hem de ele alındığı bir kanal haline gelmektedir. Metafizik hiyerarşiyi yeniden teyit etmeye çalışarak, maddi olanı manevi ve ebedi olanın daha geniş, daha derin bağlamına yerleştirme zorunluluğunu kabul etmektedir (Coomaraswamy, 1934, s.8). Bu çerçevede, dünyevi ve geçici olan reddedilmemekte, anlam, amaç ve değerlerinin aşkın olandan türetildiği ve ona doğru yönlendirildiği kutsal bir kozmoloji içinde yeniden konumlandırılmaktadır. Bu bağlamda, gelenekselcilik sadece felsefi bir pozisyon değil, aşkın olanın varoluşun her yönüne sanat, bilim, siyaset veya etik entegre edilmesinin hem bireyin hem de toplumun bütünsel refahının sağlanması için hayati önem taşıdığı ilkesel bir duruş haline gelmektedir (Lings, 2020, s. 182). “Manevi fakirleşme” gibi sonuç tanımları, sekülerleşmenin çoğul toplumsal görünümünü tek bir vakaya indirgeme olasılığı taşıdığından, argümanın açıklayıcılığı kullanılan tanımsal genellemenin ölçüsüne duyarlı kalmıştır.

3.1.2.5. Gelenekselcilik Bağlamında Metafizik

Metafiziğin gelenekselcilik alanı içindeki tematik açılımı, bu ikisinin içkin olan ile aşkın olan arasında sürekli müzakere eden iç içe geçmiş diyaloglar olduğu zengin bir goblen ortaya çıkarmaktadır. Gelenekselci metafizik paradigma, çekirdeğine zamansal ve mekânsal olumsuzlukların sürekli ötesinde, değişmez, aşkın bir gerçeklik yerleştirmektedir (Guenon, 2022, ss.31-63). Gelenekselciliğe göre metafizik yalnızca gerçekliğin doğasını araştırmakla kalmaz, daha ziyade içkin olanla aşkın olan arasında köprü kuran, değişebilir olanın değişmez ilkelerle iç içe geçtiği ve onları yansıttığı bir yol olarak uzanır (Schuon, 1992, s.26). Gelenekselci metafiziğin en önemli iddialarından biri "Dinlerin Aşkın Birliği" ilkesidir (Schuon, s.101, 1992). Buna göre, dini biçim ve ifadelerin dışsal çeşitliliğinin ve çokluğunun altında ezoterik, birleştirici bir hakikat yatmaktadır (tüm dini ve metafizik gelenekleri sürekli olarak vurgulayan değişmez, aşkın bir gerçeklik) (Lings, 2020, s.196). Bu bakış açısından metafizik anlayışın özü, çeşitli dini ve felsefi sistemlerde karşılaşılan belirgin farklılıklar ve eşitsizlikler arasında bu aşkın birliğin farkına varılmasıdır.

Guenon'un metafizik ilkeleri açıklaması, fenomenal varoluşla sınırlı olmayan, sembollerin ve sembolik biçimlerin metafizik kanallar olarak hizmet ettiği, aşkın olanı içkin hale getirdiği ve böylece daha yüksek gerçeklikleri algılamak ve onlarla ilişki kurmak için bir erişim noktası sağladığı bir gerçekliğin altını çizmektedir (Guenon, 2022, ss.74-77). Bu paradigma içerisinde sembolizm keyfi ya da salt bir alegori değil, aşkın olanı içkin düzleme aktaran ve somutlaştıran metafiziksel bir tözdür (Coomaraswamy, 1934, s.163). Sembolizmi rastgele temsil seviyesinden çıkarıp ontolojik bir "aracılık" sınıfı olarak inşa etmesi, Guénon'un metafizik epistemolojisini içeriden tutarlı kılan en önemli hareketlerden biridir.

Ayrıca, gelenekselci metafizik gerçeklik içinde ilkesel bir hiyerarşinin altını çizer; bu hiyerarşide aşağı olan sürekli olarak yukarı olana, zamansal olan ebedi olana bağlıdır (Evola, 1994, ss.118-132). Bu hiyerarşik ilke yalnızca metafizik bir yapıyı ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda varoluşun tüm düzlemlerine nüfuz eden metafizik bir homojenlik ve tutarlılığı yansıtarak varoluşun tüm alanlarında (sosyal, kozmolojik ve bireysel) yansıtılır ve tezahür ettirilir (Smith, 1976). Bununla birlikte, gelenekselci metafizik, insan deneyimini ve bilincini bu hiyerarşik yapı içerisinde sağlam bir şekilde konumlandırarak, insanın özsel doğası gereği, aşkın olanı algılayan ve ona katılan doğrudan, dolaysız bir bilgi yetisi olan intellectus ya da akıl yoluyla daha yüksek hakikatleri ve gerçeklikleri doğrudan kavrama ve gerçekleştirme kapasitesine sahip olduğunu ileri sürmektedir (Guenon, 2022, s.40). Bu katılımcı bilme,

rasyonel ve söylemsel düşüncenin ötesine geçerek, kişinin metafizik gerçekliklere erişmesi ve bunlarla uyum sağlaması için bir araç sunar ve böylece ruhani talibin metafizik hakikatlerle ilişki kurduğu ve bunları gerçekleştirdiği merkezi bir modalite oluşturmaktadır (Guenon, 2022, ss.42-54). Gelenekselci metafiziğin karmaşık örgüsünde ilerledikçe, alimler ve talipler, somut ve soyutun, içkin ve aşkın olanın sürekli olarak birbirine karıştığı, her birinin diğerini yansıttığı ve çağrıştırdığı, çok yönlü ve hiyerarşik olarak yapılandırılmış olsa da aynı anda hem derin hem de aşkın bir birlik tarafından desteklenen bir gerçekliği ortaya çıkaran felsefi ve ruhani bir manzarayla karşılaşmaktadır.

3.1.3. Karşılaştırmalı Dinlerde Gelenekselcilik

3.1.3.1. Hinduizm: Sanatana Dharma Kavramı

Karşılaştırmalı dinler içerisindeki gelenekçi perspektiflerin geniş yelpazesinde Hinduizm, özellikle de "Sanatana Dharma" kavramsallaştırması aracılığıyla zengin bir alan sunmaktadır. Terimin kendisi metafizik, etik ve kozmolojik çağrışımların katmanlarıyla gömülü olduğu için doğrusal, tekil bir çeviriden kaçınmaktadır. "Sanatana" tipik olarak ebedi, değişmez veya daimî olarak ifade edilirken, "Dharma" görev, erdem, doğruluk veya etik yolu kapsamaktadır. Bu terimlerin bir araya gelmesiyle "Sanatana Dharma" ebedi, daimî erdem yolu olarak tanımlanmaktadır (Brekke, 1999 ss. 203-214). Sanatana Dharma'nın yaygın ilkesi, Hinduizm'deki gelenekselciliğin temel anlayışında aksiyomatiktir ve zaman ve mekân boyunca değişmeden kalan, varoluşun temelini oluşturan ebedi hakikatleri ve evrensel ilkeleri somutlaştıran aşkın bir gerçekliği müjdeler (Radhakrishnan ve Moore, 1957 s. 683). Bu bağlamda, Dharma, özünde sürekli olarak tutarlı olsa da çeşitli çağlar, kültürler ve bireysel yaşamlar boyunca dinamik bir şekilde ifade edilir, bağlama uygun ve ruhsal olarak etkili olan çeşitli biçimlerde ve uygulamalarda tezahür eder.

Sanatana Dharma, ebedi ve değişmez bir metafizik gerçekliği yüceltirken, bu gerçekliğin gerçekleştirilebileceği ve yaşanabileceği çok sayıda yol ve ifadeyi bünyesinde barındırmaktadır. Hinduizm'deki çeşitli tanrılar panteonu, sayısız ritüelistik uygulama, felsefi ekol ve ruhani yollar birbiriyle uyumsuz, farklı varlıklar olarak değil, daha ziyade tekil, sınırsız gerçekliğin veya Brahman'ın çeşitli yansımaları ve ifadeleri olarak görülmektedir (Flood, 1996). Dolayısıyla Hinduizm'in çok yönlü doğası, görünürdeki çeşitliliğin ortasında aşkın bir birliğin gelenekçi olumlamasını somutlaştırarak onu daimî felsefenin veya "philosophia perennis" in derin bir örneği haline getirmektedir (Schuon, 1992, s.93). Hindu geleneği içinde önemli bir metin olan Bhagavad Gita, karma (eylem), bhakti (adanmışlık) ve jnana'yı (bilgi),

uygulama ve yönelimleri farklı olsa da aynı aşkın gerçekliğe doğru yakınsayan meşru ve etkili yollar olarak vurgulayarak, ilahi olana giden çeşitli ama birleşik yolları açıklar (Prabhupada, 1986). Sanatana Dharma'ya özgü bu çoğulculuk, bireysel, kültürel ve zamansal bağlamların göreceliliklerine derin bir saygıyı ifade eder ve ebedi olana yaklaşılabilecek, gerçekleştirilebilecek ve kutlanabilecek çok çeşitli yolları kutsamaktadır. Sanatana Dharma böylece birlik ve çeşitliliğin, ebedi ve geçici olanın, bir ve çok olanın uyumlu birlikteliğinin canlı ve yaşayan bir olumlaması olarak ortaya çıkmaktadır. Binlerce yıllık dayanıklılığı ve sürekliliği, ilkelerinin ve uygulamalarının canlılığına ve uygunluğuna tanıklık etmekte, ebedi hakikatlerin veya Sanatana Dharma'nın zamansal, maddi dünyada nasıl yaşanabileceğine ve ifade edilebileceğine dair zengin, incelikli içgörüler sunmaktadır (Sharma, 2003). “Birlik içinde çoğulluk” söylemi, Hindu geleneğinin çok boyutlu dokusunu *Philosophia Perennis* lehine düzenleyen ileri bir okuma üreterek iç çatışmaları ve normatif hiyerarşileri silikleştirme riski taşımaktadır.

3.1.3.2. Hristiyanlık: Ortodoks ve Gnostik Gelenekler

Hristiyan düşünce ve pratiğinin çok yönlü dokusu incelendiğinde, Ortodoks ve Gnostik gelenekler, her biri benzersiz bir teolojik, kozmolojik ve soteriolojik bakış açısını ifade eden iki güçlü, ancak ikilemli yörünge olarak ortaya çıkmaktadır. İlk Hristiyan çevresi, çeşitli grupların ve teolojik görüşlerin doktrinel otorite ve kilise meşruiyeti için yarıştığı, farklı teolojik akımların bulunduğu bir havuzdur. Havarisel öğretiler ve kilise hiyerarşisiyle uyum arayan bir yol çizen Ortodoks Hristiyanlık, her zaman ezoterik bilgiye yönelen, genellikle maddi ve manevi dünyalar arasında keskin bir düalizm ortaya koyan Gnostik gelenekten temelde farklıdır (Ehrman, 2003, ss.24-25). Hristiyanlık içindeki Ortodoks geleneği, tarihsel olarak kilise yetkilileri tarafından onaylanan ve daha sonra Yeni Ahit olarak tanınan kanon haline getirilen bir öğretiler konsensüsü etrafında toplanmıştır (Makrides, 2012 ss. 248-285). İsa Mesih'in öğretilerine ve kurtarıcı eylemine dayanan Ortodoksluk, insanlığın kurtuluşunu ve kurtuluşunu şekillendiren temel olaylar olarak enkarnasyon, çarmıha gerilme ve dirilişin altını çizmektedir.

İtikatlar ve doktrinler ise, özellikle de İznik İtikadı, Tanrı'nın, Mesih'in, Kutsal Ruh'un doğası (Mc Grath, 2012, ss.62-64) ve kurtuluş yolları hakkındaki temel Hristiyan inançlarını dile getirir ve bunlar havarisel ardıllık ve kilise gelenekleri yoluyla sürdürülmüş ve korunmuştur (Mc Grath, 2012, ss.234-235). Buna karşılık, içsel bir ruhani düalizmle dolu olan Gnostik gelenekler, maddi dünyayı doğası gereği kusurlu ve hatta kötü niyetli olarak varsaymış, yüce, tarifsiz Tanrı tarafından değil, genellikle Demiurge olarak tanımlanan daha az cahil bir tanrı

tarafından yaratılmıştır. Gnostik soterioloji belirgin bir şekilde deneyimsel ve ezoteriktir; burada kurtuluşa gnosis ya da ilahi olanın doğrudan, deneyimsel bilgisi aracılık eder ve bu da ruhani unsuru (*pneuma*) maddi hapsolmuşluktan özgür kılar (Brakke, 2010, ss.42-70). Nag Hammadi kütüphanesindeki diğer metinlerin yanı sıra Thomas İncili ve Meryem İncili, çeşitli Gnostik gruplar tarafından benimsenen farklı, ezoterik anlatılar ve öğretiler hakkında keskin bilgiler sağlamaktadır (Meyer, 2005, s.2). Farklılıklara ve tarihsel gerilimlere rağmen, Hristiyanlık içindeki Ortodoks ve Gnostik gelenekler arasındaki etkileşim biçimlendirici olmuş ve Hristiyan bağlamında derin teolojik, felsefi ve mistik keşiflere yol açmıştır.

Ortodoksluk ve Gnostisizm esasen farklı kozmolojik ve soteriolojik aksiyomlar üzerinde faaliyet göstermiş, ilahiyat, yaratılış, insanlık ve kurtuluş anlayışlarını ifade etmek için metafizik manzarada gezinmişlerdir. Bunu takip eden diyaloglar, tartışmalar ve ihtilaflar sonraki yüzyıllarda Hristiyan geleneğinin teolojik, doktrinel ve kurumsal hatlarını şekillendirmiş, ilah-insan ilişkisini, metafizik gerçeklikleri ve kurtuluşa giden yolu anlamada farklı yolları pekiştirmiştir (Elias, 2002). Ortodoksluk–Gnostisizm gerilimini “kozmojik ve soteriolojik varsayımlar” tabanının da kurması, tartışmayı sadece tarihsel bir sapma olmaktan çıkartıp epistemik-teolojik farklılaşma olarak okumaya imkân vererek analizi derinleştiriyor; ancak “Hristiyan geleneğinin hatlarını biçimlendirme” iddiası, dönemsel farklılık ve kaynak problemleri göz önüne alınmadığında odak yönünü ve çerçevesini genelleyici bir söyleme çevirmektedir.

3.1.3.3. İslamiyet: Sufizm ve Gelenekçi Yorumlar

İslam düşüncesinin güçlü ve çeşitlilik arz eden görünümü, Sufizm ve gelenekçi yorumların, her biri ilahi gerçeklik ve dini pratikle ilişki kurmada kendine özgü bir yöntem ortaya koyan, farklı da olsa zorlayıcı yollar olarak ortaya çıktığı bir spektrumu gözler önüne sermektedir. Sufizm ya da Tasavvuf, mistik temelleri ile İlâhi olanla doğrudan, samimi bir birliktelik için çabalar ve genellikle şiirsel, alegorik bir dil ve ezoterik anlayış ve deneyimin okyanus derinliklerine dalmak için egzoterik olanı aşmaya çalışan uygulamalar kullanmaktadır (Chittick, 2007, s.2). Öte yandan, çeşitli hukuki (fıkıh) ve itikadi (akide) paradigmaları kapsayabilen İslam'ın gelenekçi yorumları, genellikle Şeriat'a (İslam hukuku) ve yerleşik teolojik doktrinlere bağlılığı vurgular ve Peygamberlik geleneklerini (Sünnet) korumaya ve sürdürmeye titiz bir bağlılık göstermektedir (Shepard, ve Vural, 2009 ss. 1-7). Gelenekselci ve yenilikçi yönelimleri de içeren farklı Sufizm yorumları vardır (Düşgün, 2006 ss. 159-178). Tasavvufun gelenekçi yorumu rasyonel teolojiyi reddederken, daha akademik yönelim onu benimsemektedir.

Bu yönelimler, "normatif" Sufi uygulamalarını tanımlama ihtiyacına bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır (Pervez, 2023 s. 206). Tasavvufun gelenekçi yorumları "gelenekçi", "içselleştirilmiş-özelleştirilmiş" veya "daimici" olarak sınıflandırılabilir. Bu yorumlar, yorumcuların değişen sosyal konumlarını ve entelektüel kanaatlerini yansıtmanın yanı sıra, Sufizmi kendi çevrelerine ve izleyicilerine uyarlama çabalarını da yansıtmaktadır (Knysh, 2022 ss. 187-231). Sufizm yalnızca İslam'ın içinde yer alan manevi bir fenomen olmayıp, Budizm ve Hristiyanlık gibi diğer dini geleneklerle de bağlantıları bulunmaktadır. Bu dinlerde de öne çıkan bir ruhani fenomen olarak kabul edilmektedir (Mehdi, 2021 ss. 1-18). Tasavvuf genellikle İslami maneviyata dayalı etik, estetik ve atıf sistemi olarak tanımlanmaktadır (Yusuf ve Marjuni, 2023 ss. 246-263). Tasavvufun el-tahalli (mücadele-i nefis) ve el-tahalli (riyazet-i nefis) gibi uygulamaları, tezkiye-i nefis (ruhun arındırılması) süreci için gerekli görülmektedir. Bu uygulamaların Müslüman maneviyatının ve tutumunun gelişimine katkıda bulunduğu inanılmaktadır (Ismail vd., 2021). Tarihsel ve kültürel bir perspektiften bakıldığında ise Sufizm; inananların nihayetinde Hz. Muhammed'e kadar izini sürdüğü manevi güç ve dindarlık zincirlerinin temsilcilerinin şahsında somutlaşmaktadır.

Bu şekillenme tarihsel, etnografik ve mimari mercekler aracılığıyla anlaşılabilir (Pourgharib vd., 2022 ss. 103-118). Sufizm, İslam tarihi boyunca genellikle manevi öğretilerin, uygulamaların ve feyzin manevi üstatlardan (şeyhler) oluşan bir zincir (silsile) aracılığıyla aktarıldığı kanallar olarak hizmet veren mezhepler veya tarikatlar aracılığıyla ifade edilmiştir (Lings, 1993, s.211). Sufizmin deneyimsel, içselleştirilmiş doğası sıklıkla zikir (Allah'ı anma), sema (ruhani dinleme) ve tefekkür gibi uygulamaları kullanmakta olup, bunlar kalbi (halb) arındıran ve içsel varlığı (sirr) ilahi ışıqla aydınlatarak Tevhid'in (İlahi Birlik) varoluşsal idrakine (ma'rifa) götüren araçlar olarak görülmekte (Nasr, 1989, s.207), Mevlâna, İbn Arabi ve Gazali gibi Sufi temsilciler ise; aşk, yok oluş (fena) ve İlahi olanda daimî mevcudiyetin (*beka*) incelikli keşiflerine dalan derin metafizik, teolojik ve mistik incelemeler sunmuşlardır (Chittick, 2010,ss.148-169). Buna karşılık, fıkhıta *Hanbeli*, *Şafii*, *Maliki* veya *Hanefî*, itikatta ise *Eş'ari* ve *Maturidi* gibi ekolleri kapsayabilen gelenekselci bakış açıları, Kuran ve Hadis'te ifade edilen hukuki ve doktriner boyutlara titiz ve sistematik bir bağlılığın altını çizmektedir

Gelenekselcilik, dini bilgi ve uygulamaların aktarımında kesintisiz bir sürekliliğin (isnad) korunmasının önemini vurgulamakta ve Nebevi geleneklerin korunmasını ümmeti (toplumu) teolojik, hukuki ve ahlaki sapmalardan korumada çok önemli bir unsur olarak görmektedir (Lucas, 2004).Bu sebeple; İslam içindeki Sufizm ve gelenekçi yorumlar arasındaki ilişki, ezoterik ve egzoterik, sezgisel ve söylemsel, ilahi gerçeklikle ilişki kurmanın ve manevi yolda

ilerlemenin aşkın ve içkin yönleri arasındaki dinamik bir etkileşimi kapsamaktadır. İnsan maneviyatının çok yönlü doğasını yansıtan zengin bir tablo sunmakta ve İslam geleneği içinde ilahi hakikati ve varlığı idrak etmeye ve somutlaştırmaya yönelik sayısız yolun altını çizmektedir.

3.1.3.4. Yerli ve Pagan Gelenekleri: Kadim Bilgelik

Yerli ve Pagan gelenekleri tarihsel olarak insanoğlu ve doğa arasındaki karmaşık, simbiyotik ilişkiyi kapsamakta ve hem zengin bir folklor dokusu hem de ekolojik, psikolojik ve sosyolojik sistemlere dair derin bir anlayış sunmaktadır. Bununla birlikte, her kültürün kendine özgü inanç sistemleri, ritüelleri ve bilgelik yapılarına sahip olması nedeniyle "Yerli ve Pagan gelenekleri" çerçevesindeki geniş çeşitliliğin farkına varmak da önemlidir (Harvey, 1990). Bu geleneklerdeki "kadim bilgelik" kavramı genellikle doğanın ritimleri ve döngüleriyle iç içe geçmektedir (Abram, 1996, ss.189-190); burada animistik bir dünya görüşü hakimdir ve ruh ya da bilinç tüm yaratılışa içkin olarak algılanmaktadır (Abram, 1996, ss.57-62). Yerli dünya görüşünün merkezinde; her varlığın ve olayın daha büyük bir kozmik ağ içinde iç içe geçtiği ve zamanın sonsuz bir ölüm ve yeniden doğuş döngüsü olarak görüldüğü birbirine bağılılık ve döngüsel zaman paradigması yer almaktadır (Berkes, 2018, ss.2-3). Bu bağlamda, bitkiler, hayvanlar ve coğrafi fenomenler gibi doğal dünyanın unsurları, topluma rehberlik eden, koruyan ve talimat veren semboller, tanrılar veya atalar olarak hizmet ederek genellikle manevi bir öneme sahiptir (Cajete, 2000, ss.178-180). Ritüeller, mitler ve sosyal uygulamalar, kozmik düzen içinde uyum, denge ve karşılıklılığı sürdürmeyi amaçlayan bu kutsal ilişkilerin sembolik canlandırmaları veya tanımları olarak ortaya çıkmaktadır (Kimmerer, 2013, s.178). Yerli geleneklerde bulunan kadim bilgeliğin bir diğer yönü ise; dünyevi ve ruhani alemler arasında kutsal bir merkez veya bağlantı anlamına gelen "Axis Mundi" kavramıdır.

Bu kavram çeşitli yerli mitolojilerinde görülebilir ve genellikle manevi öneme sahip belirli coğrafi konumlar veya doğal yer işaretleriyle ilişkilendirilir (Pruett, 2022 ss. 18-26). Yerli geleneklerdeki kadim bilgeliğin bir diğer önemli yönü de tüm canlıların ve doğal dünyanın birbirine bağlı olduğu inancıdır. Yerli kültürler genellikle doğayla uyum içinde yaşamanın ve doğal dünyanın içsel değerini ve bilgeliğini tanımanın önemini vurgular (DeCou ve ark., 2013). Bu bakış açısı, insanın doğa üzerindeki hakimiyetine öncelik verme eğiliminde olan hâkim Batı dünya görüşüyle tezat oluşturmaktadır.

Ayrıca maneviyata ve manevi uygulamaların esenlik ve iyileşmeyi desteklemedeki rolüne de güçlü bir vurgu yapan yerli gelenekler; genellikle ritüelleri, törenleri ve geleneksel ilaçların kullanımını içerir (McGrath ve Phillips, 2008 ss. 153-171). Yerli manevi perspektifler, fiziksel ve zihinsel esenliğin yanı sıra sağlık ve iyileşmenin manevi ve kültürel boyutlarının ele alınmasının önemini kabul etmektedir (Lavallée ve Poole, 2009). Yerli gelenekleri aynı zamanda topluluk ve kolektif refahın önemini vurgulamaktadır. Yerli topluluklar uzun zamandır toplumsal destek, iş birliği ve ortak sorumluluğun değerini kabul etmektedir (Gone, 2016 ss. 314-321). Yaşama yönelik bu ortak yaklaşım, karar alma süreçleri, kaynak yönetimi ve kültürel bilgi ve bilgeliğin aktarımı da dahil olmak üzere yerli kültürlerin çeşitli yönlerine yansımaktadır. Yerli geleneklerde bulunan kadim bilgeliğin; statik veya çağdaş gerçeklerden izole olmadığını belirtmek gerekir. Bu tarz topluluklar; değişen koşullara ve zorluklara yanıt olarak geleneklerini uyarlamaya ve geliştirmeye devam etmektedir (Gone vd., 2020 ss. 279-289). Bu, geleneksel uygulamaları modern bilgi ve teknolojilerle bütünleştirmenin yollarını bulmayı ve aynı zamanda kadim bilgeliğinin bütünlüğünü ve kültürel önemini korumayı da içermektedir.

Pagan gelenekleri de çeşitli inanç ve uygulamaları kapsamakla birlikte, genellikle doğaya saygı gösterilmesi, birden fazla tanrı ve tanrıçanın kabul edilmesi ve bu ilahi varlıklarla ilişki kurmak için ritüelistik uygulamaların kullanılması ile ilgilenmektedir. Pek çok Pagan geleneği tarafından gözlemlenen yıl döngüsü, mevsimsel değişiklikleri ve önemli tarımsal dönüm noktalarını işaret eden döngüsel bir zaman algısını örneklendirir; her festival veya sabbat doğal ve ilahi döngüdeki belirli bir aşamayı sembolize etmektedir (Hutton, 1999, ss.248-249). Sembolik anlamlarla dolu bu döngüler, doğa ve insan yaşamındaki gözlemlenebilir kalıpları yansıtarak yaşam, ölüm ve yeniden doğuş temalarında gezinir (Adler, 2006, ss.139-140). Dolayısıyla, Yerli ve Pagan geleneklerinde "kadim bilgeliğin" araştırılması, kutsalın maddi dünyanın dokusuna içkin olarak nüfuz ettiğinin algılandığı, birbirine bağlılık, karşılıklılık ve doğayla simbiyotik bir ilişki temalarıyla derin bir etkileşime davet eder. Bu gelenekler, mitleri, ritüelleri ve sosyal yapıları aracılığıyla, doğayla uyumlu bir şekilde bir arada yaşamanın ve tüm yaratılışın içine gömülü olan içsel kutsallık ve bilgeliğe derin bir saygının altını çizen dünyayı anlamak ve onunla ilişki kurmak için modeller önermektedir.

3.1.4. Guenon'un Düşüncesinde Gelenek

Reuno Guenon'un Gelenek kavramı; felsefi düşüncesinde merkezi bir temadır, tarihsel ve kültürel sınırları aşan çok yıllık bilgeliğin ve zamansız hakikatlerin önemini vurgulamıştır.

Gu  non'un Gelenek anlayışı, yalnızca geleneklerin veya ritüellerin ötesine geçmekle kalmaz; tüm otantik ruhani yolların temelini oluşturan ilksel ve evrensel bir bilgeliği kapsar (Karımov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Gu  non eserlerinde,   aęlar boyunca korunmuş olan hakiki metafizik bilginin kaynağı olarak gördüğü Ezeli Gelenek fikrini dile getirmektedir (Taj, 2023 ss. 3-26). Gu  non'un Geleneęe bakış açısı, geleneksel değerlerin ve metafizik ilkelerin aşınması nedeniyle Batı dünyasında algıladığı krizi vurgulayarak, modernite ve materyalizmin bir eleştirisini barındırmaktadır (Jedliński, 2023 ss. 5-30). Batı'nın düşüşünün bireycilik, rasyonalizm ve maddi arayışlar lehine manevi hakikatlerin terk edilmesiyle bağlantılı olduğunu savunmaktadır (Jedliński, 2023 ss. 5-30). Gu  non'un Geleneęe dönüş çağrısı, gerçekliğe ve varoluşa dair daha derin bir anlayış sunan daim   bilgelikle yeniden bağlantı kurma talebidir.

Ayrıca, Gu  non'un Gelenek araştırması, İşlam ve Hinduizm de dahil olmak üzere çeşitli kültürel ve dini bağamlara uzanmaktadır. İşlam'ı İlkel Geleneğin modern çağdaki bir tezahürü olarak görmüş ve evrensel hakikatleri geleneksel bir çerçevede aktarmaya uygunluğunu vurgulamıştır (Taj, 2023 ss. 3-26). Gu  non'un Hinduizm ve Sufizm ile olan ilişkisi de, metafizik bilginin temel ilkelerine erişmek için belirli dini sınırları aşan Geleneğin evrenselliğine olan inancını yansıtmaktadır (Bourdieu, 2004 ss. 415-443; Piraino, 2016 ss. 93-108). Genel olarak, Ren   Gu  non'un Gelenek anlayışı, gerçek manevi farkındalığın ve uyumlu yaşamın temelini oluşturan zamansız hakikatlere ve metafizik ilkelere dönüşü savunarak modern dünyanın karmaşıklıklarında gezinmek için yol gösterici bir ilke olarak hizmet etmektedir.

Reuno Gu  non'un düşünceleri çerçevesinde geliştirilen ve bazen "Gu  noncu Gelenekçilik" olarak adlandırılan okul veya harekette bulunmaktadır. Gu  noncu Gelenekçiler, "Gelenek" teriminin; terimi kullanan pek çok diğer birey ve gruplardan farklı bir anlamda kullanılmaktadırlar. Gelenekçiler için "gelenek", tüm büyük dinlerin ve manevi yolların eski çekirdeğini oluşturduğı düşünülen manevi bilgelik anlamına gelir ki, bu da esasen ebedi felsefeyi ifade eder. "Perennialist" terimi de hem bazı Gelenekçiler tarafından kendilerini tanımlamak için hem de bazı dışarıdan kişiler tarafından kullanılır. Ancak, Gelenekçiler, anti-modernizmleri ve ezoterik inisiyasyon ısrarlarıyla,   rneğin Aldous Huxley (1944'te *The Perennial Philosophy*'yi yayımlayan) gibi diğer perennialistlerden farklıdırlar. Bu ısrar, Gelenekçiliğin ezoterik olarak sınıflandırılabilmesinin bir temelidir; bir diğer temel ise, Gelenekçiliğin bu ciltte tartışılan diğer ezoterik akımlardan ne ölçüde yararlandığı, ancak Gelenekçilerin çoğu zaman bu akımları "Sahte-İnisiyatik" veya hatta "Karşı-İnisiyatik" olarak gördükleri gerçeğidir (Bourdieu, 2004 ss. 415-443). Gelenekselciliğin karmaşık bir doktrini ve Hinduizmden alınan döngüsel zaman anlayışı bulunmaktadır. Ren   Gu  non'a göre mevcut

döngünün uzak ilk çağında, manevi bilgelik yaygındı ve genel olarak erişilebilirdi; mevcut ve son çağda, kali yuga veya karanlık çağ olarak tanımlanan bu dönemde, manevi bilgelik neredeyse yok olmuştur. Bunun sonucu, tüm problemleriyle modernitedir. Kaçınılmaz olarak, durumlar daha da kötüleşecektir.

İlk çağda, manevi bilgelik birleşti ve ezoterik ile ekzoterik arasında bir ayrım yoktu. Daha sonraki çağlarda, bu ikisi arasında bir ayrım gelişti ve ekzoterik çeşitli dinlere bölündü. Bunlardan bazıları, Katolik Kilisesi de dahil olmak üzere, ezoterik içeriklerini kaybetti. Bu koşullar altında, Gelenekçiliğin acil görevi, eski geleneğin ne kadarı kaldıysa onu açığa çıkarmak ve yeniden kazanmaktır (Jedliński, 2023 ss. 5-30). İlgili bir görev, koşullar ne olursa olsun yapılması gerekenleri yapmaktır. Ancak, Guénon modernite koşullarında çok fazla şey yapılabileceğini düşünmemiştir. En iyi ihtimalle, küçük bir "seçkin" grup, kendileri ve yeni döngüde gelecek yeni çağ için kurtarılabilir. Guénoncu bu görüşte birleşmekte ve bu nedenle faaliyetleri genellikle akademik ve manevi alanlarda olmaktadır. Bazı Gelenekçiler daha genel bir dönüşüm için olanaklar görmüş ve bu nedenle siyasi alanda aktif olmuşlardır. Günümüzde, bu siyasi Gelenekçiler en yaygın ve aktif olanlardır (Jedliński, 2023 ss. 5-30). Gelenekçilik düşüncesine yönelik bu tür bir eleştiri, çoğunlukla, bu düşünce akımının ana akım akademik çerçeveler dışında kalan konuları ele alması ve geleneksel bilgi formlarını modern bilimsel metodolojinin ötesinde bir yerde konumlandırması nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Gelenekçiler ise, bu eleştirilere karşın, modern akademik anlayışın gerçekten önemli olanı kavrayamadığı ve hatta bazen var olan bilgi karmaşasına daha fazla katkıda bulunduğu görüşünü benimsemektedir. Bu eleştiriler, Gelenekçilik düşüncesinin, modern bilimsel metodoloji ve pozitivist yaklaşımların sınırlılıklarını aşmayı amaçladığını göstermektedir (Riccardi-Swartz, 2021 s.1036). Bazı Gelenekçilerin akademik çalışmalarının kapsamı, derinliği ve etkileyciliği göz önünde bulundurulduğunda; bu çalışmaların genellikle ana akım akademi tarafından metodolojik sağlamlık eksikliği ve ezoterizmle ilişkilendirilme gerekçesiyle dikkate alınmamış olması, akademik dünyanın paradigmatik sınırlarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir (Bourdieu, 2004 ss. 415-443). René Guénon gibi önde gelen Gelenekçi düşünürlerin çalışmaları, entelektüel derinliği ve karmaşıklığıyla tanınır. Bu çalışmalar, genellikle sıkı bir metodoloji ve derin bir içgörü gerektiren, Gelenekçilikle ilişkilendirilen çeşitli konuları ele alır.

Öte yandan, siyasi Gelenekçilik gibi bazı Gelenekçi akımların popülerleşmesi ve genel kitlelere ulaşması, Gelenekçilik düşüncesinin çeşitli biçimlerde sunulabileceğini ve farklı kitleler

tarafından ilgi görebileceğini göstermektedir (Marino, 2022 ss. 1-28). Gelenekçilikle ilgili yayınların artması, bu düşünce akımının geniş bir yelpazedeki konulara ve kitlelere hitap edebildiğini ortaya koymaktadır. Bu yayınlar, "sert Gelenekçilik" olarak nitelendirilebilecek, teknik ve yoğun çalışmalardan "yumuşak Gelenekçilik" olarak adlandırılabilir, daha genel veya Gelenekçilikten sadece ilham alan çalışmalara kadar uzanmaktadır. Ayrıca, klasik Batı dışı dini metinlerin baskıları ve çevirileri gibi, ana akım akademik standartları karşılayan çalışmalar da Gelenekçilik düşüncesinin bir parçası olarak kabul edilmektedir (Marino, 2022 ss. 1-28). Gelenekçilerin manevi ve siyasi faaliyetleri de bu çeşitliliği yansıtmaktadır. Gelenekçi Sufiler ve Mason locaları kuran gruplardan, mevcut manevi ve siyasi gruplara katılan, etkileyen bireylere kadar geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedirler.

Siyasi alanda ise, Gelenekçilik, genellikle siyasi spektrumun en sağında, seçimsel olmayan bir çeşitlilik gösterirken, bu faaliyetlerin bazıları "sert" siyasi Gelenekçilikten ziyade "yumuşak" bir yaklaşımı temsil etmektedir. Ancak, hem "sert" hem de "yumuşak" yaklaşımlar, Gelenekçilik düşüncesinin, modern dünyanın çeşitli yönlerine eleştirel bir perspektif sunma ve alternatif bir anlayış geliştirme çabasının birer yansıması olarak görülebilir (Marino, 2022 ss. 1-28).“ Sert/yumuşak” farkı, Gelenekçiliğin siyasal zemin tezahürlerini tek bir ideolojik çatı olarak değil, yoğunluk ve strateji ayrılıkları üstünden tipolojikleştirerek tanımsal keskinlik sağlar; ayrıca bu fark, modernliğe yönelik eleştirinin sadece sert ayrılık şekillerin de değil, daha anlaşmacı ve düzenleyici eksenlerde de üretilebildiğini anlatarak açıklayıcılığını büyütür.

3.1.5. İlkel gelenek ve İnisiyasyon Kavramı

Reuno Guenon'un İlkel Gelenek olarak da bilinen Primordial Gelenek kavramı, felsefi çerçevesinin merkezi bir ögesidir. Guénon'un Geleneğe bakış açısı, tarihsel ve kültürel sınırları aşan zamansız ve evrensel bir bilgeliği ön planda tutmaktadır (Karımov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Bu Ezeli Geleneği salt adetlerden veya geleneksel uygulamalardan ayırarak, onu metafizik ve daimî bir hakikat ve bilgi kaynağı olarak görmektedir (Sivić ve Vörös, 2022 ss. 165-178). Guénon'un fikirleri, gelenekselcilik, daimicilik ve ezoterizm gibi çeşitli entelektüel akımları etkilemiş ve düşüncesinin kalıcı geçerliliğini göstermiştir (Olesen, 2024 ss. 1-31). Primordial Gelenek kavramını “adet” seviyesinden ayırıştırıp metafizik bir ilke olarak odağa almanız, Guénoncu fikriyatın kavramsal omurgasını doğru yerden sağlamlaştırıyor ve gelenekselciliğin farklı boyutlarını sistematik biçimde ayırt etmeye olanak sağlıyor; fakat “Süreklilik” söylemi, etki ve dolaşımı doğrudan doğruluk koşuluna çevirme olasılığı

taşıdığından, burada daha güvenli olan vurgu “Kalıcı Etkilenim ve Süreklilik” düzeyinde tutulmaktadır.

Guénon'un Geleneğe yaklaşımı yalnızca geçmişe duyulan nostaljik bir özlem değil, otantik geleneklerle yeniden bağlantı kurarak modern dünyanın yeniden biçimlendirilmesi için bir çağrıdır (Olesen, 2024 ss. 1-31). Gerçek geleneklere geri dönüşün Doğu ile Batı arasında bir uzlaşmaya yol açabileceğine inanmış, hakiki kültürel ve manevi köklerin yeniden tesis edilmesinin önemini vurgulamıştır (Olesen, 2024 ss. 1-31). Guénon'un Gelenek hakkındaki görüşleri, zamanının ötesindeki düşünürler arasında yankı uyandırmış ve çağdaş toplumsal zorlukların ele alınmasında fikirlerinin kalıcı cazibesini göstermiştir (Riccardi-Swartz, 2021 s. 1036). Bu kavram; Guénon'un farklı ruhani ve felsefi geleneklerdeki temel hakikatlerin evrenselliğini ve daimiliğini vurgulayan daimî felsefeyle olan daha geniş ilişkisiyle uyumludur (Sivić ve Vörös, 2022 ss. 165-78). Guénon, Ezeli Geleneği araştırarak, insan varoluşunu yöneten ve bireylere gerçekliğin daha derin bir anlayışına doğru rehberlik eden zamansız ilkeleri ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 165-178). Daimî hakikatlerin kaynağı olarak Ezeli Geleneğe yaptığı vurgu, çağdaş zorlukların üstesinden gelmek ve farklı medeniyetler arasında uyumlu bir ilişki geliştirmek için otantik geleneklerle yeniden bağlantı kurmanın önemini göstermektedir.

3.1.5.1. İlkel Gelenekte İnisiyasyonun Rolü

İnisiyasyon, Guénon'da sosyolojik bir “bağlanma ibadeti” değil; bilgi ile varlık arasındaki bağlantıyı dönüştüren metafizik bir işlemdir. Bu bağlamda inisiyasyon, “Gerçekleşme”yi mümkün hale getiren düzenleyici kavram olarak anlaşılır. Modern dünyada ise bilginin yalnızca temsil zeminine düşürülmesi, inisiyatik boyutu devre dışı bırakır ve bilginin varlıkla kurduğu iletişimi koparır. Buaçından inisiyasyon tartışması, modernite eleştirisinin odağında yer alan ‘niteliksel bilgi’nin yok oluşunu felsefi düzeyde de temellendirir.

Reuno Guénon, "inisiyasyon" kavramı ile, maneviyatın aktarılmasını ve bireyleri temaşa ortamına yönlendirebilen topluluk yapılarını ifade etmektedir. Bu topluluklar, Guénon'un terminolojisinde "geleneksel" olarak adlandırılmaktadır. Temaşa ortamının oluşturulmasına hazırlık sürecini ise "metafizik tahakkuk" ile tanımlamaktadır. Guénon'a göre, tahakkuk süreci, bireyin kendi zatının derinliklerine doğru bir yolculuk yapması, metafizik temaşa aracılığıyla Yaratıcı'nın evreni ve bizleri nasıl idrak ettiğini kendi deneyimleriyle anlamaya çalışmasıdır. İnsanın varoluşsal gayesi, bu bilgiye ulaşmak ve onu yaşamın her alanında hayata geçirmektir (Guénon, 2022, ss.31-63). Ancak, bu saf metafizik bilgi, yalnız başına Tanrı'yı temaşa etmeye

yeterli değildir. Bu bilgi, çeşitli aşamalardan geçilerek elde edilse de sezgisel bir süreçle desteklenmelidir. Bu sezgisel yolculuk, kişinin sadece iç dünyasıyla değil, aynı zamanda dış dünyadaki çeşitli aşamalarla da uyum içinde olmasını gerektirir. Bilgi, eyleme dönüştürülmediği sürece sadece teorik bir değere sahiptir ve bilgiye dayanmayan her eylem, kökensiz ve anlamsızdır (Guénon, 2022, ss.31-63). Gelenek, doktrinin içeriğini ve bu içeriğin ifade edilmesini, düşünce ile eylem arasındaki köprüyü oluşturur.

Bu bağlamda, doktriner yapı, metafiziğin özü ve çekirdeği olarak kabul edilirken, bu özün yaşama aktarılma biçimi ve yolu gelenek olarak adlandırılır. Guénon'a göre inisiyasyonun gerçekleşmesi için üç temel şart vardır. Bunlar nitelik, intikal ve iç çalışma. Nitelik, bireyin doğasında var olan potansiyellerle ilgilidir ve inisiyatik çalışmalar, bu potansiyellerin üzerine inşa edilir. İntikal ya da silsile, geleneksel bir yapıya dahil olmak ve manevi bir etkileşimle gerçekleşir (Dickson, 2021 ss. 589-611). Bu manevi etkileşim, bireyin içsel potansiyellerini geliştirme ve düzenleme imkânı sunar. İç çalışma ise, bireyi inisiyasyonun çeşitli mertebeleri boyunca ilerletir ve nihayetinde "Kurtuluş" ya da "Yüce Özdeşlik" gibi son hedeflere ulaştırır (Guénon, 2022 ss.35-45). İnisiyasyon, özünde sürekli ve değişmez bir nitelik taşır. Her geleneksel öğreti içerisinde benzer özellikleri sergiler ve yalnızca zaman ve mekân farklılıklarına göre biçim değiştirir.

İnisiyasyonun gerçekleştiği herhangi bir form, bir geleneksel öğretinin "ruhu"nu yansıtır ve kabul eden bireylerde silinmez bir iz bırakır. Temelde, manevi bir aktarım sürecine dayanır. Zahirî katılım, bâtını gerçeklere ulaşmanın ön koşuludur. İnisiyasyon sürecine giren birey, ilk olarak dışsal unsurlarla etkileşime girer; ardından "zahir"den "batın"a geçiş yaparak, yeniden doğmuş bir insan olarak daha yüksek ruhsal durumlara erişir. Bu süreç, bireyin özünün tam anlamıyla gerçekleşmesi ile sonuçlanır. Dolayısıyla, inisiyasyon yoluna girmek potansiyel bir başlangıç iken, bu yolda ilerlemek, gerçekleştirilmiş bir inisiyasyonu ifade eder (Dickson, 2021 ss. 589-611). Bu bağlamda, inisiyatik yolun zahirî boyutunun mahiyetini detaylandırmak yerinde olacaktır.

Bu boyut, inisiyatik ritüeller aracılığıyla somutlaşır. Metafizik bilginin zahirî aleme semboller yoluyla yansımaları gibi, inisiyasyon da ritüellerle kendini gösterir. İnisiyatik organizasyonların varoluşu da esasen bu ritüellere dayanır. Ritüeller, geleneksel yapının vurguladığı intikal/silsile mekanizmasını harekete geçiren bir anahtardır ve bu organizasyonlar, söz konusu silsileyi bir düzen içerisinde kurarlar. Ritüeller, manevi etkinin aktarımında kritik araçlardır ve onlar olmadan manevi etki asla ve kesinlikle aktarılamaz. İnisiyatik ritüeller ile genel ritüeller

arasındaki fark, oldukça belirgindir; inisiyatik ritüeller, özel niteliklere sahip, seçkin bir gruba yani elitlere özgüyken, genel ritüeller herkese açıktır ve herhangi bir ayırım yapmaksızın geniş kitlelere hitap eder (Dickson, 2021 ss 589-611). Din ile inisiyasyonu ise net bir şekilde birbirinden ayırt eden Guenon'a göre din; insanı yalnızca bireysel durumu içinde ele almakta ve onu bu çerçevenin dışına taşımayı hedeflememektedir; buna karşılık, inisiyasyonun gayesi, bireyi bu çerçevenin ötesine taşıyarak, üst durumları elde etmeyi ve her durumun ötesine geçmeyi gerçekleştirmektir.

İnisiyasyon, tasavvuf öğretisiyle benzer görünsede, tasavvuf esasında saf metafizik ve geleneksel bilgilerin bir toplamıdır. İnisiyasyon, metafizik bir arayışın ötesinde, özel bir yoldur. Din ile inisiyasyon arasındaki en belirgin fark, kime hitap ettikleri meselesindedir. Din, herkese eşit bir şekilde yönelirken; inisiyasyon, belirli yetenekler gerektiren özelleşmiş bir yol sunar. Az sayıda bireyin ulaşabileceği bu özel yol, kendisine atfedilenlerin ötesinde derin bir anlam taşır (Guénon, 2022, s.33). İnisiyasyonu dinin evrensel söyleminden soyutlayarak elit bir erişim sistemi tarzında kurması, Guénon'un epistemik otoriteyi "metod" üstünden sağlamlaştıran hiyerarşik antropolojisini kristalize eder; tasavvufu "saf metafizik toplamı"na indirgeme hareketi ise tarihsel-pratik çoğulluğu askıya alarak geleneği tekil bir normatif modele doğru yönelmesini ortaya çıkarır.

3.1.6. Guenon'un Gelenekselciliğinin Temel Kavramları

3.1.6.1. Metafizik ve Aşkın Düzen

Guénon'un öğretilerine göre, bizlerin çoğulluk olarak adlandırdığımız her şey, temelde bir yanılsamadan ibarettir. Bireylerin ve nesnelerin bağımsız varlıklar olarak nitelendirilmesi, aslında onların doğasından kaynaklanan bir hakikat değildir; zira varlıkların varoluşu, kendilerinden bağımsız bir üst ilkeye bağlıdır ve bu ilke olmaksızın var olamazlar (Pietsch, 2013 ss. 1-15). Varlığın bu mutlak kaynağı, çeşitli geleneğe göre farklılık gösterir: Hint geleneğinde *Para-Brahma* (Mutlak Brahma) olarak, İslam tasavvufunda *Vâcibu'l-vucûd* (Zorunlu/Mutlak Varlık) olarak ve Taoizm'de *Wu Chi* (Metafizik Boşluk) olarak tanımlanır. (Öztürk, 2021, s.34) Guénon'a göre, saf metafiziğin çekirdeğini Aşkın İlke oluşturur. Bu ilke, varlık hiyerarşisinde sayısız mertebeden sonra en alt düzeyde cismani birey olarak zuhur eder. Ancak, zuhurun gerçekleşebilmesi için Aşkın İlke'nin kayıt altına alınmış hali gereklidir ve bu, zuhurun tüm olasılıklarını içerdiği için Tümümlük olarak adlandırılır (Öztürk, 2021, s.35). Varlık ve yokluk, Tümümlük'in iki temel yönüdür ve Tümümlük'in kaynağı olan Aşkın İlke, bu

bağlamda Sonsuzluk olarak tanımlanır. Tümimkan'ın zuhuru ile varlık, mertebeler halinde inkişaf eder.

Ancak bu mertebeler, varlık açısından mutlak bir dualizmi ima etmez; her tür ayırım, sadece göreceli bir bakış açısından mümkündür. Varlık, esasında tek ve bütündür; var olan her şey, Aşkın İlke'nin zuhuruyla meydana gelir. Bu nedenle, çokluk kavramı da göreceli bir değere sahiptir (Guénon, 2022, ss.31-61). Biz, bireysel pozisyonumuz nedeniyle, mertebeler arasında bir sıralama yapabilir ve bazılarını diğerlerinden önce veya sonra konumlandırılabilir (Öztürk 2021, s.35). Ancak, Ulvi Özdeşlik bağlamında ne ayrılıktan ne de bir öncelik-sonralık ilişkisinden bahsedilebilir. Denizdeki dalgalar, köpükler ve damlalar birbirinden ayrı olarak algılansa da hepsi denizin birer yansımasıdır ve denizin doğasıyla özdeşdir (Pietsch, 2013 ss 1-15). Zuhuratta farklı özelliklerle tanımlanıp farklı isimlerle anılsa da esasında hepsi aynı kaynaktır. Âlem, O'nun sıfatlarının dönüşümleri olarak var olur, ancak O, hiçbir değişikliğe uğramaz. Zuhur eden varlıklar, O'na hiçbir şekilde ilişkin değildir ve O'nun karşısında hiçlikle eşdeğerdir. O, sonsuz ve ebedi olandır; O'ndan türeyen her türlü tezahür ise yoklukla eşdeğerdir. Dolayısıyla, Âlem sadece Brahma'dan vehmi bir ayrılıkla tefrik edilebilir; Brahma âlemden mutlak olarak farklıdır, zira âlemi oluşturan sınırlayıcı sıfatların hiçbirisi O'na atfedilemez ve küllî zuhurun tümü, O'nun sonsuzluğu karşısında sadece bir hiçtir (Öztürk 2021, s.35). Guénon'un anlatımında, Aşkın İlke'nin doğası Taoizm metinlerine dayanarak açıklanırken, aynı zamanda İslam irfanı ve Hint öğretisiyle de derinlemesine bir uyum içinde ele alınmaktadır. "İlkenin varlığının şurada ya da burada olup olmadığını sorgulamayın; O, tüm varlıkların özündedir," diyerek, Guénon, Aşkın İlke'nin sınırsız ve tanımlanamaz doğasını vurgular (Guénon, 2022, ss.31-61). O, varlıkların var oluşunu sağlayan ve onları yönlendiren yasalarla sınırlandırılmaz; zira O, tüm varlıkları kapsayan sınırlılıkların kendisi sınırsız ve sonsuzdur. Her şey O'ndan türemiş ve O'nun iradesiyle şekil değiştirmiştir; O, bütün varlıklarda mevcuttur, fakat varlıklarla özdeş değildir, çünkü O ne değişime uğramış ne de sınırlandırılmıştır (Öztürk 2021, s.36). Guénon, Muhyiddin İbn Arabî'nin "*Risâletü'l-Ahadiyye*" adlı eserinden yaptığı alıntı ile İslam tasavvufunun perspektifini sunar: "Allah'tan başka hiçbir varlık yoktur; O, kendi varoluşunu hiçbir şey olmaksızın kuşatır." (Öztürk 2021, s.36). Bu, varlığın her mertebesinde, özün daima Aşkın İlke tarafından belirlendiğini gösterir. Hint öğretisinde, yaşamın merkezinde Brahma'nın yer aldığı belirtilir ve bu merkezin kalp (*hridaya*) olduğu söylenir.

Ancak Guénon, bu "Kalp" teriminin gündelik kullanımdaki anlamıyla karıştırılmaması konusunda uyarıda bulunur (Guénon, 2022, ss.31-61). Geleneklerde fizyolojik kalp organına özel bir önem atfedilse de burada bahsedilen daha ince ve metafizik bir durumdur. Guénon,

fiziksel bireyselliğin tüm varoluş içinde oldukça sınırlı bir yere sahip olduğunu belirterek, kalbin sınırsız bir yayılma potansiyeline sahip olduğunu ve bütünsel bireyliğin merkezini oluşturduğunu ifade eder. Böylelikle, Brahma'nın evrensel varoluşun kalbinde yer aldığı ifade edilir (Öztürk, 2021, s.36). İslam tasavvufunda, Brahma'ya denk gelen Zat'ın, müminin kalbinde bulunduğu öğretilir. Bu öğretiler incelenirken, "Kalp" kavramının anlamı üzerinde durulmalıdır; çünkü Brahma/Zat sonsuz ve sınırsız olduğundan, fiziksel bir mekâna sığdırılması mümkün değildir. Ancak O'nun sıfatlarının zuhuruyla âlem ortaya çıkar. Bu açıklamalar, Aşkın İlke'nin, varlık kavramının ötesinde bir anlayışı temsil ettiğini ve fiziksel dünya ile metafizik arasındaki köprüyü oluşturduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Aşkın İlke'nin, tüm varoluşun temelinde yatan sonsuz ve değişmez gerçeklik olduğu anlaşılmaktadır (Öztürk, 2021, s.35). René Guénon, varlıkların özünü Aşkın İlke'nin oluşturduğunu teyit ederken, aynı zamanda varlıkların O'nun kendisi olduğunu iddia etmenin mümkün olmadığını belirtir. Bu, âlemi meydana getiren sınırlayıcı özelliklerin Aşkın İlke'ye atfedilemeyeceği gerçeğinden kaynaklanır (Guénon, 2022, ss.31-61). O, mevcudat ile bir ve aynı olamaz; O'nun karşısında var olabilecek herhangi bir şeyin bulunması düşünülemez. Varlığın hem Aşkın İlke olması hem de olmaması paradoksu, geleneksel öğretilerde zuhur (manifestasyon) veya sudûr (emanasyon) kavramları etrafında açıklanmaya çalışılmıştır (Öztürk 2021, s.37). Guénon, geleneklerde bu iki terimin birbirinin yerine kullanılmasını eleştirir; sudûr'un bir varlığın ortaya çıkışı olduğunu, zuhurda ise bu tür bir durumun olmadığını vurgular. Aşkın İlke'den bir şeyin çıkması, O'nun sınırlanması anlamına geleceği için, Guénon, İlke'den ayrı bir varoluşun düşünülemeyeceğini belirtir; aynı zamanda, bir şeyin ayrılarak ortaya çıkması, o şeyin gerçek varlığa sahip olmasını engeller; çünkü O'ndan başka var olan bir şey yoktur.

Guénon, Aşkın İlke'den kaynaklanan bir zuhurun olduğunu belirtir, fakat bu, O'nun ayrılması anlamına gelmez. Varlık, O'nda gerçekleşir ve varlık Bir'dir. Bu Bir'in ilk tezahürü, varlığın ilk belirlenimi olarak kabul edilir ve Hint doktrininde bu, Ishwara ya da Aparabrahma (Mutlak olmayan Brahma), İslam öğretisinde *Akl-ı Evvel* (İlk Akıl) veya Hakikat-i Muhammediye, Taoizm'de ise *T'ai Chi* (Büyük Uç) olarak tanımlanır (Guénon, 2022, ss.31-61). Guénon, Aşkın İlke'nin sonsuz ve sınırsız doğasının, bir tezahür olarak ele alınamayacağını, fakat İlke'den ve İlke içinde gerçekleşen bu ilk tezahürün, her şeyin içinde bulunduğunu ifade eder. Bu ilk tezahür, esasında tüm manifestasyonu şekillendiren belirleyici ilkedir. Bu ilkeden kaynaklanan her form, temelde yokluk içerir (Öztürk 2021, s.37). İbn Arabî'nin öğretisine atıfta bulunarak, yokluğun iki türü olduğunu belirtmek yerinde olacaktır: Mutlak/imkânsız yokluk ve izafî/mümkün yokluk. Zat, tek varoluşa layık ilke olarak sonsuz ve sınırsız olduğundan, mutlak

yokluk gerçekleşemez ve düşünülemez. İzafi yokluk, var olma potansiyeline sahip fakat henüz dışsal olarak mevcut olmayan bir durumu ifade eder. Bu, bir çekirdeğin içinde bir ağaç olma potansiyelini barındırması gibi, izafi yokluk da manifestasyon imkânını içerir. Bu tür yokluk, illaki maddi bir forma sahip olmak zorunda değildir; varlığın herhangi bir mertebesinde yer alabilir. Bu bağlamda, Aşkın İlke'nin sonsuz ve sınırsız doğası, varlığın tüm mertebelerine nüfuz eder ve her türlü tezahür, bu ilkenin içinde ve tarafından gerçekleşir (Öztürk 2021, s.36) René Guénon, varlık kavramını derinlemesine incelerken, İbn Arabî'nin izafi yokluk teorisini "Metafiziksel Sıfır" kavramıyla ele alır. Guénon, "Varlığın Birliği" ya da "Metafiziksel Sıfır". gibi ifadelerin matematiksel bir anlamda değil, metafiziksel bir bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Zira metafizik, niceliksel ölçütlere göre değerlendirilemez.

Guénon'a göre, Mutlak olanın içinde herhangi bir ayırımın olması imkânsızdır; birlik ve çokluk, varlık ve yokluk kavramları bizim sınırlı perspektifimizden kaynaklanır (Guénon, 2022, ss.31-61). Zuhuru ve varoluşun doğasını akılla kavramak adına bu ayrımlara başvurulsa da Guénon yokluk içinde birlik ve çokluk anlayışını reddeder ve yokluğu "Sıfır" olarak tanımlar. Hint öğretisinde bahsedilen ikiliksiz yokluk, bir nevi varlık açısından olumlama değildir, ancak Guénon için metafiziksel sıfır, birliğin ilkesini barındırır ve birlik, bu sıfırın bir tezahürü olarak ortaya çıkar (Öztürk 2021, s.38). Bir şeyin var iken mutlak anlamda yok olması mümkün olmadığı gibi, tam tersi de söz konusu değildir. Bu perspektiften, bir şey var ise yok, yok ise var olamaz.

Dolayısıyla, ilkeden zuhur eden her şey aslında mutlak yoklukta değildir. Guénon, âlemdeki her şeyin özünün, İbn Arabî tarafından izafi yokluk olarak adlandırılan metafiziksel sıfırda bulunduğunu ifade eder. Ancak bu, yokluğun çokluk barındırdığı anlamına gelmez. Yokluk, birliğin ilkesini içerir ve birlik, metafiziksel sıfırdan ayrılamaz; onun içinde belirlenir. Bu anlayış çerçevesinde, çokluk birlikten çıkmaz; ancak birliğin bir tezahürü olarak var olabilir (Guénon, 2022, ss.31-61). Guénon'un zuhur öğretisi, geleneksel "yoktan yaratma" anlatısıyla çelişmediğini, aksine bu iki kavramın aynı hakikatin iki farklı yüzünü ifade ettiğini belirtir. Zuhur, varlığın metafiziksel boyutta ortaya çıkışını temsil ederken, yoktan yaratma, bu sürecin dini bir bakış açısıyla ele alınışdır (Öztürk, 2021, s.39). Ancak "Yoktan Yaratma" ifadesinin, İlke dışında bir yokluk anlamına gelmediğini, zira İlke'nin dışında var olabilecek hiçbir şeyin bulunmadığını vurgular. Bu, İlke'nin yaratıcılığının kendine yeterli olduğunu ve dışsal bir varlığa ihtiyaç duymadığını gösterir. "Yoktan yaratma" terimindeki "yokluk"un bir cevher olarak değil, gerçeklikten yoksun bir durum olarak anlaşılması gerektiğini belirtir (Öztürk 2021, s.39).

Guénon ayrıca, yaratılışın kökeni ve sürecine dair kutsal metinlerin ve harfler ilminin öğretilerine de değinir. Allah'ın âlemi 'Be' harfiyle yarattığını, 'Be'nin Evrensel Varoluşun ya da Külli Ruh'un sembolü olduğunu açıklar. Yaratılışın, 'Be' harfinde ve onun aracılığıyla gerçekleştiğini, bu sürecin kutsal metinlerde 'Be' ile başlayan ilk sözcüklerle sembolize edildiğini belirtir. Bu bakış açısı, Mutlak Varlık olan 'Elif'in varlığına ve ondan sonra gelen her şeyin, O'nun buyruğu altında zuhur ettiğine işaret eder. Dolayısıyla, tüm varoluş, Aşkın İlke'nin bir tezahürü olarak anlaşılır (Öztürk 2021, s.40). Harfler ilmini kozmogoniyle ilişkilendiren bu öğreti, Guénon'un metafiziği sembolik-ontolojik bir “İşaret Düzeni” olarak oluşturup yaratılış söylemini dilsel şekiller üstünden düşünme stratejisini yoğunlaştırır; fakat “Be/Elif” şekli, İslami tefsir ve hurûfî yorum geleneklerindeki farklı soy kütükleri ayrıştırılmadan verildiğinde, özgül bir hermenötiği evrensel doktrin seviyesine yücelten bir genelleştirme etkisi yaratmaktadır.

3.1.6.2. Guénon Metafiziğinin Temel İlkeleri

Reuno Guénon'un metafiziğinin temel ilkeleri, dini inanç sistemlerinin aksine, tamamen akli bir çerçeve üzerine kurulmuştur. Guénon, metafiziğin, dinî bir bakış açısının aksine, duygusal öğeleri barındırmadan, saf bir akıl yürütme süreci olduğunu vurgular. Bu, özellikle Batılı düşünce yapısında, metafiziğin çoğu zaman yanlış anlaşılmasına yol açabilir, zira Batı'da metafizik, genellikle bilim ve felsefe ile iç içe geçmiş ve bu alanlardaki spekülasyonlarla sınırlandırılmıştır (Guénon, 2022, ss.31-61). Ancak, Guénon'a göre, gerçek metafiziksel düşünce, Batı'da yaygın olarak kabul edilen belirsiz ve sınırlı spekülasyonların çok ötesindedir (Aksel, 2023 s. 137). Guénon, metafiziğin yalnızca akla dayalı olduğunu, yani saf entelektüellik olduğunu ifade eder.

Bu, Batı dünyasındaki bilim ve felsefenin iddia ettiği entelektüellikten farklıdır. Batı bilimi ve felsefesi, belirli bir metodoloji ve materyalist yaklaşım çerçevesinde hareket ederken, Guénon'un metafiziği; bu sınırlılıkların ötesine geçerek, varoluşun daha derin ve evrensel prensiplerine odaklanır. Bu; metafiziğin, materyal dünyanın ötesindeki gerçekliklerle ilgilendiğini ve bu gerçeklikleri akıl yoluyla kavramaya çalıştığını gösterir (Aksel, 2023 s 137). Guénon, "Metafizik" teriminin tarihsel kökenine çok fazla önem atfetmez. Terimin kökeninin belirsizliğine rağmen, Guénon için önemli olan, metafiziğin içeriği ve bu alandaki düşüncelerin doğasıdır. Aristoteles'in eserlerinde "Fizikten Sonra" gelen bilgiler olarak adlandırılması, Guénon'un yaklaşımında tesadüfi bir kullanımdan çok daha fazlasını ifade eder. Metafizik, Guénon için, fiziksel dünyanın ötesine geçen ve saf entelektüel bir arayış içeren bir bilgi

alanıdır (Gu  non, 2022, ss.31-61). Bu nedenle, Gu  non'un metafiziğinin temel ilkeleri, varoluşun en derin anlamlarını ve prensiplerini kavrama çabasını içerir.

Bu çaba, akıl yoluyla, duygusal öğelerden arınmış ve saf bir şekilde y  r  t  len bir araştırma dır. Gu  non, metafiziği, evrenin ve varlığın temel yasalarını anlamaya yönelik bir çaba olarak görür ve bu çaba, insanın evrensel gerçekliklerle olan ilişkisini derinlemesine anlamasını sağlar (Dickson, 2021 ss. 589-611). Ona göre, "Metafizik" kelimesine bazı yazarlar tarafından atfedilen yersiz yorumlarla ilgilenmek yerine, bu terimin, Batı dillerinde benzeri bulunabilecek herhangi bir terim kadar uygun olduğunu ve esasen "fizik ötesini" ifade ettiğini belirtmek önemlidir. Bu bağlamda, "fizik" terimi, antiklerin anlayışı doğrultusunda, doğa bilimlerini genel olarak kapsayan bir terim olarak algılanmalıdır. Bu geniş ve kapsayıcı anlayış, "Metafizik" kelimesinin kullanımını, fiziksel dünyanın ötesindeki evrensel düzenle ilgili bilgileri ifade etmek için son derece uygun kılar (Gu  non, 2022, ss.31-61). Gu  non'un metafiziği, evrensel prensiplerin ve düzenin bilgisini merkeze alır. Bu, metafiziğin, yalnızca sınırlı olanın ötesine geçebilen ve evrenselin gerçek bilgisine ulaşmayı hedefleyen bir disiplin olduğunu gösterir (Dickson, 2021 ss. 589-611). Gu  non, metafiziğin kesin bir tanımını önermekten ka  ınır, çünkü metafizik, doğası gereği sınırsızdır ve bu yüzden herhangi bir dar veya geniş formüle sığdırılamaz. Bir tanımın, ne kadar kesin olmaya çalışılırsa çalışılsın, metafiziğin evrensellik niteliği nedeniyle yanlış olacağını belirtir. Bu; metafiziğin, sınırlı olanın ötesindeki evrensel gerçekliklerle ilgilendiğini ve bu yüzden tamamen sınırsız bir bilgi alanı olduğunu vurgular (Gu  non, 2022, ss.31-61). Metafiziği "duygudan soyutlanmış aklı araştırma" olarak ifade ederken aynı zaman da onu tanımsız ilan etmesi, Gu  non'un metodolojisini kesinlik talebi ile nesnesinin tanımsal sınırlandırılabilirliği arasında kurduğu üretken ancak gerilimli bir epistemik düzeni ortaya çıkarır; "metafizik= fizik ötesi" tanımını resmileştirici hat olarak işletmesi ise, terim tarihini bir tanımsal sorumluluk aracına çevirerek modern felsefi farkların yükünü paranteze alma yöntemini görünür kılmaktadır.

3.1.6.3.Mutlak ve Tezahür Etmemiş İlke Kavramı

Gu  non tüm büyük dinler ve felsefi sistemlerin altında yatan temel bir gerçek olduğunu öne sürmekte olup, bu gerçeği Mutlak olarak adlandırmaktadır. Bu Mutlak, sadece kavramsal bir varlık olmanın ötesinde, tüm formları ve tezahürleri aşan, Belirgin Olmayan İlkeyle uyumlu, en üst düzey gerçekliği temsil etmektedir. Belirgin Olmayan İlke, var oluşun kaynağı ve metafizik araştırmaların temeli olarak tüm varlığın temelini oluşurmaktadır (Pietsch, 2013 ss. 1-15; Enyedi, 2015 ss. 9-25). Onun modernite eleştirisi, Mutlak anlayışı ile i   i  e geçmiştir.

Çağdaş Batı medeniyetinin bu değişmez ilkelerden sapmış olduğunu iddia eden Guénon, bunun manevi ve metafizik bir krize yol açtığını savunmaktadır. Bu kriz, tarihsel olarak insan düşüncesini ve kültürünü yönlendiren yüce gerçeklerden kopuşla karakterizedir. Guénon'a göre, maddiyatçılık ve bireyciliğe vurgu yapan modern dünya, daha yüksek bir gerçekliğin var olduğunu tanıyan geleneksel değerlerden bir sapma temsil etmektedir (Jedliński, 2023 ss. 5-30). Bu bağlamda, Belirgin Olmayan İlke, varlığın metafizik temelleriyle yeniden bağlantı kurma ihtiyacını hatırlatan bir işlev görmektedir ve böylece manevi yenilenme ve anlayış için bir yol sunmaktadır (Taj, 2023 ss. 3-26). Guénon tarafından kavramsallaştırılan Mutlak, yalnızca soyut bir fikir olmayıp, birlik kavramı ve her şeyin birbiriyle bağlantılı olması fikri ile yakından ilişkilidir.

Bu perspektif, varoluşun birliğini ve ilahi olanı vurgulayan çeşitli felsefi geleneklerle, özellikle de Sufizm ile rezonans oluşturmaktadır. Guénon'un Mutlak yorumu, Ibn Arabi'nin öğretileriyle uyumlu olup, Mutlak'ın tüm formları aştığını ve var olan her şeyin özü olduğunu ileri sürer. Bu anlayış, modern düşüncede yaygın olan ikili çerçeveleri sorgular ve varlığın birliğini tanıyan bütüncül bir bakış açısını savunur (Olesen, 2024 ss. 1-31). Guénon'un metafiziği çerçevesinde "Tezahür Etmemiş İlke"; tüm tezahürlerin kaynağı olarak tanımlanır. Bu ilke, genellikle fenomenal dünyanın ardındaki perde arkasında gizli kalan nihai gerçeklik olarak betimlenir. Mutlak, tezahür süreci aracılığıyla kendini ifade ederken, Mutlak'ın özü değişmez ve kavranılması mümkün olmayan bir durumda kalır. Guénon'un düşüncesini anlamak için bu tezahür ve belirgin olmayan ikilemi kritik öneme sahiptir; çünkü insan algısının sınırlarını aşmanın gerekliliğini ve gerçekliğin doğasını kavrayabilmenin zorunluluğunu vurgular (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202; Vyshynskyi, 2022 ss. 137-146). Böylece, Belirgin Olmayan İlke, bireylerin varoluşlarını ve içinde bulundukları yeri daha derinlemesine anlamalarına yardımcı olan metafizik bir çapa işlevi görür.

Sonuç olarak, Guénon'un yaptığı araştırmalar, çağdaş felsefi akımların eleştirisini de içermekte olup, bu akımların varoluşun temel sorularını ele almakta yetersiz kaldığını savunur. Modern felsefenin genellikle gerçekliğin metafizik boyutlarını ihmal ettiğini, bunun yerine ampirik ve maddi kaygılara odaklandığını belirten Guénon, bu göz ardı edilmenin, gerçekliğin derin ve belirgin olmayan yönlerini hesaba katmayan parçalanmış bir anlayışa yol açtığını ifade etmektedir (Vyshynskyi, 2022 ss. 137-146; Hammer, 2020). Guénon'da "Varlık" ile "Varlık-Ötesi" farkı, metafiziğin kritik limit çizgisidir. Varlık alanı tezahür düzenine, oluş ve çokluk sistemiyle bağlantılıdır; varlık-ötesi ise tezahürün şartı olan İlke'ye karşılık gelir. Bu fark, modern felsefenin pek çok kez ontolojiyi varlık zeminine hapsetmesine karşı, metafiziğin

“ilkesel” görüşünü korumaya devam eder. Bu açıdan modernitenin krizi, sadece bilgi kavramı değil; İlke’yi reddeden ontolojik daralma olarak anlaşılmalıdır.

3.1.6.4. Tezahür, Çokluk ve Sembolizmin Rolü

Reuno Guénon’un düşüncesi, tezahür, çokluk ve sembolizmin rolü gibi kavramlarla derinden iç içe geçmiştir ve bu kavramları, moderniteyi eleştiren ve geleneksel bilgelikle bağlantıyı yeniden kuran bir metafizik çerçevede açıklamaktadır. Guénon’un felsefesinin merkezinde, tüm tezahürlerin kaynağı olan Mutlak veya Belirgin Olmayan İlke yer almaktadır. Bu ilke, yalnızca soyut bir kavram değil, dünyadaki form ve fenomenlerin çeşitliliğini anlamada temeldir. Guénon, maddi dünyanın daha yüksek, ruhsal bir gerçekliğin yansıması olduğunu ve varoluşun çokluğunun bu tekil kaynaktan tezahür ettiğini öne sürmektedir (Jedliński, 2023 ss. 5-30; Karımov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Guénon’un çerçevesinde tezahür süreci; Mutlak’ın çeşitli formlarda kendini ifade etme süreci olarak anlaşılmaktadır. Bu süreç keyfi değildir; aksine, tüm çeşitliliğin altında yatan birliği yansıtan bir metafizik düzeni takip etmektedir. Dünyadaki form çeşitliliği, ilahi olanın birçok yolla ifade edilmesine olanak tanıyan varoluşun gerekli bir yönü olarak görülmektedir. Doğada, kültürde veya insan deneyiminde her tezahür, kaynağı olan yüce gerçekliğe işaret eden bir sembol olarak hizmet etmektedir (Sivić ve Vörös, 2022 ss. 165-178; Güner, 2023 ss. 122-139). Bu sembolik boyut kritik öneme sahiptir, çünkü bireylere varoluşun karmaşıklıkları arasında yol almayı ve görünürdeki çeşitlilik arasında yatan birliği tanımayı sağlar.

Guénon’un düşüncesinde sembolizm, belirgin olanla belirgin olmayan arasındaki boşluğu kapatmada merkezi bir rol oynamaktadır. Guénon, sembollerin sadece temsiller olmadığını, derin metafizik anlamlarla donatıldığını savunur. Semboller, bireylerin varoluş ve ilahi hakkında daha derin gerçekleri keşfetmelerine olanak tanıyan araçlar olarak hizmet eder. Guénon, geleneksel kültürlerin sembolizmin önemini anladığını ve ritüellerinde, sanatlarında ve dini uygulamalarında aklın ötesindeki metafizik gerçekleri iletme için bu sembolleri kullandıklarını vurgular (Otaiku, 2018 ss. 675-678). Bu sembolizm anlayışı, Guénon’un felsefesinin bütüncül doğasını kavramak için esastır çünkü gerçekliğin tüm yönlerinin birbirine bağlı olduğunu vurgular. Ayrıca, Guénon, gerçekliği yalnızca ampirik gözlemle sınırlama modern eğilimini eleştirir. Modernitenin bireycilik ve rasyonalizm üzerine vurgusu, sembolik ve metafizik boyutlardan kopuşa yol açmıştır. Bu kopuş, manevi ve kültürel geleneklerin anlam ve uyum sağladığı bir kültürel krizde tezahür etmektedir ve bu gelenekler giderek marjinalleşmektedir (Jedliński, 2023 ss. 5-30; Njikeh, 2019 s. 17). Dolayısıyla, Guénon’un

geleneksel bilgelige dönüş çağrısı, modernitenin göz ardı ettiği sembolik ve metafizik gerçeklik yönleriyle yeniden etkileşime geçme çağrısıdır.

Guénon tarafından anlaşılan form çeşitliliği aynı zamanda gerçekliğin hiyerarşik yapısını da yansıtmaktadır. Varoluşun, her biri kendi özellikleri ve işlevleri olan bir dizi seviye veya düzlemde örgütlendiğini ileri sürer. Bu hiyerarşik bakış açısı, belirgin olanla belirgin olmayan arasındaki ilişkiyi ve insanların bu yapı içindeki rolünü daha nüanslı bir şekilde anlamayı sağlar. Guénon, bireylerin gerçek doğalarını ve amaçlarını fark etmek için maddi düzeyden ruhsal düzeye doğru bu gerçeklik seviyeleri arasında yükselmeye çabalamaları gerektiğini önerir (Bourdieu, 2004 ss. 415-443; Vollon ve Gimenez, 2021 ss. 64-78). Bu yükseliş, varoluşun daha yüksek gerçeklikleriyle rezonans kuran semboller ve geleneklerle etkileşim kurarak kolaylaştırılır.

Ayrıca, Guénon'un inisiyasyon ve ezoterik bilgi üzerine vurgusu, düşüncesindeki sembolizmin rolünü daha da açığa çıkarır. Metafizik düzenin gerçek anlamının, genellikle geleneksel bilgeliklere inisiyasyonu içeren dönüştürücü bir süreç gerektirdiğini savunur. Bu inisiyasyon yalnızca entelektüel bir egzersiz değil, bireylerin çevrelerindeki sembolik anlamları algılamalarını sağlayan derin bir manevi yolculuktur. Bu süreç aracılığıyla, form ve tezahürlerin çokluğunun altında yatan daha derin gerçekliklere ulaşılabilir (Hammer, 2020; Olesen, 2024 ss. 1-31). Guénon'un modernite eleştirisi, çağdaş toplumda geleneksel sembollerin ve anlamlarının düşüşünü analiz ederken de yansıtılmaktadır. Toplumlar daha seküler ve maddiyatçı hale geldikçe, ruhsal gerçekleri ileten zengin sembolik dilin kaybolduğunu gözlemlemektedir. Bu kayıp, bireylerin yüzeysel olanı derin olan üzerine tercih ettiği bir dünyada anlam bulma mücadelesi verdiği modern hayatta yönlendirme ve parçalanma hissine katkıda bulunmaktadır (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202; Dickson, 2021 ss. 589-611). İnisiyasyonu sembolik-ontolojik bir algı düzeni olarak temellendirmesi, Guénon'da sembolizmi temsilî bir dil olmaktan soyutlayıp gerçeğe erişimi olanaklı hale getiren çevirici bir epistemik pratik düzeyine yükseltir. Bununla birlikte “sembolik dilin yıkılışı-anlam yitimi” eksenini, sekülerleşme tecrübesini tekil bir yitim söylemine sabitleme yönelimi taşıdığından, modern öznenin dağılmasını açıklayan ayrı sosyo-tarihsel çizgileri eleştiriyi normatif bir teşhise yoğunlaştırmaktadır.

3.1.6.5. Gerçeklikteki Hiyerarşiler: Varlık Zincirleri

Reuno Guénon'un gerçeklikteki hiyerarşileri keşfi, özellikle "Varoluş Zinciri" kavramı üzerinden, varoluşun birbirine bağlılığını açıklayan derin bir metafizik çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeve, gerçekliğin hiyerarşik bir yapıda olduğunu ve her varlık düzeyinin Mutlak'ın farklı bir tezahür derecesini yansıttığını ileri sürmektedir. Guénon'un düşünceleri, modern felsefi söylemde büyük ölçüde ihmal edildiğini savunduğu geleneksel metafizik köklere dayanmaktadır. Onun hiyerarşiye yaptığı vurgu, çağdaş düşüncede yaygın olan eşitlikçiliğin, doğal düzenin bir çarpıtması olarak gördüğü eleştirisine hizmet etmektedir (Karımov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202; Pietsch, 2013 ss. 1-15). Onun hiyerarşisinin merkezinde; varoluşun en ince ve ruhsal düzlemlerden daha yoğun ve maddi formlara doğru bir derecelenmesini gösteren "Varoluş Zinciri" kavramı bulunmaktadır. Bu kavram, sadece soyut bir felsefi fikir değil, aynı zamanda çeşitli dini ve felsefi geleneklerde bulunan evrensel bir ilkeyi yansıtmaktadır. Guénon, yapılandırılmış bir gerçeklik vizyonunu dile getirmek için Hinduizm, Yeni Platonculuk ve Sufizm'den yararlanarak, her varlık düzeyinin kendine özgü özellikleri ve işlevleri olduğunu ifade etmektedir (Zobkov, 2019; Taj, 2023). Bu hiyerarşik model, daha yüksek varoluş düzeylerinin sadece daha rafine olmakla kalmayıp, aynı zamanda metafizik anlamda daha gerçek olduklarını, çünkü Mutlak'a daha yakın olduklarını vurgulamaktadır. Ayrıca, Guénon'un hiyerarşik modeli statik değildir; dinamik olup, tezahürün devam eden sürecini yansıtmaktadır. O, varoluşun ortaya çıkışının sürekli bir süreç olduğunu, daha yüksek gerçeklik düzeylerinin daha alt düzeyleri etkilediğini ve bilgilendirdiğini ileri sürmektedir. Bu varlık düzeyleri arasındaki etkileşim, tüm varoluş biçimlerinin birbirine bağlılığını vurgulamakta ve maddi dünyayı saran ruhsal boyutların farkına varmanın önemini ortaya koymaktadır (Karımov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202; Zobkov, 2019 ss. 218-224). Guénon'un modernite eleştirisi, bu hiyerarşileri anlama biçimiyle yakından ilişkilidir. O, modern dünyanın materyalizm ve bireycilik vurgusuyla, gerçekliğin hiyerarşik yapısının yassılaştığını savunmaktadır.

Bu yassılaşma, bireylerin varoluşun ruhsal boyutlarından kopmasıyla anlam ve tutarlılığın kaybına yol açmaktadır. Buna karşılık, geleneksel toplumlar bu hiyerarşileri tanımış ve bunları korumuş, bireylerin kendilerini daha büyük kozmik düzen içinde konumlandırmalarına olanak tanımıştır (Jedliński, 2023 ss. 5-30; Olesen, 2024 ss. 1-31). Sembolizmin rolü de Guénon'un hiyerarşi anlayışında önemli bir yer tutmaktadır. O, sembollerin varoluşun farklı düzeyleri arasında köprüler oluşturduğunu ve bireylerin gerçekliğin doğası hakkında daha derin hakikatlere erişmelerine olanak tanıdığını savunmaktadır. Geleneksel kültürler, ritüellerinde,

sanatlarında ve dini uygulamalarında metafizik ilkeleri akıl ötesi bir anlayışa taşıyan sembollerini kullanmışlardır. Guénon, bu sembollerin rastgele olmadığını, aksine gerçekliğin kendisinin yapısında kök salmış olduğunu ve varlık düzeyleri arasındaki hiyerarşik ilişkileri yansıttığını vurgulamaktadır (Pietsch, 2013 ss. 1-15; Vyshynskyi, 2022 ss. 137-146). Ayrıca, Guénon'un inisiyasyon kavramı, onun hiyerarşik modeliyle yakından ilişkilidir.

O, metafizik düzenin gerçek anlamının, genellikle geleneksel bilgelik içine inisiyasyon sürecini içeren dönüşümsel bir süreci gerektirdiğini savunmaktadır. Bu inisiyasyon, yalnızca entelektüel bir alıştırma değil, dünyadaki sembolik anlamları algılamayı sağlayan derin bir ruhsal yolculuktur. Bu süreçle, birey maddi olandan ruhsal olana doğru ilerleyerek, gerçek doğasını ve amacını gerçekleştirebilir (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202; Zobkov, 2019 ss. 218-224). Bu yükseliş, daha yüksek varoluş gerçekleriyle rezonansa giren semboller ve geleneklerle etkileşim yoluyla kolaylaştırılmaktadır. Bunun yanı sıra, Guénon'un hiyerarşi keşfi, insan hayatının sosyal ve kültürel boyutlarına da uzanmaktadır. O, modernitenin toplum içindeki doğal hiyerarşileri göz ardı etme eğilimini eleştirerek, bu ihmalin toplumsal kaos ve çözülmeye yol açtığını savunmaktadır. Geleneksel toplumlar ise bu hiyerarşilerin korunmasının önemini kavramış ve bu hiyerarşiler, toplumsal örgütlenme ve uyum için bir çerçeve sağlamıştır. Guénon'un gelenekçiliği, bu ilkelere geri dönüşmesi gerektiğini savunarak hem bireysel yaşamlar hem de toplum için doğal düzenin yeniden tesis edilmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır (Jedliński, 2023 ss. 5-30; Olesen, 2024 ss. 1-31). Bu yeniden tesis, modernitenin karakterize ettiği ruhsal krizin üstesinden gelmek için elzem olarak görülmektedir.

3.1.7. Gelenekselci Filozoflar ve Katkıları

3.1.7.1. Gelenekselcilik ve Daimî Felsefe ile İlişki

Gelenekselcilik, çoğu zaman “*Perennializm*” (*Philosophia Perennis*) ile yakından bağlantılı görülür. Gelenekselci düşünürlere göre, tüm hak din ve gelenekler, özünde bir Ebedî ve Evrensel Hakikat'ten paylar taşırlar. Bu hakikat, rasyonel zihinle kavranamaz; sembolik, mistik ve içsel yollarla ilgi kurulur. Gelenekselciler, modernitenin rasyonel/pozitivist paradigmasının kutsal boyutları yitirdiğini ve insanın metafizikten kopuşu sonucunda bir krize sürüklendiğini savunurlar (Ernst, 1994, ss.176-180). Gelenekselcilikte “Gelenek (*Tradition*)” kavramı anahtar rol oynar. Burada gelenek, yalnızca dinlerin dışsal biçimleri (ritüeller, doktrinler) değil; esoterik ve metafizik boyutlarıyla birlikte “ileriye aktarılan” ilahi bilgi ya da hikmet hattıdır. Gelenekselcilerin bakış açısında bu “Gelenek”, evrensel olarak orijinal (primordial, kökensel)

niteliğe sahiptir ve zamanla modern bakış açısı ve materyalist yorumlarla bulanıklaşmıştır (Fabbri, 2016 ss. 11-13). Bu nedenle gelenekselcilik, “yeniden gelenekle temasa geçme”yi savunur.

Philosophia Perennis terimi, gelenekselci çevreler dışında daha geniş mistik felsefi akımlarda da kullanılır; örneğin Aldous Huxley’in *The Perennial Philosophy* eseri, tüm büyük dini geleneklerin özünde mistik deneyim düzeyinde ortak bir bilgelik içerdiğini ileri sürer (ancak gelenekselciler bu yaklaşımı eleştirel okurlar). Bu tarz universal anlayışla gelenekselciliğin yaklaşımı arasında fark vardır: gelenekselcilik, yalnızca ortak deneyimlere değil, geleneklerin “ortak metafizik hakikat”e dayanması iddiasına vurgu yapar. Gelenekselci düşünürlerin daimî felsefeye katkısı, aynı zamanda epistemolojiyle de bağlantılıdır. Onlara göre insan zihni yalnızca duyuşal / aklî verilerle hareket eden bir düzlemde sınırlıdır; hakikatin tam anlamıyla algılanması için “Seçilmiş yol” veya “İnisiye edilmiş öğretisi hattı” gerekir. Bu görüş, gelenek ve aktarımlar aracılığıyla bilginin kutsallığının korunmasını vurgular (Ernst, 1994, ss.176-180). Gelenekselcilik ile daimî felsefe arasındaki sinerji, özellikle sembolizm, mistik metodoloji ve metafizik bir merkezî hakikat kavramıyla meydana gelir.

Son dönemde bazı felsefeciler, daimî felsefenin daha yumuşak bir versiyonu olarak “*Soft Perennialism*” ya da “*Perennial Phenomenology*” öneriyorlar; bu yaklaşım, gelenekselcilikte ağır metafizik iddialardan ziyade mistik deneyimlerin ortak yönlerini öne çıkaran bu eleştirel dönüşüm; gelenekselciliğin mutlak “metafizik birlik iddialarını” yorumlamak ya da esnetmek isteyen düşünürler için bir ara alan oluşturur (Taylor, 2023, ss.676-679). Gelenekselcilik ve *Philosophia Perennis* ilişkisinde Mircea Eliade’nin çalışmaları da önemli bir yere sahiptir. Eliade, *The Sacred and the Profane* adlı eserinde, dinlerin farklı biçimlerde de olsa aynı kutsal deneyime yöneldiğini ve bu deneyimin insan varoluşunu anlamlandırmada evrensel bir yapı sunduğunu ileri sürmüştür (Eliade, 1957, s.48). Bu bağlamda, “Gelenekselcilik” ve “*Philosophia Perennis*” arasındaki ilişki şöyle özetlenebilir: Gelenekselcilik, daimî felsefenin metafizik vizyonunu daha sistematik, sembolik ve aktarıma dayanan bir çerçeve içinde gündeme getirirken; Daimî Felsefe, geleneklere akla gelebilecek ötesinden bir hakikat düzlemi sunarak gelenekselciliğe ideolojik ve mistik bir temel sağlar.

3.1.7.2. Reuno Guenon ve İntegral Gelenekçilik

Yirminci yüzyıl felsefi ve metafizik söyleminin görünümünde, René Guénon'un çalışmaları ve etkisi, özellikle Gelenekselcilik ve İntegral Gelenekselcilik okulunun gelişimi parametreleri içinde önemli ölçüde belirgindir. Guénon'un yazıları, geleneksel, metafizik bilgelikten

parçalanmış, materyalist bir dünya görüşüne doğru fark edilebilir bir yozlaşmanın altını çizerek; modernitenin, bilgi ve kültürün sekülerleşmesinin önemli ve kalıcı bir eleştirisini sunmaktadır (Sedgwick, 2004, s.42). Guénon, modernitenin ve onun doğasında var olan sekülerizm ve materyalizmin, dünyanın ezoterik geleneklerinin temelini oluşturan " *Philosophia Perennis* " yaygın bir sapmayı temsil ettiğini ileri sürmüştür (Waterfield, 2002). Geniş külliyatında belirginleşen İntegral Gelenekçilik, belirli bir din ya da gelenekle sınırlı kalmayıp onları aşan ve tüm otantik ruhani yollar için temel olan değişmez bir hakikati temsil eden daimî bilgeliliğin yeniden ele geçirilmesi ve canlandırılmasına işaret etmektedir (Oldmeadow, 2004, ss.183-186). Bu, her gelenekte mevcut olan çeşitli yollarla bilinebilen ve dini biçim ve ifadelerin çeşitli üstyapısı için sağlam bir temel sağlayan altta yatan, değişmeyen bir gerçeklik veya ilkeyi varsayan metafizik bir görüştür.

Guénon, geleneksel metafiziğin temel yönleri olarak inisiyasyon ve ruhani idrakin önemini vurgulamıştır; burada entelektüel anlayışın metafizik kavrayış yoluyla doğrudan, dönüştürücü bilgi ile tamamlanması ve derinleştirilmesi gerekmektedir (Lings, 2020, s.199). Eleştirmenler Guénon'un İntegral Gelenekselciliğini, kuralcı ruhani ortodoksluğu ve modern seküler fenomenleri ruhani bir krizin semptomları olarak görmesi nedeniyle hem övmüş hem de irdelemiştir. Guénon'un modern Batı'ya yönelik eleştirisi, metafizik bağlarını kaybetmiş, kaosa ve ruhsal yoksullaşmaya doğru çalkantılı bir sürüklenişe kapılmış bir uygarlık tasvirinde özellikle yakıcıdır (Evola, s.30, 1995). Bununla birlikte, gerçek ezoterik farkındalığın ön koşulu olarak Ortodoks, egzoterik dini yapılara bağlılık konusundaki ısrarı, çalışmalarının desteklediği evrenselci metafizik iddialar göz önüne alındığında, bazı akademisyenler ve ruhani arayışçılar tarafından paradoksal olarak görülmüştür (Sedgwick, 2004, s.50). René Guénon'un mirası ve İntegral Gelenekselciliğin sonraki gelişimi, sadece felsefi spekülasyonların ötesine geçerek, çeşitli coğrafi ve kültürel bağlamlarda ruhani ve entelektüel çevreler üzerinde somut bir etki oluşturmuştur. Guénon'un çalışmaları çok sayıda düşünür ve ruhani arayışçıya ilham vermiş, gelenek, modernite ve ruhani pratikler arasındaki ilişkinin yeniden değerlendirilmesini sağlamış ve çağdaş dünyada ruhani aydınlanmanın olası yörüngeleri üzerine düşünceler ortaya çıkarmıştır.

3.1.7.3. Ananda Coomaraswamy'nin Kültürlerarası Yaklaşımı

Yirminci yüzyılın entelektüel ve felsefi ortamında önemli bir figür olan Ananda Kentish Coomaraswamy, Doğu ve Batı kültürel ve metafizik manzaraları arasında başarılı bir şekilde arayüz oluşturmuş, geleneksel sanatlar, felsefe ve din ile ilgili önemli diyaloglara ve

düşüncelere olanak tanıyan bir köprü kurmuştur (Lipsey, 1977, ss.11-29). Hem doğu hem de batı gelenekleri hakkında derin bir bilgi ve anlayışla dolu olan çalışmaları, farklı dünyalar arasında iletişim yolları açarak, bu dünyaların içsel değerlerinin ve bilgeliklerinin daha derin, karşılıklı olarak zenginleştirici bir şekilde anlaşılmasını ve takdir edilmesini sağlamıştır. Coomaraswamy'nin hermenötik metodolojisi, Doğu bilgeliğini ve sanatını genellikle egzotik veya ilkel olana indirgeyen Avrupa-merkezci paradigmalardan belirgin bir uzaklaşmayı ifade etmektedir (Coomaraswamy, 1934, ss.3-6). Yazıları, çeşitli geleneklerdeki farklı kültürel ifadelerin ve dini formların temelini oluşturan evrensel gerçekleri ve metafizik ilkeleri tanıyan ve açıklayan çok yıllık felsefe ile önemli bir uyumun altını çizmektedir (Coomaraswamy, 1943, ss.56-63). Coomaraswamy'yi “Doğu–Batı arayüzü” olarak betimleyen anlatı, onun filolojik-estetik hermenötiğinin Avrupa odaklı egzoterizmini kıran eleştirel kudretini görünür kılmaktadır.

Yaklaşımının ayırt edici özelliklerinden biri; geleneksel sanatın yalnızca estetik bir amaç taşımadığını, metafizik ve kozmolojik hakikatleri aktarmak için bir araç görevi gördüğünü öne süren Coomaraswamy; geleneksel sanat formlarını, doğasında var olan ruhani ve sembolik boyutları tanımlama becerisiydi (Coomaraswamy, 1943, s.45). Coomaraswamy'nin Hint sanatı ve Batı Orta Çağ sanatı üzerine yazdığı kapsamlı yazılar, yalnızca estetik ya da tarihsel boyutları vurgulamakla kalmamış, daha da önemlisi, sanatın bir ayna görevi görerek tezahür eden dünyanın altında yatan aşkın gerçeklikleri yansıtmaya biçimlerini açıklığa kavuşturarak, bu sanatlarda simgesel olarak temsil edilen sembolik ve kutsal yönler arasında gezinmiştir (Coomaraswamy, 1956, ss.28-34). Coomaraswamy'nin Doğu ve Batı geleneklerini keşfedip birbirleriyle ilişkilendirdiği bilgelik, yalnızca bilimsel bir zekâ sergilemekle kalmamış, aynı zamanda aydınlatmaya çalıştığı metafizik hakikatlerin gerçek bir anlayışı ve idrakiyle dolu bir ruhu yansıtmıştır (Lipsey, 1977). Moderniteye, sanatın ve yaşamın sekülerleşmesine yönelik eleştirileri, salt entelektüel veya felsefi bir analizin ötesine geçerek, insanlığın ruhani yolculuğunu her daim aydınlatan daimî bilgeliğin hissedilir bir şekilde tanınmasına dayanan içgörüler sağlamıştır (Coomaraswamy, 1943, s.112). Ayrıca, Coomaraswamy'nin fikirleri eğitim alanında da uygulanmıştır. Kültürlerarası duyarlılık eğitimi bağlamında, Coomaraswamy'nin büyüme ve anlayışa yaptığı vurguyla uyumlu gelişimsel bir yaklaşım önerilmiştir (Bennett, 1986, ss.179-196). Bu yaklaşım, kültürlerarası yetkinliğin doğuştan gelmediğini ancak eğitim ve öğretim yoluyla geliştirilebileceğini kabul etmektedir.

Onun kültürlerarası yaklaşımı görsel sanat ve kültürel canlanma alanlarına da uzanmaktadır. Çalışmaları, benzer bir uluslararası perspektifi paylaşan Rahibe Nivedita, Margaret Noble ve

Rabindranath Tagore gibi kültürel aktivistlerle ilişkilendirilmiştir (Macdonald, 2016 s 39). Coomaraswamy'nin fikirleri, kültürel canlanmada ve farklı kültürel kimliklerin keşfedilmesinde sanatın rolünün anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Coomaraswamy'nin geniş kapsamlı katkıları Doğu ve Batı arasındaki kültürlerarası diyalogu zenginleştirdiği gerekçesiyle övülse de eleştirmenler onun bakış açısının zaman zaman geleneksel kültürlerin idealleştirilmesine ve belki de biraz katı bir modernite eleştirisine yöneldiğini öne sürmüşlerdir (McEvilley, 2002). Bununla birlikte, Coomaraswamy'nin mirası sanat, maneviyat ve geleneksel bilgeliğin kesişim noktalarını araştıranlar için bir yol gösterici olmaya devam etmekte ve geleneksel sanat formlarının sembolik, metafizik boyutlarına ve Aşkın olana açılan bir pencere sunma yollarına ilişkin içgörüler elde etmek için geniş bir rezervuar sunmaktadır.

3.1.7.4. Julius Evola ve Batı Ezoterik Geleneği

İtalyan bir filozof, ressam ve ezoterist olan Evola, çok çeşitli entelektüel ve ruhani manzaraları kastederek hem akademisyenler hem de filozoflar tarafından hem övülen hem de eleştirilen bir düşünce sentezi oluşturmuştur (Hakl, 2014, s.13). Doğu mistisizminden Batı okült uygulamalarına kadar geniş bir yelpazeye yayılan eserleri, modernitenin materyalizmini ve rasyonalizmini belirgin bir şekilde reddeden, bunun yerine mekanik nedensellik ve fizikselliğin sınırlarının ötesinde metafizik bir gerçeklik ortaya koyan çok yıllık bir felsefeyi yansıtmaktadır (Evola, 2001, s.237). Evola'nın metafizik ilkeler ve ezoterik sembolojilere derinlemesine gömülü olan bütüncül gelenekçiliği hem ebedi hem de değişmez olan hiyerarşik, maddi olmayan ve aşkın bir gerçekliği savunmaktadır (Evola, 1994, s.120). Kabalizm, Simya ve Tantra da dahil olmak üzere çeşitli ruhani geleneklerle olan ilişkileri, felsefesindeki merkezi bir ilkeyi hem kozmosa hem de insan varoluşuna nüfuz eden değişmez, akıl üstü bir düzenin ayırt edilmesini ve bütünleştirilmesini vurgulamaktadır (Evola, 1995, s.63). Evola'nın çok-disiplinli sentezi, modernitenin rasyonalist-materyalist görüşüne yönelik “aşkın düzen”i hiyerarşik bir ontoloji olarak tekrar oluşturan tutarlı bir anti-tez yapar. Bununla beraber Kabalizm–Simya–Tantra gibi heterojen kaynakların benzer “Değişmez Prensip” altında toplanması, spesifik bir eklektizmi evrensellik argümanına dönüşeceğini, metodun meşruiyet şartlarını ayrıca tartışılır kılmaktadır.

Evola'nın ezoterik ve felsefi içgörülerinin birleşimi, ruhani otoritenin her şeye gücü yeten, aşkın bir ilkeden türetildiği ve bu ilkenin daha sonra dünyevi, zamansal alemi aydınlattığı ve düzenlediği katmanlı bir kozmolojide kendini göstermektedir (Evola, s.121,1994). Bu bakış açısı, onun kozmik düzen anlayışıyla örtüşen metafizik olarak bilgilendirilmiş hiyerarşik bir

yapı lehine eşitlikçi ve demokratik paradigmaları kesin bir şekilde reddeden sosyopolitik görüşlerine de doğal olarak uzanmaktadır (Evola, 1995, s.195). Onun felsefi ve ezoterik açıklamaları metafizik ve mistik ilkelerin derin bir anlayışını ve sentezini ortaya koysa da özellikle ırk, toplumsal cinsiyet ve yönetime ilişkin ideolojik perspektifleri önemli tartışmalara ve eleştirilere yol açmıştır (Goodrick-Clarke, 1992). Evola'nın aşırı sağcı siyasi ideolojilere yakınlığı ve faşist ve radikal hareketler üzerindeki etkisi, metafizik kavrayışları ile bunların sosyopolitik bağlamlarda uygulanması arasında var olan yaygın bir gerilim ve uyumsuzluğun altını çizmektedir (Sedgwick, 2004, s.109). Evola'nın çalışmaları moderniteye karşı bir isyan, modern dünyanın değer ve ilkelerinin bir eleştirisi olarak görülebilir.

Bireyciliği, liberalizmi, eşitlikçiliği ve sekülerleşmeyi reddederek geleneksel ve hiyerarşik yapılara dönüşü savunmuştur. Fikirleri muhafazakâr devrimciler ve sağcı hareketler arasında yankı buldu ve onu alternatif sağ için etkili bir figür haline getirmiştir (Pace ve Devenot, 2021, s. 12). Felsefe açısından Evola, idealist felsefenin aşkın sezgilerini Doğu doktrinlerinin ezoterik özüyle birleştiren "sihirli idealizm" olarak bilinen bir kavram geliştirmiştir (Siplivii, 2023 ss 354-358). Farklı felsefi geleneklerin bu şekilde harmanlanması, onun bilginin ezoterik ve mistik yönlerine olan ilgisini yansıtmaktadır. Evola'nın fikirleri gelenekselcilik ve Batı Ezoterik Geleneği çalışmalarıyla da kesişmektedir. René Guénon ve diğer düşünürler tarafından geliştirilen gelenekselcilik, çok yıllık bilgeliğin, farklı dini ve manevi geleneklerin metafizik temellerinin önemini vurgulamaktadır (Sedgwick, 2020). Evola'nın çalışmaları, çeşitli geleneklerin ezoterik boyutlarını araştırdığı ve onları birleştiren temel ilkeleri ortaya çıkarmaya çalıştığı için bu bakış açısıyla uyumludur.

Ayrıca, Evola'nın yazıları faşizm ve onun ezoterizmle ilişkisi üzerine yapılan çalışmalarda etkili olmuştur. Paganizm ve faşizme sempati duymuş ve fikirleri İtalya ve ötesindeki faşist hareketler tarafından benimsenmiştir (Jedliński, 2023 ss. 5-30). Çalışmaları, gelenekçi ve milliyetçi ideolojileri harmanlayarak bu hareketler için felsefi ve manevi bir çerçeve sağlamıştır. Kültürel çalışmalar alanında, Evola'nın fikirleri kültürel plastisite ve siyasi çoğulculuk kavramlarıyla ilişkili olarak incelenmiştir (Pace ve Devenot, 2021 s. 12). Ezoterizm ve ruhanilik üzerine yazıları, sağcı ideolojiler ve bunların kültürel ifadeleri bağlamında analiz edilmiştir. Evola'nın ezoterik bilgiyi keşfi ve mistik geleneklerle olan ilişkisi, daha geniş bir kültürel ve siyasi olgunun parçası olarak görülmüştür. Evola'nın Batı Ezoterik Geleneği 'ne katkılarının araştırılması, metafizik ve ezoterik içgörülerinin derinliğini kabul ederken aynı zamanda sosyopolitik ve ideolojik önermelerinde ortaya çıkan çekişmeli ve sorunlu arayüzleri sorgulayan incelikli ve eleştirel bir yaklaşım gerektirmektedir. Dolayısıyla Evola'nın

çalışmalarıyla ilgilenmek, derin ruhani kavrayışlar ile ideolojik olarak yüklü, tartışmalı sosyopolitik görüşler arasında bir diyalektikten geçmeyi gerektirmekte; ezoterizm, felsefe ve siyasetin geniş alanlarında ortaya çıkan kesişme ve ayrışmaları keşfetmek için verimli bir zemin sunmaktadır.

3.1.7.5. Frithjof Schuon ve Çok Yıllık Felsefe

İsviçreli bir filozof ve metafizikçi olan Frithjof Schuon, 'Çok Yıllık Felsefe' ye yaptığı katkılarla tanınmaktadır. Daimî Felsefe, tüm dini ve ruhani geleneklerin altında yatan evrensel bir hakikatin veya bilgeliğin varlığını öne süren felsefi ve ruhani bir bakış açısıdır. Schuon'un çalışmaları felsefe, din ve kültürel çalışmalar da dahil olmak üzere çeşitli alanlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Schuon'un yazıları, farklı dini geleneklerin metafizik ve ruhani boyutlarını araştırarak onları birleştiren ortak ilke ve hakikatleri ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Çeşitli dini geleneklerin aynı temel gerçeğin farklı ifadeleri olduğunu ve bireylerin bu birliği kabul ederek daha derin bir maneviyat anlayışına ulaşabileceklerini ve dini dogmanın sınırlamalarını aşabileceklerini savunmuştur. Schuon'un anahtar kavramlarından biri, tüm dinlerin ortak bir manevi hakikat çekirdeğini paylaştığını ileri süren "dinlerin aşkın birliği" dir. Schuon, bu birliğin farklı geleneklerin mistik ve ezoterik öğretilerinde bulunabileceğine ve bireylerin bu öğretileri çalışarak ve uygulayarak ilahi olanın doğrudan deneyimine erişebileceğine inanmıştır (Lipton, 2017, ss. 258-293). Schuon'un fikirleri karşılaştırmalı din ve dinler arası diyalog çalışmalarında etkili olmuştur.

Schuon'un dinlerin birliğine yaptığı vurgu, dini çeşitliliğin daha kapsayıcı ve bütüncül bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmuş ve dini münhasırlık kavramına meydan okumuştur (Taylor, 2016 ss. 17-41). Çalışmaları, çok kültürlü toplumlarda dini hoşgörü ve uyumu teşvik etmek için de kullanılmıştır (Ediyono vd., 2020, ss.1-7). Ayrıca, Schuon'un yazıları, manevi hakikatin zamansız ve evrensel doğasını vurgulayan daimicilik kavramıyla ilişkili olarak incelenmiştir. Schuon; René Guénon ve Ananda Coomaraswamy gibi diğer düşünürler tarafından geliştirilen daimicilik, felsefe, maneviyat ve kültürel geleneklerin incelenmesini etkilemiştir (Sivić ve Vörös, 2022 ss. 165-178). Schuon'un fikirleri, insan deneyiminin ruhani ve aşkın yönlerini inceleyen transpersonal psikoloji bağlamında da araştırılmıştır.

Dinlerin aşkın birliği üzerine yazdıkları, ruhani deneyimlerin doğasına, ruhani gelişim ve dönüşüm potansiyeline dair içgörüler sağladığı için bu alanla ilgili görülmüştür (Taylor, 2017, ss.75-80). Schuon'un entelektüel ve ruhani yolculuğu, İslam, Hinduizm, Hristiyanlık, Budizm

ve Yerli maneviyatlarından içgörülerini keşfedip sentezleyerek, tutarlı ve bütünlük bir metafizik dünya görüşünü ifade ederek gelenekçi düşüncenin geniş manzaralarını kat etmektedir (Oldmeadow, 2004). Schuon'un yazılarının özünde "dinlerin aşkın birliği" iddiası yatmakta olup, çeşitli yolların doktrinlerini, ritüellerini ve sembolik ifadelerini çok çeşitli biçimlerde ifade ederken, aynı zamanda tüm gerçek ruhani gelenekleri kapsayan tekil, evrensel bir hakikat ve gerçekliği aydınlattıklarını vurgulamaktadır (Schuon, 1992, s.12). Schuon'un bakış açısı, Sonsuz'un ya da Mutlak'ın Kendisini yaratılışın sonlu ortamı aracılığıyla ilettiği ve böylece manevi arayışların tezahür etmiş dünyadan (māyā ya da yaratılış) tezahür etmemiş, Mutlak Gerçekliğe doğru bir yay çizebileceği İlahi bir Dramayı canlandırdığı bir bakış açısidir (Nasr, 2010, s.210). Schuon'a göre metafizik ilkeler, deneyimsel dünyanın doğasında var olan görünürdeki çokluk ve çeşitliliğin ötesindeki birliğin farkına varılmasına giden yolu aydınlatan yol gösterici ışıklar olarak hizmet eder (Schuon, 2010, ss.109-113). Schuon'un "Dinlerin Aşkın Birliği" tezi, çoğulluğu temsili şekiller seviyesinde korurken birliği metafizik prensip seviyesinde konumlandıran karışık bir hiyerarşi kurmaktadır. Aynı zaman da ayrı gelenekleri tekil bir "Evrensel Hakikat" başlığında okuma hareketi, doktrinel farklılıkları ikincilleştiren yorumlayıcı bir duvara yaslandığı ölçüde, sınırı geçirgenleştirir.

Eleştirel olarak ise; Schuon yalnızca teorik bir çerçeve ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda manevi praksisin ya da yaşanmış, manevi bir yol bağlamında metafizik hakikatlerin bütünsel olarak (entelektüel ve varoluşsal olarak) gerçekleştirilmesinin gerekliliğinin altını çizmektedir (Schuon, 2010, ss.23-24). Schuon'un dua, meditasyon, erdem ve sanata ilişkin açıklamaları bütüncül bir ruhani ekolojiyi ortaya koymaktadır; bu ekolojide arayış içinde olan kişi, bilgelik ve pratiği yaşadığı deneyimin potasında bütünleştirmeye, varlığının özündeki daimî hakikate yönelmeye ve nihayetinde onu gerçekleştirmeye davet edilmektedir (Perry, 1980, ss.1021-1037). Schuon'un Daimî Felsefe ve Karşılaştırmalı Din söylemine katkıları hem derin hem de geniş kapsamlı olup, çeşitli dini ifadelerin altında yatan manevi birliğe işaret eden bir içgörü ve ilkeler kaynağı sunmaktadır.

3.1.8. Gelenekselciliğin Çağdaş Etkileri ve Uygulamaları

3.1.8.1. Dijital Çağda Geleneksellik

Dijital çağda geleneksellik, çağdaş toplumlarda geleneksel değerlerin ve uygulamaların seçici bir şekilde benimsenmesini içeren karmaşık bir olgudur. Gelenekselliğe doğru bu kayış, modernitenin getirdiği zorluklara ve belirsizliklere bir yanıt olarak görülebilir. Dijital çağda geleneksellik modernitenin reddi değil, geleneksel hedeflerle uyumlu ya da onları destekleyen

geleneksel unsurların stratejik bir şekilde bir araya getirilmesidir. Gelenekselcilik, kökleri eskilere dayansa da dijital çağımızda sayısız uygulama alanı bulmakta, teknolojik gelişmeler ve sosyal medya kanallarında gezinerek kendini modern uygulamaların ve diyalogların diline kazımaktadır (Sardar, 2000, s.1). Gerçekten de geleneksellik ve dijitalleşmenin yan yana gelmesi, çoğu zaman kadim ve modern olanın karşı karşıya geldiği, ilgi çekici sentezlere yol açan bir diyalektik oluşturur.

Örneğin; sosyal medya platformlarının ve dijital teknolojinin geleneksel değerleri, anlatıları ve kültürel pratikleri koruma ve sürdürme araçları olarak yükselişini ele alalım. Dijital çağda bu platformlar paradoksal bir şekilde geleneksel anlatı ve uygulamaların hem tehdidi hem de koruyucusu haline gelmektedir. Bu platformlar geleneksel kültürel formların aktarılabilirdiği ve böylece korunmalarının sağlandığı arenalar sunmaktadır (Hjarvard, 2008 ss. 105-134). Halk hikayeleri, ritüeller ve el sanatları gibi geleneksellik unsurları, dijital belgeleme ve yayma yoluyla yeni bir soluk bulmakta ve kendine özgü bir dijital geleneksellik türünü somutlaştırmaktadır.

Ayrıca dijital çağ, geleneksel yapıların erişim ve etkilerini genişletmeleri için yeni fırsatlar da doğurmuştur. Örneğin, dini kurumlar misyon ve değerlerini iletirmek için dijital platformları kullanmakta, böylece köklü inanç sistemlerini dijital medyanın her yerde bulunmasıyla iç içe geçirmektedir (Campbell, 2010, ss.4-5). Dolayısıyla, köklü inançlar teknolojik ilerleme karşısında durağan ya da atıl kalmamakta, bunun yerine çağdaş toplumsal ortama geçebilecekleri yeni mecralar bulmaktadır. Bununla birlikte, teknoloji geleneksel fikirler ve değerler için bir kanal görevi görürken, özgünlük ve kökene sadakatle ilgili güçlü sorulara da yol açmaktadır. Geleneksel uygulamalar ve inançlar, sanal tezahürlerinde metalaşma riskiyle karşı karşıya kalmakta, derin anlamları muhtemelen estetik çekicilik ve dijital tüketilebilirlik tarafından gölgelenmektedir (Ito, 2008 ss. 1-14). Dijital alan iki ucu keskin bir kılıç gibi davranarak gelenekselliğin özünü dijital ortamda dönüştürken hem güçlendirebilir hem de sulandırabilir. Bu perspektifleri incelerken, yoğun bir şekilde dijitalleşen bir çağın ortasında gelenekselliğin değişen tanımı ve uygulamasıyla boğuşmak zorunludur. Gelenekselliğin dijital platformlarda ifade bulduğu sayısız yolu keşfederek, koruma ve dönüşüm arasındaki kesintisiz diyalektiğe tanıklık eden çok yönlü bir anlatıyı ortaya çıkarıyoruz. Dolayısıyla dijital çağ, geleneksellik tohumlarının ya yeniden filizlenebileceği ya da dijital dalgalar tarafından şekillendirilen ve yeniden şekillendirilen farklı varlıklara dönüşebileceği verimli bir zemin haline gelmektedir.

3.1.8.2. Geleneksellik ve Çevresel Sürdürülebilirlik

Gelenekçilik ve çevresel sürdürülebilirlik söylemine girişmek, geçmiş yılların kutsal bilgeliği ile çağdaş ekolojik krizlerimizin zorunluluklarını iç içe geçiren zengin bir anlatı ortaya çıkarmaktadır. Gelenekselcilik, önceden var olan norm ve değerlere duyulan saygıya dayanan ilkeleriyle, insan toplumları ve ekolojik çevreleri arasındaki ortak yaşamı doğal olarak tanıyan uygulamaları somutlaştırarak, toplulukların doğal çevreleriyle ilişki kurdukları yolları aydınlatmaktadır (Berkes, Colding ve Folke, 1993 ss.151-156). Geleneksel uygulamalar ve sürdürülebilirlik arasındaki bu uyum, yerli bilginin ve atalardan kalma yaşam biçimlerinin genellikle çevreyle uyumlu bir etkileşimi kapsadığı ilkesinin altını çizmektedir.

Birçok yerli kültürde geleneksellik sadece felsefi bir bakış açısı olmayıp, örneğin ürün rotasyonu, kutsal koruların korunması ve mevsimsel av yasaklarına uyulması yoluyla biyoçeşitliliği koruyan ve sürdürülebilirliği teşvik eden somut uygulamalara dönüşmektedir (Berkes, Colding ve Folke, 1993 ss.151-156). Geleneksel bilgeliğin modern çevresel sürdürülebilirlik paradigmatlarıyla kesişmesi, doğaya karşı içsel bir saygı ve hürmetin çağdaş sürdürülebilirlik uygulamalarına sızmasını sağlar. Birçok geleneksel inanç sisteminde yerleşik olan itidal, doğal döngülere saygı ve yeryüzünü kutsal bir varlık olarak görme erdemleri, modern toplumların çevreyle olan ilişkilerini yeniden hayal edebilecekleri zorlayıcı bir çerçeve sunmaktadır (Grim, 2001, ss.33-58). Yerli gelenekselliği biyoçeşitliliği muhafaza eden uygulamalar seviyesinde görünür hale getirmemiz, “Gelenek”i soyut bir dünya fikrinden çıkarıp ekolojik yönetim mantığına bağlayarak iddiayı güçlendirmektedir.

3.1.8.3. Gelenekselcilik ve Sosyal Adalet

Sosyal adalet alanında geleneksellik söylemine girişmek, toplumsal normların, uygulamaların ve bunların eşitlikçi ve adil yapılar üzerindeki etkilerinin derinliklerine doğru bir inceleme gerektirmektedir. Gelenekselcilik, uzun süredir devam eden inanç ve uygulamalara yönelik içsel çekimi ile genellikle içinde bir ikilem barındırmaktadır. Mevcut eşitsizlik yapılarını sürdürmek için bir araç olabileceği gibi, paradoksal olarak dönüştürücü sosyal adalet tohumlarını da barındırabilir. Gelenekselliği ve sosyal adaleti incelediğimiz felsefi mercek, kültürel normlar, toplumsal yapılar ve bunların marjinalleştirilmiş topluluklar üzerindeki açık etkileri arasında gezinmeyi gerektirmektedir. Tarihsel olarak, geleneksel toplumlar, bileşenleri arasında sosyal uyum ve güçlü bir aidiyet duygusu yerleştirme kapasitesi göstermiştir. Geleneksel sistemlerin doğasında bulunan toplumsal ahlak, karşılıklı destek, ahlaki ve etik

ilkelerin kolektif sahipliği; potansiyel olarak üzerine adil toplumsal yapıların inşa edilebileceği temelleri desteklemektedir.

Bunun tersine, geleneksellik aynı zamanda mevcut sosyal hiyerarşilerin bekçisi olabilir, belirli demografik grupları sistematik olarak marjinalleştiren ve haklarından mahrum bırakan yapıları koruyabilir. Böylece, süreklilik ve değişim, baskı ve özgürleşme ipliklerinin karmaşık bir goblende birbirine dolandığı, gelenekçilik ile sosyal adaletin girift örgüsü ortaya çıkmaktadır (Zajda, Majhanovich ve Rust, 2006 ss. 9-22). Örneğin, gelenekselciliğin nasıl baskıcı kast hiyerarşilerinin ve sosyal dışlamaların kültürel mirası ve sosyal istikrarı korumak adına sürdürüldüğü bir örtü işlevi görebileceği subaltern akademisyenleri tarafından aydınlatılmıştır.

Bu nedenle, gelenekselliği sosyal adaletin hizmetinde kullanma yolunda ilerlemek, adaletsizliği ve eşitsizliği sürdüren yönlerin kasıtlı ve eleştirel bir şekilde ortadan kaldırılmasını ve aynı zamanda topluluğu, dayanışmayı ve eşitliği güçlendiren yönlerin korunmasını ve güçlendirilmesini gerektirmektedir. Gelenekselliğin korunması gereken yönleri ile dönüştürülmesi gereken yönleri arasındaki bu ayırt edici geçiş, Freire'nin (1970) dönüştürücü eyleme yönelik diyalojik yaklaşımında güzel bir şekilde özetlenmiştir. Geçmişin bilgeliğini ve uygulamalarını onurlandırırken, bunları adalet ve hakkaniyetin hizmetinde korkusuzca eleştiren ve dönüştüren bir yaklaşım zorunlu hale gelmektedir. Böyle bir yaklaşım, geleneksel uygulamaların sadece bütünüyle korunmasını ya da reddedilmesini değil, aynı zamanda sosyal adaletin çağdaş zorunluluklarıyla sürekli bir diyaloga sokulmasını amaçlayan bir yeniden tasavvurunu gerektirmektedir. Dolayısıyla, geleneksellik ve sosyal adaletin sınırları içinde, keşfetmeyi, eleştirmeyi ve en önemlisi, adaletin zorunluluklarına sıkı sıkıya bağlı kalırken geleneksel bilgeliğin kaynaklarından yararlanarak eşitliğe giden yolları kazımayı amaçlayan diyalojik bir etkileşimi davet eden canlı bir dinamik bulunmaktadır.

3.1.8.4. Gelenekçilik ve Eğitim

Gelenekselliğin eğitim uygulamalarına bağlanması, hem tarihsel emsallerden kaynaklanan bir istikrar hem de değişen eğitim ihtiyaçları ve sosyokültürel değişimlerin dinamizmine direnebilecek potansiyel bir katılık sağlayarak çok çeşitli çıkarımlar ve uygulamalar sunmaktadır (Hirsch, 1987, ss.16-17). Kökleri yerleşik bilgi ve yöntemlere duyulan saygıya dayanan geleneksel eğitim, genellikle kültürel, ahlaki ve akademik bilginin bir nesilden diğerine aktarılmasını vurgulayarak entelektüel ve kültürel mirasın korunmasını sağlar. Bu

aktarım paradigması, öğrencilere önceki nesillerin entelektüel çabaları ve keşifleri üzerine inşa edilmiş sağlam bir temel bilgi sağlama potansiyeline sahiptir.

Gelenekçilik merceğinden bakıldığında eğitim, kültürel anlatıların, ahlaki çerçevelerin ve çeşitli akademik disiplinlerdeki temel bilgilerin tutarlı bir şekilde aktarıldığı, uyumlu bir kültürel ve entelektüel kimlik sağlayan bir kanal haline gelir (Hirsch, 1987, ss.7-27). Bununla birlikte, bunu daha ilerlemeci bir eğitim merceğiyle yan yana getirmek, çağdaş eğitimdeki gelenekselci yaklaşımların yararlarının ve zararlarının incelenip tartışılabileceği diyalojik bir alan açar. Dewey (1938), deneyim ve eğitim üzerine yaptığı açıklamada, geleneksel pedagojik stratejilere aşırı bağımlılıkla ilgili endişelerini dile getirerek, eğitim yaklaşımları gelişen toplumsal, kültürel ve teknolojik manzaraya yanıt vermediğinde ortaya çıkabilecek potansiyel durgunluk ve katılığa karşı uyarıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, gelenekçilik, öğrencilerde eleştirel düşünme, yaratıcılık ve uyum sağlama becerilerini teşvik etmekle potansiyel olarak çelişkili olarak algılanabilir; bu nitelikler, modern küreselleşmiş dünyanın karmaşıklıklarında gezinmenin özüdür. Bu nedenle, gelenekselciliğin çağdaş eğitim zorunluluklarıyla uyumu ya da uyumsuzluğu, hem gelenekselciliğin sunabileceği istikrar ve sürekliliği takdir eden hem de eğitimin çağdaş toplumun çokluklarına ve karmaşıklıklarına dinamik bir şekilde uyum sağlama zorunluluğunun eleştirel bir şekilde farkında olan bilinçli bir araştırmayı gerektirmektedir (Labaree, 2005 ss. 275-288). Hirsch'ün "kültürel okuryazarlık/aktarım" vurgusunu Deweyci tecrübi pedagojiyle yan yana getirmeniz, eğitim de gelenekselciliği kuralcı bir savunma olmaktan soyutlayıp fayda-maliyet hattında tartışılabilir bir sorunsallığa dönüştürmektedir.

3.1.8.5. Modern Ruhani Hareketlerde Geleneksellik

Modern ruhani hareketlerde gelenekçilik, çeşitli bağlamlarda ve disiplinlerde kendini gösteren çok yönlü bir olgudur. Modernitenin algılanan manevi boşluğuna veya krizine bir yanıt olarak geleneksel inançlar, uygulamalar ve değerlerle yeniden bağlantı kurulmasını içermektedir. Bu tepki, diğerlerinin yanı sıra Sufizm, yoga ve yerel uygulamalar da dahil olmak üzere farklı ruhani hareketlerde gözlemlenebilmektedir. Gelenekselci ilkeler ile modern ruhani hareketler arasındaki ortak yaşam, atalardan kalma bilgeliğin anlam ve ruhani tatmin için çağdaş arayışlarla iç içe geçtiği zengin bir dokuyu ortaya çıkarmaktadır (Hunt, 2003, ss.5-6). Sadece kalıntı değil, aktif olarak güçlü olan Gelenekselcilik, modern ruhani yörüngelerin atkısı ve örgüsü boyunca incelikle işleyen bir sürekliliği devam ettirir ve aynı anda hem kadim hem de yakın olan arasında dolanan yollar sunmaktadır.

Modern ruhani hareketlerdeki gelenekçiliğin bir yönü de sekülerleşmenin ve dinin özelleştirilmesinin reddedilmesidir. Gelenekçiler, modernizmin dini özel alana indirgeyerek kamusal yaşamdaki rolünü azalttığını savunmaktadır (Fauhatun ve Burhanuddin, 2022 s. 257). Dini uygulamaların yeniden canlandırılmasını ve maneviyatın kamusal bir mesele olarak tanınmasını savunmaktadırlar (Irawan, 2019, ss.42-64). Gelenekselciliğin bir diğer yönü de otantiklik arayışı, geleneksel bilgi ve uygulamaların yeniden canlandırılmasıdır. Modern ruhani hareketler genellikle geleneksel inanç sistemleri ve ritüellerin unsurlarını bir araya getirerek ataların bilgeliği ve kültürel mirasla yeniden bağlantı kurmaya çalışmaktadır (Simoes, 2022, ss.323-346). Bu durum, yerli uygulamaların yeniden canlanmasında ve geleneksel şifa yöntemlerinin dahil edilmesinde gözlemlenebilir (Hampshire ve Owusu, 2013 ss. 247-265). Gelenekselciliğin; modern ruhani hareketler de aynı zamanda materyalizm ve tüketimcilik eleştirisini de yansıtmaktadır.

Birçok birey, maddi varlıkların ötesinde bir anlam ve amaç bulmanın bir yolu olarak maneviyata yönelmektedir (Rodd, 2018 ss. 325-345). Genellikle meditasyon, farkındalık ve bütünsel şifa gibi uygulamalar aracılığıyla kendileriyle, başkalarıyla ve doğal dünyayla daha derin bir bağ kurmaya çalışırlar (Sointu ve Woodhead, 2008 ss. 259-276). Ayrıca, modern ruhani hareketlerdeki geleneksellik, modern yaşamın parçalanmışlığına ve yabancılaşmasına bir yanıt olarak görülebilir. Bu hareketler genellikle topluluk, dayanışma ve kişiler arası ilişkilerin önemini vurgular (Quatro, 2004, ss.228-249). Aidiyet duygusu sağlar ve modern toplumun bireyciliğine ve izolasyonuna karşı koyan destek ağları sunarlar (Jammes ve Palmer, 2018 ss. 405-428). Modern ruhani hareketlerdeki gelenekselciliğin yekpare bir olgu olmadığını belirtmek önemlidir.

Farklı hareketler ve bireyler gelenekçiliği farklı şekillerde yorumlayabilir ve uygulayabilir. Bazıları geleneksel inanç ve uygulamaları orijinal haliyle korumaya çalışarak daha muhafazakâr bir yaklaşım benimseyebilir. Diğerleri ise geleneksel unsurları modern etkilerle harmanlayarak senkretizme yönelebilir (Kouthouris, 2021 s. 1). Bu hareketlere dahil olan bireylerin motivasyonları ve hedefleri de kişisel ruhani gelişimden sosyal ve siyasi dönüşüme kadar çeşitlilik gösterebilir. Günümüz toplumunda modern öncesi dini formlara ve kadim ruhani uygulamalara olan ilginin yeniden canlanışını incelerken, modern bireylerin genellikle modernite tarafından örtüldüğü düşünülen kutsal ve mistik alemlerde teselli ve anlam arayışına girdiği aşikâr bir ikileme tanık olunmaktadır. Gelenekselcilik, daimî bilgeliği benimseyerek, modern çağın manevi ortamını karakterize eden akışkanlık ve parçalanmanın ortasında metafizik bir dayanak ve ontolojik tutarlılık sağlar.

Aşkın ve ebedi olana saygı duyan gelenekselcilik, modern durumun geçiciliği ve varoluşsal çalkantıları arasında kalıcı bir kutsala özlem duyan çağdaş toplum kesimlerinde kendine özgü bir yankı bulur (Hix, 2021). Gelenekselcilik; bu tür bağlamlarda, çağdaş varoluşsal ve toplumsal manzaralara nüfuz eden seküler, rasyonalist ve materyalist yönelimleri dengelemeye çalışan zamansız bir bilgeliği çağırarak varlığını ortaya koymaktadır. Özellikle Yeni Çağ hareketi, eklektik ve senkretik ruhanilikleriyle, çoğu zaman belirgin bir şekilde modern bir karaktere sahip olsa da geleneksel ve modern ruhani akımların ilgi çekici bir birleşimini kanıtlamaktadır. Bu hareket göreceli, bireyci ve deneyimsel yönelimleri bakımından kesinlikle modern olsa da aynı zamanda kadim bilgeliği, uygulamaları ve sembolleri kendine mal etmekte, uyarlamakta ve bunlara saygı göstermekte, zamansal olarak geniş ve ontolojik olarak gözenekli ruhani yollar inşa etmektedir (Hanegraaff, 1996, ss.303-330). Gelenekselciliği modernliğin geçiciliği karşısında “Kutsala Hasret”in belirtisel bir dili olarak yorulmanız, çağdaş ruhanilik pazarındaki talep mantığını kavramak açısından açıklayıcıdır.

Dolayısıyla, Gelenekselcilik ve modern maneviyat arasındaki diyaloglar, zamansız ve anlık olanın birleştiği alanlarda ortaya çıkar ve manevi arayış içinde olanlara hem atalardan gelen köklere sahip hem de çağdaş olarak geçerli yollar sunmaktadır. Ayrıca, geleneksellik, modern ruhani hareketlerle örülürken, özgünlük, kendine mal etme ve geleneksel bilgeliğin genellikle pazar odaklı ve metalaştırılmış bağlamlarda potansiyel olarak seyreltilmesine ilişkin düşünceleri de ortaya çıkarmaktadır (Carrette ve King, 2005). Bu kesişimsellik, geleneksel ilkelerin aynı anda hem derinlemesine kişisel hem de geniş ölçüde eklektik olan modern ruhani arayışlar içinde nasıl yönlendirildiğini, müzakere edildiğini ve nüanslandırıldığını incelemek için verimli bir zemin sağlamaktadır.

3.1.8.6. Çevrecilik ve Doğaya Dönüş

Gelenekselcilik ve modern çevre hareketleri arasındaki kesişme, kadim bilgelik ve çağdaş ekolojik bilincin iç içe geçerek antroposenin karmaşıklıklarına ve krizlerine yön verdiği diyalojik bir dinamiği ortaya çıkarmaktadır. Özünde, kutsalın ve tüm varlıkların birbirine bağlılığının bir tezahürü olarak doğal dünyaya duyduğu hürmetle Gelenekselcilik, insanlığın ekolojik dünyayla ilişkisini yeniden düzenlemeye çalışan modern hareketlerde yankı bulmaktadır (Taylor, 2007, ss.344-345). Bu uyum, asırlık bilgeliğin yeniden canlanışını müjdelemekte, insan ötesi dünyanın içine gömülmüşlüğümüze ve onunla karşılıklı bağımlılığımıza dair derin içgörülerini ön plana çıkarmaktadır. Gelenekselcilik, çok yıllık felsefelerle uyum içinde, varoluşun metafiziksel bağlılığına öncelik tanır ve doğal dünyaya

yalnızca faydacı değil, derinlemesine ontolojik olan içsel bir değer ve kutsallık atfeder (Nasr, 2010, s.274). Bu ilke, çevresel bozulmanın tahribatı ve iklim değişikliğinin insan kaynaklı zorunluluklarının ortasında, insanın doğayla ilişkilerini yeniden büyülemeye çalışan, kökleri derinlemesine bakım, karşılıklılık ve saygılı bir bekçiliğe dayanan bir etik ve pratiği teşvik eden çağdaş çevresel söylemleri ve hareketleri canlandırmaktadır.

Özellikle "Doğaya Dönüş" hareketleri, yaşam tarzının sadeleştirilmesi ve sürdürülebilirliğini savunarak ve modern sanayi toplumlarının karakteristiği olan açgözlü tüketim ve materyalizmden bilinçli bir şekilde uzaklaşarak doğal dünya ile uyumlu bir varoluşu yeniden üretme çabasını kapsamaktadır (Grigorova ve Gregorova, 2015). Bu hareketlerin özünde, çevreci krizlere yalnızca pragmatik ya da teknosentrik bir çözüm değil, insanlığın kendisini tahakkümcü bir aktör olarak değil, kutsallaştırılmış bir ekolojinin ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü derin bir felsefi ve ruhani yeniden ayarlama arayışı olduğu için, gelenekçi ilkelerin somut bir uygulaması bulunmaktadır.

Ayrıca, Derin Ekoloji diyalogları ve uygulamaları, geleneksel bilgelik ile modern ekolojik bilincin birleştiği başka bir yolu aydınlatmaktadır. Tüm yaşam biçimleri ve ekosistemlerde içsel değer algılayan bir felsefeye dayanan Derin Ekoloji, tüm varlıkların içsel değerini ve birbiriyle ilişkisini tanıyarak, insan-merkezli bakış açısından biyo-merkezli ya da eko-merkezli bakış açısına radikal bir geçiş önermektedir (Naess, 1989, ss.164-174). Bu ilke, gelenekselci birbirine bağlı uyum ilkesi ile çağdaş çağın acil ekolojik paradigmaları arasında güçlü bir sentez ortaya koymaktadır.

3.1.8.7. Sanat, Estetik ve Gelenekçi İlkeler

Ontolojik bir paradigma olarak geleneksellik hem klasik hem de çağdaş dönemlerde estetik tefekkürleri ve sanatsal tezahürleri önemli ölçüde şekillendirmiş, içkin olan aracılığıyla aşkın olanı aydınlatmak için metafizik kavrayışları yaratıcı ifadelerle iç içe geçirmiştir. Sanat ve Gelenekselciliğin iç içe geçmesi, metafizik ilkelerin, sembolizmlerin ve kutsal geometrilerin, profan maddi dünyanın ötesinde aşkın bir gerçekliği ileten fırça darbeleri haline geldiği bir tuval sunmaktadır (Coomaraswamy, 1934, s.35). Geleneksel sanat salt bir temsil değil, aşkın olanın içselleştirildiği ve izleyicinin ilahi ya da nihai gerçeklikle katılımcı bir ilişkiye davet edildiği kutsal bir kanaldır.

Geleneksel sanat ve estetiğin en önemli köşe taşlarından biri, salt bir yapı olarak değil, kutsal ve profan olana aracılık eden, metafizik gerçeklikleri ve fizikselliğini aşan ezoterik hakikatleri

içinde kodlayan bir sembol olarak görülen biçim ilkesidir (Burckhardt, 1976, ss.80-88). Geleneksel sanattaki içsel semboloji ve teosofik temeller, her bir sembol, renk ve biçimin duyular üstü alemlere bakışlar sunan ve ilahi olanla kutsal bir katılımı kolaylaştıran bir pencere olarak tasavvur edildiği metafizik bir gerçekliğin göstergeleri olarak hizmet etmektedir. Gelenekselci ilkeler sanata, estetik yaratımların maddiyatlarıyla sınırlı kalmayıp zamansal olanla ebedi olan arasında aracılık eden semboller olarak biçim değiştirdiği ve görülen aracılığıyla görünmeyenin aydınlanmasını kolaylaştıran kutsal bir karakter kazandırmaktadır (Lipsey, 1988, ss.53-73). Gelenekselci felsefede çok önemli bir yer tutan gerçekliğin hiyerarşik yapısı, sanatsal ifadesini sanatın içindeki farklı anlam düzeylerinin ayırt edilmesinde bulmakta, egzoterik ve ezoterik, her biri metafizik gerçeklere bir erişim ve içgörü katmanı sağlamaktadır.

Gelenekselcilikte güzellik, hakikat ve iyilik arasındaki ayrılmaz ilişki, hakiki sanatın hem estetik zarafetin hem de metafizik derinliğin somutlaşmış hali olması gerektiğini yineler; burada formun güzelliği ilahi olanın aşkın güzelliğini yansıtır (Coomaraswamy, 1956, s.54). Böylece sanatsal tezahürler, içsel güzellikleri ve sembolizmleri aracılığıyla ruhu ilahi hakikatin hatırlanmasına ve idrak edilmesine yönlendiren kutsallaştırılmış formlar haline gelir. Çağdaş bağlamda, Gelenekselci ilkeler modern sanata, özellikle de onun soyutlama, uyumsuzluk ve sanatın kutsallıktan arındırılması yönündeki eğilimine karşı bir eleştiri geliştirir; bu sanat metafizik sembolizmlerden ve aşkın olana aracılık etme şeklindeki kutsal işlevinden uzaklaşmaktadır (Guenon, 2022, s.166). Modern sanat sıklıkla seküler ve profan olanı bozmaya, eleştirmeye ya da yansıtmaya çalışırken, Gelenekselci ilkelerle öngörüldüğü üzere geleneksel sanat ruhu yüceltmeye, kutsallaştırmaya ve metafizik ve ilahi gerçekliklere doğru yeniden yönlendirmeye çalışmaktadır.

Modern sanatla incelikli bir diyalojik ilişki içinde olan Gelenekselci estetik, çağdaş çağda sanatsal ifadelerin yeniden büyülenmesini davet ederek, sanatçıların kutsal sembolizmlerin, metafizik içgörülerin ve sanatın kutsallaştırıcı işlevinin yeniden bütünleştirilmesi ve canlandırılması yoluyla modernitenin karmaşıklıkları ve paradoksları arasında gezinebilecekleri keşifsel bir alanı teşvik etmektedir. Dolayısıyla, Gelenekçilik ve çağdaş sanatsal ifadeler arasındaki diyalektik, kadim bilgelik ve modern yaratıcılığın birbirlerine meydan okuyarak, birbirlerini zenginleştirerek ve aşarak sohbet ettiği ilgi çekici bir panorama olarak ortaya çıkmaktadır.

3.1.8.8. Gelenekselcilik ve Modernite'nin Krizi

Modernitenin krizini Gelenekselcilik merceğinden incelerken, sakral yönelimlerden seküler eğilimlere doğru yaşanan sismik değişimin karmaşık bir araştırması, çağdaş yörüngeleri belirleyen epistemik, kültürel ve manevi kırılmaları ortaya koymaktadır. René Guénon ve Julius Evola gibi düşünürler tarafından simgelenen gelenekselcilik, ilkel gelenekleri ontolojik olarak esaslı bir şekilde ortaya koymuş ve zamansal değişimlerle lekelenmemiş ezoterik bir gerçeklik anlayışının altını çizen daimî bir bilgeliği ifade etmiştir (Sedgwick, 2004, s.40). Bu bağlamda, modernitenin krizi aşkın ilkelerden bir kopuş olarak görülmekte; epistemoloji, etik, kültür ve maneviyata nüfuz eden bir desakralizasyonla sonuçlanmaktadır.

Kriz, aşkın olanın kolektif olarak terk edilmesi ya da unutulmasıyla açık bir şekilde tasvir edilmekte, daha yüksek ilkelerin materyalizm, rasyonalizm ve bireycilik tarafından gizlendiği ve böylece hem bireysel hem de toplumsal yapıların atomize edildiği metafizik bir yönelim bozukluğuyla sonuçlanmaktadır (Guenon, 2022, s.36). Modernitenin dünyanın büyüsunü bozması, Weber'in ufuk açıcı kavramsallaştırmasını ödünç alarak, Gelenekselci tefekkürde metafizik olanın merkeziliğinden maddi ve olumsal olanın periferiliğine doğru bir sapma anlamına gelen varoluşun mekanikleşmesi ve metalaşmasının altını çizmektedir (Weber, 2003, ss.60-122). Gelenekselcilik kadim bilgelikte gömülü olan ezeli, aşkın hakikatleri yüceltirken, modernite, çeşitli epistemik ve kültürel avatarlarında, metafizik veya aşkın anlatıları gerici veya batıl inanç olarak görerek, genellikle rasyonel ampirizm ve teknolojik ilerlemeye dayanan dizginlenemez bir ilerleme arayışındadır (Taylor, 2007, ss.20-29). Gelenekselci eleştiri, böyle bir yönelimin kaçınılmaz olarak manevi bir boşluğa yol açtığı, kutsal olanın profan olanla ikame edildiği ve ilahi telaşın yerini hümanist ve materyalist arayışların aldığı önermesine dayanmaktadır. Bunun sonucunda ortaya çıkan ve modern varoluşun çeşitli katmanlarına sızan parçalanma, anomi ve nihilizm, derin bir metafizik krizin ve kolektif bilinçteki kutsal duyarlılıkların azaldığının kanıtıdır.

Bununla birlikte Gelenekselci eleştiri, moderniteyi sıklıkla karakterize eden indirgemeci materyalizm ve seküler hümanizmin farkında olmadan insan varoluşunun çok yönlülüğünü budayarak onu derinlikten, kutsallıktan ve yüksek ilkelere bağlılıktan mahrum bıraktığının altını çizmektedir (Huxley, 1946, ss.184-231). Dolayısıyla gelenekçi paradigmalar, moderniteyi kendi dayattığı metafizik sürgünden kurtarmak ve içkin olanla aşkın olanı uyumlu bir şekilde iç içe geçiren bütüncül bir gerçeklik anlayışını canlandırmak için kutsal bilgeliğin yeniden kavramsallaştırılmasını ve yeniden bütünleştirilmesini davet etmektedir. Görünürdeki antiteze

rağmen, Gelenekselcilik ve modernite arasındaki etkileşim, ilerleme ve ilkelik diyalektiğine dair derin bir sorgulamaya davet etmekte, maddi ve metafizik, zamansal ve ebedi olan arasında ayırt edici bir gezinti talep etmekte, böylece ne naif bir gerileme ne de kadim olanın yadsınmasını amaçlayan simbiyotik bir diyalogu teşvik etmekte, aksine modern diasporanın varoluşsal parçaları arasında ontolojik bütünlüğe doğru bir yol açan akıllıca bir sentezi teşvik etmektedir.

3.1.9. Gelenekselcilik Üzerine Eleştiriler ve Tartışmalar

3.1.9.1. Gelenekselci Felsefeye Yöneltilen Eleştiriler

Temel ilkelerini ilksel ve daimî bilgeliğe duyulan saygıya dayandıran Gelenekselci Felsefe, çeşitli cephelerde güçlü eleştirilerle karşılaşmaktadır; bunlar arasında, içsel muhafazakârlığı, dışlayıcılık potansiyeli ve modern öncesi toplumların romantikleştirilmesi ile ilgili endişeler belirgin bir şekilde tekrarlanmaktadır. Mark Sedgwick gibi akademisyenler, Gelenekselcilik çerçevesinde ortaya çıkan paradoksları ve sorunlu yönleri incelemiş, modern karmaşıklıklarla kesişimini araştırmışlardır (Butler, 1990, s.6). Bu mercekten bakıldığında, Gelenekselcilik mutlakçı bir dünya görüşünü sürdürüyor olarak algılanabilir; burada tekil bir metafizik anlatıyı her yerde geçerli olarak öne sürmekte ve insan medeniyetini süsleyen sosyokültürel, tarihsel ve felsefi çeşitlilikleri ve farklılıkları tanımayı ihmal etmektedir.

Gelenekselciliğin hem metafiziksel hem de toplumsal hiyerarşik yapılara duyduğu saygı da sık sık tartışma konusu olmakta, eleştirmenler böyle bir paradigmanın özünde tahakküm, ataerkillik ve eşitsizlik sistemlerini desteklediğini savunmaktadır (Foucault, 1980, ss. 1972-1977). Gelenekselcilik, sosyo-politik bir düzene dönüşen kozmik bir düzen ortaya koyarak, toplumsal hiyerarşileri ve sistemik eşitsizlikleri istemeden de olsa kutsallaştırabilir ve sosyal adalet, eşitlik ve özgürleşme zorunluluğunu ortadan kaldırabilir. Buna ek olarak, Gelenekselciliğin kadim bilgeliği ve medeniyetleri kutsama eğilimi, çağdaş ilerlemelere ve farklı kültürel ifadelerle karşı belirli bir kaçışçılığa veya gerici bir duruşa yol açabilir (Sedgwick, 2004, s.266). Eleştirmenler, geçmişe eleştirel olmayan bir hürmetin, günümüzle proaktif ve yapıcı bir şekilde ilişki kurmanın pragmatik ve etik gerekliliğini gizleyebileceğini, potansiyel olarak sosyo-kültürel evrimi ve mevcut küresel zorluklara uyarlanabilir, yenilikçi çözümlerin geliştirilmesini engelleyebileceğini savunmaktadır.

Gelenekselci felsefeye yönelik eleştirilerden biri de dini bağlamlardaki reformist hareketlere karşı olmasıdır. Suharto sonrası Endonezya'daki İslam örneğinde, sultanın gelenekçi felsefesi

reformist eleştirmenler tarafından eleştirilmiş ve bu da ülkedeki İslam'ın parçalı yapısını yansıtmıştır (Bubandt, 2009 ss. 291-316). Bu eleştiri; gelenekçi yaklaşımların ilerlemeyi, dini uygulamaların değişen sosyo-kültürel bağlamlara uyarlanmasını engelleyebileceğini öne sürmektedir. Gelenekselci felsefeye yönelik bir diğer eleştiri de modern şüpheciler tarafından okumalara verdiği yanıttır. Genellikle gelenekselci perspektiflerle ilişkilendirilen Wittgensteinci Fideizm ile bağlantılı din dili yaklaşımı, gelenekselciler için klasik felsefenin etkisinden veya şüpheciliğe verilen rasyonalist teolojik yanıtlardan daha büyük sorunlar yaratabilir (Moad, 2022 ss. 4-28). Bu eleştiri, çağdaş felsefi zorlukların ele alınmasında gelenekselci yaklaşımların potansiyel sınırlılıklarını vurgulamaktadır. Metafizik ve epistemoloji de gelenekselci felsefe için eleştiri alanları olmuştur. Gelenekselci görüşlere meydan okuyan yapılandırmacı perspektif bilginin ve bilmenin doğasına ilişkin kişisel felsefelerin bileşenlerinden biridir (Muis vd., 2011 ss. 507-519). Bu eleştiri, gelenekselci bakış açılarının alternatif epistemolojik çerçevelerin keşfini sınırlayabileceğini öne sürmektedir.

Ayrıca, gelenekselci felsefe, teknolojik gelişmelere ve eğitim uygulamalarındaki değişime karşı gösterdiği direnç nedeniyle de eleştirilmektedir. Yeni teknolojinin eğitim üzerindeki etkisine yönelik anlamlı eleştiriler genellikle olumsuz, gelenekçi ya da Luddite olarak damgalanmaktadır (Gibbons, 2006, ss. 7-14). Bu eleştiri, gelenekçi bakış açılarının değişen eğitim ortamına uyum sağlamadaki potansiyel direncini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, Gelenekselci felsefeye yönelik eleştiriler, kadim bilgeliğin korunması ile çağdaş gerçeklikleri daha kapsayıcı, eşitlikçi ve ilerici bir mercekten kabul etme, eleştirme ve yeniden tasavvur etme zorunlulukları arasındaki denge ve dengesizlikler üzerine düşünmeye davet etmektedir. Gelenekselcilik ve eleştirileri arasındaki diyalog, daha ileri felsefi sorgulamalar için verimli bir zemin oluşturmakta ve potansiyel olarak aşağıdakileri kapsayan sentezler ortaya çıkarmaktadır

3.1.9.2. Gelenekselciliğin Geçerliliği ve Uygulanabilirliği Üzerine

Genellikle antik çağlardan miras kalan kalıcı ve metafizik bilgeliğin değer kazanması olarak yorumlanan Gelenekselciliği çevreleyen söylem, modern toplumsal çerçeveler içinde geçerlilik ve uygulanabilirlik yönlerini ima eden şiddetli tartışmalara karışmıştır. Bu tartışmaların temelinde sıklıkla Gelenekselciliğin geçmiş dönemleri romantikleştirmesi ve metafizik ve sosyal olarak hiyerarşik bir dünya görüşünü örnek alması yatmaktadır (Sedgwick, 2004, s.105). Başlıca tartışmalardan biri, Gelenekselcilik ve Modernizm arasındaki açık gerilimden kaynaklanmaktadır; ilkinin, ikincisinin rasyonalist, seküler ve ilerlemeci ethosunu reddetmesi, ikilemli bir felsefi zemin yaratmaktadır (Kumar, 2010, ss.88-102). Eleştirmenler,

Gelenekselciliğin Modernizm tarafından yayılan yeniliklerden, sosyal ilerlemeden ve bilimsel gelişmelerden kaçınmasının, modası geçmiş ve çağdaş toplumsal ihtiyaçlar ve ampirik gerçeklerle uyumsuz görünebilecek bir paradigma ile sonuçlandığını savunmaktadır.

Buna karşılık, Gelenekselciliği savunanlar, onu manevi ve ahlaki değerlerin bir deposu olarak konumlandırabilir; modern görecelilik ve materyalizmin büyüleyici kasırgası olarak algıladıkları şeyin ortasında bir demirleme sağlayabilir (Huxley, 1946, ss.25-27). Taraftarlar için çok yıllık hakikatlerin yankılanması, modern durumun yol açtığı etik, varoluşsal ve sosyal ikilemlerde yollarını bulabilecekleri bir pusula sunmaktadır. Ayrıca, Gelenekselciliğin çok kültürlü, çoğulcu ve dinamik olarak gelişen toplumlarda uygulanabilirliği titiz bir araştırmayı gerektirmektedir. Gelenekselcilik manevi hakikatlerin ve ahlaki sabitelerin erdemlerini yüceltse de, bu ilkelerin yorumlanması ve somutlaştırılması kültürel, sosyal ve bireysel spektrumlar arasında önemli ölçüde farklılık gösterebilir (Smith, 1991, ss.87-106). Buradaki zorluk, Gelenekselci ilkelerin evrenselliği ile yaşanmış deneyimlerin ve sosyo-kültürel bağlamların özgüllüğü ve çeşitliliğinin uzlaştırılmasında yatmaktadır.

Benzer şekilde tartışma, Gelenekselciliğin hiyerarşik ve genellikle sosyal açıdan muhafazakâr bakış açılarının ahlaki ve sosyal çürümeye karşı bir koruma olarak algılanabileceği veya demokratik, eşitlikçi ve kapsayıcı ideolojilere karşıt olarak eleştirilebileceği siyasi alana da uzanmaktadır (Sedgwick, 2004, ss.222-260). Gelenekselciliğin siyasi ideolojiler, politikalar ve yönetimle nasıl etkileşime girdiği ve bunları nasıl etkilediği, çeşitli felsefi, etik ve pragmatik değerlendirmeleri içeren çok boyutlu bir sorudur. Bununla birlikte, Gelenekselciliğin diğer felsefi ve pratik çerçevelerle etkileşime girme ve bunları tamamlama potansiyeli, canlı bir tartışma alanı olmaya devam etmektedir. Gelenekselci bakış açıları modern düşünce, bilim ve toplumsal örgütlenmenin unsurlarıyla, kadim bilgeliğin derinliğini modern paradigmalardan yenilikçi ve uyarlanabilir kapasiteleriyle sentezleyecek şekilde bütünleştirilebilir mi?

3.1.9.3. Gelenekselciliğe Alternatif Perspektifler ve Yanıtlar

Gelenekselciliğe karşı en derin eleştirilerden biri postmodernist düşünceden gelmektedir. Postmodernizm, toplumların değer verdiği büyük anlatıları ve gerçekleri temelden sorgulamaktadır (Lyotard, 1984, ss.23-25). Bu bakış açısına göre, geleneksel inançlar doğaları gereği çağdaş inançlardan üstün değildir. Bunlar sadece sosyo-tarihsel bağlamları tarafından şekillendirilen farklı anlatılardır. Derrida'nın (1978) 'yapı bozum' fikri de gelenekselliğin sıklıkla dayandığı sabit anlamlara ve yapılara meydan okuyarak bu durumu açıklığa

kavuşturmaktadır. Bir başka alternatif bakış açısı da feminist eleştirilerden gelmektedir. Geleneksel toplumlar, eski normları koruyarak, kadınları marjinalleştiren ataerkil yapıları istemeden de olsa devam ettirebilirler (Butler, 1990, ss.45-58). Feminist düşünce; toplumsal cinsiyetin akışkanlığını vurgulayarak, özcü görüşleri ortadan kaldırarak, kadınların ve diğer ötekileştirilmiş grupların deneyimlerini ve haklarını hesaba katmak için geleneksel anlatıların gözden geçirilmesi çağrısında bulunur.

Dewey (1938) gibi düşünürler tarafından benimsenen pragmatizm ise, gelenekçiliğe bir başka yanıt sunmaktadır. Pragmatistler geleneği kutsal olarak görmek yerine inançların faydasını ve işlevselliğini vurgularlar. Eğer geleneksel bir inanç artık çağdaş dünyanın ihtiyaçlarına hizmet etmiyorsa, o zaman yeniden değerlendirilmeli ve muhtemelen reforme edilmelidir. Bağlılıktan ziyade uyarlanabilirliğe yapılan bu vurgu, gelenekselci düşüncenin statik doğasına doğrudan bir karşı çıkış olarak görülebilir. Bununla birlikte, bu eleştiriler arasında, bazı düşünürlerin daha nüanslı bir görüşü savunduğunu da anlamak önemlidir. Örneğin Taylor (Taylor, 1989, ss.515-517), geleneği eleştirmenin hayati önem taşıdığını, ancak insan deneyimine getirdiği derinlik ve zenginliği kabul etmenin de aynı derecede önemli olduğunu ileri sürmüştür. Taylor'a göre gelenekselin; bireylerin yaşamlarını ölçebilecekleri, değerlendirebilecekleri ve hatta belki de dönüştürebilecekleri bir ufuk sunmaktadır. Dolayısıyla kadim bilgeliğe ve sürekliliğe vurgu yapan gelenekselcilik, alternatif felsefi bakış açılarının sayısız meydan okumasıyla karşı karşıya kalmıştır. İster post modern yapı bozumlarından ister feminist eleştirilerden, isterse de pragmatik mülahazalardan kaynaklansın, bu meydan okumalar geleneğin daha incelikli bir şekilde değerlendirilmesine davetiye çıkarmaktadır. Toplumlara bir yandan kökleri üzerine düşünmeye, diğer yandan da evrime açık olmaya çağırarak, koruma ve ilerleme arasındaki karmaşık dansı vurgulamaktadırlar.

4.BÖLÜM

MODERNİTE ELEŞTİRİSİ

4.1. Gelenekselciliğe Karşı Modernizm

4.1.1. Modern Uygarlığın Eleştirisi

Modernizm ve Gelenekselcilik kutupları karmaşık bir yapıda birleşmekte, özellikle modern uygarlık eleştirileri bağlamında bir çekişme ve karşıtlık anlatısı örmektedir. Çeşitli düşünürlerin entelektüel birikimlerine dayanan ve ağırlıklı olarak gelenekçi düşünürler tarafından dile getirilen modern uygarlık eleştirisi, çağdaş topluma görünürde nüfuz eden felsefi, manevi ve kültürel rahatsızlıkların altını çizen bir perspektif sunmaktadır. Bu eleştiri yalnızca sosyo-politik veya kültürel alanlarla sınırlı kalmayıp, modernitenin ontolojik ve epistemolojik yönelimlerinin çeşitli sonuçlarını göz önünde bulundurarak metafizik ve ruhani alanlara derinlemesine uzanmaktadır (Evola, 1994, ss.29-39). Moderniteyi tekil bir eğilim toplamı gibi yansıtan bu çerçeve, eleştirinin açıklayıcılığını modernlik içi ayrışmalar ve tutarsızlıklar göz önüne alınmadığında kolayca bütüncül bir karşı-söyleme dönüşebilmektedir. Gelenekselci eleştirilerin modern uygarlığa yönelttiği en önemli suçlamalardan biri, gerçekliğin aşkın ve metafizik boyutlarının çoğunlukla materyalist ve seküler bir dünya görüşü lehine örtbas edildiği ya da yadsındığı ontolojik düzleşme algısında yatmaktadır (Guenon, 2022, s.14). Modernite, bu bakış açısıyla, çoğu zaman Kutsal'ı çeperlere indirgeyerek, gelenekselci bakış açılarının bir medeniyetin bütünsel işleyişi ve manevi doğruluğu için vazgeçilmez olduğunu iddia ettiği içsel manevi özü azalttığı görülür.

Ayrıca, bu eleştiri epistemoloji alanına da uzanmakta, gelenekselci bakış açısı modern paradigmalarda, özellikle de bilimsel materyalizm bağlamında yaygın olan indirgemeciliğe ışık tutmaktadır (Smith, 1991, ss.87-106). Tefekkür, vahiy ve ezoterik bilgelik gibi metafizik ve manevi bilgi biçimlerinin yadsınması, bilgi ve hakikat arayışını ampirik ve niceliksel olana indirgeyerek, insanlığın varoluşun daha derin, daha sayısal boyutlarını algılama, anlama ve bunlarla ilişki kurma kapsamını tartışmalı bir şekilde sınırlandırmaktadır (Nasr, 2010). Kültür ve toplum alanında, modern uygarlık, modern öncesi çeşitli toplumlarda mevcut olduğu düşünülen bütüncül ve bütüncül dünya görüşünün parçalanması olarak algılanan şey nedeniyle sıklıkla gelenekçi incelemeye maruz kalmaktadır (Coomaraswamy, 1943, s.53). Bu parçalanma genellikle kutsal ve profan, madde ve ruh, bireysel ve kolektif gibi çeşitli ikilikler aracılığıyla kendini gösterir ve gelenekçilere göre bu ikilikler yaşamın çok yönlü ifadelerinin birleştirici ve

uyumlu bir şekilde birbirine karışmasını aşındırmaktadır (Eliade, 1959, ss.13.15). Bilimsel materyalizm eleştirisini bilgi düzeninin limitleri üstünden kurmanız, gelenekselci modernlik teşhisini epistemolojiye aktararak iddiayı derinleştirir; ne var ki “Vahiy/Ezoterik Bilgelik” gibi sınıflandırmaları doğrudan “Hakikat Arayışı”nın asli şekilleri olarak yerleştirmeni, modern öncesi entegreyi idealize eden ve dualiteleri tek taraflı bir yok oluş manasına iliştiiren bir söylem yaratır. Bu sebeple kurulan dualiteler, tarihsel olarak nasıl kuruldukları ve hangi açılar da tekrar üretildikleri gösterildiğinde daha taşınır hâle gelmektedir.

Gelenekselci eleştiri ayrıca, modern uygarlıkta yaygın olan insan-merkezci yönelimin sonuçlarını da açıklığa kavuşturmaktadır: özerk ve kendine atıfta bulunan insanoğlu, görünüşte hayata ve varoluşa daha derin bir amaç, düzen ve kutsallık kazandıran aşkın ilkelerden kopuk bir şekilde hakikatin ve anlamın hakemleri haline gelmektedir (Guenon, 2022, s.116). Gelenekselci bakış açısına göre bu öz-göndergecilik, potansiyel olarak göreceliğe, varoluşsal nihilizme ve hem insani hem de insani olmayan dünyalarla mekanik bir ilişkiye batmış bir medeniyet doğurmaktadır (Nasr, 2010, s.276). İnsan odaklı argümanını “Öz-Göndergecilik” tanımı üstünden oluşturmanız, gelenekselci modernlik belirtisinin kuralcı çekirdeğini keskinleştirir ve anlam otoritesinin değişmesini netleştirir.

4.1.2. Modern Dünya

Gelenekselcilik ve Modernizm arasındaki diyalektik gerilim, özellikle modern dünyaya geçişte ve modern dünya içinde belirgin olmak üzere, entelektüel, kültürel ve toplumsal dinamiklerin hatlarını sürekli olarak şekillendirmiştir. Gelenekselcilik, yerleşik, çoğu zaman kutsal, toplumsal ve kültürel normlara olan inatçı bağlılığıyla, Modernizmin yeniliğe, akılcılığa ve ilerici yönelimlere yönelik itici gücüyle temelde tezat oluşturmaktadır (Hobsbawm, 1994, s.3). Gelenekselciliğin dokusunda aşkın olana ve metafiziksel olana karşı derin bir saygı vardır; bu da genellikle maddi olanın manevi olana tabi kılındığı ve zamanın geleneklerinin, biçimlerinin ve yapılarının titizlikle korunduğu ve devam ettirildiği, daha yüksek, ebedi bir düzenin kanalları ve tezahürleri olarak görülen hiyerarşik bir kozmos oluşturur (Guenon, 2022, ss.33-37). Bunun aksine, Modernizm, özellikle de geç dönem tezahürlerinde, bu tür metafizik ön kabullerden kaçınma eğilimindedir; aksine, önceliği ampirik ve rasyonel sorgulama araçlarına verir ve böylece maddi, ampirik ve zamansal alanların sıklıkla vurgulandığı ve ayrıcalıklı olduğu bir dünya görüşünü başlatır (Harvey, 1990, ss.12-13). Gelişen teknolojik ilerlemeler, ulus-devletin yükselişi ve kapitalist ekonomilerin yaygınlaşmasının damgasını vurduğu Modern çağın başlangıcı, toplumsal yapılarda ve dünya görüşlerinde sismik

değişimlere yol açmıştır. Gelenekselciliğe özgü kutsal, değişmez ve döngüsel bakış açıları ile Modernizme özgü seküler, dinamik ve doğrusal zamansal algıları birbirinden ayıran özlü bir sınır görünür hale gelmiştir (Taylor, 2007, ss.54-59). Tarımsal, komünal ve teosentrik paradigmalara vurgulanan geleneksel dünya görüşü, büyük ölçüde insan merkezli, bireyci ve mekanistik bir yapıya sahip olan modern dünya görüşü tarafından aşamalı olarak ortadan kaldırılmış ya da en azından şiddetle sorgulanmıştır. Gelenekselciliğin istikrar, birlik ve geçmişle süreklilik aradığı yerde, Modernizm sıklıkla değişim, çoğulluk ve genellikle önceki norm ve biçimlerden kasıtlı bir kopuş peşinde koşmuştur (Eliade, 1959 s. 173). Ancak bu ikilik, Gelenekselcilik ve Modernizm arasında ortaya çıkan incelikli ve çok yönlü diyalogları ve sentezleri tam olarak kapsamamaktadır.

Birbirine zıt gibi görünen bu iki paradigmanın yakınlaştığı, birbirlerini karmaşık ve çoğu zaman paradoksal bir şekilde karşılıklı olarak bilgilendirdiği ve şekillendirdiği durumlar mevcuttur; bu sentez, sanatsal keşiflerinde geleneksel ve modern alanların arasında ustaca ilerleyen ve iç içe geçen T.S. Eliot ve W.B. Yeats'in eserlerinde olduğu gibi modern çağ boyunca çeşitli kültürel, sanatsal ve felsefi hareketlerde gözle görülür bir şekilde belirgindir (Raine, 1991, ss.13-88). Ayrıca, çevresel bozulma, yabancılaşma, toplumsal ve metafizik çerçevelerin aşınması gibi, hayal kırıklığına uğramış bir modernitenin hızla ilerlemesinin yarattığı zorluklar ve tehlikeler, modern bağlamda anlam, bütünlük ve aşkınlık arayışlarını teşvik etmiş ve bu arayışlar çoğu zaman geleneksel bilgeliği ve bakış açılarının derinliklerindeki kuyuları aramış ve yeniden keşfetmiştir.

4.1.3. Modern İnsan

Gelenekselcilik ve Modernizmin tarihsel iç içe geçmişliği, felsefi, toplumsal ve kültürel dokularda karmaşık bir şekilde örülerek modern insanın sayısız yapısına yansımıştır. Gelenekselcilik, aşkın olana, hiyerarşik yapılara ve kalıtsal, zamansız bilgeliğe olan temel güveniyle (Guenon, 2022, ss.20-21), genellikle akıllı, bireyselliği ve somut, ilerici bir zamansallığı yücelten Modernizm'e (Harvey, 1990, ss.9-13) karşıt bir duruş sergilemektedir. Ortaya çıkan etkileşim yalnızca tarihsel dönemleri şekillendirmekle kalmamakta, aynı zamanda modern ortamdaki bireyin içsel ve dışsal gerçekliklerini de derinden etkilemektedir.

Bu nokta da modern insan; felsefi ve varoluşsal bir varlık olarak, bu iki paradigmanın yaygın etkisiyle boğuşmaktadır. Tekno-bilimsel devrim, kapitalist ekonomiler ve seküler hümanizmin yükselişiyle silinmez bir şekilde damgalanan modern zeitgeist, bireyleri mekanik ve maddi

olanın metafizik ve kutsal olanı gölgede bıraktığı bir çağa itmiştir (Taylor, 2007). Bu somut gerçeklik içinde gezinen modern insan, modernizmin getirdiği özgürlükler ve parçalanmalar arasında gidip gelen varoluşsal bir düzlemle karşılaşmaktadır. Modernizm, geçmişten kopuş dürtüsüyle, sadece yeni düşünce, sanatsal keşif ve bilimsel araştırma alanlarını serbest bırakmakla kalmamış, aynı zamanda bir zamanlar varoluşa iskele kuran kutsal örtülerin istikrarsızlaştığı potansiyel bir anlam uçurumuna da yol açmıştır. Dolayısıyla modern insan kendini bu tür paradigmaların yarattığı özgürleşme ve yalnızlaşma arasında sıkışmış, aşkın ya da içkin amaçlara karşı genellikle kayıtsız görünen bir evrende sürekli anlam arayışı içinde bulmaktadır (Sartre, 1956, s.551). Modern özneyi tekno-bilim, kapitalizm ve laik bireyselleşmenin örtüşümünde “Özgürleşme–Yalnızlaşma” çatışmasıyla temellendirmeniz, modernlik tecrübesini varoluşsal bir sorun tabanı olarak kavramsallaştırır.

Aynı zamanda, Gelenekselciliğin yankıları modernitenin dehlizlerinde yankılanarak kutsalın, değişmezin ve aşkın olanın varoluşun alt tabakası olarak hizmet ettiği, bireylerin yaşamlarını daha yüksek ilkelere ve düzene doğru bilgilendiren, yönlendiren alternatif manzaralar sunmaktadır (Schuon, 1992, ss.101-102). Dolayısıyla, modern insan, görünüşte ağırlıklı olarak modernist bir çerçeveye yerleşmiş olmasına rağmen, sürekli olarak geleneksel dünya görüşlerinin içine gömülü olan daimî bilgelikle karşılaşır ve çoğu zaman onu arayışında olmuştur. Modernizm ve Gelenekselcilik tarafından şekillendirilen varoluşsal arazilerde gezinirken, modern insan sayısız yol üzerinde düşünür ve bu yollara girer. Bazı durumlarda bu, geleneksel formların ve bilgeliğin çağdaş bağlamlar içinde yeniden canlanması veya geri kazanılması olarak tezahür eder ve hayal kırıklığına uğramış bir dünyayı yeniden büyülemeye çalışır (Weber, 2003, ss.181-182). Diğer durumlarda ise modern birey, geleneksel bilgelik ve modernist yenilik unsurlarının bir araya gelerek yeni varoluşsal ve felsefi formülasyonlara yol açtığı incelikli bir sentezi müzakere eder.

4.1.4. Modernizm: Tanım ve Temel Kavramlar

Modernizm en temel tanımıyla; genellikle geleneksel, klasik normlara ve biçimlere karşıt veya bunlardan farklı olan yeni sanatsal, kültürel, entelektüel ve toplumsal ifade biçimlerini ayırt etmeye ve yerleştirmeye yönelik kolektif bir çabayı temsil etmektedir. Sanat ve edebiyattan siyasi ve bilimsel düşüncelere kadar sayısız alana nüfuz eden mevcut varsayımların; estetik, felsefi ve sosyo-politik yapıların güçlü bir şekilde yeniden değerlendirilmesiyle belirginleşmiştir (Bradbury & McFarlane, 1976, ss. 19-23). Modernizm özünde; genellikle

ilerleme, yenilik ve geleceğe yönelme eğilimi mercekleriyle yorumlanan çağdaş zeitgeistin özünü damıtmaya ve ifade etmeye çalışmaktadır.

Sonuç olarak, özellikle 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve modern yaşama özgü karmaşıklık ve dinamizmi toplu olarak yönlendirmeye, anlamaya ve sanatsal olarak temsil etmeye çalışan bir dizi hareket ve ideolojiyi kapsamaktadır (Berman, 1982, s.16). Hakikati aydınlatmak, ilerlemeyi yönlendirmek ve toplumsal ilerlemeyi sağlamak için modernizm en önemli metodolojileri olarak akla ve bilime sağlam bir inanç beslemektedir. Rasyonalite ve ampirizme olan bu bağlılık, modernist eleştirel sorgulama ve bilimsel nesnellik ruhuna karşıt olarak algılanan geleneksel dini, metafizik, mutlak hakikat ve gerçeklik kavramlarına yönelik bir şüpheciliği ya da çoğu zaman doğrudan reddetmeyi de teşvik etmektedir (Habermas, 1981, ss.1-2). Ayrıca Modernizm; eklektik tezahüründe, genellikle yerleşik normlara ve geleneklere meydan okuyan yaratıcı, felsefi, bilimsel keşiflerinde özetlenen; deneysel ve yenilikçi bir ethos yaymaktadır. Geçmişten özlü bir kopuşu ifade etmekte, genellikle geleneksel paradigmalara eleştiri, reform ya da radikal ayrılma yoluyla diyalektik bir ilişki kurmaktadır. Böylesi yıkıcı bir dinamik, geleneksel formların ve estetiğin yapı bozuma uğratıldığı, yeniden tasarlandığı ve yeniden formüle edildiği, böylece sanatta Kübizm, Sürrealizm ve Soyut Dışavurumculuk gibi yeni stil ve hareketlerin ve klasik geleneklere meydan okuyan ve yeni estetik ve tematik bölgeleri araştıran modernist edebiyat ve mimarinin ortaya çıktığı sanat, edebiyat ve mimarlık alanlarında göze çarpmaktadır (Matei-Chesnoiu, 2006). Modernizmin çok yönlü doğası, özgürlük, bireysellik ve toplumsal ilerleme kavramları üzerinde birleşen çeşitli felsefi, sosyal ve siyasi ideolojileri de teşvik etmiştir. Bununla birlikte, modernist paradigmanın doğasında var olan bu görünüşte doğrusal ilerleme anlatısı, çekişme ve paradokstan yoksun değildir.

Örneğin, ilerlemenin habercisi olarak selamlanan teknolojik, bilimsel ve rasyonel ilerlemeler, aynı zamanda Dünya Savaşları ile örneklenen benzeri görülmemiş yıkım araçlarını da beraberinde getirmiş, böylece Modernizmin kendisine içkin olan ikilemli doğayı gözler önüne sermiştir (Hobsbawm, 1994, ss.12-13). Özetle Modernizm; ilerleme, yenilik, toplumsal ve sanatsal formların yeniden yapılandırılmasını içerirken; karmaşık, çok yönlü ve zaman zaman paradoksal bir fenomeni kapsamakta, silinmez bir şekilde şekillendiren ve tanımlayan zengin bir goblen niteliği taşımaktadır.

4.1.5. Modernizmin Sonuçları

Modernizmin toplumun çeşitli yönlerine nüfuz eden yörüngesi, birçoğu felsefi, kültürel ve sosyo-politik alanlarda derin değişimlere yol açan çok sayıda sonucu beraberinde getirmiştir. Bu durum özellikle Gelenekselcilik ile sık sık karşı karşıya gelmesinde açıkça görülmektedir. Genellikle çok yıllık bilgiye ve metafizik ilkelere bağlılığıyla karakterize edilen ikincisi, Modernizmin sıklıkla dünyevi ve materyalist yönelimleriyle tam bir tezat oluşturmaktadır (Guenon, 2022). Tipik olarak ilerlemeyi, rasyonalizmi ve sekülerizmi simgeleyen modernizm; bilimsel, teknolojik ve sosyo-politik alanlarda çok sayıda ilerleme sağlamıştır. Bu paradigma; gelişmiş teknolojik kabiliyetler, bilimsel atılımlar ve demokratik idealler ile insan haklarının yaygınlaşması gibi benzeri görülmemiş gelişmeleri kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda bu çerçeve, belki de farkında olmadan, mekanik ve materyalist bakış açılarının baskın olduğu, metafizik ve kutsal olanın kolektif düşüncenin çeperine itildiği, büyü bozulmuş bir dünya da dahil olmak üzere çeşitli ikilemleri de beraberinde getirmiştir (Weber, 2003, ss.181-182). Weber'in (1919/1946) açıkladığı gibi, büyüün bozulması daha derin, aşkın anlam ve değerlerden yoksun bir kozmos doğurmaktadır.

Ampirik rasyonalite ve mekanistik nedenselliğe yapılan vurgu, çeşitli gelenekselci çerçevelerde görüldüğü üzere, gerçekliğin bütüncül ve ayrılmaz görünümünü potansiyel olarak zayıflatmakta, bilginin ve varoluşsal amacın parçalanmasına yol açmaktadır (Nasr, 2010, s.190). Ayrıca, Modernizm, durmak bilmeyen ilerleme ve yenilik arayışında, sürekli yeni, daha iyi ve daha verimli arayışının yaygın bir huzursuzluğu, tüketimciliği ve ekolojik bozulmayı teşvik ettiği sürekli bir tatminsizliğin toplumsal ethosunu istemeden de olsa yayabilmektedir (Berman, 1982, ss.98-99). Ontolojik bir düzlemde, Modernizm, Kutsal'ın ya da Aşkın olanın yokluğunun sıklıkla bir anlam ve amaç krizine yol açtığı yaygın bir varoluşsal nihilizmi kışkırttığı için eleştirilebilmektedir.

Ontolojik düzleşme, yani dikey, aşkın boyutların kolektif bilinçten silinmesi, toplumu yatay bir labirente iter; bu labirente anlam ve değerler, daha derin, ebedi gerçeklerden yoksun, değişken toplumsal veya bireysel parametrelere bağlıdır (Guenon, 2022, ss.153-157). Sosyal ve kültürel alanlarda Modernizm, toplumsal ve kolektif kimliklerin çözülmesiyle ilişkilendirilmiş, bireyin her şeyden önemli hale geldiği, çoğu zaman toplumsal ve kolektif refah ve tutarlılığın zarar gördüğü bir atomizasyonu teşvik etmiştir. Bireyciliğin bu şekilde yoğunlaşması, arkaik ve baskıcı toplumsal yapılardan özgürleşmeyi sağlamış olsa da paradoksal bir şekilde izolasyon, yabancılaşma ve tarihsel olarak toplumsal ve bireysel refahı besleyen toplumsal ve metafizik

dokulardan kopuşu da beraberinde getirebilir (Davie, 2000,ss.70-114).Dolayısıyla modernizmin sonuçları; her ne kadar çok yönlü ilerleme ve özgürleşme unsurları içerse de aynı zamanda ruhani hayal kırıklığı, varoluşsal nihilizm, ekolojik bozulma ve toplumsal parçalanma gibi çok sayıda çıkmaza da ışık tutmaktadır. Dolayısıyla hem modernist hem de gelenekselci perspektiflerden kaynaklanan eleştiri ve düşüncelerle ilgilenmek, her ikisine de özgü bilgelik ve pragmatizmi uyumlu bir şekilde birleştiren daha bütünleştirici, bütüncül ve dengeli bir toplumsal paradigmayı güçlendirebilir.

4.1.6. Modernizmin Değerlemesi

Gelenekselcilik ve Modernizmi kapsayan felsefi spektrum içerisinde incelikli bir diyaloga girildiğinde, özellikle bireysellik, ilerleme ve rasyonalite ufuklarını genişlettiği için Modernizme verilen değerin kendine özgü bir merkeziliği olduğu fark edilebilmektedir. Modernizmin çağrışımları, yerleşik normlara karşı bir isyan ruhuyla doludur, geleneksel yapıları ve inançları eleştirdiği, meydan okuduğu ve çoğu zaman olumsuzladığı özel bir mercek sunar (Berman, 1982, ss.16-17). Modernizmin toplumsal, sanatsal ve entelektüel manzaraları cüretkâr bir şekilde yeniden şekillendirmesi, insanlığın potansiyelini rasyonalite ve ilerleme yoluyla yükseltmeyi amaçlayan, ancak aynı zamanda bu tür arayışların doğasında bulunan hayal kırıklıkları ve kopukluklarla müzakere eden bir çaba olan ilgi çekici bir paradoks sunmaktadır.

Değerlemesini rasyonel, ampirik ve bireyci olanı vurgulayan Modernizm; bilimsel ilerlemeleri, bireysel hakları ve demokratik idealleri savunan yollar açmış, böylece ilerlemeye ve insan kapasitesine öncelik veren sosyokültürel bir ortamın filizlenmesini sağlamıştır. Gelenegın genellikle kısıtlayıcı ve otoriter olarak algılanan kademelerinden kurtuluş, sanatsal, bilimsel ve sosyal alanlarda eski sınırlara meydan okuyan ve yeni düşünce ve varoluş biçimlerini kışkırtan keşifler için yollar açmıştır. Dolayısıyla, Modernizmin değeri kazanması büyük ölçüde insan düşüncesinin geleneksel paradigmaların algılanan kısıtlamalarından özgürleşmesine bağlıdır ve doktriner veya hiyerarşik dayatmalar tarafından engellenmeyen bir ilerleme arayışını mümkün kılmaktadır.Ayrıca, Modernizmin toplumsal yapılarla iç içe geçmesi zaman, mekân ve benlik algılarını temelden değiştirmiş, sürekli ilerleme yoluyla seküler bir kurtuluş ve insan eylemliliği ve yaratıcılığı tarafından şekillendirilen gelecek yörüngelerin mevcut ikilemleri ve eşitsizlikleri aşabileceğine dair bir güvence önermiştir (Harvey, 1990, ss.11-13). Burada değeri biçme yalnızca belirli bir çağın olumlanması değil, doğrusal, birikimli ve en önemlisi kurtarıcı bir zaman ve ilerleme anlayışına ideolojik ve varoluşsal bir bağlılıktır.

Ancak bu değer biçmenin eleştirileri ve çelişkileri de yok değildir. Modernizmin müjdelediği özgürleşme ve ilerleme aynı zamanda anlam krizlerine, yabancılaşmaya ve modern varoluşa nüfuz eden bir hayal kırıklığına yol açmakla da suçlanmaktadır (Weber, 2003, ss.181-182). Dolayısıyla, Modernizm yenilikleri, özgürlükleri ve ilerlemeleriyle kutlanırken, aynı zamanda bu tür ilerleme ve rasyonelleşme arayışlarının içerdiği maliyetler, karmaşıklıklar ve paradokslar üzerine düşünmeye davet etmektedir. Böyle bir değer biçmenin sonuçlarını araştırmak, onun derinliklerinin ve tehlikelerinin kabul edilmesini gerektirmektedir. Modernizm, özgürleştirici ve dönüştürücü olmakla birlikte, kutsalın, aşkın olanın ve zamansız olanın yokluğunun, modernin üzerine inşa edildiği ve kutlandığı temellere meydan okuyan varoluşsal boşlukları ve normatif krizleri kışkırttığı alanları da ortaya çıkarmaktadır (Taylor, 2007, ss. 299-309). Modernizmin özgürleştirici vaadi ile rasyonelleşmenin maliyetlerini aynı zemin de tasavvur etmek, Weberci büyü bozumu ile Taylor'ın seküler çağ detayını birbirine bağlayan bir dualite alanı kurmaktadır.

4.1.7. Reuno Guenon'un Modernite Eleştirisi

Reuno Guenon'un moderniteye yönelik eleştirisinin temelinde, çağdaş Batı dünyasının ontolojik ve epistemolojik bir kopuş yaşadığı iddiası yer alır. Guénon'a göre modern çağ, varlık anlayışında kutsalı dışlayan, bilgiyi indirgemeci akılcılıkla sınırlandıran ve evreni yalnızca mekanik bir düzlemde kavrayan bir zihniyetin ürünüdür. Bu durum, sadece düşünsel bir değişim değil, aynı zamanda insanın evrendeki yerini, kozmik düzenle olan bağı ve hakikatle ilişkisini koparan derin bir varoluşsal krizdir (Guénon, 2022, s. 125). Guénon'a göre bu krizin kökeni, Orta Çağ'ın sonlarına doğru geleneksel metafizik düşüncenin zayıflaması ve özellikle Descartes'la birlikte felsefenin hakikati sezgisel yollarla değil, yalnızca akıl ve deney yoluyla araştırma eğilimi kazanmasıdır. Descartesci rasyonalizm; Guenon bakımından bilginin odağına "tutarsız aklı" yerleştirerek *intellectus*'u (entelektüel sezgiyi) gölge de bırakan bir yarılmayı temsil eder. Bu ayrım, varlığı prensipler zeminin de anlamak yerine özne-nesne dualitesi içinde sınıflandırmaya, netliği sadece metodolojik şüphe ve çıkarıma iliştiirmeye ve gerçeği "ispatlanabilir" olana indirgemeye yönelir; Guenon'un eleştirisi; metafiziğin bu tür bir akıl yürütme sistemiyle değil, prensip bilgisiyle ve doğrudan anlayışla konumlandırılabilceği argümanında kilitlenir. Rasyonalizm, pozitivizm ve sekülerleşme gibi modern düşünce biçimleri, Guénon'un tabiriyle ** "Niceliğin Egemenliği" **ni beraberinde getirmiştir.

Guénon'un *La Règne de la Quantité et les Signes des Temps* (Niceliğin Egemenliği ve Zamanın Alametleri, 1945) adlı eserinde, modern dünyanın en belirgin özelliği olarak nitelik yerine niceliğe verilen öncelik vurgulanır. Guénon'a göre geleneksel toplumlar, gerçekliğin çok

Gu  non, moderniteyi geleneksel zaman anlayışının da tahribi olarak değerlendirir. Geleneksel kozmolojilerde zaman; dairesel ve döngüsel bir yapı arz eder, bu anlayışta her döngü kutsal bir ilkeden doğar ve ona geri döner (Gu  non, 2015, s.111). Ancak modern çağda zaman, ilerlemeci, doğrusal ve ölçülebilir bir yapıya bürünmüş; geçmiş kutsal geleneklerden koparılmış ve geleceğe yönelik sonsuz bir ilerleme fikri kutsallaştırılmıştır. Gu  non’a göre bu durum, insanın evrensel düzenle olan ahengini bozmakta ve onu “tarihsel bir yanılsama” içinde yaşamaya zorlamaktadır (Oldmeadow, 2004, s. 91). Bu anlamda modernlik hem zamanda hem varlıkta

köksüzleşmeye yol açar. Guénon bu durumu *Kali Yuga* yani “Karanlık Çağ” olarak adlandırır ve bu çağın özelliklerini yozlaşma, parçalanma ve hakikatin kaybı olarak tanımlar.

Modernite eleştirisinin odak noktalarından biri de Guenon da modern insanın varoluşsal krizidir. Modern insan, kutsal olandan, geleneklerden ve metafizik hakikatten kopuk yaşadığı için dünyevîleşmiş, köksüz ve dağınık bir benlik geliştirmiştir. Guénon’a göre bu kriz sadece bireysel değil, aynı zamanda uygarlık düzeyindedir; çünkü modern dünya, manevi temellerini yitirmiştir ve bu nedenle hiçbir “medeniyet” anlamında değerlendirilemez (Guénon, 2022, s. 16). Modern insan, bilgiye sahip olduğunu zannetsede, bu bilgi yüzeysel ve parçalıdır. Hakiki bilgi ise Guénon’a göre doğrudan İlke’den türeyen, bütüncül ve hiyerarşik olarak düzenlenmiş olan bilgidir. Bu bilgiyle bağını yitiren insan, anlamı da yitirmiştir. Guénon’un moderniteye karşı önerdiği çözüm, geleneksel bilgi formlarının yeniden ihyasıdır. Bu bağlamda gelenekselcilik, yalnızca bir düşünce sistemi değil, aynı zamanda manevi bir yön bulma çabasıdır. Guénon, tüm kutsal geleneklerin (Hinduizm, İslam, Taoizm, Hristiyan mistisizmi vb.) tek bir İlke’ye dayandığını savunur. Ona göre bu ilke, zamanlar ve mekânlar üstü bir hakikattir ve gerçek dönüşüm ancak bu hakikatle bağ kurularak mümkün olabilir (Guénon, 2022, s. 39). Onun gelenekselciliği; bu nedenle çağdaş dünyada anlam arayışı içinde olan bireyler için bir ontolojik sığınak, bir tür metafizik rota çizimi olarak değerlendirilebilir. Kısacası Guénon’un modernite eleştirisi, sadece geçmişi idealleştiren bir nostalji değil; aksine modernliğin içsel çelişkilerini, hakikatle bağını koparan yapısını ve manevi buhranlarını ortaya koyan derinlikli bir felsefi teşhistir. Onun çağrısı; modernliğin sunduğu parçalı bilgiye, yapay ilerlemeye ve sekülerleşmiş ontolojiye karşı; bütüncül, kutsal ve aşkın olanı yeniden merkeze alma çağrısıdır. Bu yönüyle onun düşüncesi, sadece geleneksel toplumlara değil, bugünün düşünsel arayışlarına da güçlü bir cevap potansiyeli taşımaktadır.

4.1.8. Moderniteye Bir Yanıt Olarak Gelenekselcilik

Reuno Guénon'un modernite eleştirisi, çağdaş toplumun bir zamanlar insan uygarlığını yönlendiren manevi ve metafizik temellerden saptığını öne süren gelenekçi felsefesine kök salmaktadır. Guénon'un düşüncesi, bilgi parçalanması, materyalizmin yükselişi ve manevi değerlerin kaybı gibi modernitenin algılanan krizlerine bir yanıt olarak ortaya çıkmaktadır. Onun eleştirisi, sadece modernitenin reddi değil, aynı zamanda gelenek ilkelerini yeniden keşfetmeye bir davet niteliği taşımakta ve bu ilkelerin çağdaş toplumun karşı karşıya olduğu varoluşsal çıkmazlara çözümler sunabileceğine inanmaktadır (Widigdo, 2020 s. 229).Guénon'un gelenekçiliği işte bu nedenle; modern bilim ve teknolojiye karşı derin bir

şüphecilikle karakterize edilmektedir. Ona göre bu alanlar, varoluşun manevi boyutlarını ihmal eden seküler bir dünya görüşünün yansımalarıdır. Bu perspektif, modern bilimsel paradigmaların karşısında "kutsal bilim"ın önemini vurgulayan Nasr'ın argümanlarıyla da benzeşmektedir. Nasr, kutsal bilginin yeniden canlandırılmasının, çevresel bozulma ve teknolojik yabancılaşma gibi modernitenin krizlerine çözüm sunabileceğini savunmakta ve böylece Guénon'un geleneksel bilgeliklere dönüş çağrısını yankılamaktadır (Asghari, 2021, ss. 245-258). Kutsal ve modern bilim arasındaki karşıtlık, Guénon'un eleştirisindeki temel bir gerilimi vurgulamakta; modernitenin ampirik ve rasyonalist çerçevelere olan güveninin, gerçekliği temel alan metafizik hakikatlerden kopuşa yol açtığı inancını yansıtmaktadır.

Guénon'un düşüncesi, modernitenin metafizik sonuçlarıyla da ilgilenmektedir. O, lineer bir zaman kavramı ve materyalist bir varoluş anlayışıyla karakterize edilen modern dünya görüşünün, geleneksel kültürlerin somutlaştırdığı döngüsel ve aşkın gerçeklik boyutlarını zayıflattığını savunmaktadır. Bu perspektif, Guénon'un düşüncesinin metafizik temellerini ve Doğu gelenekleriyle ilişkisini inceleyen yazarların yazılarında da yankı bulmaktadır (Kanaeva et al., 2023 ss. 44-60). Guénon tarafından ifade edilen modernite ve gelenek arasındaki karşıtlık, ampirik bilgiye ruhsal içgörünün üzerinde öncelik tanıyan çağdaş epistemolojilerin sınırlamalarını anlamak için bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, Guénon'un gelenekçiliği; modernitede içkin olan kültürel emperyalizmi de eleştirmektedir. Özellikle, Batı'nın Batı dışı gelenekleri ilkel veya geri kalmış olarak reddetmesine karşı çıkmaktadır. Bu etnosentrik perspektifin, zengin kültürel mirasları değersizleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda gerçek çeşitliliği boğan bir düşünce tekdüzeliğine katkıda bulunduğunu savunmaktadır (Kanaeva et al., 2023 ss. 44-60). Bu eleştiri, modernitenin temelini oluşturan ilerleme ve uygarlık anlatılarını sorgulayan ve çeşitli epistemolojilerin ve varoluş biçimlerinin değerinin tanınmasını savunan postkolonyal teorilerle de uyum içindedir (Asghari, 2021 ss. 245-258). Bu maksatla modernite eleştirisi sadece dışsal yansımaların reddi değil, aynı zamanda dünyayla daha derin bir etkileşime yol açabilecek içsel bir uyanış çağrısıdır.

Guénon'un manevi bilgiye giden yolda inisiyasyon ve ezoterizme yaptığı vurgu, bireyleri aşkın olanla yeniden bağlantı kurmaya davet eden dönüştürücü bir deneyimin gerekliliğine olan inancını pekiştirmektedir. Düşüncesinin bu yönü, içsel farkındalık ve anlayışı geliştiren manevi pratiklerin ve disiplinlerin önemini vurgulayan gelenekçi yaklaşım ile de örtüşmektedir (Karimov ve Bekbaev, 2022). Modernitenin zorlukları bağlamında, Guénon'un gelenekçiliği çağdaş değerleri ve pratikleri yeniden değerlendirmek için bir çerçeve sunmaktadır. Onun eleştirisi, teknolojik ilerlemelerin etik sonuçlarının ve kontrolsüz sanayileşmeden kaynaklanan

çevresel krizlerin yeniden düşünülmesini davet etmektedir. Geleneksel değerlere dönüşü savunarak, Gu  non manevi ve metafizik anlayışı maddi birikim ve y  zeyssel ilerlemenin üzerinde tutan bir kültürel rönesansı teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Asghari, 2021 ss. 245-258; Williams, 2023 ss. 333-354). İnisiasyonu aşkın olanla tekrar ileti  şimin şartı olarak kurmanız, Gu  non'da modernlik eleştirisini sadece teşhis seviyesinden çıkartıp çevirici bir pratik düzene ba  lamaktadır.

4.1.9. Gelenekselcilik ve Modern Dünyanın Zorlukları

Geleneksel hareketin merkezi bir figürü olan Gu  non, modernitenin evrensel metafiziğinin zamansız ilkelerinden bir sapma oldu  ğunu, insan durumu ve kozmosu anlamada bu ilkelerin zorunlu oldu  ğunu savunmaktadır. Özellikle "*The Reign of Quantity*" adlı eserinde, modern dönemi materyalizm, bireycilik ve ilerlemeye olan yanlış inanç ile domine edilmiş olarak tasvir eder; bu durumun insanlığın manevi ve kültürel b  t  nl    ne temelde zarar verdiğini görmektedir (Pietsch, 2013 ss. 1-15; Fabbri, 2016 ss. 11-13). O bu g  r    n   desteklemek için; Sufizm, Hinduizm ve Batı ezoterizmi dahil olmak üzere çeşitli felsefi ve dini geleneklerin senteziyle bilgilendirilmektedir. Rasyonalizm ve ampirik bilime modern vurguyu eleştiren Gu  non, gerçekliğin parçalanmış bir anlayışına yol a  tıldığını iddia etmektedir. Bu eleştiri, modernitenin krizlerini ele almak için "kutsal bilim" adı verilen bir canlanmanın gerekliliğini vurgulayan Nasr gibi bilginler tarafından yankılanmaktadır (Asghari, 2021 ss. 245-258; Anjum, 2015 ss. 123-126). Gu  non, insanın kozmostaki yerini bütüncül bir şekilde anlamamızı engelleyen, nicel bilgi ve teknolojik ilerlemeye odaklanan modern dünya g  r    n   eleştirmektedir (Akgül ve Yazoglu, 2022, ss. 227-241). Gu  non'a göre modernitenin meydan okumaları sadece felsefi anlaşmazlıklarla sınırlı değildir; bu meydan okumalar, maddi başarıyı manevi tatmin üzerinde önceliklendiren toplumsal yapılar ve kültürel pratiklerde kendini göstermektedir.

Bu eleştiri, modern toplumların gösterişçi tüketim ve bireysel kazanç pe  şinde durmaksızın ilerlemesi nedeniyle bir manevi-etik boşluğa d    t    n   belirten çeşitli bilginlerin gözlemleriyle görülmektedir (El-Muhammady, 2015, ss. 134-140). O bu boşluğun, geleneksel değerlerin ve topluluk ba  larının bireysel, parçalanmış bir varoluş lehine aşındığı anlam krizinin bir belirtisi olduğunu savunmaktadır (Jedliński, 2023, ss. 5-30). Ayrıca Gu  non'un gelenekçiliği; kültürel ve toplumsal dinamikleri anlamak için metafizik ilkelerin önemini vurgulamaktadır. O, geleneksel toplumların         n  n, metafizik hakikatleri reddeden ve görecelik ile sekülerizmi benimseyen modern ideolojilerin yükselişiyle yakından ilişkili olduğunu iddia edip, modern

insanlığın tipolojisinin, geleneksel kültürlerin somutlaştırdığı varoluşun bütüncül anlayışından derin bir kopukluğu yansıttığını ifade etmektedir (Akgül ve Yazoğlu, 2022 ss. 227-241; Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Bu eleştirinin sonuçları geniş kapsamlıdır ve modern dünyanın varoluşsal krizlerinin üstesinden gelmek için geleneksel değerlerin ve metafizik içgörülerin yeniden tesis edilmesinin gerekli olduğunu önermektedir.

4.1.10. Guenon'un Modern Dünya Eleştirisi

Reuno Guénon, modern dünyanın eleştirisini, varoluşa temel oluşturduğunu düşündüğü kutsal ilkelerin erozyonu üzerinden ve metafizik ile gelenekçilik anlayışı üzerinden derinlemesine bir biçimde yapmaktadır. Modernitenin, geleneksel toplumların altında yatan metafizik gerçeklerden önemli bir sapma temsil ettiğini savunan Guénon, çağdaş uygulamaların sadece bir eleştirisi değil, bu duruma yol açan felsefi temellerin derinlemesine bir keşfini yapmaktadır. Bu süreçte "*Reign of Quantity*" olarak adlandırdığı, maddecilik, rasyonalizm ve manevi değerlerin kaybıyla karakterize edilen bir durumu tanımlamaktadır (Pietsch, 2013, ss. 1-15; Fabbri, 2016, ss.11-13). Guénon'a göre, modernite kutsal ilkelere kopuşa yol açmıştır. Modern dünya, empirik bilim ve rasyonel düşünceye vurgu yaparak, insan hayatına anlam ve bütünlük sağlayan metafizik temelleri sistematik bir şekilde baltalamaktadır. Bu erozyon, sekülerizmin yükselişi ve manevi tatmin yerine maddi başarıyı önceliklendiren çağdaş kültürün çeşitli yönlerinde açıkça görülmektedir. Guénon, bu değişimin, bireyleri yüksek değerlerden yoksun bir dünyada savrulmuş bir halde bıraktığını öne sürmektedir (Akgül ve Yazoğlu, 2022 ss. 227-241; Pietsch, 2013 ss. 1-15). Modern bilimin incelenmesi, nesnellik ve evrenselliğe dair iddialara karşı şüpheciliğini ortaya koyan Guénon; maddi dünyayı manipüle etme konusunda güçlü olan modern bilimin, varoluşun manevi boyutlarını göz ardı eden indirgemeci bir yaklaşımla sınırlı olduğunu savunmaktadır.

Bu eleştiri, rasyonalizmin sınırlarını ve tamamen maddeci bir dünya görüşünün tehlikelerini vurgulayan diğer bilginlerin görüşleriyle uyum içindedir (Taj, 2023 ss. 3-26; Anjum, 2015 ss. 123-126). Bilimsel metodun, kesinlik arayışı içinde dünyayla büyüsunü kaybetmesine ve gerçekliğin parçalanmış bir anlayışına katkıda bulunduğunu öne sürmektedir (Fabbri, 2016 ss. 11-13). Onun eleştirilerinin etkileri, bilim alanını aşarak daha geniş toplumsal yapıları da kapsamaktadır. Modernitenin, verimlilik ve kontrolü önceliklendiren bürokratik ve teknokratik bir etos geliştirdiğini savunmaktadır. Bu perspektif, modern kurumların etik düşünceler ve insan değerleri pahasına rasyonalite ve uzmanlığı önceliklendiren yabancılaştırıcı etkilerini vurgulayan sosyologların gözlemleriyle uyum içindedir (Zhang, 2013). Guénon'un çalışmaları,

modernitenin temellerini yeniden değerlendirme ve insan varoluşunun hem maddi hem de manevi boyutları kapsayan daha bütünleşik bir anlayışa dönüş yapma ihtiyacını hatırlatmaktadır (Akgül ve Yazoğlu, 2022 ss. 227-241). Guénon’a göre modern bilim, varoluşu nicel-ampirik olana indirgerken manevi boyutu dışlar; bu indirgeme dünyayı büyüsüzleştirip bilgiyi parçalayan ve etik-insani değerler pahasına verimlilik ile kontrolü yücelten bürokratik/teknokratik bir modernlik etosunu besler. Guénon’un epistemolojik zemin de kurduğu “niceliksel indirgeme” argümanını modern kurumların bürokratik/teknokratik işleyişine doğrudan iliştiirmek, metin de ara halkaları yeterince anlatılmadığı için nedensel bir sıçrama görünümü doğurabilmektedir. Bu ilişkinin sistematik olarak ikna edici olabilmesi için, bilimsel metodun kurumsal akılcılığa hangi mekanizmalarla tercüme edildiğinin somutlaştırılması ve Guénon’un metafizik temasının sosyolojik kuramla karıştırılmadan limitlerinin somutlanması gerekir.

Guénon'un eleştirisi etik alanına da uzanmaktadır; kutsal ilkelerin terk edilmesinin modern toplumda ahlaki bir boşluğa yol açtığını savunmaktadır. Metafizik gerçeklere dayanmaksızın, etik çerçevelerin keyfi hale geldiğini ve hâkim kültürel eğilimler tarafından manipülasyona açık olduğunu belirtmektedir (Akgül ve Yazoğlu, 2022 ss. 227-241). Bu perspektif, çağdaş yönetim ve sosyal yapılarında etiğin rolü hakkındaki tartışmalarda özellikle önemlidir; ortak bir ahlaki temelin eksikliği, çatışma ve bölünmeye yol açabilmektedir (Zhang, 2013 ss. 179-184). Guénon'un Geleneğe dönüş çağrısı, modernitenin sınırlamalarını aşan tutarlı bir etik çerçevenin gerekliliğini hatırlatmaktadır (Pietsch, 2013 ss. 1-15; Akgül ve Yazoğlu, 2022 ss. 227-241). İnisiyasyonu aşkın olanla tekrar irtibatın şartı olarak kurmanız, Guénon’da modernlik eleştirisini sadece teşhis seviyesinden çıkartıp dönüştürücü bir pratik sisteme bağlamaktadır.

4.2. Moderniteye Karşı Bir Panzehir Olarak Gelenekselcilik

4.2.1. Sıradan Olanın İçindeki Kutsalı Geri Getirmek

Reuno Guénon'a göre modernitenin getirdiği materyalist tutum, ister açık ve resmi bir materyalizm olsun ister sadece 'pratik' bir materyalizm, insanın tüm 'psiko-fizyolojik' yapısında gerçek ve önemli bir değişime neden olmaktadır. Bu durum, modern insanın duyularına çarpanlar dışında herhangi bir etkiye karşı tamamen geçirimsiz hale geldiği gerçeğiyle kolayca anlaşılmaktadır. Guénon, modern insanın anlama yetilerinin giderek sınırlı hale geldiğini ve algı alanının buna bağlı olarak daraldığını belirtmektedir. Bu sonuç, profan bakış açısının bir tür güçlenmesine yol açmaktadır; çünkü bu bakış açısı, başlangıçta bir kavrayış eksikliğinden

ve dolayısıyla bir sınırlamadan doğmuş olup, bu sınırlama tüm alanlara yayıldıkça, bu bakış açısını haklı gösteriyor gibi görünmektedir. Bu noktadan sonra, insanlar ne algılayamadıkları ne de kavrayamadıkları bir şeyin yani profan bakış açısının yetersizliğini ve yanlışlığını gösterebilecek her şeyin varlığını kabul etmek için ne sebepleri olabilir? (Gu  non, 2022, s.154).Gu  non'a göre modernitenin a  k ya da "pratik" materyalizmi, insanın algı ve idrak ufkunu duysal olana hapsederek profan bakışı kendi sınırlılığını haklı gösteren bir kapanıma d  n  st  r  r ve böylece metafizik olanın imk  nı dahi fiilen dışlanır. Böylece, yaygın olarak 'sıradan yaşam' veya 'günlük yaşam' olarak adlandırılan fikir ortaya   kmaktadır. Aslında bu, her şeyden önce, kutsal, ritüel veya sembolik herhangi bir karakterin yaşamdan   karılması nedeniyle, saf insan olanın dışında hiçbir şeyin müdahale edemeyeceği bir yaşam anlamına gelmektedir. 'Sıradan' veya "Günlük" kelimeleri, bu düzene ait kavrayışları aşan her şeyin, açıkça reddedilmese bile, en azından 'olağanüstü' bir alana itildiğini, istisnai, tuhaf ve alışılmadık olarak görüldüğünü ima etmektedir. Bu durum, profan bakış açısının hiçbir şekilde var olmadığı ve geleneksel uygarlıklar tarafından temsil edilen normal düzenin tam tersine bir dönüşümüdür. Bu dönüşüm, mantıksal olarak 'insanüstü' olanın cehaletine veya tam bir ink  rına kadar gidebilir (Gu  non, 2022, s.154). Modernite içinde 'sıradan yaşam' kavramında, bir aşamanın diğerine neredeyse fark edilmeden geçtiği ve dejenerasyonun giderek daha belirgin hale geldiği anlaşılmaktadır.

Başlangıçta, bazı şeylerin herhangi bir geleneksel etkiye erişilemez olduğu kabul edilir, ardından bu şeylerin kendileri normal olarak görülmeye başlanır. Bu noktadan sonra, onların tek 'gerçek' şeyler olarak kabul edilmesi çok kolaydır; bu, profan bakış açısının kendisini 'insanüstü' olan her şeyin 'gerçekdışı' olarak kenara itilmesine eşdeğerdir. Daha sonra, insan alanı giderek daha dar bir şekilde kavrandığında ve sonunda sadece bedensel modaliteye indirgendiğin de duysal ötesi düzene ait her şey gerçek dışı olarak kenara itilmiştir (Gu  non, 2022, s.155). Bu süreçte, modern felsefe, ortak zihniyetin 'sistematik' bir ifadesi olarak, belirli bir ölçüde ona geri tepki yapar ve ikisi paralel yollar izler. Felsefe, ilk olarak Descartes'ın daha önce değinilen ve bu bağlamda çok şey açıklayan 'sağduyu' övgüsüyle başlamıştır. 'Sıradan yaşam', her şeyden önce bu sözde 'sağduyu' nun alanıdır ve onun kadar sınırlıdır. Sonra, temelde her şeyi insan merkezli bir bakış açısına indirgeyen 'hümanizmanın' daha özel bir felsefi yönü olan rasyonalizm aracılığıyla, yavaş yavaş materyalizm veya pozitivizme ulaşılır. Materyalizmde olduğu gibi, duysal dünyanın ötesinde olan her şeyi açıkça ink  r etmeyi veya pozitivizmde olduğu gibi, bunlarla ilgilenmeyi reddedip onları 'erişilemez' veya 'bilinemez' ilan etmeyi se  senizde, her iki durumda da sonuç aynıdır (Gu  non, 2022, s.156). Gu  non'a göre,

mekanizm ve materyalizm, felsefi alandan bilimsel alana genişleyerek yaygın bir etki kazanmıştır.

Modern bilim, endüstri ile özdeşleşmiş veya onunla neredeyse tamamen bir olmuş olarak kabul edildiğinde, 'sıradan yaşam' da baş köşeye oturur ve onun ana unsurlarından biri haline gelir. Buna karşılık, bilimin dayandığını iddia ettiği varsayımlar, ne kadar keyfi ve gerekçesiz olursa olsun, halkın gözünde ayrıcalıklı bir konuma sahip olur. Pratik uygulamalar, varsayımların doğruluğuna hiçbir şekilde bağlı değildir; ancak bilim, modern insanın içgüdüsel olarak faydacı ruhu için 'başarı' elde eder ve 'sonuçlar' veya 'başarı', bir tür 'doğruluk kriteri' haline gelir (Guénon, 2022, s.158). Materyalistler; ön yargılı fikirleriyle körleşmiş ve alışık oldukları dar alandan çıkış yolu kapanmış olarak, bu durumların farkına varamazlar veya onları mümkün olarak bile kavrayamazlar. Ancak gerçek şu ki, 'sıradan yaşam' dedikleri şey, bazı insanlar için hayal edilebilecek en olağanüstü şeydir; çünkü onların varoluşlarında buna karşılık gelen hiçbir şey yoktur. Dahası, gerçekten 'normal' olarak kabul edilmesi gerekenler onlardır; materyalistler ise, övülen 'sağduyuları' ve gururla kendilerini en gelişmiş temsilcileri olarak gördükleri tüm 'ilerlemeleri' ile, aslında belirli yetenekleri tamamen yok olana kadar körelmiş varlıklardır (Guénon, 2022, s.160). Bu bağlamda, gelenekselcilik, modernitenin getirdiği bu materyalist ve profan bakış açısına karşı bir panzehir olarak ortaya çıkmaktadır. Gelenekselcilik, kutsal sıradanda yeniden keşfetme ve yaşamın tüm yönlerine nüfuz eden daha derin bir anlam ve bütünlük duygusunu geri kazanma çağrısı yapmaktadır. Guénon'un işaret ettiği gibi, modern insanın içine düştüğü bu 'anlam kaybı' ve 'kutsaldan kopuş' durumu, ancak geleneksel ilkelerin ve metafizik gerçekliklerin yeniden benimsenmesiyle aşılabılır. Bu dönüşüm, insanın varoluşunun sadece maddi ve duysal boyutlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda daha yüksek ve aşkın gerçekliklerle bağlantılı olduğunu kabul etmeyi gerektirir.

Sonuç olarak gelenekselcilik; modernitenin sınırlamalarını ve yanılgılarını aşmanın bir yolu olarak, insanın kutsalla olan bağını yeniden kurmayı hedefler. Bu, yaşamın her alanında (kişisel, toplumsal ve kozmik düzeylerde) kutsalın ve manevi değerlerin yeniden merkezi bir konuma getirilmesini içerir. Guénon'un düşünceleri, modern dünyanın karşı karşıya olduğu derin krizlerin üstesinden gelmek için önemli bir rehberlik sunmaktadır. Kutsal sıradanda yeniden keşfetmek, yaşamı daha derin bir anlam ve amaçla doldurmanın anahtarıdır ve bu da ancak geleneksel bilgeliğin ve metafizik anlayışın yeniden canlandırılmasıyla mümkün olacaktır.

4.2.2. Doğu Batıya Karşı: Kayıp Bilgeliği Beri Kazanmak

Reuno Guénon'un görüşüne göre, Doğu ve Batı arasındaki aşılmaz uçurum, modern Batı'nın uygarlık anlayışından kaynaklanmaktadır. Guénon, Rönesans'a kadar izini sürdüğü bu nispeten yeni uygarlık fikrinin, medeniyet içinde bulunanlara diğer tüm halkları tanımlama ve yargılama yetkisini kendilerince veren birkaç temel ilkeye dayandığını belirtmektedir. Guénon'a göre, bu uygarlık fikrini doğuran üç merkezi ilke, ilerleme, bilim ve yaşamın özel tanımlarından oluşmaktadır (Guénon, 2022, ss.123-141). İlerleme, uygarlık fikrinin temel ilkelerinden biri olarak, Guénon tarafından Doğu ve Batı arasındaki farkları derinleştiren en tuhaf ve zarar verici fikirlerden biri olarak tanımlanmaktadır.

Guénon'un detaylandığı ve günümüz toplumunda daha da belirgin hale gelen şekliyle, ilerleme sınırsız büyüme arayışı olarak anlaşılmaktadır. Sınırsız büyüme olarak ilerleme, doğal düzene karşı çalışmaktadır çünkü değişimde içkin olan gerekli ikiliği göz ardı etmektedir. Değişim, ilerlemenin aksine, büyüme ve çürüme ya da genişleme ve daralmanın aynı madalyonun iki yüzü olduğunu kabul etmektedir; bir şey artarken, diğerleri eşit oranda azalmaktadır. İlerleme, değişimin aksine, tehlikelidir çünkü maddi kazançların, örneğin toprak, para ve mülklerin tek taraflı takibi, diğerlerini kendi kendine atanmış bir haklılıkla mahrum bırakmakta ve sınırsız büyüme ve artış arayışında içine aldığı şeyleri yok etmektedir. Guénon'a göre, Batı uygarlığı, ilerlemenin miyop ve dengesiz benimsenmesiyle, diğer toplumların kaynaklarını kendi sınırsız büyümesi için tüketmekte ve bu hedeflere katılmadıkları için bunu haklı görmektedir. İlerleme, doğal düzende tutarlılığa karşı çalıştığı için anti-geleneksel olarak kabul edilmektedir (Guénon, 2022, ss. 123-141).

Batı uygarlığında uygulanan bilim, ilerlemenin hizmetkârı olmaya indirgenmiştir. Bu bağlamda bilim, ilerlemeyi destekleyip ilerletirken, örtük bir anti-geleneksel etkiye sahiptir. Guénon, "anti-geleneksel ruh, 'özgür araştırma'yı ilan ederek kendini göstermiştir, yani doktrinsel düzende bireysel görüşlerden daha yüksek bir ilkenin yokluğu" demektedir (Guénon, 2022). Düşünceyi herhangi bir doktrinsel bakış açısından uzaklaştırarak özgürleştirme kisvesi altında, bilim, uygarlık fikrine hizmet edenler dışındaki maliyetleri dikkate almaksızın ilerlemeyi artırmayı amaçlamaktadır. Bireysel görüşler zaman içinde değiştikçe, geleneksel ilkelere kıyasla sonuç, Guénon'un görüşüne göre herhangi bir tutarlılıktan yoksundur. Bu ise Guénon'a göre; bilimin belirli dallarının geleneksel bir temele sahip olduğunu ve yalnızca ilerlemeden daha büyük bir uygulamaya sahip olduğunu kabul etmektedir, çünkü bunlar geleneksel ilkelere bağlıdır (Guénon, 2022, ss.103-105). "Özgür Araştırma'yı doğrudan tutarsızlıkla bağdaştıran

eksen, bilimin iç kurallarını ve eleştirel öz-düzeltilim kapasitesini ötelediği koşul da, eleştiriye bilimcilik karşıtlığından bilime doğru bütüncül bir hükme yakınlaştırır.

Uygarlık fikrinin perspektifinden yaşam da sürekli hareket görünümünü içermektedir. Bu Batı perspektifinden, Doğu "sabitlik ve istikrarları" nedeniyle ölü görünmektedir ve bu da "ilerlemenin inkârı" olarak yorumlanmaktadır (Guénon, 2022, s.81). Geleneksel ilkelere göre ise, Guénon'un Doğu toplumlarında konumlandığı gibi, "dışa dönük aktivite ihtiyacı" olarak anlaşılan yaşam, "boşuna bir telaştan" ibaret görünmektedir (Guénon, 2022, s.133). Bu şekilde anlaşılan yaşam, ilerleme ve bilimde örtük olan esasen materyalist arayışı açıkça ortaya koymaktadır. Guénon'a göre, Batı, uygarlığı teşvik ederken ve saf maddi olanı takip ederken, Doğu'yu yöneten geleneksel, metafizik ilkeleri görmezden gelmektedir. Bu da Guénon'un görüşüne göre, Batı'nın Doğu'yu sömürmeyi haklı hissetmesine izin vermektedir çünkü Doğu, uygarlık fikrini geliştirmek ve sürdürmek için gerekli kaynakları kullanmamaktadır. Bu yaşam anlayışının anti-geleneksel yönü, varoluşu sadece maddi unsurlarla sınırlamasında yatmaktadır (Guénon, 2022, s.107). Guénon'un Batı eleştirisi, Batı'nın kendi kendine atfettiği birçok erdeme doğrudan vurmaktadır ve bunları savunanlara sert görünebilir. Ancak Guénon, geçmiş ilkelerin bir tür duygusallığına düşmek yerine, Batı için umut taşıdığını göstermektedir

Bunu, "farklılıkların nasıl köprülenebileceğini" önererek yapmaktadır. O farklılıkları köprüleyerek, Batı'da derin ve sürdürülebilir bir değişimi savunmaktadır. Bunun için çok fazla değişiklik gerekmektedir ve bu değişiklikler yüzeysel olamaz. Guénon, sadece entelektüelliğin yeterli olmadığını belirtmektedir çünkü çoğu akademisyen "bilgin olmaktan başka bir şey istememektedir" ve "bu fikirleri geliştiren insanlardan çok daha iyi anladıklarını" düşünerek kendi kibirlerini taşımakta ve teşvik etmektedir (Guénon, 2022, s.164). Dolayısıyla karşılıklı anlayışın mümkün olduğu bir noktaya yaklaşmak için; Batı'nın kendine atfettiği otoriteyi kaldırması ve başkalarını yargılamayı bırakması gerekmektedir. Bu, kendi başına küçük bir başarı değildir çünkü uygarlık fikrinde ima edilen kibir o kadar derinlemesine yerleşmiştir ki, bunu değiştirmek zaten bir paradigma değişiminin başlangıcını müjdeleyecektir.

Bu öneri; üstünlük yerine karşılıklılık, anlayış ve anlaşma gerektirmektedir. Anlamaya istekli olmak, başkasına açıklık gerektirir ve anlamak, diğerini kendi terimleriyle kabul etmeyi gerektirir. Guénon'un savunduğu değişim düzeyiyle ilgili olarak, herhangi bir simbiyotik ilişkinin gerçekleşebilmesi için anlaşma temel bir düzeyde gereklidir. Bunun için Guénon, ilkelere geri dönmenin ve onları incelemenin gerekli olduğunu görmektedir. Guénon'un görüşü, "modern uygarlığın ilke eksikliğinden acı çektiği ve her alanda bundan muzdarip olduğu"

yönündedir çünkü ilke olarak kabul ettiği şeyler "aslında tam tersidir ve sonuçlar; tümevarımın sonuçlarıdır, hatta sadece hipotezlerdir" (Guénon, 2022, ss.28-79). Guénon için ilkeler, "tüm şeylerin aşkın Kaynağı ve Başlangıcı olan, her şeyin değişmeyen ve değişmez İlk Nedeninden gelen metafizik ilkeler için ayrılmalıdır (Guénon, 2022, s.75). Doğu ve Batı aynı kaynaktan doğmakta ve Batı'nın bu metafizik ilkelerden algılanan ayrılığı, bilimin "entelektüel anarşisine" yol açmaktadır (Guénon, 2022, ss.28-79). Batı, Doğu'ya anlama niyetiyle yaklaşarak, kökenleriyle tutarlı bir paradigmaya yeniden bağlanma olasılığını mümkün kılmaktadır.

Guénon'un Batı'yı geleneksel ilkelerle yeniden hizalama çağrısı, sadece bir hayal ürünü değildir. Doğu ve Batı boyunca, Guénon'un bu tür bir yeniden hizalamaya izin verecek yöntemlere dair ipuçları bulunmaktadır. Önerilen bir paradigma değişiminin anlık bir şey olmadığının ve kademeli değişim gerektirdiğinin farkındadır. Guénon, "Batı'nın kendi geleneklerine dönmelerini beklerken, bu dönüşü hazırlamak ve onun için gerekli olanı yeniden kazanmak için belki de bugün hala var olan geleneksel formlarla, yani doğrudan incelenilecek olanlarla, benzerlik yoluyla gitmekten başka bir yol yoktur" demektedir (Guénon, 2022, s.162). Guénon, bunun için Doğu'ya bir yaklaşımın gerekli olduğunu, bu yaklaşımın kalbinde anlama ve anlaşma arzusunun olduğunu belirtmektedir.

Bu süreci başlatmak için Guénon, bir "entelektüel elit" geliştirilmesinin gerekli olduğunu ifade etmektedir. Bu elit, Batı'nın "'profan' öğretisi" ile alışkanlık edinmemiş, aksine "genellikle uzun bir çaba döneminden sonra doğal yeteneklerini" değişmeyen ve değişmez ilkelere uygun olarak geliştiren kişilerden oluşmaktadır (Guénon, 2022, s.162). Guénon, bu entelektüel elitin Batı'da nasıl bir araya gelebileceğine dair bazı potansiyel yolları detaylandırmakta ve bunun kurulması halinde "Doğuluların entelektüel elitin görevini yerine getirmesine yardımcı olmaktan geri kalmayacaklarını, aslında normalde var olması gereken ilişkilerin yeniden kurulmasına her zaman iyi niyetli olacaklarını" inanmaktadır (Guénon, 2022, s.164). Guénon'a göre, Batı'nın entelektüel eliti için Doğu'ya yönelmek gereklidir çünkü Doğu, Batı'nın yaptığı gibi geleneksel ilkelerle bağlantısını kaybetmemiştir. Guénon, Batı'yı geleneksel ilkelerle yeniden bağlamak için bir entelektüel elitin kurulmasının iki yönlü bir faydası olduğunu yazmaktadır (Guénon, 2022, s.163). "Entelektüel elit" düşüncesi, Guenon'un modern kriz teşhisini kurumsal bir tekrar-ilişkilendirme programına bağlayarak fikrine stratejik bir uygulama görüşü kazandırır; fakat Doğu'yu geleneksel devamlılığın özellikli aktarıcısı, Batı'yı ise kopuşun mekânı olarak stabil hale getiren zıtlık, hem temsili bir coğrafi epistemoloji üretir hem de elit inşasını resmîyet ve dışlayıcılık kaosuyla açık bir otorite sistemi hâline getirmektedir.

4.2.3. Geleneksellik ile Modern Dünya Arasında Köprü Bağlantı Zorlukları

Gu  non, maddiyatçılık, rasyonalizm ve kutsaldan kopuş ile karakterize edilen modern dünyanın derin bir ruhsal krize yol a  t  ğını ileri sürmektedir. Bu kriz, sadece bireysel bir olgu olmayıp, geniş toplumlari etkileyen kolektif bir fenomendir. Asıl zorluk, modern dünyanın sıklıkla göz ardı ettiği veya değersizleştirdiği bu değerleri yeniden kazanırken, geleneksel toplumların bilgeliğini geri almaktadır (Sari, 2023, ss 23-31). Gu   non, modern uygarlıkta kutsalın kaybının, bilim ve etik arasındaki ayrımın doğrudan bir sonucu oldu  ğunu iddia etmektedir. Bu ayrım, anlam ve amaç krizine yol a  arak, empirik bilgiyi ruhsal anlayışın önüne koyan bir dünya görüşü oluşturmuştur. Bu durum, uzlaştırılması zor bir ikilik yaratmaktadır. Gu   non'un tanımladığı gibi gelenekçilik, metafizik ilkelerin ve tüm varoluşun birbirine bağlılığının önemini vurgulayan bir kar  şı anlatı sunmaktadır.

Bu ilkelere dönüşü savunarak, Gu   non modernitenin yarattığı varoluşsal boşluğa   z  m getirmeyi amaçlamaktadır (Karimov ve Bekbaev, 2022, ss. 194-202). Gelenekçilik ile modernite arasındaki köprüyü kurmadaki en büyük zorluklardan biri,   a  da   söylemde ruhsal ve metafizik iddialara kar  şı yaygın    pheciliktir. Rasyonalite ve ampirik kanıtlara vurgu yapan modernite, geleneksel inançları genellikle eski veya ilgisiz olarak görmektedir. Bu    phecilik, Gu   non'un gerçekliğin bütünsel bir anlayışı için gerekli oldu  ğunu savunduğu geleneksel bilginin kabulüne engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla, geleneksel değerlerin modern duyarlılıklarla uyumlu bir dil ve çerçevede önemini ifade etmenin bir yolu bulunmalıdır (Giudice, 2022, ss. 111-141). Gu   non'un gelenekçiliği genellikle elitist olarak görülmekte ve moderniteden hoşnutsuz olan belirli bir birey grubuna hitap etmektedir.

Bu algı, birçok bireyin Gu   non'un öğretisinin ezoterik doğasından kendilerini yabancı hissetmeleri nedeniyle, gelenekçi fikirlerin daha geniş kabulünü engelleyebilmektedir (Evola, 1994, s.8). Bu uçurumu kapatmak için, geleneksel bilgelik, soyut felsefi temelleri yerine günlük hayattaki pratik uygulamalarını vurgulayarak, daha geniş bir kitleye erişilebilir ve ilişkili bir şekilde sunulmalıdır. Gelenekçiliğin modern ba  gamlara entegrasyonu, aynı zamanda kültürel sahiplenme ve geleneksel uygulamaların   zg  nly     hakkında soruları da gündeme getirmektedir. Modern bireyler, geleneksel bilginin bazı yönlerini yeniden kazanmaya çalışırken, bu uygulamaları metalaştırma, orijinal anlam ve önemlerinden uzaklaştırma riski bulunmaktadır (Asghari, 2021 ss. 245-258). Gu   non'un bağlamın ve geleneklerin b  t  nly    n  n önemine yaptığı vurgu, bu dünya görüşlerini birleştirme girişimlerinin tarihsel ve kültürel köklerine saygı ve anlayışla yapılması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Bunun yanı sıra, gelenekçilik ve moderniteyi birleştirmenin zorluğu, teknolojik ilerlemenin ve küreselleşmenin hızlı temposu ile daha da karmaşık hale gelmektedir. Bu güçler, bireyler düşünce ve tefekkürden ziyade hız ve verimliliği ön planda tutan dijital bir dünyaya daha fazla daldıkça, geleneksel değerlerden kopuşu daha da artırmaktadır (Özcan, 2021, ss.89-105). Guénon'un kutsala dönüş çağrısı, teknolojinin geleneksel değerlerle nasıl uyumlu hale getirilebileceğine dair eleştirel bir incelemeyi gerektirmekte ve çatışma yerine bir denge duygusunu teşvik etmektedir. Bu zorlukları ele alırken, geleneksel ve modern dünya görüşleri arasında diyalog potansiyelini kabul etmek önemlidir. Guénon'un gelenekçiliği, modernitenin tamamen reddedilmesini savunmamakta; aksine, her iki perspektifin en iyi yönlerini entegre etmeyi amaçlayan eleştirel bir etkileşimi teşvik etmektedir (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202). Guénoncu gelenekçiliğe doğrultulan “elitizm” eleştirisini, sadece bireysel bir algı tabanında değil; ezoterik anlatımın kapalı dili, inisiyatif otoriteye dayalı erişim düzeni ve elitist muhatap tasarımı gibi yapısal bileşenler üstünden analiz ederek tartışmaya açmalıdır. Böyle bir söylem, doktrinin “Evrensellik” ve “Hakikat” argümanlarıyla pratikte üretilen soyutlama arasındaki tartışmayı somutlar; aynı zaman da gelenekçiliğin modern kamusal taban da resmiyet, temsil ve çoğulculuk bakımında hangi limitlerle karşılaştığını analitik şekil de konumlandırmaya olanak sağlar.

Ayrıca, günümüz toplumunda maneviyat ve bütünsel uygulamalara olan ilginin yeniden canlanması, modernitenin sınırlamalarının giderek daha fazla kabul edildiğini göstermektedir. Birçok birey, daha derin anlam ve kutsala bağlantı sağlayan alternatifler aramakta, bu da geleneksel değerlerin modern hayata entegrasyonu için verimli bir zemin olduğunu göstermektedir (Sari, 2023, ss. 23-31). Sonuç olarak, Guénon'un belirttiği gibi, gelenekçilik ve modern dünya görüşlerini birleştirmenin zorlukları çok yönlü olup, düşünceli ve saygılı bir yaklaşım gerektirmektedir. Modernitenin sınırlamalarını ve geleneksel bilginin değerini kabul ederek, bireyler ve toplumlar yaşamın hem ruhsal hem de maddi boyutlarını onurlandıran daha bütünsel bir varoluş anlayışına doğru çalışabilirler. Bu çaba, sadece modernitenin ruhsal krizini ele almakla kalmaz, aynı zamanda sıradan olanın içinde kutsalla daha derin bir bağlantı kurarak insan deneyimini zenginleştirir (Karimov ve Bekbaev, 2022 ss. 194-202; Giudice, 2022 ss. 111-141). Maneviyat ve bütünsel pratiklere eğilimin artması, modernitenin açıklama ve tatmin kapasitesine yönelik eleştirinin toplumsal seviye de somutlaştığını ve geleneksel değerlerin güncel yaşama tercümesi için uygun bir alan oluştuğunu düşündürür. Bu açıdan amaç, modernliğin maddi seviyesini inkâr etmeden, onu kutsal ve anlam görüşüyle tekrar

ilişkilendiren entegre bir varoluş dilini oluşturarak hem kolektif krizle yzleşmek hem de gndelik hayatın içinde aşkın olanla daha tutarlı bir etkileşim firsatı yaratmaktadır.

4. SONUÇ

Bu çalışma, Reuno Guenon'un metafizik fikri kapsamında modernite krizinin önemini tartışmayı hedeflemiş ve giriş kısmında problematik tema da ortaya konulan kavramsal bağlam doğrultusunda modernizmin Guénon tarafından sadece tarihsel ve sosyo-kültürel bir dönüşüm sürecinin sonucu olarak anlaşılamayacağı; tam tersine temel de ontolojik bir kopuş olarak kavramsallaştırıldığını ortaya koymuştur. Tez kapsamında takip edilen metafizik-ilke-varlık ilişkisi, modern dünya da ortaya konan düşünsel ve varoluşsal dönüşümün, bilgi formlarındaki değişimle kısıtlı kalmadığını; insanın hakikat, düzen ve varlıkla oluşturduğu ilişkinin niteliğinde gerçekleşen derin bir erozyon ile yakından bağlantılı olduğunu anlatmıştır. Bu doğrultuda tezin temel bulgularından birincisi, modernite krizinin Guénon tarafından metafizik referans zemininin zayıflamasıyla oluşan ve İlke ile varlık arasındaki bağlantının erozyonuna parmak basan metafizik ilişkinin kaybolması özelliği taşıdığıdır. Modern öznenin ve bireyin zihin tasarımının ortaya çıkışı bu kapsam da söz konusu ayrılışın sonucu olarak değerlendirilmiş; modern insanın hakikatle kurduğu ilişkinin aşkın tercihlerden uzaklaşarak daha yata ve maddesel bir zemin de tekrar şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Metafiziğin Guénon'un fikriyatında sadece teorik bir kavramsal alan olmaktan hariç, insanın varlık ve hakikatle kurduğu ilişkinin kurucu temeli olarak ele alınması, modernizmin bu tez de metafizik-ontolojik bir problem alanı olarak değerlendirilmesini mümkün kılmıştır. Tezin ikinci önemli bulgusu bu kapsam da, modern birey, akıl ve rasyonalite fikrinin Guénon'un düşüncesinde metafizik zeminin zayıflamasıyla birlikte tekrar anlam kazandığı ve modern öznenin bu kopuşun sonucu olarak ortaya çıktığıdır. Bu çerçevede modernizmin, bireyin ve bilginin konumuna ilişkin dönüşümü sadece entelektüel bir kavram olarak değil, aynı zamanda insanın varlıkla kurduğu ilişkinin referans çerçevesinde oluşan yapısal bir kırılma olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla modernizm; bu çalışma kapsamında epistemolojik bir dönüşümle kısıtlı olmayan; insanın hakikat ve varlık tasavvuru üzerinde doğrudan etkisi bulunan daha derin bir metafizik çözülme süreci olarak ele değerlendirilmiştir.

Tez sürecinde ulaşılan bir diğer önemli bulgu, Guénon'un modernite eleştirisinin yaygın olarak düşünüldüğü gibi basit bir gelenek-modernlik karşıtlığına konumlandırılamayacağıdır. Giriş bölümünde ana hatları ortaya konulan teorik yaklaşım kapsamında Guénon'un fikri, geçmişe dönüş çağrısı ya da kültürel bir yenilenme isteği şeklinde değil; metafizik açının tekrar fark edilir kılınması yoluyla modern dünyanın düşünsel yapısının sorgulanması şeklinde değerlendirilmiştir. Bu bağlam da tezin üçüncü bulgusu, Guénon'un metafiziğinin moderniteyi tamamiyle reddeden karşıt bir ideolojik konumlanma üretmekten ziyade, modern dünyayı metafizik-ontolojik zemin de tekrar düşünmeye olanak sağlayan eleştirel bir referans alanı sunduğudur. Böylece Guénon'un fikri, moderniteye ilişkin değerlendirmeyi tarihsel ve kültürel temelli bir eleştiri çerçevesinden soyutlayarak daha derin bir ontolojik sorunsal içerisine konumlandırmaktadır.

Bu tez, literatürde Guénon'un fikrinin özellikle gelenekselcilik, kültürel söylem veya medeniyet eleştirisi kapsamında ele alındığı çalışmalardan ayrı olarak, onun modernizm eleştirisini İlke-varlık ilişkisi temelli ontolojik sorunsal çerçevesinde yorumlamış ve modernizm tartışmalarına metafizik merkezli bir değerlendirme açısı kazandırmıştır. Çalışmanın kapsam ve yöntem tercihleri gereği modern felsefenin çeşitli düşünürleriyle detaylı karşılaştırmalara girilmemiş olması, tezin metafizik doğrultusunu koruma amacına dayalı bilinçli bir kısıtlama olarak değerlendirilmelidir. Bununla birlikte ulaşılan bulgular, Guénon'un metafizik yaklaşımının çağdaş ontoloji, din felsefesi, modernlik eleştirisi ve insan-varlık ilişkisine dair tartışmalar perspektifinden daha geniş bir karşılaştırmalı düzey de ele alınmaya

elverişli bir teorik fırsat sunduğunu göstermektedir. Bu kapsam da çalışma, ileri de yapılacak araştırmalar için Guenon'un fikriyatının modern felsefe ve çağdaş düşünce gelenekleriyle beraber okunmasına yönelik yeni olanaklar barındırmaktadır.

Eleştirel literatür, Guenon'un modernite teşhisinin güçlü bir "metafizik tanı" üretmesine rağmen, bu tanının kurucu dualiteler (gelenek/modernlik, nitelik/nicelik, kutsal/dünyevi) üzerinden devam ederken tarihsel ve toplumsal ayrışmaları kimi zaman düzleştirdiğini belirtir. Bu açıdan Guenoncu gelenekçilik, modernliğin dışından konuşan zamansız bir gerçek dili olmaktan hariç, bizzat modern krize verilen "modern" bir entelektüel tepki olarak da yerleştirilebilir; dolayısıyla "gelenek" manasının içselleştirilmesi, Doğu-Batı farkının tekrar üretilmesi ve normatif düzenin (inisiatik otorite, elitist muhatap, gerçek tekelciliği) bilgi çerçevesini eleştiriye kapatan bir bağıksılık mekanizması kurması tartışmaya açılır (örn. gelenekçilik tarih yazımı ve Batı ezoterizmi çalışmaları bağlamında). Aynı şekil de, modern bilim eleştirisinin "bilimcilik" argümanı ile sınırlanmadığı haller de, bilimi tek parça bir indirgemecilik olarak temsil etme riskini taşıdığı; bu sebeple Guenon'un epistemolojik argümanlarının, bilim felsefesi ve modernlik kuramlarının çoğul anlatımlarıyla karşılaştırılmadan genelleştirici kalabildiği anlatılır.

Bu kapsam da tez; moderniteyi İlke-varlık hattın da tekrar kavramsallaştırma önerisini muhafaza, söz konusu eleştirel retleri yöntemsel bir kayıt olarak somulaştırdığında, çalışmanın açıklayıcı gücü artacaktır: Guenon'un dili "Son Hüküm" değil, belirli çıkarımlar üstünde yükselen bir teorik kapsam olarak ele alındığında; tarihsel-sosyolojik anlatımlarla metafizik-ontolojik okuma arasındaki seviye ayrımı keskinleşir ve nedensel sıçramalar (bilim → kurumlar → ahlaki çöküş gibi) ara mekanizmalar üstünden konmlandırılabilir. Bu sebeple, gelecekte yapılacak karşılaştırmalı söylemler, Guénon'un modernlik eleştirisini "çoklu moderniteler", rasyonalite/iktidar gerilimi ve bilgi sistemleri literatürüyle birlikte ele alarak; hem Guenon'un teşhisinin limitlerini hem de hangi açılar da üretken bir eleştirel mercek fonksiyonu görebileceğini daha gerçekçi şekil de sınamaya uygun bir araştırma sistematığı sunar.

Ulaşılan bulgular da ise, çalışmanın sadece Guénon'un fikrine yönelik açıklayıcı bir okuma sunmadığını; aynı zamanda modernite tartışmalarının yorumlanış biçimine dair kavramsal bir yeniden konumlandırma fırsatı sunduğunu da göstermektedir. Tez kapsamında tercih edilen metafizik-ontolojik yaklaşım, moderniteyi tarihsel gelişim süreçleri, sosyolojik dönüşümler veya kültürel kırılmalar bağlamın da açıklayan yaklaşımları ayı tutmamakla birlikte, bu yaklaşımların genellikle arka plan da kalan metafizik temellendirme problemini görünür kılmıştır. Böylece bu tez, modernite krizine ilişkin yorumların sadece kültürel ve düşünsel boyutta değil, İlke-varlık ilişkisi kapsamında tekrar tartışılabilceğini ortaya koyarak; hem Guénon literatürüne hem de modernite tartışmalarına teorik kapsam da bütünleştirici bir katkı sunmuştur. Bu açıdan tez, moderniteyi anlamaya yönelik farklı disiplinler yaklaşımların metafizik referans düzlemi ile bağdaştırılmasının, tartışmayı kısıtlayan değil, tam tersine daha geniş ve derinlikli bir açığa taşıyan bir fırsat sunduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak bu tez, Reuno Guénon'un metafizik fikri üzerinden modernizm krizinin ontolojik bir problem alanı olarak tekrar kavramsallaştırılabileceğini ortaya koymuş; giriş bölümünde temellendirilen metafizik ilke-varlık ilişkisi eksenli bağlamında modern dünyaya yönelik ölçülü, eleştirel ve tekrar konumlandırıcı bir düşünme fırsatı sunmuştur. Ulaşılan sonuçlar kapsamında metafizik, sadece soyut bir teorik tartışma zemini değil, insanın varlık ve hakikatle kurduğu bağlatının niteliğini belirleyen kurucu bir boyut olarak tekrar görünür hâle gelmiş; Guénon'un düşüncesi ise modernite tartışmalarının metafizik-ontolojik zemin de tekrar değerlendirilmesine katkı sağlayan bir düşünsel kavram olarak anlam kazanmıştır.

KAYNAKÇA

- Abram, D. (1996). *The Spell of the Sensuous: Perception and Language in a More-Than-Human World*. Vintage.
- Adler, M. (2006). *Drawing Down the Moon: Witches, Druids, Goddess-Worshippers, and Other Pagans in America*. Penguin, 139-140.
- Afifi, E. A. (1996). *Tasavvuf: İslam'da manevî hayat* (M. A. Aydın, Çev.). İnsan Yayınları. (Orijinal eser 1963'te yayımlanmıştır)
- Akhlaq, S. H. (2023). Handbook of İslamic sects and movements. *Islam and Christian-Muslim Relations*, 34(1), 101-103. <https://doi.org/10.1080/09596410.2023.2167679>.
- Aksel, R. (2023). *Rene Guénon'da Bilgi, Bilim ve Felsefe. 11*. Türkiye Lisans  st     alışmalar Kongresi.
- Akg  l, Z., & Yazog  lu, R. (2022). The place of holistic human understanding in reuno guenon's traditionalist thought in the modern world. *Universal Journal of Theology*, 7(1), 227-241. <https://doi.org/10.56108/ujte.1126934>.
- Ali, B. (2024). Fostering harmonious societal constructs through islamic principles. *Al-Risalah*, 15(1), 324-353. <https://doi.org/10.34005/alrisalah.v15i1.3518>.
- Amanullah, M., & Islam, T. (2012). Understanding the problems, & prospects of the muslim unity: an analysis of mawd  d  's views. *Journal of Islam in Asia ve* Lt;span Style="font-Size: 0.6em">(E-ISSN: 2289-8077), 8, 421-433. <https://doi.org/10.31436/jia.v8i0.254>.
- Anderson, J. (2012). An investigation of moksha in the advaita vedanta of shankara, & gaudapada. *Asian Philosophy*, 22(3), 275-287.
- Anjum, O. (2015). Traditional İslamic environmentalism. *American Journal of Islam and Society*, 32(4), 123-126. <https://doi.org/10.35632/ajis.v32i4.1012>.
- Aristoteles. (1998). *Metafizik* (  ev. Ahmet Arslan). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Aristotle. (1984). *The Complete Works of Aristotle*, Vol. 2 (Ed. Jonathan Barnes). Princeton University Prepp.

- Asad, T. (2012). Thinking about religion, belief,, & politics. *The Cambridge companion to religious studies*, 36-57.
- Asghari, S. (2021). Sufism, & challenges of modern, & secular philosophy: nasr's perspective. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 98, 245-258. <https://doi.org/10.34189/hbv.98.011>.
- Asprem, E. (2020). *Theosophy* (Preprint; forthcoming in *The SAGE Encyclopedia of Sociology of Religion*). Stockholm University.
- Assmann, J. (2008). *Of God and Gods: Egypt, Israel, and the Rise of Monotheism*. University of Wisconsin Prepp.
- Ayer, A. J. (1936). The principle of verifiability. *Mind*, 45(178), 199-203.
- Borella, J. (1997). *Guénon and the Traditionalists*. In M. Sedgwick (Ed.), *Against the modern world*. Oxford University Prepp.
- Bourdieu, P. (2004). Algerian landing. *Ethnography*, 5(4), 415-443. <https://doi.org/10.1177/1466138104048826>
- Basham, A. L. (1954). *The Wonder that was India*, Rupa.
- Bartkowski, J. P., & Hempel, L. M. (2009). Sex, & gender traditionalism among conservative Protestants: Does the difference make a difference?. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 48(4), 805-816.
- Barringer, T. J., Rosenfeld, J., Smith, A., Pettejohn, E., & Waggoner, D. (2012). *Pre-Raphaelites: Victorian art and design*. (No Title).
- Baumard, N., Hyafil, A., & Boyer, P. (2015). What changed during the axial age: Cognitive styles or reward systems?. *Communicative & integrative biology*, 8(5), e1046657.
- Beard, M., North, J., & Price, S. (1998). *Religions of Rome: Volume 1, a history* (Vol. 1). Cambridge University Prepp.
- Bennett, M. J. (1986). A developmental approach to training for intercultural sensitivity. *International Journal of Intercultural Relations*, 10(2), 179-196.

- Berkes, F. (2018). *Sacred Ecology*. Routledge, 2-3.
- Berman, M. (1982). *All that is solid melts into air: The experience of modernity*. Simon and Schuster.
- Brekke, T. (1999). The conceptual foundation of missionary *Hinduism*. *Journal of Religious History*, 23(2), 203-214.
- Bianchini, F. (1993). Remaking European cities: the role of cultural policies. *Cultural policy, & urban regeneration: The West European experience*, 1-20.
- Borella, J. (2004). *Guénonian Esoterism and Christian Mystery*. Sophia Perennis.
- Borgen, R., & Ury, M. (1990). Selections from Nihon shoki, & Kojiki. *The Journal of the Association of Teachers of Japanese*, 24(1), 61-97.
- Borisova, T. V. And Beskaravainyi, S. S. (2023). On the crisis of culture, & man in the «far-fetched» traditionalism of r.guenon. *Epistemological Studies in Philosophy Social and Political Sciences*, 6(1), 21-26. <https://doi.org/10.15421/342303>.
- Brakke, D. (2010). *The Gnostics: Myth, Ritual, and Diversity in Early Christianity*. Harvard University Press, 42-70.
- Brown, J. A. C. (2009). *Hadith: Muhammad's Legacy in the Medieval and Modern World*. Oneworld Publications, 714-715.
- Bubandt, N. (2009). Interview with an ancestor. *Ethnography*, 10(3), 291-316.
- Buck, W. (2019). *Mahabharata*. University of California Prepp.14-17
- Burke, E. (1987). *Reflections on the Revolution in France*, ed. JGA Pocock (Indianapolis: Hackett, 1987).
- Burckhardt, T. (1976). *Sacred art in East and West: Its principles and methods* (L. Northbourne, Trans.). Perennial Books, 80-88.
- Buroker, J. V. (2006). *Kant's' Critique of Pure Reason': An Introduction*. Cambridge University Prepp.

- Bussanich, J. (2005). The roots of platonism, & vedānta: comments on thomas mcevilley. *International Journal of Hindu Studies*, 9(1/3), 1-20.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Bradbury, M., & McFarlane, J. (1976). The name, & nature of modernism. In M. Bradbury & J. McFarlane (Eds.), *Modernism: A guide to European literature 1890–1930*, Penguin Books. , 19–55.
- Campbell, H. A. (2010). *When religion meets new media*. Routledge
- Chacornac, P. (2005). *The simple life of René Guénon*. Sophia Perennis.
- [Mükerrer kaynak kaydı kaldırıldı.]
- Cajete, G. A. (2000). *Native Science: Natural Laws of Interdependence*. Clear Light Publishers, 178-180
- Capra, F. (2013). *The tao of physics. Science and Consciousness: Two Views of the Universe*.
- Carrette, J., & King, R. (2005). *Selling spirituality: The silent takeover of religion*. Routledge.
- Chatterjee, S., & Datta, D. (2016). *An introduction to Indian philosophy*. Motilal Banarsidapp.
- Chancey, M. A. (2005). *Greco-Roman culture and the Galilee of Jesus* (Vol. 134). Cambridge University Prepp.
- Chandra, R., & Ranjan, M. (2022). Artificial intelligence for topic modelling in hindu philosophy: mapping themes between the upanishads, & the bhagavad gita. *Plos One*, 17(9), e0273476. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0273476>.
- Chavannes, M. (2016). “Guénon’s Metaphysical Traditionalism, & Critique of the Modern West.” *Religions*, 7(4), 45. <https://doi.org/10.3390/rel7040045>
- Chittick, W. C. (2007). *The essential Seyyed Hossein Nasr*. World Wisdom
- Chittick, W. C. (2007). *Sufism: A Short Introduction*. Oneworld Publications.
- Chittick, W. C. (2007). *Science of the cosmos, science of the soul: The pertinence of Islamic cosmology in the modern world*. Oneworld.

- Chittick, W. C. (2010). *The Sufi path of knowledge: Ibn al-Arabi's metaphysics of imagination*. State University of New York Press, 148-169.
- Cho, S. (2018). *Transforming gender and emotion: The butterfly lovers story in China and Korea*. University of Michigan Press.
- Chung, D. (2020). The Interdependent Coexistence of the Rational Civilizations: The Mental Origin of Civilizations. *Journal of Behavioral and Brain Science*, 10(01).
- Cohen, S. M. (2016). "Aristotle's Metaphysics." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2016 Edition), ed. E. N. Zalta. <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle-metaphysics/>
- Coleman, J. (1981). *Piers Plowman and the Moderni* (Vol. 58). Ed. di storia e letteratura.
- Coomaraswamy, A. K. (1918). *The dance of Siva: Fourteen Indian essays*. Sunwise Turn.
- Coomaraswamy, A. K. (1927). *History of Indian and Indonesian art*. E. Weyhe.
- Coomaraswamy, A. K. (1934). *The transformation of nature in art*, Harvard University Press, 3-6
- Coomaraswamy, A. K. (1943). *Time and Eternity* Princeton University Press, 56-63
- Coomaraswamy, A. K. (1946). *Figures of speech or figures of thought: Collected essays on the traditional, or "normal", view of art*. Luzac.
- Coomaraswamy, A. K. (1956). *Christian and Oriental philosophy of art*, Dover Publications, 28-34
- Coomaraswamy, A. K. (1988). *Selected letters of Ananda K. Coomaraswamy* (A. Moore & R. P. Coomaraswamy, Eds.). Indira Gandhi National Centre for the Arts / Oxford University Prepp.
- Copleston, F. C. (1993) *A history of philosophy* (Vol. 1). Image Books, 29-31
- Copleston, F. C. (1946). Pantheism in Spinoza, & the German idealists. *Philosophy*, 21(78), 42-56.
- Corbin, K. (2005). *Parting a curtain: A study of Buddhist themes in the works of Eudora Welty*. California State University, Dominguez Hills.

- Corbin, H. (1998). *Alone with the Alone: Creative Imagination in the Şūfism of Ibn 'Arabī*. Princeton University Press, 257-262.
- Çiçek, B. Ö. (2007). *Frithjof Schuon'Un hayatı, eserleri ve tasavvufi görüşleri* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Davie, G. (2000). *Religion in Modern Europe: A Memory Mutates*. Oxford University Press, 70-114
- Davids, T. W. R. (1999). *Buddhist Birth-stories (Jataka Tales): The Commentarial Introduction Entitled Nidāna-kātha, the Story of the Lineage*. Asian Educational Services, 1.
- DeCou, C. R., Skewes, M. C., & López, E. D. S. (2013). Traditional living, & cultural ways as protective factors against suicide: perceptions of alaska native university students. *International Journal of Circumpolar Health*, 72(1), 20968.
- Deleuze, G. (1988). *Spinoza: Practical Philosophy*. City Lights Books.
- Dickson, W. R. (2021). René Guénon, & traditionalism. *In Handbook of Islamic sects and movements* (pp. 589–611). Brill.
- Doniger, W. (2010). *an alternative history*. Oxford University Press, USA.
- Düşgün, F. Ş. (2006). İslam'da Eklektisizm. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (8), 159-178.
- Eaton, G. (2005, 27 Mayıs). *Martin Lings: Islamic scholar concerned with spiritual crisis* [Nekroloji]. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/news/2005/may/27/guardianobituaries.obituaries>
- Edel, M. (1970). Innovative supply: A weak point in economic development theory. *Social science information*, 9(3), 8-40.
- Ediyono, S., Mujahidin, M. S., & Hidayati, T. (2020). *The essence of agree in disagreement: religious tolerance in a multicultural society*. Proceedings of the 2nd International Conference of Science and Technology for the Internet of Things, ICSTI 2019, September 3rd. 1-8

- Ehrman, B. D. (2003). *Lost Christianities: The Battles for Scripture and the Faiths We Never Knew*. Oxford University Press, 24-25
- Eisenstadt, S. N. (1982). The axial age: The emergence of transcendental visions, & the rise of clerics. *European Journal of Sociology/Archives Européennes de Sociologie*, 23(2), 294-314.
- El-Muhammady, A. (2015). Applying Wasatīyah within the Malaysian Religio-Political Context. *American Journal of Islam and Society*, 32(3), 134-140.
- Eliade, M. (1957). *The Sacred and the Profane: The Nature of Religion*. Harcourt, Brace & World.
- Eliade, M. (1959). *The sacred and the profane: The nature of religion*. [1st American ed.] Harcourt, Brace.
- Elias, J. L. (2002). *A history of Christian education: Protestant, Catholic, and Orthodox perspectives*. Malabar, FL: Krieger Publishing Company.
- Encyclopaedia Britannica. (2025, 5 Eylül). *Ananda Kentish Coomaraswamy*. <https://www.britannica.com/biography/Ananda-Kentish-Coomaraswamy>
- Enyedi, Z. (2015). Paternalist populism, & illiberal elitism in central europe. *Journal of Political Ideologies*, 21(1), 9-25. <https://doi.org/10.1080/13569317.2016.1105402>
- Ernst, Carl W. (1994). "Traditionalism, the Perennial Philosophy, & Islamic Studies." *Middle East Studies Association Bulletin* (MESA Bulletin), 28(2), 176–180.
- Evola, J. (1994). *Modern Dünya'ya Başkaldırı*. (Çev. Fevzi Lütfi Topaçoğlu) İnsan Yayınları.
- Evola, J. (1995). *The Path of Cinnabar*. Arktos Media.
- Evola, J. (2001). *Men Among the Ruins: Post-War Reflections of a Radical Traditionalist*. Inner Traditions.
- Fabbri, R. (2016). Foreword. *Religions: A Scholarly Journal*, 2016(1), 11-13 <https://doi.org/10.5339/rels.2016.women.3>.
- Faivre, A. (1994). *Access to Western esotericism*. State University of New York Prepp.

- Fauhatun, F., & Burhanuddin, N. (2022). The spirituality of modern society: between escapism, & the illuminati. *Tasfiyah: Jurnal Pemikiran Islam*, 6(2), 257.
- Fitzgerald, M. *In Memoriam: Dr. Martin Lings*. (PDF). Religioperennis.org.
- Firdaus, M. K. Z. H., Hatthakit, U., Kongsuwan, W., & Hasan, M. K. C. (2020). Influence of Islamic philosophy on the faith and practices of patients with diabetes mellitus and its musculoskeletal manifestations. *Jurnal Keperawatan Indonesia*, 23(3), 184-193. <https://doi.org/10.7454/jki.v23i3.1079>.
- Flood, G. (1996). *An Introduction to Hinduism*. Cambridge University Prepp.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews, & Other Writings, 1972-1977*. Pantheon.
- Foran, J., Lane, D., & Zivkovic, A. (Eds.). (2007). *Revolution in the making of the modern world: Social identities, globalization, & modernity*. Routledge.
- Gadgil, M., Berkes, F., & Folke, C. (1993). Indigenous Knowledge for Biodiversity Conservation. *Ambio*, 22(2/3), 151-156.
- Garfield, J. (1995). The Fundamental Principles of the Middle Way: Nagarjuna's Mulamadhyamikakarika.99-100
- Gibbons, A. (2006). The politics of technology in early childhood in aotearoa/new zealand: fitting early childhood educators in the ict grid. *Australasian Journal of Early Childhood*, 31(4), 7-14.
- Gilson, E. (1966). Recent philosophy: Hegel to the present, 330-354.
- Goodrick-Clarke, N. (2008). *The Western esoteric traditions: A historical introduction*. Oxford University Prepp.
- Goodrick-Clarke, N. (1992). *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*. Tauris Parke.
- Gone, J. P. (2016). Alternative knowledges, & the future of community psychology: provocations from an american indian healing tradition. *American Journal of Community Psychology*, 58(3-4), 314-321.

- Gone, J. P., Tuomi, A., & Fox, N. (2020). The urban american indian traditional spirituality program: promoting indigenous spiritual practices for health equity. *American Journal of Community Psychology*, 66(3-4), 279-289.
- González-Reimann, L. (2014). The yugas: Their importance in India, & their use by Western intellectuals, & esoteric, & New Age writers. *Religion Compass*, 8(12), 357-370.
- Giudice, C. (2022). Fascism, & traditionalism. *Occult Imperium*, 111-141. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197610244.003.0006>.
- Grigorova, K., & Gregorova, R. (2015). *Back to Nature: Sustainable lifestyles and the quest for simplicity and quality*. Kamenev Prepp.
- Grim, J. A. (2001). *Indigenous Traditions and Ecology: The Interbeing of Cosmology and Community*. Harvard University Press, 33-58.
- Guénon, R. (2022). *Doğu Metafiziği*, (Kapı Yayınları çev. Yunus Emre Kalın).
- Guénon, R., (1997). *Doğu Düşüncesi*, (İz Yayıncılık çev. F. Topaçoğlu)
- Guénon, R., (2022). *Doğu-Batı*, (Kapı Yayınları çev. Emine Uslu)
- Guénon, R., (1980). *Doğu-Batı*, (Yeryüzü Yayınları çev. Fahrettin Arslan) 133
- Guénon, R. (2022). *Modern Dünyanın Krizi*, (İstanbul: İnsan Yayınları).
- Guénon, R. (2022). *Niceliğin Egemenliği ve Ahir Zaman Alametleri* (Kapı Yayınları Çev.Halit Bağmancı)
- Guénon, R. (2001). *Yatay ve Dikey Boyutların Sembolizmi* (İnsan Yayınları Çev Fevzi Lütfü Topaçoğlu 2001) 60-70
- Guénon, R. (2016). *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış* (İnsan Yayınları Çev.Mahmut Kanık), 7-10
- Guénon, R. (2001). *Vedanta'ya göre İnsan ve Halleri* (Sen Yayınları Çev.Aysel Özkan 2022)
- Guénon, R. (2015). *Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler* (İnsan Yayınları Çev.Lütfi Fevzi Topaçoğlu)

- Gu  non, R. (2021). *Varlık Mertebeleri* ( nsan Yayınları  ev. Sedat Yüksel 2021) 45-50
- Gu  non, R. (2001). San tana Dharma. *Studies in Hinduism*, 76-85.
- Guénon, R. (2022). * nisasyon'a Toplu Bakış* ( nsan Yayınları  ev.Mahmut Kanık) 35-45
- Guénon, R. (2009). *The Essential Ren ,Gu ,non: Metaphysics, Tradition, and the Crisis of Modernity*. World Wisdom, Inc. 79-94
- Gutas, D. (1998). *Greek Thought, Arabic Culture: The Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early Abbasid Society* (2nd-4th/8th-10th Centuries). Routledge, 171-183.
- Güner, S. ř. (2023). Mental pictures, structural constraints: kenneth n. waltz's approach to theory. *Journal of International Political Theory*, 20(2), 122-139. <https://doi.org/10.1177/17550882231193116>.
- Habermas, J. (1987). *The Philosophical Discourse of Modernity*. MIT Press, 1-2.
- Hakl, H. T. (2014). *Eranos: An Alternative Intellectual History of the Twentieth Century*. Equinox.
- Hale, J. R. (1994). *The Civilization of Europe in the Renaissance*. Atheneum.
- Halliez, A. A., & Thornton, J. R. (2021). Examining trends in ideological identification: 1972–2016. *American Politics Research*, 49(3), 259-268.
- Hamid, A. R. (2014). Gnostic view in contemporary  slamic architecture (in case of ardalan). *DIMENSI (Journal of Architecture and Built Environment)*, 41(1). <https://doi.org/10.9744/dimensi.41.1.19-28>.
- Hammer, O. (2020). Traditionalism in sweden. *International Journal for the Study of New Religions*, 10(1). <https://doi.org/10.1558/ijsnr.38763>.
- Hampshire, K., & Owusu, S. A. (2013). Grandfathers, google., & dreams: medical pluralism, globalization., & new healing encounters in ghana. *Medical Anthropology*, 32(3), 247-265.

- Hanegraaff, W. J. (2013). *Esotericism and the Academy: Rejected Knowledge in Western Culture*. Cambridge University Prepp.
- Hanegraaff, W. J. (1996). *New Age religion and Western culture: Esotericism in the mirror of secular thought*. E.J. Brill, 303-330
- Hardy, G. (1999). *Worlds of bronze and bamboo: Sima Qian's conquest of history*. Columbia University Prepp.185
- Harvey, D. (1990). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Blackwell.
- Himmelfarb, G. (2004). *The new history and the old: Critical essays and reappraisals*. Harvard University Press, 138-157
- Hirsch, E. D. (1987). *Cultural literacy: What every American needs to know*. Houghton Mifflin.
- Hix, H. L. (2021). *Spiritual practices in the 21st century: A guide to modern spirituality*. McFarland.
- Hjarvard, S. (2008). The mediatization of society: A theory of the media as agents of social, & cultural change. *Nordicom Review*, 29(2), 105-134.
- Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Eds.). (2012). *The invention of tradition*. Cambridge University Prepp.
- Hobson, J. A. (2020). *The Evolution of Mmodern Capitalism*. BoD–Books on Demand, pp. 36–37
- Hoffman, P. (2009). *Essays on Descartes*. Oxford University Prepp.
- Hobsbawm, E. (1994). *The age of extremes: The short twentieth century, 1914-1991*. Michael Joseph,12-13
- Hunt, S. (2003). *Alternative religions: A sociological introduction*. Ashgate, 5-6
- Huxley, A. (1946). *The Perennial Philosophy*. Harper & Brothers.
- Husserl, E. (1997). *Psychological, & transcendental phenomenology, & the confrontation with Heidegger (1927–1931): The Encyclopaedia Britannica Article, The Amsterdam*

- Lectures, "Phenomenology and Anthropology" and Husserl's Marginal Notes in Being and Time and Kant and the Problem of Metaphysics* (Vol. 6). Springer Science & Business Media, 293-300
- Hutton, R. (1999). *The Triumph of the Moon: A History of Modern Pagan Witchcraft*. Oxford University Press, 248-249.
- Iacoboni, A. (2019). The Legal Value of Mos Maiorum in Cicero. *Studia Iuridica*, 80, 135-154.
- Irawan, D. (2019). Tasawuf sebagai solusi krisis manusia modern: Analisis pemikiran Seyyed Hossein Nasr. *Tasfiah: Jurnal Pemikiran Islam*, 3(1), 42–64.
<https://doi.org/10.21111/tasfiah.v3i1.2981>
- Israel, J. I. (2001). *Radical Enlightenment: Philosophy and the Making of Modernity 1650-1750*. Oxford University Prepp.
- Ismail, N., Makhsin, M., Nasirun, N., Ismail, U. S., Pisal, N. A., Hashim, N., ... & Noor, A. M. (2021). A study of at-takhalli, & at-tahalli practices among university students. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 11(7).
- Ito, M. (2008). Introduction. In K. Varnelis (Ed.), *Networked publics* (pp. 1–14). MIT Prepp.
- Ivanhoe, P. J. (2000). *Confucian moral self cultivation*. Hackett Publishing 14-16
- Jaffrelot, C. (2000). The rise of the other backward classes in the Hindi belt. *The Journal of Asian Studies*, 59(1), 86-108.
- Jammes, J., & Palmer, D. A. (2018). Occulting the dao: daoist inner alchemy, french spiritism,, & vietnamese colonial modernity in caodai translingual practice. *The Journal of Asian Studies*, 77(2), 405-428.
- Jaran, F. (2010). Toward a Metaphysical Freedom: Heidegger's Project of a Metaphysics of Dasein. *International Journal of Philosophical Studies*, 18(2), 205-227.
- Jaspers, K. (1953). Freedom, & authority. *Diogenes*, 1(1), 25-42.
- Jedliński, M. (2021). Traditional Revolt against the Modern Science (Philosophy in the Inter-war Period). *Politeja-Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 18(72), 65-77.

- Jedliński, M. (2023). Chronic sexual intoxication as a manifestation of the crisis of the west. thoughts of twentieth-century cultural traditionalists. *Kultura I Wartości*, 35, 5-30. <https://doi.org/10.17951/kw.2023.35.5-30>
- Jost, J. T. (2006). The end of the end of ideology. *American Psychologist*, 61(7).
- Kakkar, S. (2019). The goblet, & two faces. *The Learning Organization*, 26(4), 412-424. <https://doi.org/10.1108/tlo-04-2018-0052>.
- Kanaeva, N., Shikov, A., & Vasilyev, G. (2023). The metaphysical sense of orientalism criticism in the writings of rené guénon. *Ideas and Ideals*, 15(1-1), 44-60. <https://doi.org/10.17212/2075-0862-2023-15.1.1-44-60>
- Karimov, R., & And Bekbaev, R. (2022). The traditionalism of rene guenon in the discourse of philosophy of history, & social anthropology. *Wisdom*, 21(1), 194-202. <https://doi.org/10.24234/wisdom.v21i1.712>
- Kennedy, J. B. (2010). Plato's forms, Pythagorean mathematics,, & stichometry. *Apeiron*, 43(1), 1-32.
- Keyser, C., Bouakaze, C., Crubézy, E., Nikolaev, V. G., Montagnon, D., Reis, T., & Ludes, B. (2009). Ancient DNA provides new insights into the history of south Siberian Kurgan people. *Human genetics*, 126, 395-410.
- Kimmerer, R. W. (2013). Indigenous Wisdom, Scientific Knowledge,, & the Teachings of Plants. Milkweed Editions.
- King, P. (2014). René Guénon, & Traditionalism. In *The Occult World* (pp. 308–314). Routledge.
- Kirk, R. (1953). Burke, & the Philosophy of Prescription. *Journal of the History of Ideas*, 365-380.
- Knysh, A. (2022). Studying Sufism in Russia: From ideology to scholarship, & back. *Der Islam*, 99(1), 187-231.
- Koller, J. M. (2016). *The Indian Way: An Introduction to the Philosophies & Religions of India*. Routledge.3-11

- Kouthouris, C. (2021). Intersections between modern, & contemporary dance, & yoga practice: a critical analysis of spiritual paths through body movement, & choreography. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 10(4), 1.
- Kramnick, I. (Ed.). (1995). *The portable Enlightenment reader*. Penguin, 4-14.
- Kramnick, I. (2019). *Republicanism and bourgeois radicalism: political ideology in late eighteenth-century England and America*. Cornell University Press, 4-5.
- Kumar, Krishan (2010). Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma: Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları. Çev. Mehmet Küçük. Dost Kitabevi Yayınları, 88-102
- Kushokov, S. Y. (2021). The role of zoroastrianism in the ancient state of Bactria. *World Bulletin of Social Sciences*, 4(11), 69-72.
- Labaree, D. F. (2005). Progressivism, schools, & schools of education: An American romance. *Paedagogica Historica*, 41(1-2), 275-288.
- Lear, J. (1988). *Aristotle: The Desire to Understand*. Cambridge University Prepp.
- Lindberg, D. C. (2007). The Beginnings of Western Science: The European Scientific Tradition in Philosophical, Religious,, & Institutional Context, Prehistory to A.D. 1450 (2nd ed.). University of Chicago Press, 149-171.
- Lings, M. (2020). *Onbirinci Saat: Gelenek ve Nübüvvetin Işığında Modern Dünyanın Manevî Bunalımı*. (Çev. Ufuk Uyan). İnsan Yayınları
- Lings, M. (1993) Some Personal Recollections.” *Islamic Studies*. JSTOR makalesi. 315-322
- Lings, M. (2006). *A Muslim life of Frithjof Schuon*. World Wisdom. 179.
- Lings, M. (2007) Life and Work.” *World Wisdom*.
- Lings, Martin 1909–2005.” *Encyclopedia.com*.
- Lipsey, R. (1988). *Coomaraswamy: His life and work*. Princeton University Press, 53-73.
- Lipsey, R. (Ed.). (1977). *Coomaraswamy: Selected papers on traditional art and symbolism* (Bollingen Series). Princeton University Press, 11-29

- Lipton, G. A. (2017). De-semitizing ibn ‘arabī: arianism, & the schuonian discourse of religious authenticity. *Numen*, 64(2-3), 258-293.
- Long, J. D. (2023). On the Shoulders of a Giant: The Re-envisioning, & Reconstruction of John Hick’s Pluralistic Hypothesis. In John Hick's Religious Pluralism in Global Perspective (pp. 179–201). Springer International Publishing.
- Loux, M. (2006). Aristotle’s constituent ontology. *Oxford studies in metaphysics*, 2, 207-250.
- Lucas, S. (2004). Constructive Critics, Ḥadīth Literature,, & the Articulation of Sunnī Islam. Brill.
- Lyotard, Jean-François. (1984). *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge* (Trans. Geoffrey Bennington & Brian Massumi). Foreword by Fredric Jameson. University of Minnesota Press, 23-25.
- Magee, G. (1998). Revolt Against the Modern World. *New Vico Studies*, 16, 115-117.
- Makrides, V. N. (2012). Orthodox Christianity, modernity, & postmodernity: Overview, analysis, & assessment. *Religion, State and Society*, 40(3-4), 248-285.
- Mammadova, A. (2022). *Methods of conveyance of special difficulties of artistic expressions in Nizami Ganjavi’s “Leyli and Majnun” while translating into English language* (Doctoral dissertation).
- March, J. G., & Olsen, J. P. (2004). The new institutionalism. *Global Governance: Critical Concepts in Political Science*, 1(3).
- Marino, D. (2022). Mircea Eliade, & René Guénon: Patterns of Initiation, & the “Myth of Affinity”. *Aries*, 1(aop), 1-28.
- Mas, N. A., & Karmila, K. (2023). Islamic business ethics review of chicken farming business in the middle of community settlements in north luwu regency. *Jurnal Ekonomi Syariah*, 8(1), 76-85. <https://doi.org/10.37058/jes.v8i1.6920>.
- Matei-Chesnoiu, M. (2006). *Shakespeare in the Romanian Cultural Memory*. Fairleigh Dickinson Univ Prepp.

- Maulana, A. M. R., Nidzom, M. F., Al Faruqi, A. R. H., & Ahmad, C. (2021). Reconsidering manifestation, & significances of Islamic philosophy. *Aqlania*, 12(1), 25. <https://doi.org/10.32678/aqlania.v12i1.3633>.
- Mayer, J. D., Lin, S. C., & Korogodsky, M. (2011). Exploring the universality of personality judgments: Evidence from the Great Transformation (1000 BCE–200 BCE). *Review of General Psychology*, 15(1), 65-76.
- McGrath, P. D., & Phillips, E. (2008). Aboriginal spiritual perspectives: research findings relevant to end-of-life care. *Illness, Crisis & Loss*, 16(2), 153-171.
- Macdonald, M. (2016). Education, visual art, & cultural revival: tagore, geddes, nivedita,, & coomaraswamy. *Gitanjali & Beyond*, 1(1), 39.
- Mehdi, M. (2021). Role of sufism, & spirituality in psychological well being: a study of elif shafak's 'the forty rules of love' from a cognitive, & existential perspective. *Journal of English Language, Literature and Education*, 2(03), 1-18.
- Meyer, M. W. (2005). *The Nag Hammadi Scriptures: The International Edition*. HarperOne.
- McEvelley, T. (2002). *The Shape of Ancient Thought: Comparative Studies in Greek and Indian Philosophies*. Allworth Prepp.
- McKeon, R. (Ed.). (2009). *The basic works of Aristotle*. Modern Library.599-603
- McGrath, A. E. (2012). *Christian Theology: An Introduction*. Wiley-Blackwell.
- Moad, E. (2022). Islamic wittgensteinian fideism?. *European Journal of Analytic Philosophy*, 18(2), S4-28.
- Mökander, J., & Schroeder, R. (2024). Artificial intelligence, rationalization,, & the limits of control in the public sector: the case of tax policy optimization. *Social Science Computer Review*. <https://doi.org/10.1177/08944393241235175>.
- Muis, K. R., Franco, G. M., & Gierus, B. (2011). Examining epistemic beliefs across conceptual, & procedural knowledge in statistics. *ZDM*, 43(4), 507-519.
- Nadler, S. (2006). *Spinoza's Ethics: An Introduction*. Cambridge University Prepp.

- Naess, A. (1989). *Ecology, community, and lifestyle: Outline of an ecosophy*. Cambridge University Press, 164-174.
- Nasr, S. H. (1968). *Man and nature: The spiritual crisis of modern man*. George Allen & Unwin.
- Nasr, S. H. (1968). *Science and civilization in Islam*. Harvard University Prepp.
- Nasr, S. H. (1989). *Knowledge and the sacred* (Gifford Lectures). State University of New York Prepp. 68-70
- Nasr, S. H. (1987). *Knowledge and the Sacred*. SUNY Prepp. 31.
- Nasr, S. H. (1985). *İslam Kozmoloji Öğretilerine Giriş*, (İnsan Yayınları Çev.Nazife Şişman).
- Nasr, S. H. (2006). *Islamic Science: An Illustrated Study*. World Wisdom, Inc. , 78-79
- Nasr, S. H., & Jahanbegloo, R. (2010). *In Search of the Sacred: A Conversation with Seyyed Hossein Nasr on His Life and Thought*. Santa Barbara, CA: Praeger
- Moore, C. A. (2021). *Essays in east-west philosophy: An attempt at world philosophical synthesis*. University of Hawaii Prepp.
- Njikeh, K. D. (2019). Derician trialism: the concept of human composition into the mind, submind, & body substances/components. *International Journal of Philosophy*, 7(1), 17. <https://doi.org/10.11648/j.ijp.20190701.12>.
- Ober, J., & Hedrick, C. (Eds.). (1996). *a conversation on democracies, ancient, & modern*. Princeton University Prepp.
- Oldmeadow, H. (2004). *Journeys East: 20th Century Western Encounters with Eastern Religious Traditions*. World Wisdom, Inc, 183-186.
- Oldmeadow, H. (2004). *Frithjof Schuon and the Perennial Philosophy*. World Wisdom, Inc.
- Oldmeadow, H. (2004). *The Betrayal of Tradition: Essays on the Spiritual Crisis of Modernity*. World Wisdom, Inc.
- Olesen, M. (2024). The perennial solidarity of the east. *Aries*, 1-31. <https://doi.org/10.1163/15700593-tat00020>

- Omelchuk, R. K. (2013). Religious, & political philosophy of the social education in Ancient China. *Журнал Сибирского федерального университета. Серия: Гуманитарные науки*, 6(3), 357-368.
- O'Gorman, N. (2005). Aristotle's Phantasia in the Rhetoric: Lexis, appearance,, & the epideictic function of discourse. *Philosophy & rhetoric*, 38(1), 16-40.
- Otaiku, A. I. (2018). Did rené descartes have exploding head syndrome?. *Journal of Clinical Sleep Medicine*, 14(04), 675-678. <https://doi.org/10.5664/jcsm.7068>.
- Özcan, N. (2021). Dijital etik üzerine nitel bir araştırma. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 9(25), 89–105.
- Öztürk N. (2021). *Gelenekselcilik ve modernlik bağlamında rené guénon'un varlık anlayışı*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- Ozturk, A., & Çavuşgil, S. T. (2019). Global convergence of consumer spending: conceptualization, & propositions. *International Business Review*, 28(2), 294-304. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2018.10.002>.
- Pace, B. A., & Devenot, N. (2021). Right-wing psychedelia: case studies in cultural plasticity, & political pluripotency. *Frontiers in Psychology*, 12.
- Pallis, M. (1978). A fateful meeting of minds: A. K. Coomaraswamy, & R. Guénon. *Studies in Comparative Religion*, 12(3/4), 176–188.
- Pedersen, P. (2009). Traditionalism, & Cosmopolitanism in the Life of a Modern Ladakhi: Abdul Wahid Radhu, & Marco Pallis. *Rivista degli studi orientali*, 80, 239-250.
- Perry, W. (1980). *A Treasury of Traditional Wisdom*. Harper & Row.
- Perry, S. L., & Whitehead, A. L. (2016). Religion, & Non-traditional Families in the United States. *Sociology Compass*, 10(5), 391-403.
- Pervez, S. (2023). A Survey. *American Journal of Islam and Society (AJIS)*, 39 (3-4).

- Pietsch, R. (2013). René guénon's doctrine of metaphysics as foundation of Islamic humanities. *Kom Casopis Za Religijske Nauke*, 2(1), 1-15. <https://doi.org/10.5937/kom1301001p>.
- Pio, E., & Syed, J. (2018). To include or not to include? A poetics perspective on the Muslim workforce in the West. *Human relations*, 71(8), 1072-1095.
- Piraino, F. (2016). Between real, & virtual communities: sufism in western societies, & the naqshbandi haqqani case. *Social Compass*, 63(1), 93-108. <https://doi.org/10.1177/0037768615606619>
- Plato. (1991). *The Republic* (Trans. A. Bloom). Basic Books.
- Plotinus. (1984). *The Enneads* (Trans. A. H. Armstrong). Harvard University Prepp.
- Pourgharib, B., Hamkhiyal, S., & Asl, M. P. (2022). A non-orientalist representation of pakistan in contemporary western travelogues. *GEMA Online® Journal of Language Studies*, 22(3), 103-118.
- Prabhupada, A. C. B. S. (1986). *Bhagavad-gita As It Is*. The Bhaktivedanta Book Trust.
- Pruett, D. (2022). Finding the axis mundi in an undergraduate classroom. *International Journal for Transformative Research*, 9(1), 18-26. <https://doi.org/10.2478/ijtr-2022-0003>
- Quatro, S. A. (2004). *New age or age old: Classical management theory and traditional organized religion as underpinnings of the contemporary organizational spirituality movement*. *Human Resource Development Review*, 3(3), 228–249. <https://doi.org/10.1177/1534484304267830>
- Radhakrishnan, S., & Moore, C. (1957). *Sourcebook in Indian Philosophy*, 683 p. Princeton.
- Raine, K. (1991). *Yeats the initiate: Essays on certain themes in the work of W.B. Yeats*. George Allen & Unwin, 13-88
- Ranger, T. (1993). The invention of tradition revisited: the case of colonial Africa. In *Legitimacy, & the state in twentieth-century Africa: essays in honour of AHM Kirk-Greene* (pp. 62–111). Palgrave Macmillan UK.
- Riccardi-Swartz, S. (2021). American conservatives, & the allure of post-soviet russian orthodoxy. *Religions*, 12(12), 1036. <https://doi.org/10.3390/rel12121036>.

- Rodd, R. (2018). It's all you! australian ayahuasca drinking, spiritual development,, & immunitary individualism. *Critique of Anthropology*, 38(3), 325-345.
- Ross, W. D. (1924). *Aristotle's Metaphysics: A Commentary*. Oxford University Prepp.
- Sari, N. A., Shara, Y., Isnawati, S., & Suhardianto, N. (2023). The triple bottom line accounting from scientia sacra perspective. *Riset Akuntansi Dan Keuangan Indonesia*, 8(1), 23-31. <https://doi.org/10.23917/reaksi.v8i1.20893>.
- Shields, C. (2007). *Aristotle*. Routledge, 53-59
- Santos, B. B., & Giordano, J. (2017). Rene Guénon on the realization of traditional knowledge. *Prajñā Vihāra: Journal of Philosophy and Religion*, 18(2).
- Sardar, Z. (2000). *Altered states: Orientalism in the age of cyberspace*. I.B. Tauris.
- Sartre, J. P. (1956). *Varlık ve Hiçlik* (İthaki Yayınları Çev.Turhan Ilgaz 2022).
- Schuon, F. (1976). *Understanding Islam* , Wisdom Inc, p. 115
- Schuon, F. (1985). A note on René Guénon. *Studies in Comparative Religion*, 17(1).
- Schuon, F. (1992). *Dinlerin Aşkın Birliği* (Ruh ve Madde Yayınları Çev.Yavuz Keskin 1992), 101-102.
- Schuon, F. (1993). *The essential writings of Frithjof Schuon* (S. H. Nasr, Ed.). World Wisdom.
- Schuon, F. (2010). *Bilgelik Şiirleri* , (İz Yayıncılık Çev.Mahmut Kanık,Munise Yetim)
- Sotillos, S. B. (2015). René Guénon, & Sri Ramana Maharshi: Two Remarkable Sages in Modern Times (Part IV). 93-104
- Scholem, G., & Boulenger, G. A. (1974). *Kabbalah* (Vol. 130, pp. 394–395). Keter Publishing House.
- Sedley, D. (2016). An introduction to Plato's theory of forms. *Royal Institute of Philosophy Supplements*, 78, 3-22.
- Sedgwick, M. (2004). *Against the Modern World: Traditionalism and the Secret Intellectual History of the Twentieth Century*. Oxford University Prepp.

- Sedgwick, M. (2020). Traditionalism in brazil. *Aries*, 21(2), 159-184. <https://doi.org/10.1163/15700593-20201001>.
- Shadrina, L., & Roslyakova, Z. (2021). Groundlessness as a constitutive problem of “big science”. *Logos Et Praxis*, (3), 60-71. <https://doi.org/10.15688/lp.jvolsu.2021.3.7>.
- Sharma, A. (2003). *The Philosophy of Religion and Advaita Vedanta: A Comparative Study in Religion and Reason*. Penn State Prepp.
- Shenfield, S. (2001). *Russian Fascism: Traditions, Tendencies, Movements*. Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Shepard, V. E., & VURAL, Ç. D. M. (2009). İslam ve İdeoloji. çev. Mehmet Vural, *Kelâm Araştırmaları Dergisi*, sy, 7-1.
- Simões, R. S. (2022). In search of the authenticity of contemporary yogas of non-indian matrix. *International Journal of Latin American Religions*, 6(2), 323-346.
- Sivić, A., & Vörös, S. (2022). Beyond elimination, & construction. *Ars & Humanitas*, 16(2), 165-178. <https://doi.org/10.4312/ars.16.2.165-178>
- Smith, S. B. (1991). Hegel and the Jewish Question: In between Tradition and Modernity. *History of political Thought*, 12(1), 87-106.
- Smith, C., & Vaidyanathan, B. (2011). *Multiple modernities and religion* (pp. 250–265). Oxford University Prepp.
- Smith, H. (1976). *Forgotten Truth: The Common Vision of the World's Religions*. Harper & Row, 23-24
- Siplivii, G. (2023). Overcoming of modern nihilism in the “essays on magical idealism” by julius evola. *Almanac “Essays on Conservatism”*, 1, 354-358.
- Sivić, A., & Vöröš, S. (2022). Beyond elimination, & construction. *Ars & Humanitas*, 16(2), 165-178.
- Sointu, E., & Woodhead, L. (2008). Spirituality, gender,, & expressive selfhood. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 47(2), 259-276.

- Tada, M. (2020). How society changes: sociological enlightenment, & a theory of social evolution for freedom. *The American Sociologist*, 51(4), 446-469. <https://doi.org/10.1007/s12108-020-09464-y>.
- Tahralı, M. (2018). Çağ ve Hakikat-Rene Guénon'dan Se  me Makaleler, Kubbealtı Ne  riyat
- Taj, N. (2023). On rooting religious studies: the metaphysical proposal of rene guénon. *The Philosophical Forum*, 54(1-2), 3-26. <https://doi.org/10.1111/phil.12330>
- Taylor, A. E. (1999). *Aristotle*. Dover Publications.
- Taylor, Charles. (1989). *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 515-517.
- Taylor, C. (2007). *A Secular Age*. Harvard University Press.
- Taylor, S. (2016). From philosophy to phenomenology: the argument for a "soft" perennialism. *International Journal of Transpersonal Studies*, 35(2), 17-41. <https://doi.org/10.24972/ijts.2016.35.2.17>.
- Taylor, S. (2017a). *The return of perennial perspectives? Why transpersonal psychology should remain open to essentialism*. *International Journal of Transpersonal Studies*, 36(1), 75–80. doi:10.24972/ijts.2017.36.2.75
- Taylor, S. (2023). A new day for perennialism: The case for a perennial phenomenology, or "soft" perennialism. *Sophia*, 63(4), 675–697. <https://doi.org/10.1007/s11841-023-00985-w>
- Timoshchuk, A. (2022). Tradition with a small letter. *Ideas and Ideals*, 14(2-1), 44-55. <https://doi.org/10.17212/2075-0862-2022-14.2.1-44-55>.
- Toprak, T. B., (2009). *René Guénon'da Do  u-Batı kar  ıtlı   ve modernite ele  ştirisi*. Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Upton, C. (2010). *The System of Antichrist: Truth and Falsehood in Postmodernism and the New Age*. Sophia Perennis.
- Quine, W. V. (1948). On what there is. *The review of metaphysics*, 21-38.

- Vollon, C., & Giménez, G. (2021). A ‘complementarist’ approach to the group as matrix, & as psychic apparatus. *Group Analysis*, 55(1), 64-78. <https://doi.org/10.1177/0533316421995770>.
- Vyshynskiy, S. (2022). Universal notions in culture, & methodology of traditionalism. *Pitannâ Literaturoznavstva*, (105), 137-146. <https://doi.org/10.31861/pytlit2022.105.137>.
- Waterfield, R. (2002). René Guénon and the Future of the West: The Life and Writings of a 20th-Century Metaphysician. Sophia Perennis.
- Waterfield, R. E. (2005). *René Guénon and the future of the West: The life and writings of a 20th-century metaphysician*. Sophia Perennis. 23-41
- Weber, M. (2003). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. Dover Publications.
- Whitehead, A. L., & Perry, S. L. (2019). Is a “Christian America” a more patriarchal America? Religion, politics, & traditionalist gender ideology. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 56(2), 151-177.
- Widigdo, M. S. A. (2020). The traces of the bhagavad gita in the perennial philosophy—a critical study of the gita’s reception among the perennialists. *Religions*, 11(5), 229. <https://doi.org/10.3390/rel11050229>.
- Williams, J. (2023). Islamic traditionalists: “against the modern world”? *The Muslim World*, 113(3), 333-354. <https://doi.org/10.1111/muwo.12475>.
- WisdomLib. (2024, October 29). *Cataka bird: Significance and symbolism*. <https://www.wisdomlib.org/concept/cataka-bird>
- WisdomLib. (2025a, November 10). *Cataka: Significance and symbolism*. <https://www.wisdomlib.org/concept/cataka>
- WisdomLib. (2025b, December 26). *Cataka, Caṭaka, Cāṭaka: 29 definitions*. <https://www.wisdomlib.org/definition/cataka>
- WisdomLib. (2025c, May 8). *Jainism: 6 definitions*.

- Yeryomin, V. (2019). Integral traditionalism, & philosophia perennis in the context of european culture. *Bulletin of Mariupol State University. Philosophy, Culture Studies, Sociology*, 9(18), 19-26. <https://doi.org/10.34079/2226-2849-2019-9-18-19-26>.
- Yusuf, M., & Marjuni, K. N. (2023). Environmental ethics from perspective of the quran, & sunnah. *Religia*, 25(2), 246-263.
- Zajda, J., Majhanovich, S., & Rust, V. (2006). *Introduction: Education and social justice*. International Review of Education/Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft/Revue Internationale de l'Education, 9-22.
- Zang, T. (2011). *DH Lawrence's Philosophy of Nature: An Eastern View*. Trafford Publishing.15-20
- Zhang, C. (2013). The evolution of rationality, & modernity crisis. *Sociology Mind*, 03(02), 179-184. <https://doi.org/10.4236/sm.2013.32024>.
- Zavos, J. (2001). Defending Hindu tradition: Sanatana dharma as a symbol of orthodoxy in colonial India. *Religion*, 31(2), 109-123.
- Zobkov, R. (2019). Metaphysical, ontological, & gnoseological structure of rené guénon's universalism. *Bulletin of the Buryat Scientific Center of the Siberian Branch of the Russian Academy of Sciences*, (1), 218-224. <https://doi.org/10.31554/2222-9175-2019-33-218-224>